

АСР ОВОЗИ

ОЗОД ИНСОН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

(XX АСР ЖАҲОН ШЕЪРИЯТИДАН)

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1988

C6
A 82

ISBN 5 — 635—00143 — 2

C $\frac{470300000-175}{M 352 (04)-88}$ 89—87

© Гафур Гулом номидаги Ада-
биёт ва санъат нашриёти, 1988 й.
(таржима ва бадиий безак)

ОРТИМИЗДАН КЕЛАР БОШҚАЛАР,

КЎПРОҚ БУЛАР САБРИ
УЛАРНИНГ,

ЭШЧИЛЛИГИ ВА ҚАТЪИЯТИ.

КЎРҚАМЛИГИ, КУЧИНИ КЎРИБ,
УЛАРГА ЕР БЎЛАЖАК ТАСЛИМ.

ЁРДАМ БЕРАР УЛАРГА ШУНДА
БИЗ ЯРАТИБ КЕТГАН ҚЎШИҚЛАР.

ОЗОД ИНСОН ҲАҚИДА ҚУШИҚ

Қора, қора, отлар қора,
қора тамга — туёқлари.
Сафсар нўшлар барларида
порлаб қолар шам доғлари.
Қўрғошиндай зил каллалар,
босиб келар, билмас йиғи,
локлапган кўн юракларин
тасмаларда маҳкам сприб.
Шабий шарпа, жобир назар,
изларидап бир гуниг нола,
вахманинг қум тўзонлари,
спранч каби жимлик қолар.
Бўлмас, асло қочиб бўлмас,
гурас-гурас, қатор-қатор,
босиб келар, қаърларида
буржлар каби питралар бор.

Великий человек
всегда остается
чужим для
многих.

АГОСТИНЬО НЕТО

ОЗОД ИНСОН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Бунёд қилинг, бунёд қилинг,
бунёд қилинг, ақл билан, мушак билан, асаб билан,
бунёд қилинг қўл ушланиб омма билан,
бунёд қилинг йиғламасдан,
кўзларингиз қуруқ бўлсин.
Бунёд қилинг, бунёд қилинг
келгицилар қуролию қўшинини писанд қилмай,
гўдак додни писанд қилмай,
тинч дунёни бунёд қилинг,
нафратларни ичга ютиб,
тинч дунёни бунёд қилинг,
бунёд қилинг йиғламасдан,
тинч дунёни бунёд қилинг,
кўзларингиз қуруқ бўлсин.

كاتب
تجارت، اقتصاد
و فرهنگ
و فرهنگ
و فرهنگ
و فرهنگ

ПАБЛО НЕРУДА

ОЗОД ИНСОН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Чашмаларим чашми сен ишқ ва боҳрий боғим,
Менинг соғинчлариму дардларимнинг Ватани.
Қизил қонинг сочмоқда уч рангдаги байроғинг,
Концлагерь сиртмоғига осилиб қолган танинг.

Қора қисмат қўлида сен — тириклик сиёғи,
Сенинг асло бўйсунмас юрагингнинг гулхани,
Мудофаа майдони, Ранкауга маёғи
Қаби зулмат қўйнида ловуллаб чорлар мани.

Сенинг ҳам мазорингда тирилгай охир баҳор,
Парчаланур бу қуллик, кишанлар парчаланур,
Қул бўлур зашжиру гул, тор-мор бўлур ганим.

Ҳақ жангида топилган эркинликда пойидор,
Яна куйлар шодумон, яна куйлар у мағрур,
Сенинг янгроқ овозинг, қафасдаги Ватаним.

Сина ақыл адманай кудай,
Хабар олар еңбегің,
Алтыннан келген,
Нұрасыңағай мейра
Мейра
Ханна мән, қамон
Үлгі

ЕВРОПА ШЕЪРИЯТИДАН

ОЗОД ИНСОН ҲАҚИДА ҚУШИҚ

БЕРТОЛЬД БРЕХТ, ИОГАННЕС БЕХЕР,
ЯННЕС РИЦОС, ХУАН РАМОН ХИМЕНЕС,
ФЕДЕРИКО ГАРСИА ЛОРКА, РАФАЭЛ
АЛБЕРТИ, МИГЕЛЬ ЭРНАНДЕС, ЮЛИАН
ТУВИМ, ТАДЕУШ РУЖЕВИЧ, ПОЛЬ
ЭЛЮАР, ГИЛЬВИК, ЖАК ПРЕВЕР,
ВИТЕЗСЛАВ НЕЗВАЛ, ПРЖИ ВОЛЬКЕР,
ДЕСАНКА МАКСИМОВИЧ.

БЕРТОЛЬД БРЕХТ
ГДР

ЕНГИЛМАС ЁЗУВ

Жаҳон урушининг авжида Италиядаги
Ўғри-қароқчига тўла Сан-Карло турмасида
Солдат-социалист тўмтоқ қалам билан
Турма деворига ёзди:
«Яшасин Ленин!»
Баландда, деярли пештоққа яқин ёзилган
Бу ёзув қоронғида зўрға кўринар эди.
Лекин қоровуллар илғаб қолишди:
Бўёқчини чақириб, бўятдилар бу хавфли ёзувни,
Бари бир оҳак остидан яна,
Яна чиқаверди юзага:
«Яшасин Ленин!»

Шунда сувоқчини юборди улар.
Ёзув йўқолгандай бўлди,
Аммо эрталаб
Сувоқ қуриганда, унинг тагидан
Яна кўтарилди: «Яшасин Ленин!»

Шошиб қолган қоровуллар энди
Тош йўнувчини сафарбар этди ишга.
У кун бўйи, ҳарфма-ҳарф, сўзма-сўз
Ўйиб ола бошлади хавфли ёзувни —
Шундай қилиб, ёзув тошга ўйилди,
Янада мустаҳкам бўлди: «Яшасин Ленин!»
— Энди деворни йиқинглар, — деди солдат
қоровулларга.

Қ А Й Т И Ш

Она шаҳрим,
Мени кутмоқдасан қайси аҳволда?
Уйимга қайтяпман —
Қаерда уйим?

У — тоғ каби осмонга юксалаётган
Қора тутун томонда,
Олов денгизи кўпираётган
Томондадир шаҳрим менинг.

Она шаҳрим,
Мени қай аҳволда кутиб оласан?
Уфқда учади бомбардимонлар,
Ўлим эскадрильяси хабар қилар сенга
Менинг қайтиб келаётганимни.
Хабар қилар оловнинг тили.

КУЙДИРИЛГАН КИТОБЛАР

Ҳокимият
Мазмунаи зарарли китобларни
Ёқиб ташлаш ҳақда фармон чиқарди.
Китоб тўла аравани
Зўра тортаётган
Мўмин ҳўкизларнинг оч биқинига
Мушт уриб, ҳайдашди катта гулханга.
Шунда қувғинликда, хўрликда юрган
Ажойиб ёзувчиси ўша ўлканинг
Ёқилган асарлар рўйхатида
Тополмай ўз китобини,
Ғазабидан кўкариб кетди
Ёзди ҳокимларга: «Ёқинглар мени,
Ёқинглар, деяпман! Унутманг, ахир,
Ҳақиқатни ёзган эдим-ку мен ҳам!
Сиз бўлса, ёлғончига қарагандай,
Қараяпсизлар менга,
Буюраман: «Ёқинг мени ҳам!»

ЭСКИ ҲАММОМ, ЭСКИ ТОС

Товоқларни гурсиллатиб қўяр столга,
Сачратиб юборар шўрвани,
Қулоқни тешгудай
Янграйди буйруқ: «Тушликка сафлан!»

Прусса бургути
Полапонлар тумшугини йириб,
Тиқар зўрлик билан луқмани.

САРГАРДОН ШОИРЛАР

Гомер уйида йўқ эди,
Данте ҳам уйини кетганди ташлаб.
Ўттиз миллион жонни ютган
Гоҳо урушда Ли Бо ва Ду Фу дайдиб юрдилар.
Еврипидни судга берамиз, деб қўрқитишди.
Ўлаётган Шекспирнинг оғзини очирмадилар.
Франсуа Вийонни фақат муза эмас,
Полиция ҳам ўзига жалб этган.

«Севимли» саналган Лукреций
Сургун қилинди,
Шунингдек, Гейне ҳам,
Шунингдек, Брехт
Дониёга кетдилар бошпана излаб.

«НЕМИСЧА ҚАЙДЛАР» ТУРКУМИДАН

I

Харбий марш пайтида ҳеч ким билмайди
Душман — колоннанинг бошидалигин.
Буйруқ бераётган жарангдор овоз
Душманники, десанг, ҳеч ким ишонмас.
Душман —
Нутқ ирод этмоқда душманга қарши.
Лекин жанг бошланса, душман
Олдинда бўлмайди ҳеч қачон —
Ортда.

II

Лойиҳа устида ўлтирар тажанг
Авиаконструкторлар бошин чангаллаб:
Хато кетса борми бирорта рақам —
Вайрон бўлмай қолар шаҳарлар!

III

Тун.
Кўрпага киради эру хотинлар...
Энди бир йил ўтмай, бир йил ҳам ўтмай
Дунёга келажак етим гўдаклар!

IV.

Уруш тамом бўлди. Тарқалди тутун,
Аниқланди ғолиб ва мағлуб:
Оддий халқ оч эди мағлуб томонда,
Оч эди оддий халқ ғолибларда ҳам.

* * *

Ҳар йил сентябрда,
Мактаблар очилиш олдидан
Шаҳар четидаги китоб дўконлар
Тўлади серташвиш хотин-халажга.
Улар сотиб олар болаларига
Дафтар, китоб ва қарганишар,
Эски сумкасидан энг сўнгги
Чақасини олар эканлар:
— Қимматлашиб кетди илм дегани ҳам...
Бироқ фаҳмламас улар мутлақо
Фарзандларга ўргатилаётган
Илмнинг нақадар бемаънилигин.

АКАМ ЖАСУР УЧУВЧИ ЭДИ...

Акам жасур учувчи эди,
Чақиришди уни илк марта.
Чамадонга лаш-лушин жойлаб,
Жўнаб кетди жанубга шартта.
Менинг акам — босқинчи эмас,
Биласиз-ку, Ватанимиз тор.
Шунинг учун ўзга ерлардан
Жиндай олсак, деган орзу бор.

Мана, акам олибди ўша
Орзу қилган бир парча ерин:
Узунлиги нақ икки қулоч,
Чуқурлиги бир ё бир ярим...

ЛЮБЛИНДАН КЕЛГАН БОЛАЛАР
БОШМОҶЧАЛАРИ

Бу судда кўп далиллар, аммо
Уларни ёдингда сақлагин доим.
Бошмоқчалар залда бўлганда пайдо,
Ҳакамлар турдилар бош эгишиб жим.

Гувоҳлар ортидан келар гувоҳлар,
Балки эшитилди судга ҳам элас,
Болалар олисдан айтган видолар —
Мотам қўшиғидан таралган бир сас.

Бошмоқлар зал бўйлаб ташлайди одим,
Лентадай чўзилиб, қатору қатор.
Жиддий зал ичида сукунат ҳоким.
Фақат эшитилар видолар — оҳ-зор.

Уларга кимлар йўл кўрсатди экан,
Ким буён чорлади бу намоийшни?
Баъзиси қоқилар полга дам-бадам,
Ҳали ўрганмаган оёқ қўйишни.

Баъзиси нафасни ростламоқ бўлиб,
Қатордан чеккага чиқади бир дам.
Сўнгра кўз ёшлардай сафга тизилиб,
Оҳу фиғон аро босгани қадам.

Суд ёнидан ўтар уларнинг сафи,
Бари шошибгина ташлайди қадам,
Ҳаводай енгилдир ҳамма-ҳаммаси —
Ҳаммаси ғаройиб, ғалати бирам.

Чармдан, барқутдан, шоҳидан безаб,
Зарҳал ишлар билан тикилган рангин —
Меҳрибон бувалар байрамга сийлаб,
Дўмбоқларга қилган совғасимикин?

Бири ярқирайди — тўқаси пўлат,
Ипак пўшаклари ёнади гулгун.
Бири узоқ йўлда чеккан кўп заҳмат,
Ёмғир қамчисига чидаган беун.

...Бола ва онаси... Аёзли оқшом.
Ойнаванд дўконлар порлар муҳташам.
«Туфли олиб беринг менга, онажон,
Қаранг, у нақадар иссиғу ихчам.»

Ғуссали жилмайиб онаси дейди:
«Пул йўқ. Пулни қайдан оламин, болам».
Мана, бебахт йиртиқ бошмоқлар энди
Зар аро имиллаб машаққат билан —

Митти пайпоқларни судрайди нигун,
Токи зулмат ичра бўлгунча абас.
...О, бу қалбни ўртар намойиш нечун,
Нечун мотам куйи таратган бу сас...

Бошмоқлар ўтмоқда бесон-бесаноқ,
Қатор-қатор келар, тугамас сафи.
Бирининг ичида борар қўғирчоқ,
Бўм-бўш бошмоқ сузар қайиқча каби.

Мана, яна келар ўзга бир жуфти:
Қачонлардир беғам бу икки бошмоқ,
Кўча-йўлқаларда тепишиб тўпни
Чопарди биридан-бири ўзароқ.

Ўрмалаб кирар бир ёлғиз бошмоқча,
Ҳамроҳини излаб ҳарён жовдирар:
Йўлнинг қор-совуғи бўлди ортиқча —
Кўплар етолмасдан музлаб қолдилар.

Суд залига кирар сукунат сақлаб,
Бир жуфт азоб тортган, ҳориган шиппак.
Улар чарчаганлар — ёмғирда яхлаб,
Аммо бунда ҳозир бўлдилар бешак.

Беуйлар, беморлар фарзандларининг
Ботинка, этигу, бошмоқчалари...
...Яланг оёқ улар қайга кетдилар.
Қаерда уларнинг оёқчалари?!

Ғуссали ҳукми ўқийди ҳакам,
Ҳалок бўлганларга айтади видо.
Олислардан эса таралар мотам
Қўшиғидан кўчган армонли нидо.

...Тонгда қочар экан немислар шошиб,
Қолдириб кетдилар бошмоқ тўла қош.
«Эгалари қайда?» сўрадик очиб,
Шунда бошмоқчалар бердилар жавоб:

...Зулматгоҳ вагонлар бизни ютдилар,
Тун аро қичқирди паровоз. Кетдик.
Масофалар элас сузиб ўтдилар.
Қоронғу кечада манзилга етдик.

Турфа юртлар эди бизларга макон,
Қисмат ҳаммамизни йиғди бирпасда.
Йўл азоби кўпни қўймади омон,
Баъзилар қолдилар юра олмасдан.

Онам нола қилди: «Ахир, уч ҳафта...
Ўзингиз ўйланг-чи... Йўлмас, машаққат...
Гўдакларга овқат керак, албатта!»
Ит билан келди бир амаки фақат:

«О-ҳо! Қанча одам! Жуда ажойиб:
Овқат берилади ҳаммага шу зум.
Зарра ташвиш тортманг, бу ер гаройиб...»
Осмонга ўрларди қоп-қора тутун.

«Қаранг, сизлар учун печкалар ёқдик,
Шамоллаб қолгандир гўдаклар йўлда.
Совуқдан дўмбоқлар, олмангиз ҳадик,
Люблинда иссиқ ҳам ўрганган қўлга!»

Бир немис холанинг олдига бордик,
Сукут сақлаб турдик қаршисида жим.
«Энди, миттижонлар, оласиз ҳордиқ.
Туфлиларни ечинг, болажонларим.

Вой-буй! Нима учун тўкмоқдасиз ёш,
Ҳозир ўрмон узра (уфққа қаранг!)
Илиқ кунни судраб чиқади қуёш,
Шунда қулай бўлар югурмоқ яланг.

Бу ерлар шунақа — кетади ёниб!
Келинг, санаш-санаш энди ўйнаймиз.
Мен аввал сизларни санайин, қани...
Бир, икки... ўн... ўн беш... эллик...

тўқсон... юз...

Йиғламанг, кўзингиз бўлади абгор,
Ешингизни артинг, қўзичоқларим.

Мен эртақдан тушган холаман — тайёр,
Фариштаман, сизлар қўғирчоқларим.

Уф! Юзни бекитмоқ нақадар уят!
Бекор тиз чўқдингиз, қарғайсиз ноҳақ.
Туриг! Қўшиқ айтинг, ўқиманг оят,
Қаранг Люблин узра ёнмоқда шафақ».

У қўшиқ куйлади ўйнаб минг кўйда,
Яна бир санади қўшиқлар айта...
Ловуллаган шафақ туғилган уйда
Бизни учинчи бор санашди қайта.

Йўл кўрсатди қора либос одамлар...
Гўдаклар видоси бўғизда қотди.
...Ўша кун болалар пойафзалларин
Кимлардир бепарво кузовга отди.

Бунда қонли «юмуш» битади осон!
Бараклар, лагерлар — барчаси барҳақ.
Печкаларда эса тинмайди бир он —
Кеча-кундуз ёнар гермонча шафақ.

Қабридан қурбонлар бир кун тик туриб,
Қонхўрлардан агар сўрасалар хун,
Ўша бошмоқчалар биринчи бўлиб,
Гермон тупроғига кириши мумкин.

Қаро туннинг қаро қўйнида кезиб
Эзгуликнинг жажжи қасоскорлари,
Топади уйма-уй, юртма-юрт юриб,
Қўли қонга ботган жаллоднинг барин.

Залларга киришар, ертўлаларга,
Хатто томларга ҳам ташлайдилар кўз.
Жаллодлар ўзларин кўради дорда
Бошмоқчалар келса шундоқ юзма-юз.

Шу маҳал Ватаним узра ҳақиқат
Егдуси ярақлар мисоли тонгдай...
...Ҳавода учади ғамгин муножот,
Олисида гўдаклар йиғлар пайдар-пай...

Қотиллар оламга фош бўлди, аён,
Ваҳшийлик аталди улар қилмиши.
...Кўзимиз олдидан кетмас ҳеч қачон
Бошмоқларнинг залга кириб келиши...

СЕНИНГ СЎЗЛАРИНГ БИЛАН

Мен сўйладим сенинг сўзларинг билан,
Менда давом этар улар жаранги.
Қалбимда лабингдан учган минг оҳанг,
Хатто ажратурман жимлигинг рангин.

Лаҳзада англадим нимнигоҳингни,
Оламга тикилдим нигоҳинг-ла тик.
Кездим болалигин ойдин роҳини,
Умримиздан аввал биз бирга эдик.

Олисга боқурман кўзларинг билан,
Етганда ҳам ҳижрон — даҳшатли кадар.
Сенинг сўзларингни такрор айтурман:
«Хайр, жон олгувчи висолга қадар».

ҚОРОНҒУ ТУШМОҚДА БЎЛМАСДАН ЕТТИ...

Қоронғу тушмоқда бўлмасдан етти...
Демак, ёз келмоқда, демак, қиш кетди.
Ўйланма, чироқни еққин, ошнажон!
Ўйларга чўқдирмоқ зулматга амал,
Ўзинг ёғдуларсиз ўлтирган маҳал
Зулмат ҳақиқатни айтмас ҳеч қачон.

Бизни нурли қуёш айлаганда тарк,
Қувончни қайғудан қилолмадик фарқ.
Менга ёғду керак! Гар бўлса равшан,
Кўрасан эGRIDAN тўғрини айри,
Недир эзгулигу ёвузлик зайли,
Қайда юксаклигу қаерда тубан.

Теграмда айланар чархи кажрафтор,
Уни англаш учун менга нур даркор,
Адашмаслик учун... Чироқ, ёниб тур,
Юраклар ланг очиқ тунги суҳбатда,
Ҳамсуҳбатим юзин кўрай, албатта,
Қандай оғиз билан гапираётир?

Менга кўрсатинглар унинг қўлини!
Оғизмас, тил айтар одам кўнглини
Қувончда, иқрорда, ё изтиробда.
Қўллар суҳбатига бир дам қулоқ тут,
Талвасада ўзин гоҳ айлар унут,
Гоҳо интилади сенга шитоб-ла!

Зулумот — қўрқувдан ясайди қопқон,
Еғду — жабрлардан қутқазувчи шон.
Мана, сиз, юлдузлар, кеча қўйнидан,
Милтиллаб бошимдан қуяркансиз нур,
Ўзимга боқаман — кўзим ёнадир.
Бир қудрат қўзғолур шунда кўнглимда.

Нур бўлмаса соат еттида ҳам тун.
Ахир, умр ўтиб кетиши мумкин —
Кўзгуга тун ёпди пардасин маҳкам.
Чироқ ёқа қол! Бу ишда сен ҳақ!
Минглаб кўзгуларга аксинг тушган вақт,
Ўзинг ҳақиқатга айланажаксан.

ЯННИС РИЦОС
ГРЕЦИЯ

БИЗ ТАЙЁРМИЗ

Чодирлар ўрмалар қояга —
Осмонга қараб.
Чодирлар тошларга михланган,
Йиртиқлари
Чидам билан чатилган.
Чодирнинг кўксида қуёш найзаси,
Уфқ таранг
Худди миршаб камари каби.
Қушлар келиб,
Қушлар кетмоқда.
Фақат қоялар кетмас кўз ўнгимиздан.
Баъзан кема сузиб келар,
Баъзан булут юзиб келар
Бир парча соясин судраб заминда —
Бу соя,
Бу бир парча соя
Заминда дарахтлар тирик бўлган
Аллақайси замонга
Очилиб турган деразалардир.
Ҳеч нарса ўзгармас —
Тош ҳам, юрак ҳам:
Тўшагимиз тошдан — унда ухлаймиз.
Нонимиз ҳам тошдан — тишни чархлаймиз.
Шамоллар енголмас ҳеч қачон
Бу тошни, бу юракни.
Шамол уфқнинг алвон байроғини
Олисда ўраб олар.
Денгиз нафасини сезиб пешонамизда,
Қояларни тишда қисиб ухлаймиз қаттиқ.
Неки келар бошимизга, келаверсинлар —
Биз тайёрмиз, ўртоқ,
Тайёр турар йўл тўрваларимиз,
Юрагимиз йўл тўрваларида.
Индамас, сас чиқармай,
Дўстлар кўйлагидаги тугмани
бураб ўйнаймиз,

Бу айтишга ҳеч гап йўқлигидан эмас,
Бу дўстимизнинг жуда севганимиздан.
Демократия олдида қасам ичамиз,
Заминга битамиз қутлуғ исмини.
Фақат бир исмини:
Озодлик исмини.

АЖДОДЛАРИМИЗ ҚАБРЛАРИ

Аждодлар қабрларини асрамоғимиз керак,
Асрамоғимиз керак умидларини.
Бўлмаса,
Даҳшатли бир сония келар —
Душман келиб, қазиб олар қабрлардан
Бизга мерос қолган
Аждодлар умидини.
Шунда биз ночор қоламиз,
Ҳеч ким бизга беролмас мадад —
Хавф-хатар бошимиз устида қотар.
Шундан кейин қандай яшаймиз —
Уйсиз, ўчоқсиз, далаларсиз,
Бир умр ёнма-ён яшаб кўникиб қолганимиз —
Бир вақтлари жангда, илмда машҳури замон
Аждодларимиз қабрларисиз?
Эслаб кўрайлик,
Бир пайтлари спарталиқлар Тиганда кўмилган
Орест қабрин очиб, сўнгаларин ўғирлашганин.
Шундай экан,
Аждодлар қабри қайдалигин душман билмасин.
Фақат бизлар қандай билиб оламиз
Душман кимлигини ва қай тарафдан
Уни кутишни?
Ёлғиз бир йўл бор:
Қабрларда ҳашаматли мрамртошлар,
Зарҳал ёзувлар бўлмасин —
Улар фақат диққатни тортар.
Аждодларимизга уларнинг кераги йўқ —
Уларга бари бир,
Улар камтар,
Улар абадиян сукутда ётар,
Уларни қизиқтирмас зарҳал ёзувлар,
Ўрбонликлар,
Садақалар,
Мадҳу санолар.
Яхшиси, оддий тош қўяйлик,
Қўяйлик бир жуфт ёронгул,

Тагин ҳеч ким билмайдиган яширин белги.
Аслида ҳеч нарса қўймасак яна яхшироқ.
Яхшиси, юракда асрамоқ керак,
Яна яхшиси ўзимиз ҳам билмасак
Аждодларимиз қабри қаердалигини.
Лекин бу дунёда ғалати ишлар бўлиб туради,
Ким билади яна,
Балки аллақачоноқ аждодларимиз қабрларини
Биз ўзимиз очиб ташлаб
Мурдалардан халос бўлгандирмиз...

КИЧИК ДОСТОН

Қушнинг қанотидан тишлаб турар ит —
Тошларга томчилаб тўкилади қон.
(Овчи ўт устида чўзилиб ётар)
О, қандай чиройли унинг ётиши.
Чаккасида алвон тешик. Қон.
Овчи боши узра қотиб турар ит.
Ғамгин нигоҳини узмасдан боқар,
Қушнинг қанотини бўшатмас ҳамон.

ЕЗ

Ёғду жуда ёруғ эди.
Деразадан нари —
чорбоғда чириллар чигиртка,
Қўлни куйдирарди эшик дастаси.
Стул устидаги стакан
Ярақларди бамисли даҳо.

О Қ Л И Қ

Кўрмай деб яланғоч, очиқ оқликни
Қоғозни бекитди қўли билан у
Ва ҳимоясиз қўлини кўрди.
Шунда кўзларини юмди — тинглади:
Улғайиб келарди, ўсиб келарди
Вужудида пинҳон, бепоён оқлик.

* * *

— Мени ушлаб олишинг мумкин, — деди у, —
Сен мени қамаб ҳам қўйишинг мумкин.

Ўлдиришинг мумкин сен мени ҳатто
Аммо сен
Учаётган қушни туютласанми?
Ўлдироласанми
Тирноғим остида
Яширинган ҳавони?

* * *

— Хато қилдим. Ҳа.
Фақат алдамадим.
Менга ёрдам беринг, — деди у, —
Тирноғимни олай.
Қайчи бўлса ўтмас.
— Ёрдам берсаларинг-чи! — деди у, —
Ҳақиқатни айтай мен.
Қанақа ҳақиқатни?
Тирноғи ўсади
Мурдаларнинг ҳам.

* * *

Овқатини келтириб қўйдим.
Кейин кетдим.
У келгунча совиб қолмайди.
Мен қўйганимни у англар —
Фақат англармикан
У кетганимни?

* * *

— Афсус, бунинг иложи йўқ, — деди у.
— Аҳмоқ, — деди биров, —
Шеърятда
Ҳамма нарсанинг иложи бор
Ва жуда бошлаб қилиш мумкин
Бу ишни.
— Жуда бошлаб қилиш мумкин, —
Қўшиб қўйди биров.
Шухрат келиб жавоб берар,
Шухрат келиб қасос олар
Ҳаммаси учун.

— Кетаман, — деди аёл. — Кетаман...

Чидаёлмайман...

Қандай чидай бу кечага,
Бу оқшомга қандай чидай!
Эркак қарталарни четга иргитди,
Иргитди аччиқ бир надомат билан
Ва янгради зинапоядан
Чопиб

тушган

қадамлар

саси...

Эшик тагин очилди —

Егду чинни косадай

Синиб тушди чилпарчин.

Ерда бетартиб сочилиб ётган

Қарталарни териб олди-да,

Эркакка индамай узатди аёл.

Гўё у орадан йиллар ўтгану

Яна қайтиб келган эркак ёнига,

Кейин ҳеч парса бўлмагандай

Алмаштирди гулдон сувини.

Фақат айтилган ўша сўз

Хона бўйлаб учарди худди

Қиш нафасин тўсатдан сезиб

Бесаранжом учган пашшадай...

ЖОЛИО КЮРИГА

Менинг Жолиоим,

Аи-Стратисдан сенга хат битмоқдаман.

Бу ерда биз — уч минг маҳбус —

Зиёлилар, меҳнаткашлар, оддий одамлар.

Устимизда йиртиқ жункўрпа,

Беш дона гўр мева, бир бош пиёз,

Бир бурда нон олдимизда.

Дарахтлардек оддий одамлармиз,

Гуноҳи йўқ оддий одамлармиз.

Биз фақат сен каби, Жолио,

Барча одамлар каби

Тинчликни, озодликни

Жуда севамиз!

Бироқ, бу бийдай тақир оролда

Нош тугилгап тугунни

Ва тугилган юракни кўтариб,
Бир қайғудан иккинчисига ўрмалаймиз, Жолио.
Юракларда ишонч бор фақат!
Гоҳо нонсиз,
Ташналиқдан лаблар ёрилиб,
Кишанларни жаранглатиб
Дераза билан,
Дарахт билан
Дўстлашишга улгурмай туриб,
Бир қайғудан иккинчисига
ўтиб яшаймиз.

Дарахтлардек оддий,
Дарахтлардек енгилмас бўлганимиздан,
Тинчликдан, озодликдан
Кеча олмаганимиздан
Бизнинг қўллар кишанланган, Жолио.
Макронисос оролида узоқ яшадик.
Ўлим билан бир тўшакда ухладик, Жолио.
Кўплар бунда қўлини йўқотди,
Кўплар бунда дилини йўқотди,
Оёғини, сўнгақларини йўқотди.
Кўплар қўлтиқтаёқда судралиб юрар,
Кўплар ҳатто юрмоқдан ҳам бунда бенасиб.
Кўплар бунда кечалари қичқириб чиқар,
Кўплар бунда оғзини ҳам очолмас ҳатто
Ва жуда кўплар абадий кўрмас
Оқшомнинг нимпушти сурати узра
Булутлар сузишин қирмизи қайғуси билан.
Жуда кўплар онасини қайтиб кўрмайди —
Уларнинг гуноҳи
Худди сендай дилдан севарлар
Тинчликни,
Озодликни!

Бизни, Жолио, таъқиб қилишар Ватанимизда —
Уни жуда севганимиз учун.
Севганимиз учун
Бу қадимий зайтунзорларни,
Ғазаби, қайғуси, изтироби билан
Севганимиз учун узумзорларнию
Кечалари остонамизга ёғду сепган
Бурдаланган мрамртошларни
Севганимиз учун.
Тунлари бедорлигимиз учун,
Бошимиз узра чироқлар ёққан
Пўртаҳол шохларин севганимиз учун,
Елкасида асрларни, қуёшни кўтарган
Меҳрибон чинорларни севганимиз учун.

Тинчлик ҳаққи ҳурмати
Қадоқ қўлимизга олган кўп қадим
Қуролларимизни севганимиз учун
Бизни таъқиб қилишар Ватанимизда.

Бизни таъқиб қилишар
Бегона этиклар Ватанимизни
Топташига йўл қўймаганимиз учун,
Она Элладани тинчликдан, озодликдан
Айри тасаввур этмаганимиз учун
Бизни таъқиб қилишар.

.
Қари Вайица ҳақида
Эшитганмисан, Жолио?
У қатл олдидан
Ювиниб таранди,
Бошмоғини бўятиб олди.
Сўнг ажин босган юзларида
Табассум уйғонди,
Жилмайди дарахтлар шохлари аро
Бизга қуёш нурларини
Сочгани каби.
У қўлга қоп-қора рўмолин ушлаб,
Қамоқхона ҳовлисида
«Алвидо, булоқлар» куйи остида
Мириқиб рақсга тушди,
Рўмолини силкитиб.
Қари Вайицани кўрганмисан, Жолио?
Кўрмаслигинг мумкин эмас, ахир, Жолио.
Қари Вайица рақс тушганини
Қўл ушлашиб озодлик ва тинчлик билан?
Биласанми, биродарим, Жолио,
Мария Леонтиадунни?
У оқсоч, камбағал, чўри қиз эди.
Бегона уйларни йиғиштирарди —
Ўзининг уйи йўқ эди, Жолио.
Юварди бегоналар кирини —
Ювишга ўзининг кўйлаги йўқ эди.
Фақат икки қўли бор эди, холос —
Икки меҳнатқаш,
Темирдан, қайғудан дағаллашган
Меҳнатда ҳориб толган,
Оқшомги
Дарахтлардек қуйган
Икки қўли бор эди, холос.
Уни ўлдирдилар, Жолио,
Аммо ишонаман, эртага
Тинчлик ва озодлик ҳурмати ҳаққи

Унинг икки меҳнаткаш қўли
Тинчлик ва озодликни эркаламоққа
Қайтади гул бўлиб, сарин ел бўлиб.
Мария яхши биларди,
Худди биз билгандек,
Худди сен билгандек,
Осмон ибтидоси қўллардаги нондадир.
Шундан ўлими олдида қўйганча
Икки қўлиниям кўксига
Кунчиқарга боқиб шивирлади жим:
«Агар одамлар тўйиб нон емоғи

учун керак бўлса

(Мен ўзим тўймадим),

Майли, йиғлай,

Фақат оч қолмаса бас, одамлар».

Марияни қайтиб кўрамизми, Жолио,

Тонг нурларин пичан ўрамидек

Қўлида ушлаб турган,

Келажак йўлкаларин супуриб турган

Ва ёки шамолда тўлганган,

Улкан алвон байроғин тутиб турган

Марияни қайтиб кўрамизми, Жолио?

Марияни қайтиб кўрамизми

Тинчлик ва озодлик

Тантанасида?

Сен, Жолио, онахонимиз Мамалина

Ҳақида эшитганмисан?

Онахонимиз Мамалина

Тўқсон ёшдадир.

Қўзларининг икки четида

Икки ажин дарахти шовиллаб турар,

Фурур жарлиги бор

Қошларининг қоқ ўртасида,

Эгнида мотамлик қоп-қора либос:

Тўнғич ўғлини италияликлар ўлдирди,

Ўртанчасини — немислар,

Кенжасини эса кеча деворга тираб

Пешонасидан отиб ташлашди...

Онахонимиз Мамалинани эса,

Бечора тўқсон яшар кампирни,

Худди биздек, худди сендек

Тинчлик ва озодликни севгани учун

Умрининг охиригача қамоқхонада

Япашга маҳкум этишди.

Ҳозир онахонимиз Мамалина

Камерада ўлганларни санаб юради,

Ўлганларга пайпоқ тўқийди

Ва оппоқ кўйлак тўқир
Совуққотган тинчлик учун,
Алвон палпоқ тўқир
Келажак навбахорга.
Йўқ, таслим бўлмас онахонимиз Мамалина,
У қаҳва қайнатар, Жолпо,
Иложини топса,
Кейин меҳмон қилар сопол тўстагонда
Тинчлик ва озодликни иссиқ қаҳва билан.

. :
Жолио,
Бу хатга кўплар имзо қўярди,
Фақат хат-саводи йўқдир уларнинг.
Баъзилар бармоқ босар
Боникро даласини деҳқонларидай.
Аммо, ўша қўл қўйишни билмаганлар ҳам
Юракларин беришга тайёр
Тинчлик учун, озодлик учун.
Шунинг учун
Тинчлик деб,
Озодлик деб
Юракларин беришга тайёр
Турганлар номидан ўзим қўл қўяман.
Жолио, биродарларимга етказ,
Нерудага, Эренбургга, Арагонга,
Элюарга, Пикассога етказ,
Етказ, ҳамма биродарларимга:
Биз бунда уч минг кишимиз,
Ёниб кетган уйимизнинг чўғини
Елкамизда кўтариб турганимиз учун,
Токи тунлар қўрқмасин деб оналаримиз,
Токи боболаримиз ўлим билан
бир тўшакда ухласин деб
Қатта-қатта деразалари кунчиқарга қараган
Янги уй қурмоқчи бўлганимиз учун
Биз бунда маҳбусмиз —
Уч минг кишимиз.

Нима, бўлар, Жолио?
Кун келар — эритиб снарядларни
Болгаларга, омочларга, қанотларга,
Равоқларга айлантирамиз уларни.
Қанотсиз қувонч ҳайкалини эса
Маҳалламиздаги автобус бекатига
Ўрнатажакмиз.
Дарахтларга кўмилган маҳаллага
Тикланаётган хўжалик ҳақидаги рақамларни
Хабар берувчи,

Бахтли муҳаббат ҳақида шеърлар айтгувчи,
Туғонлар ҳақида,
Дунёни электрлаштириш ҳақида
Сўзлаб берувчи
Касаба уюшмасининг қарнайи осилган
Маҳаллада
Қанотсиз қувонч ҳайкалини ўрнатажакмиз.

Эҳ, биродарларим,
Агар ёндирилган уйлар бўлмаганда эди,
Дунёнинг ўзи улкан уйга айлақарди,
Қуёш бўяб чиққан бўларди
Уша уйнинг деворларини
Ва бу уйни гулдай яшнатарди
Онамиз — озодлик,
Озодлик фарзанди — тинчлик.

ХУАН РАМОН ХИМЕНЕС ИСПАНИЯ

* * *

Елкасида ирғай таёғи,
қорайган уфқ тагида равон
Ейилётган қарағайларга
Тикилади умидсиз чўпон.

Сўқмоқларни чангитган пода
Қоронғида имиллаб борар.
Қўнғироқлар саси ойдинда
қайғулироқ янграр тобора.

Оқ туманда яширинар кент,
кўринмайди ўтлоғу чироқ.
Фақат изғиб юрар кимдандир
қолиб кетган абадий фиरोқ.

Сой ичига ютар нафасин,
кўринмас сув йўли симликда,
Бироқ аён бўлар сувларнинг
теранлиги чексиз жимликда.

Ейилади борлиқ. Гўёки
ўлик воҳа — йўқдир бир кимса.
Фақат улкан ойнинг тагида
қўнғироқлар поласи тинмас.

* * *

Қайтолмасман. Қоронғилиқда
майин, илиқ тўлқин мисоли
тун заминни тебратар энди
ёлғиз ойнинг тагида ҳоли.

На изим, на соям қолмаган
бу ташланди ҳовлида шамол
энди бекор руҳимни излаб,
зорланади дарбадар, беҳол.

Эслайдиган кишим бормикин,
буни билмоқ энди менга ёт:
Худо билар, тошлармикин
мени ёдлаб, қайгурувчи зот.

Аммо бордур гулу юлдузлар,
жафолару қувончлар, баҳор
ва қайдадир дарахт тагида
кутилмаган кўришувлар бор.

Гоҳ эскирган пианино ҳам
кечалари таратар товуш
ва мен энди асло қоронғи
деразани очмасман хомуш.

* * *

Хувиллаган далалар ғамгин,
ғарамларга сероб сайҳонда
куз оқшоми тўшалар сокин,
пичан ҳиди анқир ёбондан.

Қаердадир йиғлади булбул,
қарағайлар — жамийди хобда,
бошларида осмон настарин
тусидаги нафис ҳижобда.

Сайҳон роҳи бошлайди мени —
эргашарман кўшиқ товшига,
куз нафасин тарайди кўшиқ,
худо билар, кимнинг бошида
куйлар аввал куйлаганидай,
чорлаб кетган ёрини нолон,
тўшаларди куз оқшоми жим,
пичан ҳидин тарарди ёбон.

* * *

Тор кўчалар қаршилар шомни,
кўҳна жимлик бағрида атроф.
Жимлик билан бирга тушади
дарахтлару дарчаларга хоб.

Четда қолган шаҳар устида
ситоралар милтиллаб энди —
бу келгинди, апрель осмони —
бинафшаранг, хомуш осмонда.

Боғ симғови оша чироқлар,
ит ангиллар шомги хилватда.
Сафсарлашган кўкда қорайиб
кўршапалак чиқар зулматдан.

Кўр боланинг қотган кўзига
сарғиш шуъла тушар чироқдан,
есир хотин хотиралари:
мурдалар ҳам инграр ҳарёқда!

Афсоналар айтардик узоқ
мана шундай серюлдуз осмон
остидаги апрелнинг шундай
тунларида бизлар бир замон!

Оқшом эса улкан, майиндир,
олисларга етар кечаси
тунни чорлаб акс-садодай
ҳайқирувчи қишлоқлар саси.

* * *

Аравалар келди, шу ерда...
— деди қарағайлар, шабада,
ой шивирлар, қичқирар садо,
туман огоҳ бўлди хабардан —
Аравалар қуёш изидан
бирин-кетин борар судралиб,
олиб келар улар ўрмондан
дарахтларнинг қора мурдасин.

Қандай инграр бу аравалар
Пуэбло Нуэво йўлида!

Ҳўкизлар ҳам эриниб қўмсар
юлдузларнинг бўзарган нури
остидаги ёз, ҳовли, пичан
ҳиди анқиб турган охурни.
Аравалар ортидан келар
подачилар ўйчан, паришон:
кифтларида — учли таёқлар,
кўзларида — оқшомги осмон.

Қандай инграр бу аравалар
Пуэбло Нуэво йўлида!

Аравалар келар даладан,
дарахтларнинг қора мурдаси

юракларга қолдириб кетар
совуқ ҳаво, бухўрнинг исин.
Қишлоқчада кечки сайдага
жом чалинар, оҳанглар бўзлар
чиришларнинг ҳидини уфурган,
ҳувиллаган далалар узра.

* * *

Қандай инграр бу аравалар
Пуэбло Нуэво йўлида!

* * *

Биламан, мангулик
дарахтиман мен,
юлдузларни боқдим
ўз қоним билан,
шоҳлардаги қушлар —
орзу тушларим.
Агар мен йиқилсам,
гар кесса ўлим —
қулайди осмон.

* * *

Қайғули ўй уйимга кирди,
гўёки тун қуши тўсатдан
учиб кирди уйга кундузи.
Қандай ҳайдаб чиқарай уни!
Қимирламай, жимжит ўтирар,
сой, гулларга қараб бепарво.

* * *

Тасодиғий шодлик,
унутма мени!
Қачондир негаки ишондим —
тондим,
неники орзиқиб кутдим — унутдим.
тасодиғий шодлик, эй сен, бевафо,
унутмагин мени,
унутмайсанми?

КУЗГИ ҚҰШИҚ

Оқшомнинг олтин уфқида
турналар учар... Қаерга?
Олтинсой олтин баргларни
оқизиб кетар... Қаерга?
Бораман олтин ангиздан,
билмайман, аммо — қаерга?
Қаерга, ахир, олтин куз,
олтин сув, ахир, қаерга?

МУСИҚА

Томирларинг мустаҳкам эмиш,
қани ахир
ўша томирлар?
Томирларим эртанги кунда,
эртанги қуш, майсалардадир!

ЯШИЛ ҚУШЧА

Дарёга кираман,
сувнинг изидан
кетаман зангори соҳиллар аро.

Зангор соҳиллардан боқдим: тобора
узоқлаб борардим сувнинг изидан,
қовушиб, қўшилиб борардим шитоб
қирғоқда қолаётган гўзаллик билан.
Алвидо! Қўрқинчли эмасдир бироқ
ўзни гўзалликда қолдириб кетмоқ!

ВАТАН

Қуёшнинг беғубор
япроғи — қайдан?
ўйлаётган бу бош, эзилган юрак —
қаердан?
Қаердан бу куйлаётган
шиддатли оқим?

ФЕДЕРИКО ГАРСИА ЛОРКА
ИСПАНИЯ

ИСПАН ЖАНДАРМЕРИЯСИ ҲАҚИДА РОМАНС

Қора, қора отлар қора,
қора тамға — туёқлари.
Сафсар пўшлар барларида
порлаб қолар шам доғлари.
Қўрғошиндай зил каллалар,
Босиб келар, билмас йиғи,
локланган қўн юракларин
тасмаларда маҳкам сириб.
Шабий шарпа, жобир назар,
изларидан бир гунг нола,
вахманинг қум тўзонлари,
сиранч каби жимлик қолар.
Бўлмас, асло қочиб бўлмас,
гурас-гурас, қатор-қатор,
босиб келар, қаърларида
буржлар каби питралар бор.
Ўҳ, улуғвор дўли шаҳри,
кўчаларинг тўла ялов,
ой ва қовоқ сарғаради,
олча суви ёнар қорол,
Сени кўрган ошиқ бўлар,
ёниб мудом юрак-бағри.
Ўҳ, занжабил минорлару
анбару ғам-ғусса шаҳри.
Оқшом келар, сирли оқшом,
сафсар туман осмонларда.
Лўлилар ўқ, кунни ясар
лангиллаган сандонларда.
Бошин уриб ҳар қопқага,
Ярадор от пишқиради.
Херес де ла Фронтерада¹
чинни хўроз қичқиради.
Қизиб кетган яланғоч бод
йўлларда жим писиб юрар,
бу жудуваш ойдин оқшом

¹ Андалусиядаги шаҳар.

оғушига ўзин урар.
Юсуф билан Биби Марям
қайроқларин ярим йўлда
йўқотганча лўлиларнинг
масканида пайдо бўлди.
Марям бодомшода таққан,
шаҳар бегин қизи каби
товланганча байрам аро
сузар нафис зар кўйлаги.
Кифтига зар пўшин ташлаб,
вали Юсуф тўхтар шул он,
ортида бор Педро Домек¹
яна шарқлик учта султон²
Мудроқ турна каби қотди
томда хаёл элитган моҳ.
Учар мудроқ пирпираклар
тепасида олов, байроқ.
Кўҳна кўзгу қаърларида
раққос соя қилар нолиш.
Херес де ла Фронтерада
ёнар шабнам, янграр хониш.
Ўҳ, улуғвор лўли шаҳри!
кўчаларинг ялов безар.
Сўндир яшил дарчаларни,
тункезарлар яқин келар.
Унутайми сени, шаҳрим!
Тароватга бўлиб гашна,
тин оласан таралмаган
сочларингни ёйиб тошга.

Киришади жуфт-жуфт бўлиб,
шаҳар ўйнаб, қулади шод,
эрмангулнинг қуруқ товши
садоқларда уйғонар бот.
Киришади жуфт-жуфт бўлиб,
ёйилар шум муждалардай.
Янгроқ шпор боғламларин
кўрар улар буржларда ҳам.

Шаҳар эса сезмай хатар,
чийлар атроф эшикларин.
Отин ниқтаб қирқ жандарм
кириб келар қўшиқларга.
Қуббаларда тўхтар соат
қирқта қаттол кўзларидан.
Музга дўнар қайнаб ётган

¹ Машҳур майгир.

² Исо алайҳиссаломга сажда қилишга келган сеҳргар подшо-
лар кўзда тутилади.

юз йиллик май кўзаларда.
Фарёд бўққан пирпираклар
сиртмоқлардан йиқилар бот.
Туёқларга қулар, шамшир
хуштагидан чопилган бод.
Нур ва зулмат унгурлари...
Елар лўли кампирлар ҳам,
мудроқ ёллар кўринар сал,
нур чатнар мис тангалардан.
Учиб борар соялардай
мудҳиш пўшлар қанотлари.
Епилади қора бўрон
қайчилари отлардан сўнг.

Байтуллаҳм қопқасида
лўлилар ҳам чавқар отлар.
Ўувонмарг қиз узра Юсуф
чавақланган кафтин ёзар.
Милтиқларга тўлган кеча,
тарс узилар тордай ҳаво.
Юлдуз суви билан Марям
бувакларга берар даво.
Тунга гулхан экиб тагин
жандармлар изғир сергак.
Жон талашар алангада
қип-яланғоч гўзал эртак.
Сўйиб Роза Камборьонинг
маммаларин жандармлар.
Отасига совға қилиб,
келтирарлар тунж лаганда.
Гала-гала қашқирлардан
раққосалар қочар додлаб.
Питра тўла атиргуллар
зулмат аро яшнар порглаб.
Шудгорларнинг қатламидай
чўккан маҳал сопол томлар,
сангин шаҳар сулдорини
эгилганча тўсди тонг ҳам.

Ўҳ, улуғвор лўли шаҳрим,
жандармлар кетар сангиб
сукуватнинг гум горидан,
Қучоқлади сени ёнгин.

Ўҳ, улуғвор лўли шаҳрим,
Кўзларимдан изласинлар
энди олис шуълаларинг
ой ва саҳро жилвасини.

ЖАНДАРМЕРИЯ ПОДПОЛКОВНИГИ ИШТИРОКИДАГИ САҲНА

Байроқлар осилган зал.

Подполковник. Мен жандармерия подполковнигиман.

Сержант. Худди шундай.

Подполковник. Менга ҳеч ким гап қайтаролмайди.

Сержант. Асло.

Подполковник. Мен билан йигирма бешта би-нафшаранг попукли ридо кийган архиепископ саломлашади.

Сержант. Худди шундай.

Подполковник. Подполковникман. Подполковник. Мен ким— жандармерия полковниги.

Мовий, оқ ва зар— ситара қутисининг қошқоғида қучоқлашган Ромео ва Жульетта тасвири. Карабинер милтигининг қувурини силайди.

О в о з (ташқаридан).

Шарбатга тўлар узум
Ой тўлишган кечада.
Қосорлада ойдиндир,
Қоронғидир Кесада.

Ой тўлишган кечада
ойда хўроз қичқирар.
Қандоқ ухлар, алькалдим,
Шундоқ тунда қизларинг.

Подполковник. Бу нимаси?

Сержант. Лўли хиргойи қияпти.

Нигоҳлари буқа нигоҳларидай оғир лўли кириб келади, подполковник кўзларини олайтириб қарайди.

Подполковник. Мен жандармерия подполковнигиман.

Лўли. Кўриб турибман.

Подполковник. Ўзинг кимсан?

Лўли. Лўлиман.

Подполковник. Лўли деганинг нимаси?

Лўли. Нима бўса, ўша-да.

Подполковник. Исминг нима?

Лўли. Жўнгина.

Подполковник. Гапни айлантирма.

Лўли. Лўлиман.

Сержант. Шахсан ўзим дуч келдим, шахсан ўзим ушлаб келдим.

Подполковник. Қаерда юрувдинг?

Лўли. Қўприқда.

Подполковник. Ҳм, қайси дарёнинг кўпригида?

Лўли. Ҳамма дарёнинг.

Подполковник. Ҳа-а... Нима қилмоқчийдинг?

Лўли. Шакардан минора қураймикин, деб турувдим.

Подполковник. Сержант!

Сержант. Лаббай, жаноб жандармерия подполковниги.

Лўли. Хаёлимда қанот ясаб, роса учдим. Лабларим кўкнори ва олтингугурт рангида.

Подполковник. Ай!!

Лўли. Қанотам гапми. Шундоғам учавераман. Қоним туморлару қора булутларга тўла.

Подполковник. Ай-й!!!

Лўли. Пўртақолларим январь ойидаям гуллайверади.

Подполковник. Ай-й-й!!!

Лўли. Иннайкейин, қорбўрондаям пишаверади.

Подполковник. Ай-й-й! Пах, пух, пах. Йиқилиб тил тортмай ўлади.

Унинг қаҳваранг жони тамаки тутунидай дераза туйнугидан арши аълога равона бўлади.

Сержант. Дод. Ёрдам беринглар!

Казарма ҳовлисида тўртта соқчи лўлини калтаклайди.

ҚАЛТАКЛАНГАН ЛЎЛИ ҚЎШИҒИ

Йигирма зарб, йигирма икки,
қулочкашлаб учта зарб яна.
Оқшомгача пўла жисмимни
зарқоғозга ўраб қўй, она.

Томоғимга тиқилди жоним,
оҳ, эшкакли, офтобли, ойли
сув берингиз, кемаси билан
уммонларни берингиз, майли.

Ай, тешамда, катда ўтирган
ай, полиса, ай, катта бошлиқ.
Жисмимдаги қонни артгани
топиларми дунёда ёшлик.

БЕДОР ШАҲАР

(Бруклин кўпригининг тунги тасвири)

Бу осмон остида ҳеч ким ухلامас. Ҳеч ким.
Ҳеч ким ухلامас.
Кулбалар атрофида ялт-юлт шарпалар.
Илонлар ўрмалар бедорларни қийнамоқ учун
Ўтакаси ёрилиб қочаётган кимса
юлдузларнинг имосини пайқамай,
баҳайбат тимсоҳларга йўлиқар муюлишларда.

Бу дунёда ҳеч ким ухلامас. Ҳеч ким.
Ҳеч ким ухلامас.
Олис мозордаги бир мурда
уч йилдир зорланар —
майсалар ўсмасмиш тиззаларида.
Бугун тонгда кўмилган гўдак шундай долларки,
бор итларни чақирарлар кўрқитиш учун.

Ҳаёт бедорликдир. Уйғонинг! Уйғонинг!
Зиналардан қулаймиз зах тупроққа юзтубан,
қорнинг қир чўққисига
сўлгин сафсаргуллар қуршовида чиқамиз.
Бу хаёلسиз дунёни унутмоқ мушкул.
Бунда вужуд яшар. Лабларни лабларга
боғлар тирик қонтомирлар тўрлари-ла бўсалар,
бир умр оғрийди оғриқ сезганлар,
ўлимдан кўрққанлар ўлар умрбод...

Бир куни
отлар ҳам киражак майхоналарга.
Сигир кўзларида акланган сарғиш осмонни
қутурган чумолилар босажак.
Яна бир куни
жон киражак уваланган капалакларга,
ярқираб кетажак галвирак туманларда
жимжит сузган кемалар аро шоҳонагимиз,
атиргуллар шариллаб оқажак тилларимиздан.

Уйғонинг! Уйғонинг! Уйғонинг!
Кимки асраган бўлса
жонворлар панжасию селларнинг изларини,
кўприк қурилгандан беҳабар
чирқираб йиғлаётган болани
боши билан бир чуваги қолган бола мурдасин,
ҳаммасини девор тагига —
тимсоҳлар, илонлар гуж-гуж қайнаган,

айиқларнинг ўткир тишлари,
боланинг мўмиёланган қўли бор жойга,
бир даҳшатдан жувлари ҳурпайган туя турган
девор тагига йиғиш керак.
Бу осмонда ҳеч ким ухلامас. Ҳеч ким.
Ҳеч ким ухلامас.
Агар биров кўзини юмса —
саваланг болаларим, саваланг,
токим ланг очилган кўзлар,
ачишиб куйган жароҳатлар манзараси кўринсин.
Бу дунёда ҳеч ким ухلامас. Ҳеч ким. Ҳеч ким.
Ахир айтдим-ку —
ҳеч ким ухلامас,
биноқ тунда кимларнингдир чаккаларини
йўсин босиб кетса жудаям,
очиб ташланг туйнуқларни,
заҳар тўла сохта қадаҳлару
театрлар чаноғини кўрсинлар
улкан ойнинг ёғдуларида.

БИР ЎЗБОШИМЧА ШУЛЛУҚҚУРТНИНГ САЁҲАТИ

Тонг ҳавоси чақалоқ
нафасидай майиндир.
Дарахлар қўлларини
чўза бошлар заминга.
Босиб келар далани
ҳарир туман тўлқини.
Ўргимчаклар ҳавода
ипак тўрлар тўқийди.
Тиниқ мовий кўзгуда
ялтиллайдди сўқмоқлар.
Теракзор бир сайҳонда
ариқ куйлар ўйноқлаб.
Тор сўқмоқлик анойи,
фаросатсиз, фирт оми,
мўмингина шуллуққурт
кузатади дунёни.
Атроф жимжит.
Ҳўрсиниб,
бир қарар-да кулбага,
сўқмоқнинг охирини
кўрайин деб судралар.

Йўл юрару мўл юрар,
охир етар бир жойга —
чирмоблар газандани

Ўраб ўсган маконга.
Ўлтирар икки бақа
серрайганча бир тошда,
шалпайган вужудларин
тоблаб тонгги қуёшга.

— Янгича бу нағмалар, —
валдирайди бир бақа, —
арзимас ҳеч нарсага.

— Эгачи, — дер бақрайиб,
кўринишдан росаям
дард эзворган кўр бақа. —
Ҳали қизлик чоғимда
нағмамизни худойим
бир қуни уқиб шафқат
қилар дердим ҳар доим.
Умрим битди. Англадим
ғўр ёшликнинг хатосин —
Худодан умидим йўқ,
қуйламайман ҳаттоки.

Тинмай сакраб майсада
сурбетларча масхара
қилган бир ёш бақадан
икки бақа зорланиб,
сўрардилар садақа.

Шуллук тўхтар ваҳмали
қоп-қоронғи ўрмонда.
Додлай деса саси йўқ,
келар, қўйиб нағмани,
бақалар ҳар томондан.

— Капалакми, нима бу,
деб сўрайди кўр бақа.

— Мугузи бор. Капалак.
бўлмас ҳечам мундақа.
Мана, қара, мугузли,
бу шуллуқдир, қаердан
келаяпсан, айт, ўзинг?

— Кулбам унча узоқмас,
қайтгим келар, қўрқаман.

— Шуллук зоти азалдан
юраксиз, дер кўр бақа.

— Нағма-пағма қиларсан, —
деб бақалар чувиллар.

— Йўқ, йўқ, — дейди бечора, —
айтмаганман умримда.

- Ибодат қиласанми?
 Ҳурғатмаган ҳеч кимса.
 — Сўйлагин-чи жаннатдан?
 — Жаннат, жаннат... бу нима?
 — Жаннат —

соҳиллари гул,
 турли нозу неъматли
 суви тиниқ дарёда
 мангу яшаш демақдир.

— Йўғ-э, энам бир маҳал,
 агар ўлсанг, энг баланд
 дарахтларнинг баргида
 ўрмалайсан, деганди.

— Эначанг шаккок экан,
 айтдик гапнинг ростини.
 Ишонмасанг, зўрлаймиз
 кесак билан бостириб.

— Вой, негаям кулбамдан
 чиқдим, — деб йиғлар шуллуқ. —
 Ишондим, ҳа, жаннат бор,
 хато қипман мен, шўрлик.
 Шунда мамнун бақалар
 ўйчан тарқар ҳарёнга.
 Қўрқиб кетган шуллуққурт
 беркинади ўрмонга.

Тиланчи бақалар ҳам
 Сфинкс каби қотди.

— Эгачи, дер қурвақа,
 оҳиста бир уф тортиб, —
 жаннат ўзи бор гапми?

— Бе, ёлғон, — дер кўр бақа,

— Нега жаннат бор дея
 айтдик анов аҳмоққа.

— Чунки... ўзим ҳайронман, —
 кўр бақа дер хўрсиниб. —

Агар айтсам тўғрисиң,
 ғалати бўп кетаман
 зовурдан ёш бақалар
 вақиллашиб худога
 қилган маҳал нолалар.

Бечора шуллуқ эса
 қайтарди жим сўқмоқдан.
 Олов шамол теракнинг
 энг учида олар дам.

Ногоҳ қизил чумоли
 тўдасига келар дуч.

Бақриб, урҳо-ур деб,
ҳавлиқиб, бўлиб ғуж-ғуж,
судрашарди чалажон —
боши қуйи солиниб,
мўйловлари шалпайган
бир қизил чумолини.

— Тўхтайллар, — дейди шуллуқ, —
бўлмаг бунча бераҳм.

Нега бу бечорани
қийнаб азоб берасиз?

Чинданам айби бўлса,
бирон гап айтай холис.

Нима гувоҳ қилувдинг,
ўзинг айтгин, чумоли?!

Шивирлайди бемажол
чумоли кўп қийналиб, —

— Юлдузларни кўргандим.

— Юлдузлар? Бу нимадир?

Бақриб чумолилар,
оламни тагин бузар.

Шуллуқ бир оз довдираб,
қайта сўрар: — Юлдузлар?

— Ишонилар, — дер чумоли, —

юлдузларни кўрдим чин,
Чиқдим баланд-баландга,
терақнинг қир учига.

Кўриб минглаб шуълани,
айтган сўзим оҳ бўлди.

Очилди кўр кўзларим,
қаро бағрим оқ бўлди.

Шуллуқ сўрар ашқайиб:

— Юлдузлар нима ахир?

— Юлдузлар бошимизда

ёғду сочган шуъладир.

Чумолилар қутурар:

— Нега бизлар кўрмаймиз?

Тан олади шуллуқ ҳам:

— Кўзларим азал ожиз,

базўр кўргум гиёҳлару

ўзим каби қуртларни.

Чумолилар дўқ урар

айлантириб муртларни.

— Ҳлдирамиз. Ялқовсан.

Ғаламис, ярамассан.

Меҳнат қилишинг керак

осмонга қарамасдан.

— Юлдузларни кўрдим, рост, —
дер чалажон чумоли.

— Қўйилар, — дейди шуллуқ, —
шундоғам танг аҳволи.
Ҳозир жони узилар,
тугаб борар мажоли.

Ари ўтар ҳавони
кесиб бол қанотида.
Нафас олар чумоли
тўйиб шом ҳавосидан.
Шивирлайди: — арижон,
келдингми мени излаб.
Юлдузларга жисмимни
олиб кетгин. Юлдузлар...

Ўлади. Чумолилар
қўрқиб қочар ўрмонга.
Шуллуқ аста хўрсиниб,
нари кетар ўрмалаб.
Гўё унга мангулик
очилди шу лаҳзада.

— Сўқмоқ чексиз, эҳтимол
юлдузларга туташган.
Ўзича сўйлар ғамгин,
юлдузларга йўл йироқ,
қўполман, юлдузларни
унутганим яхшироқ.

Қалинлашар туман-да,
қуёш нури — ҳориган —
шомги жом садосидай
эриб борар олисда.
Тор сўқмоқлик шуллуққурт
калтабин ҳам анойи,
уялгандай недандир,
тикилар кенг дунёга.

РАФАЭЛЬ АЛЬБЕРТИ ИСПАНИЯ

ДЕНГИЗДАГИ БУҶА

(Йўқолган жуғрофий харита ҳақида ўйлар)

Бу ўлкани шундай деб
атардилар қадимдан.
Ҳара, буқа териси
кўринади баҳрдан.
Гўё мовий уммонга
бошсиз жасадин суқа,
ялпайганча ётибди.

(Зангори ўлик буқа.)

* * *

Биласанми, бу ўлкада
қонли тўлқинларда сузсанг бўлади.
Фақатгина кимсасиз,
жимлик оқимига ўзингни ташла.
Шимолдан жанубгача қуруқлик бўйлаб
қонли тўлқинларда сузиб кетарсан.

* * *

Пўртаҳолзор, боғ эди ўлкам,
денгиз ювиб турадиган боғ,
тиришқоқ занглар ўлкаси эди,
зайтунзорда ўйнаган титроқ.

Қўнғир бўлди питра дўлидан,
тоб ташлаган терига дўнди.

* * *

Қошки йиғлаб, кўнгил бўшатсанг.

Қушқўнмасу газанда ўтлар,

хандақларда музлаган балчиқ,
этик ечиш ҳақда ўйлама.

Аскар ҳалок бўлган лаҳзада
деразани ланг очиб, ё раб,
додлаворди муштипар денгиз
ўғлонининг расмига қараб.

Кошки сўзлаб беролсанг бунн.

* * *

Мендан икки қадам нарида ўлим,
сендан икки қадам нарида ўлим.
Мен уни пайқадим,
сен-да пайқадинг.

Қоқарди ҳамманинг дарвозасини,
бақирар ҳамманинг қулоқларига.
Овозин эшитдим,
сен-да эшитдинг.

Бироқ у атайлаб иккимизни ҳам
кўрмагандай ўтди наридан.

* * *

Бир қишлоқи аскар,
ўспирин бир аскар орзу қиларди —
мабодо бир куни уруш тугаса,
қаллиғимни олиб келардим,
бир кўрсайди пўртаҳоллар гуллаганини,
тушига кирмаган денгизни кўрсин,
кемаларни, қайиқлардан яйрасин дерди.

Бир куни уруш ҳам тугади.
Зайтулардан қон томар,
далаларда ёйиларди қон.

* * *

Тамакиннинг тумандай тутунидан кўринар
фаранг дарёсининг юзаси,
илашар мойбўёқли сувўтларига
чиқиндилар, синиқ нарсалар.
Аммо кўринмайди деразалардан
на испан дарёси, на теракзор испан йўллари.

Қўлларимни солайми совуқ суюқ балчиққа,
қўлларим-ла тўсайми.
Сассиқ лойқа қусаётган бу қувурлар оғзига
муштаримни тиқайми.
Бироқ кўринмайди деразалардан
на испан дарёси, на теракзор испан йўллари.

Янги шилинган тери парчасига қарайман,
бир парча буқа терисига,
тери билан сузади чўккан додлар шарпаси
сузар, сузар денгизга, бўм-бўш денгизга.
Аммо кўринмайди деразалардан
на испан дарёси, на теракзор испан йўллари.

Эй, парча тери, эй дарёда сузган дарбадар,
сенга тикилган чоғимда
томчилашини унутган кўзёшларим тўсатдан
оқаверар дарё каби, дарё каби.
Аммо кўринмайди деразалардан
на испан дарёси, на теракзор испан йўллари.

* * *

Шўрлик буқа! Бир куни турасанми
бошингни тумандай чулғаган хобдан.
Ҳайдайсанми сўналарни кучли думинг-ла,
чайиб салқи қовоқларни денгиз сувида,
қарайсанми аввалгидек тетик ва мағрур.
Қон қусиб ётибсан,
зулмату қўрқувдан эзилиб,
тинмай бўкирасан,
кутасан тонгнинг қизғиш шуғласи
тунни қоқ иккига бўлар пайтини,
кўтарасан найзалардай мугузларингни.

Бугун эса заррин чағалайлар-ла
тасодифан ўрмонлару далалардан учиб келган
меҳмон қушлар галаси мугузларинг узра
аянчли ноалардан чамбарлар тўқир.

Мойи сирқиб оқаётган,
пачоқ бўлган хампалардан оққан қондай шаробга
бўкиб кетган жонсиз қирғоқларинг бўйлаб
дельфинларни миниб ўтлар чўккан боларлар.
Сен тобора кўзларимдан узоқлашасан,
орзу қолар, умид қолар менинг бағримда —
денгиз узра бир кун юксалар, дейман,
порлаб қолар дейман қуёш, ою юлдузлар
бу ўжар буқанинг буқрасида.

* * *

Ҳали оёққа туриб, яна исён қиласан,
ёввойи ҳамда қайсар, шохларинг санчиб кўкка,
майсаларни топтайсан, адирларга ўрлайсан,
тирилган, яшил буқа.

Шунда барча қишлоқлар
йўлларидан қочиб кетар сен билан кўришгани.
Қадларин ростлаб қолар букчайган дарёлар-да,
чиқажак ер қинидан ирмоқлар ханжарлари,
шодлиқдай гулласин деб қуриган дарахтларнинг
жони йўқ панжалари.

Шунда барча қўйлар
чўпонлардан қочиб келар сен билан кўришгани.

Денгизлар юва туриб сени шарафлар,
яна эркин ўтлайсан тоғлар, водийлар аро,
эркин буқа, тагин сен ўз ҳолинга қайтасан,
ўз-ўзинга ҳукмдор.

Шунда барча йўллар
шаҳарлардан қочиб келар сен билан кўришгани.

ЧЕТ ЭЛЛИК

Тилим, айтгин, ўзга элларда
менга қандай ёрдамнинг тегар?

Бир ютим сув бўлсайди кошки.

(Чет элликми? Нима сўрайди?
Сувми? Қани, эшикни беркит:
Қун кўзидан яшир булоқни.)

Бир бурда нон бўлсайди кошки.
(Чет элликми? Нимага вайсар?
Қорни очмиш? Итларни ечвор:
бир бурда йўқ ўзимизда ҳам.)

Тилим, тилим, ўзга элларда
бирор нарса сўрама асло.

¹ Идрок қувғин бўлмас (лот.).

* * *

Қичқирди у уйғониб тонгда,
Мен гиёҳман,
намчил гиёҳман.

Мен гиёҳман. Қат-қат япроқли
гултож бўлгум улғайганимда.

Мен гиёҳман. Сакрасам агар
Шовиллашим мумкин дарахтдай.

Мен бақириб қушга дўнаман,
Агар учиб чиқсам...

Шу кечаси нозик гиёҳнинг
овозини эшитди осмон.

* * *

Қуйлаш керак дўнмоқ учун
элим гулига.

Ўтлаб юрсин атрофимда
элимнинг моли.

Қўшиғимни ёдда тутсин
элим қўшчиси.

Диққат билан қулоқ солсин
элимнинг оғзи.

Чанқоғимни боссин денгиз —
элим денгизи.

Бошим узра келиб турсин
элимнинг қизи.

Ич-ичига кўмсин мени
элим юраги.

Чунки, жуда ёлғиздирман,
қара, элимсиз.

Бироқ ҳали яшамадим
бир кун элимсиз.

* * *

Очлик олиб кетар орзуни,
лек ҳамиша куйламоғим шарт.

Турма тўсиб қўяр орзуни,
лек ҳамиша куйламоғим шарт.

Ўлим ҳалок этар орзуни,
аммоки мен
ўшанда ҳам куйламоғим шарт.

* * *

Расм, тасвир каби уларни
мен олиб кетаман кўзларимда,—
кўзларимнинг тубида.

Мен келаман, кўзларимга боқарлар,
бирор одам сўйлар:
«Дарёлар
ва отлар бор кўзларингда» деб.

Ёт уфқлар жони қолди
аста жимиди
кўзларимнинг тубида.

Эшитмаяпсизми? Олисидаги сувлар
унутилган отлар оҳиста
кўзларимдан ўтмақда,
кўзларимнинг тубидан.

* * *

Бугун олиб келди менга булутлар
учар харитасин Испаниянинг.
Бу харита дарё узра мунчалар кичик,
мунча улкан яйловларга
тушган сояси.

Харитадан тушган кўланка
ёпди йилқи уюрларини,
бу соя тагидан изладим.
қишлоғимни, уйимни отда.

Мен ҳовлига кирдим, бунда қачондир
фавворадан сув отиларди.
Гарчи ўзи бўлмаса ҳамки

шарқиради тинсиз ғаввора.
Гарчи унда сув бўлмаса ҳам
чанқоғимни қондиради сув.

БУ ГЕНЕРАЛ

— Мана, келди генерал,
Генералга не керак?
— Яроқ сўрар генерал.
— Яроқ йўқдир, генерал.
Генералга не керак?
— Бир от сўрар генерал.
— От қолмади, генерал.
Генералга не керак?
— Жанг қилсам, дер генерал.
— Энди жанг йўқ, генерал.
Генералга не керак?
— Ҳйнаш сўрар генерал.
— Энди Ҳйнаш бўлмас, генерал.
— Бир бўчка май беринг, дейди генерал.
— Бўчкаям, май ҳам йўқ энди, генерал.
Генералга не керак?
— Бир бўлак яхна гўшт сўрар генерал.
— Энди сўқимлар йўқ, генерал.
Генералга не керак?
— Озгина ўт есам дейди, генерал.
— Энди ўтлар йўқ генерал.
Генералга не керак?
— Бир қултум сув сўрар генерал.
— Энди сув йўқ, генерал.
Генералга не керак?
— Каравотда ухлаволай дейди, генерал.
— Энди каравот ҳам, уйқу ҳам йўқ, генерал.
Генералга не керак?
— Ерга кириб гумдон бўлай, дейди генерал.
— Энди ер қолмади, генерал.
Генералга не керак?
— Ҳеч бўлмаса итдай ўлай дейди, генерал.
— Энди ит қолмади, генерал.
Генералга не керак?
Генералга не керак?
Генерал қотиб қолди шекилли.
Генерал нес бўлиб қолди шекилли.
Генерал ўлди шекилли.
Афсус, минг афсус-а ҳатто ит каби —
Ўлолмасдан ўлди генерал.
Қайтадан генералсиз яшай бошлайди дувё.

МИГЕЛЬ ЭРНАНДЕС

ИСПАНИЯ

ТУРМАЛАР

I

Кесилган одамларнинг йўлларин ютиб-ютиб,
Турмалар судраладир; зулматдир, заҳдир очун;
Турмалар элни қувар, човутин солиб, тутиб,
Қонин сўриб, еб-ютмоқ учун.

Нафақат инсон, балки темирлар додлар, тингланг.
Ҳакамлар қўлидаги қиличлар қон-қон йиғлар,
Тошдевор ҳам йиғлайди хўрланиб, инграб-инграб,
Пўлат устун бағрини тиғлар.

Деворлар орти турма — дод-фарёд корхонаси,
Унда азоб чархлари, кўзёшлар дастгоҳи бор.
Қоқсуяк нафратларнинг унда сўнгай нафаси —
Бу корхона одам еб ишлар.

Панжарадан нарида какликлар шўх ғув-ғувлаб,
Васлу ҳаёт завқидан ором олганда жони,
Ёлғиз маҳбус — хор хазон, эзгин қалби ҳувиллаб,
Эслар озод, ёруғ дунёни.

Эрклик ва тонг беҳуда бош урар бу муз тошга,
Тош ичинда маҳбуснинг қадам товуши бўзлар,
Оғзидан қонли кўпик тошиб, отилар ташга —
Ташқарига инсон йўл излар.

Нафасига дўндирса инсон даврон шамолин,
Қалбидаги алл, метин қаноти кенг ёйилар —
Дунёдаги ҳар қандай зиндонда ҳам у холи,
Хур инсон бўлиб қолар.

Мовий уммон уфқини кўролса ким тушида,
Тушовланган чақмоқдай қоқиб ўтли қанотин,
Темир панжараларни силтаб, гажиб тўшидан,
Озодликка интилар ҳар кун.

Курашлардан мақсад шу: бизга тегса оқибат
 Хорғин, заиф хўкизмас, учқур, ёлдор арғумоқ;
 Сафимизда депсиниб турса доим сершиддат,
 Қушдай учса чуқ дейилган чоқ.

Ирганч бўлса юзи гар, не айб ҳақир тутқунда,
 Аё, дунё дилини кишандан бўшат, одам!
 Эй, исёнкор, зиндонлар оғзини ёшгин, унда
 Қаро ерга тенгдир қуёш ҳам.

Бир бурда ҳуррият ҳам, ҳайҳот, чириб битмоқда
 Эрк соҳибларин эмас, эрк қулларин тилида.
 Рози туриб ҳар нега, қай маҳбус дод этмоқда,
 Занжирни еч улар қўлидан,—

Бундайлар-ку, ҳеч нега ярамас мангу қулдир,
 Қутқарсаю ўз жонин, яшаса бир хилватда.
 Ўттиқодсиз, моғорлаб ўтган умри маъқулдир,
 Бундайларнинг бари кулфат-да.

Аслида-ку, бундайлар азал эркдан бенасиб.
 Эрк шундайин одамлар манглайига битилмиш —
 Гарчи улар ётса-да турмаларда қалашиб,
 Ёт уларга қуллик, бўйсунмиш.

Эй, замон зиндонбони, зулмда пойдор палид,
 Дилларни қамолмайсан ҳеч қачон — шу муҳими.
 Қўлингда бўлса ҳамки турмалару қулф-калид,
 Қамолмассан инсон руҳини.

Занжирлар қолсин, майли, бирлаштирсин башарни,
 Қовдошлик қони оқсин темир томирларида —
 Одамлар касб айласин зулмсиз, тинч яшарни,
 Айрилмасин бир-бирларидан.

Ҳақирликдай бир тубсиз чоҳлар кунжида одам
 Хаволарга кўз тикиб, қулоқ тутиб кутмоқда;
 Халқ: «Озодлик!» деб қалқиб, кўкларга босиб қадам,
 Турмаларни отиб кетмоқда!..

ЮЛИАН ТУВИМ
ПОЛЬША

РЕЖИССЕР

Сизни ёлғиз қолдириб бўлмас
ақалли ўттиз дақиқага ҳам!
Ким бозорга солди бу қўсқи лошни?
Кўзларим ўнгидан йўқотингиз зуд!
Ўнгроққа, ўнгроққа, энди баландроқ.
Нима?! Тупурмоққа изи бермангиз!

Ахир меҳмонхонада эмас,
студиядасиз,
жаноблар!

Мен сизларга кўрсатиб қўяман!
Дуглас қаерда? У наҳорлик қиляпти, шаксиз?
Дуглас!! Шу ердამисан, худога шукур!

Ўз ўрнингни эгалла — ҳув, анави ерда!

Ҳа. Дарвоқе, хонимлар келаётир...
Хижолат... шопқин шивирлар...
Оҳиста, бироқ хиёл таманно билан
яқинлашасан хонимларнинг бирига.

Ва ногаҳон — чақинвор — ханжар!
Талвасага тушган ирканж тўдалар,
аянч фарёд, учқун, қалдироқ,
ва бомба портлаши ва қулайди уй!
Эй, Билли! Меровланма — бас!
Тўхтатинг. Овоз! Парчаланди!
Ҳеч ким
ҳеч нарсани
ўйламас.

Уй гўр бўлсин! Лекин бу кўча
сўнгсизликка қадар узанган.

Саҳроларга. То уммонлар қаъригадовур.
Сўнгра (диққат, Ферсен!)

баҳодирларнинг синиқ устихонлари
Ой нурларин кўлкаларида. Ва Дуглас. Танҳо Дуглас.
Тўрт нафар оппоқ хоним юзиб кирар экан
нимқоронғуликка

кўлкалар қулайди гильотинадек ва кесиб ташлайди
ой калласини!

Ана шунинг ўзи — бомба.

Улоқтириб юборамиз ойни типпа-тик!

Ишшаймоққа улгурасиз ҳали, нокаслар!

Диққат, Билли, қани!

Тилингизни тиш билан сақланг!

«Сценарий!» — сценарий бу ерда — Мен!

Мен ҳақиқатни кўриб турибман ошкор.

Ва дунёни тузатаман мен.

Умуман, дунё сувратбоп эмас —

бу моддийлик ғоят буюқдир:

мен дунёни қайта қураман!

Шундай қилиб, янгича услублар яратамиз,

бизнинг нодир кашфиётимиз қаршисида

хира тортиб қолар ҳар нечук қақир-қуқур фильмлар!

Синдирамиз сарҳадларни

ва садларни бузиб ташлаймиз,

барча юпитерлар қалқар оёққа,

Миллиардлаб, триллионлаб шам!

Оҳ, қандай ойдин! Мен сизларни кўряпман —

статистлар, бузуқилар, шалоқлар:

ҳаётни булғадингиз — бироқ у гўзал нарса эди!

Диққат!

Менинг янги сценариям,

тўғрироғи — фавқулодда кўҳна

ва барчага таниш, шубҳасиз...

Жаноб корчалон

хотиржам бўлсин ўз долларларига,

у ўз ҳамёнини олади. Фойда қилар харжидан кўпроқ!

Бордию биз фавқулодда сценарийга

баъзи бир иловалар киритсак...

Демак, бошладик.

Биринчи кўриниш.

Жаннат. Одам Ато ва Момо Ҳаво.

Дарахт остидаги майсазорда.

Эр ўз хотини билан.

Илон.

Бир сўз билан айтганда, ҳамма нарса ўз ўрнида.

Илон билан мулоқот. Таъқиқ меваси.

Таниш ҳазин алдов. Васваса.

Яқинлашиш.

Иккинчи кўриниш. Жаннат ҳудудидаги дала.

Жаннатда афсункор баҳор кунларининг бири,
жаноблар!

Ҳобил подасини ўтлатапти.
Каин яқинлашади. Биродарлар келишолмайди.
Баҳс муштлашиш истаги билан ўрин алмаштирар,
кадрлар милтирар, милтирар, милтирар,
Каин ердан тош кўтаради,
ва ногоҳ — ашпарат терс айланади.
Ҳобил ҳайқирар: «Суюмли биродарим!»
Бу ўринда ҳам биз ҳаммасини қайтадан қурамиз:
Каин ҳеч қачон Авелга ҳасад қилмайди!
Қобил Ҳобилни ўлдирмайди!!!
У Ҳобилнинг қўлларин сиқар. Кўзлар ёнади.
Мусаффо нигоҳида шодлик барқ урар.
Ахир бу Ҳобил-ку, суюмли биродар!

Учинчи кўриниш.
Виждонан ярашиб Қобил ва Ҳобил,
тангрига қурбонлик келтирар бирга
ва тангри қабулгоҳига маъюс мусиқа остида
элтар умид ва ишонч каломларин.

Тўхта. Қим халақит бераётган? Алло, алло!
О-о-о!.. Мистер капиталист!
Нима? Мен ақлимни еб қўяётибман?
Демак, сиз тузатишларни рад этаяписиз,
кўҳна сценарий маъқулроқ сизга?
Ўзгармасдан қолсин эди демак сизнингча
Ҳасад ва жиноят?!
Аксинча? Алло... Эшитмаяпман!.. Аҳ-ҳа!
Сиз ўз капиталингизни қайғиб олмоқчисиз!..

Хўш, нима ҳам қилардик...
сармоядорларга шафқат қилмоқ керак...
Бурунги лентани айлантира бошлаймиз.
Такрор айлантирамиз — хуллас,
қаерда тўхтаган эдик?!
...Ғира-шира... ой... чиқди...
Шундайми?!
Кўча... Кўлка... Дуглас панада...
Пауза... Хўш, кейин-чи?
Аҳ-ҳа! Эсладим! Яхши кадр!
Бомба ва ханжар!
Бомба ва ханжар!
Бомба ва ханжар!

AB URBE CONDITA¹

Эртаси кун,
бир минг тўққиз юз қирқ бешинчи йилнинг
ўн саккизинчи январиди,

Шаҳар дуд ичида қолган эди.
Муқаддас оловда ёниб битаёзган қурбонликдек,
чангакка айланган оёқлардаги ҳаёт
ўлимга дўниб борарди.

Ва териси шилинган қурбонликнинг
ачқимтил ҳидидан нафас оларди.

Ушанда,
келгуси авлодлар учун оловли афсонага
бунда эса вулқоннинг сўнган оғзига,
туб-тубигача қурғаган қонига айланмоқ учун
илондек бўралаган дуд нарвони орқали
Варшава фалакка кўтарилмоқда эди,—
Бир минг тўққиз юз қирқ бешинчи йил,
ўн саккизинчи январь.

Харобат ва Оқибат муюлишида,
Вайрона ва Ўлим муюлишида,
Даҳшат ва Ваҳима муюлишида,
Маршалковский ва Ерусалимский муюлишида
ёниқ бўсалар билан мангуга видолашиб,
бир-бировининг оловли бағрига йиқилганча
тўладан келган варшавалик кампир пайдо бўлди.
Рўмолга чирмалган.

Ўлмас гражддан.
У қандайдир қутини харобалар устига қўйди
ва тиркаб қўйди учар юлдуздек
ёниб битган шаҳар бошини —
ва бор овозда мангуликни чорлади:

«Тоза пишлоқ,
чой, чой!»

Мен уни кўрмадим, бироқ кўраяпман,
унсиз кўзёш дарёларини
нима бўлганда ҳам кулиб турган кўзларида.

У балки изтироб чекаётган Ниобей бўлиши мумкин эди,
Иованинг қадимий башоратчи хотини
ёхуд фарзандларига мотам тутаётган Рахиль
ва бари бир унга ҳам ишонардилар.

Ёхуд супургида жодугардек учарди
ё аксинча қайнаб-қоврилиб битарди

¹ Гаровга қўйилган шаҳардан (лот.).

қозон ичида —
ва унга ҳам ишонардилар.

У буюк Пётрнинг сояси бўлиши мумкин эди,
ҳиссий ямбларда қуриб сўзларни
айтарди:

Бунда вайрона устида шаҳар тикланар
«Такаббур ҳамсояга барқасд»,—
ва шунда ҳам ҳақ бўларди у.

Ёхуд қути устидаги ҳайкал бўларди
сўнг қироат қиларди доҳиёна қиёфада:
«Per me se va nella citta dolente!»¹
Ва ҳеч ким ҳайратланмаган бўларди.

Эҳ, охир-оқибат — Клио бўлиши мумкин эди у
ё юбкадаги Ливия
ўтирарди ўлик пойтахт остонасида,
қанақадир миҳ-ла ҳар нечук ғиштга
тиркар эди ушбу сўзларни:
«Гаровга қўйилган шаҳардан»...
Бироқ у ўзга сўзларни битган бўларди:
«Тоза пишлоқ,
чой, чой!»

Асосчи! Даракчи! Муза!
Бу кун ўйинда ва ғамда Варшава,
бу сен учун шараф!
Энди ҳар бир ғишт терувчи сенга ҳайкал тиклар!
Ва бутун Польша — гражданин бева!—
Гданск порти ҳайқиради —

шараф!
Лодзь фабрикаси бонг урар —
шараф!
Силезия завод ва шахталари —
шараф!
Вроцлав — жанговар шаҳар —
шараф! шараф!
Щчейин — жанговар шаҳар —
шараф! шараф!

Шараф вайрона тожли маликагаким,
исми жуда оддий: Варшава!

¹ «Мусибатлар шахрига йўл менинг устимдан ўтади» («Ило-ҳий комедия»дан. Данте).

ТАДЕУШ РУЖЕВИЧ
ПОЛЬША

Т О Б Л А Н И Ш

Кўз ёшдан ор қилманг, ёш шоирлар,
Кўз ёшдан уялманг.

Ойдан,
Ойдин кечадан,
Булбул хонишидан
Завқ ола билинг.

Фалакка учмоқдан зарра чўчиманг,
Юлдузларга чўзинг қўлингизни.
Юлдузга кўзларни қилингиз таққос.

Ҳамалакранг тепалиқдан,
Қуёшнинг туғилишидан,
Бойчечакнинг кўз очишидан
Завқ ола билинг.

Қабутарларга дон улашинг,
Табассум билан боқинг,
Итлар, гулларга, паровозларга.

Орзулар ҳақида баҳслашинг,
Ешликка қасида ўқинг ҳайқириб.
Яна одамларга ишонинглар.

Содда шоирлар, гўзалликка ишонинг.
Завқли шоирлар ишонинг одамларга.
Кўз ёшдан уялманг, ёш шоирлар,
Кўз ёшдан уялманг.

* * *

Охиратдан сўнг,
Ўлимдан сўнг,
Мен ҳаёт қўйнида кўз очдим.

Мен ярата бошладим ўзимни.
Мен қура бошладим ҳаётни қайта —
Одамларни, жонворларни.

Бу стол дедим мен.
Бу стол.
Столнинг устида нон билан пичоқ.
Пичоқ нонни кесиш учун,
Нон эса одамларга.

Инсон севиши керак, —
Таъкидладим кечаю кундуз.
Нимани севиш керак?
Инсонни, таъкидладим, инсонни.

Бу дераза дедим мен,
Бу дераза.
Деразадан нарида боғ,
Боғ қўйнида олма.
Олма гуллаган.
Шамолда гуллари тўзғир,
Мевалар
Яралмоқда.
Отам олмаларни териб олмоқда.
Меваларни тераётган у одам —
Менинг отам.
Мен ўлтирибман уйнинг остонасида.

Эчкисини етаклаб кетаяпти
Бир кампир.
Дунёнинг еттита мўъжизасидан ҳам
Азизроқ.
Уни энди керакмас деб,
Ўйлаган
Жаллоддан баттар.

Бу — одам.
Бу — дарахт, бу — нон.
Одамлар яшамоқ учун
Овқат ейдилар,
Таъкидладим ўзимга-ўзим.
Фақат инсон ҳаёти муҳим.
Фақат инсон ҳаётининг маъноси улкан.
Ҳаётнинг баҳоси
Инсон яратган
Нарсаларни баҳосидан
Беқиёс ортиқ.

Инсон — буюк мўъжиза, —
Таъкидладим мен қайта-қайта.
Бу — сув, — дедим мен.
Тўлқинларни қўлим билан сыладим.
Суҳбат қурдим дарёлар билан.
Эй дарё, — дедим мен —
Эй дарё, бу — мен...

Инсон
Сувга сўз қотди.
Ойга сўз қотди.
Емғирга, гулларга
Қушларга, осмонга,
Ерга сўз қотди.

Осмон жим турди,
Замин жим турди.
Фақат садо келди
Садо...
Яна бир одамнинг товуши.

ПОЛЬ ЭЛЮАР
ФРАНЦИЯ

ЧАҚМОҒ ЧАҚНАГАНДА

У энди йўқ бунда

Дераза рахида ўтириб
Момақалди роқни қўриқлар этак боғлаб олган бир аёл
Булутлар шопади чалиб йиқитмоққа бири-бирини
Кўримсизгина қизалоқ
Кўм-кўккина
Эски диванда ўйнаб ўтирар ёлғиз
Виждони Сукунатни қийнар.

Мен бу кўча бўйлаб назар ташладим
Тошларга ям-яшил дарахтларга
Қорга қумга сувга
Ташқи суратига ҳаётнинг хуллас.

Унутолмайман аммо
У шу ерда яшаган эди
Боғни сайрга олиб чиқарди шунда,
У кулганда кулгунинг қори
Лой узра ҳарирдай ёйилар эди.

ҚАЛАМ ЯСАЙДИГАН МАҲАЛЛАДА

Кундузни қўйиб юбормаслик учун
Сават тўқимоқда
Сўнги қалдирғоч
Бу ташландиқ кўзнинг
Атрофини чизмоқда сўнги қалдирғоч

Қишлоқ кафтидаги
Иссиқ уйқунинг
Уруғини чўқийди оқшом

Хайрли тун сизга фикрлар

Сукунатнинг исмини айтиб
Овозсиз овозсиз чорлайман.

ШЕЪРИЯТ ТАНҶИДИ

Албатта мен жирканаман
Буржуйларнинг
Айгоқчиларнинг
Ва попларнинг салтанатидан
Лекин мен юз карра кўпроқ жирканамам
Ўша салтанатни менингдек ўтли
Ёмон кўролмаган кимсалардан, ҳа!

Ушбу шеъриятнинг танқидин
Менинг шеърларимдан устун қўймаган
Қулзода юзига туфляяжакман.

ОХИР ЗАМОН

Андре Бретонга

Баҳор гуллар билан ернинг юзига
Қизиллик югурган бир ажиб онда
Сурма ҳалқасидаги бу кўзлар
Харобалар қуршаган қасрларга ўхшар
Унинг нигоҳида
Ажратиб турибди туби йўқ бир жар
Барча яқинлари у ҳақда ўйлар
Лекин у билмайди
Унинг ҳаёти йўқ фақат ҳаётигина эмас
Унинг кўкси сокин
Жингалак сочлари тиришиб
Алла айтаётганин манглайи эшитмас

Сўз эмиш қандай сўз
Сўзламоқ унинг оёғида юриш билан тенг
Уни қўли бўлиб кўршани титраб ушламоққа тенг
Кўзлар шундоқ ҳам очикдир қалит керакмас
Қуёш қаҳри эмас қон доғидир бу
Уйқусиз тун эмас бу заъфаронлик

Худди саҳрода пайдо бўлиб қолган табибдай
Ақлга сиғмайди эрк дегани ҳам
Кун тубида сўлғин аланга
Ана мангулик ҳам бошланди
Ва тамом бўлади шу тўшак билан

Ҳеч нарсага тушунмай
Ҳеч нарсани билмай кимга гапиряпсан
Орниқ тушунмасанг

Тушунини истамасанг ҳатто
О шафқат қилинг
Нима ўзи гапирмоқ сўзламоқ нима.

ЕТУК МУҲАББАТНИ ИЗЛАГАН ШҮРЛИК

Қиш яланғоч новдалар аро
Ўлик қовурғалар даврасида қиш
Одам скамейкада ўтирар
Одамлардан қочган одам кўчада мана
Бўзгигача ёлғизлик
Сурилиг жой беринг кўримсиз ғуссага
Ғуссанинг қўрғошин кўзгусига
Тош томчиларига ғуссанинг
Чирик ҳайкалларига жой беринг
Яхшилик унутиб қўйган хаёлга
Ҳақиқат жулдури кийган хотиралар
Ва қора нурга ва кечаги ёнғинга жой беринг
Янада кучлироқ севмоқ учун
Янада чуқурроқ тушунмоқ учун
Бу одам ўз уйини ўз қаватини
Ўз хонасини тополмай адашди

Манзара қаерда бошланар
Соат нечада
Қаерда тунайди аёл
Тушига қиз сийнаси эмас
Туннинг эмизиги юлдуз кираётган
Қип-яланғоч йўловчини тун
Қувиб етар тўшак устида

Тангадан ҳам мунглироқ
Парчалар бор дунёда
Лекин уларда қуёш жаранглайди
Осмон ўйнайди

Шипшийдан деворлар бор
Ва сувоқ ёриги
Лойқа соялари аллалар унда
Исёнкор қон мавжуд томирларда югурик
Лабларнинг тўлқини остидаги қон
Қўлларни ушласангиз-чи,
Қарасангиз бўлмайдими кўзларга
Забт этинг
Олинглар бу қиёфани

Саройлар ортида харобалар ортида
Қутилар қувурлар ортида

Инсоннинг кўзлари олдида шундоқ
Чанг босган ёмғирпўшини
Тинмай силкиётган майдонга
Бостириб киради ёзнинг кунлари
Ва ўса бошлайди мовий шамширлар
Уша майдонда
Юмуқ кўзлар ичра
Барглар шовқинида
Қувончининг ҳосили етилар

Уша бепоёнлик бўёқларида
Яна чайилади чеҳралар
Бу эса ўтмишнинг хунук кунлари
Сўлкавойга парчинланган
Ёмбилар юзида музлаган ўз бургутлари билан
Соат ва лаҳзалар томирини тўлдиргучи
Телба фахри билан
Занжирбанд тоғларнинг қони билан келган кунлар
Осмоннинг ярмини қалдироққа
Тўлдирган ва кетган кунлар
Ёлғиз бир кўзгуни
Қирол гулчамбари исканжасида
Аёвсиз қисиб ўртаган кунлар

Ёлғиз кўзгу ёлғиз юрак
Лекин оқшомни лим-лим тўлдирган бу қўшиқ
Ғойиб бўлган кўчалар аро
Осойишта янграб борар тобора
Кўз ва қулоқларни тўлдирган
Тушларга қўлини узатаётган қўшиқ
Дунёни рад этган бу зоҳид севги
Ёниқ кўз ёшларда ғарқ бўлган
Ташвишлар ичра тўлғонган севги
Янчилган майиб бўлган бу орзу
Кулгили орзу
Замин остидаги бу мутаносиблик
Бу қашшоқ қабила

Қашшоқ
Чунки бутун умри бўйи
У соф олтин излади тинмай
Етук муҳаббатни топмоқчи бўлди.

ЁМОНЛИКНИ УНУТИБ

Кўзларда шўр дарё, юракда чўнг тоғ —
Қотиб қолган қайғу, кўз ёшдир томган.

Тирик одам. У бойлик сўрамайди
Турмада ғамгину, уйда ғамгин.

Ҳаво мотамсаро, тун қора, токним
Сўқирни кўчага ҳайдаёлмасин.
Кучлилар турмада. Ожизлар ҳоким.
Қирол аянчлидир. Малика тахтда.

Гунгларнинг лабида табассум ва «оҳ»,
Қўрқоқлар кўзида чирир ҳақорат.
Бунда ҳамма нарса куйдирар — эвоҳ! —
Чўнтақдан қўлларни чиқарманг минбаъд!

Гира-шира соя...
Ва дунёнинг бор бебахтлиги.
Улар тепасида менинг муҳаббатим
Бошпанасиз итдай турар муаллақ.

ВА ТАБАССУМ

Оламда қоп-қора бирор ёғдусиз
Туннинг ўзи йўқдир ишонинг менга
Йўқ деяпман-ку ахир йўқ
Ҳатто энг даҳшатли қайғунинг ҳам бирор
Нурли ва ланг очиқ деразаси бор
Оламда орзу бор хизматга тайёр
Қондирилиши керак бўлган истак бор
Очлик бор тўйдирилиш керак бўлган очлик
Оламда олижаноб юрак бор
Ва ишончли қўллар саломи
Ғамхўр нигоҳлар бор
Ҳаёт бор
Сиз ва бошқаларнинг ўртасида
Баҳам кўрилишни истовчи ҳаёт.

О З О Д Л И Қ

Мақтабимда ҳар бир дафтарга
Тахтага ҳам оппоқ деворга
Дарахтларга қумга ва қорга
Мен озодлик сўзин ёзаман

Ўқиганим ҳар саҳфа бобга
Ўқилмаган ҳар бир китобга
Тошга қонга кулга шу тобда
Мен озодлик сўзин ёзаман

Ўтмиш замон ўйи лошига
Лашкарларнинг совутбошига
Подшоларнинг тахту тожиги
Мен озодлик сўзин ёзаман

Чўл чангалзор адоқларига
Ундаги қуш нидоларига
Пок болалик садоларига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Тунлардаги завқи ниҳонга
Нонуштага қўйилган нонга
Тўйлардаги ҳар дастурхонга
Мен озодлик сўзин ёзаман

Ҳовуздаги лойқаранг кунга
Ёғдуларда ёнган сукунга
Кўлдаги ой таратган унга
Мен озодлик сўзин ёзаман

Қанот қоққан қуш нафасига
Далага уфқ алангасига
Тегирмонлар кўланкасига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Тонг ҳовури ҳар бир титроққа
Кемаларга денгиз қирғоққа
Ақлу ҳушдан айрилган тоққа
Мен озодлик сўзин ёзаман

Кўпирган оқ булут кафтига
Тунд булутнинг шумшук афтига
Зор йиғлаган ёмғир тафтига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Жилваланган саробий қатга
Жомхонага рангин қабатга
Фаҳм этилган ҳар ҳақиқатга
Мен озодлик сўзин ёзаман

Уйғонган ҳар сўқмоқ кўзига
Илонизи йўллар юзига
Гавжум майдонларнинг ўзига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Ҳар бир ёниқ чироқ нурига
Туннинг ўчиқ чироқларига

Яшаганим ҳар уй тўрига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Икки бўлак олма пўстига
Ётоғимга ойна устига
Кўрпам ёлғизлигим дўстига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Уйимизнинг оstonасига
Нарсаларнинг қиёфасига
Муқаддас ўт алангасига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Хушбахтларнинг тик қоматига
Дўстларнинг соф муҳаббатига
Ҳар саломи садоқатига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Шабнам мисол тиниқ ҳайратга
Лаблардаги ноз ишоратга
Илҳақликка фарқ сукунатга
Мен озодлик сўзин ёзаман

Гўшамнинг хор хароб ҳолига
Сўнган маёқлар саволига
Ғамларимнинг чалдуволига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Фирқатнинг дард гиналарига
Танҳоликнинг сийналарига
Ўлим ажал зиналарига
Мен озодлик сўзин ёзаман

Қайтиб келган соғлик омадга
Ўтиб кетган ҳар фалокатга
Яна келган умида бахтга
Мен озодлик сўзин ёзаман

Шу бир сўзнинг қудратин билдим
Билгач яна руҳан тирилдим
Ҳурлик истаб дунёга келдим
Мен озодлик сўзин ёзаман.

ГИЛЬВИК ФРАНЦИЯ

ЧАҚМОҚЛАР

Бир сира-бир сира кунларимизда
Чақмоқ чақиб қоларди баъзан.

Осмон қийқимида йилт этар эди
Келгусида бўлажак ишлар.

Аста қўл теккизиб кўрар эдик биз
Истиқболнинг қуроқларига.

Қатъийлашиб қоларди қиттай
Шунда бизнинг одимларимиз.

Қулашимиз лозим бўлган жой
Орқароққа суриларди сал.

Фақат сийрак эди чақмоқлар, афсус.

ЧУМОЛИ

Шуям гап бўлди-ю,
Ўлик чумоли —
Яшил ўт баргида
Кичик уч нуқта!

Ахир бу коинот —
Инсонлар юрти.
Чумоли яратиб
Адашган худо.
Сеними, кир махлуқ!
Бир қайнатайлик!

Лоақал сен минг бора
Йирикроқ бўлсанг,
Милтиғинг бўлсайди қўлингда агар,

Ишонгил, чумоли,
У ҳолда албат
Ҳурмат қилишарди одамлар
Сени.

БИРИНЧИ КУН

Поля Элюарга

У дарахт ғоятда ғаройиб бўлар,
Биринчи кун эрталаб биринчи бўлиб
Тонготарни қаршилаб олган у дарахт.

Зулмат кетган кун,
Хўжайинлар битган кун.

Ўшанда халқ
Ўзи билан ўзи ёлғиз қолиб,
Тонготарни кўражак.

У тонготар ғоятда ғаройиб бўлар —
Биринчи кун эрталаб ўша дарахтни
Бағрига оҳиста олган тонготар.

Одамлар кўчага тошиб чиққан кун,
Одамлар тантана, байрам қилган кун —
Дарахт билан тонготарнинг
Қучоқлашиб туришганин кўражаклар.

* * *

Ортимиздан келар бошқалар,

Кўпроқ бўлар сабри уларнинг,
Эпчиллиги ва қатъияти.

Кўркамлиги, кучини кўриб,
Уларга ер бўлажак таслим.

Ёрдам берар уларга шунда
Биз яратиб кетган қўшиқлар.

ЖАК ПРЕВЕР ФРАНЦИЯ

НАЙЗАЛАР ЕРГА САНЧИЛСИН

Нарсаларни ўз номи билан атайлик:
Ит бу — ит,
Кунгабоқар бу — кунгабоқар,
Люксембург боғида ўйнаётган қизча
Люксембург боғида ўйнаётган қизчадир.
Гул — гулдан бошқа ҳеч нарса эмас,
Лекин папа...
Ким бу, нима дегани бу кўримсиз чол?
Шу боис, ўз динига содиқ католик
Кўрмоқ-чун кинога тушди бир кунни
Ватиканнинг ҳақиқий башарасини
ва ўзини жуда ғалати сизди.
Унинг тасавурида заҳил юзли
Одий руҳоний эмас,
Ҳақиқий папа... осмон бандаси,
Муқаддас остона олдида
Фаришталар билан қуршалган
Худо саркотиби яшарди.
Бу бўлса... бу япасқи тасвир,
Фақат лотин ибораларин
айтмоққа эринмайдиган бу оғиз.
Тугаётган насл белгиси-ла муҳрланган
бу бош, бу қалла,
бу салобат, ёпишқоқ мулозамат,
бу ёвузлик, айёрлик,
бадбин масхарабозлик, бу қийшанглашлар.
Қимматга тушувчи бу фирибгарлик —
қисқаси, бутун бир ватиканчилик...
Туморлар... Санамлар... бойликлар...
Гидамлар... ва барча қулайлиги-ла
Салон-вагонлар... кумуш тиш ковлагичу
тилла поездлар —
олмос ҳожатхоналар...
Буларнинг ҳаммаси содиқ католикни эзади.
У ўн олти франк тўлаб олган креслосида
Ўзини гоятда ноқулай сезади:
Арзон ўринларда ўтирган одамларнинг

Кулгисини эшитиб, гапини тинглаб,
Кўпроқ чўкиб кетар ўриндигига:
«Авлиё отамизга бир қара...
Роса ясанбди ўзи ҳам...
Бурнида бурундиқ етишмас, холос...»
Бу пичинглар содиқ католикни қийнайди,
Даҳшатли саволлар урила бошлар
Унинг миясига дафъатан.

Лекин шу пайт папа
Узининг оқ ридосини йиғиштириб,
Жўнаб қолар экрандан.
Фильм тугар авлиё ота ҳақда,
Энди пайдо бўлар бошқа манзара:
Италия учувчилари ҳабаш қишлоғини
Бомбардимон қила бошлайди бирдан
Ва ҳақиқий католикнинг кўз ёшлари ҳам
Бирдан қурий бошлар,
Кўксига уятнинг ўрнига энди
Қувонч тўла бошлар, қўллари эса,
Беихтиёр муштга айланар,
Ҳарбийларни ғоят ҳурмат қилади,
Ҳарбийларни ҳамиша севган у,
Мозористонларни, қабртошларни...
дафн удумларин... Қалла суюгининг уюмин
Ҳамиша севган бу католик...
Экранда ёрилган ҳабашни қирувчи ҳар бир
бомбадан

Қувончига сўз топа олмай,
Чийиллаб юборар, қийқириб юборар.
Қирғин манзарасин томоша қилиб,
Қувонади ўзининг тириклигидан:
Ўзларини Исо ва Муссолинига бахш этган
диндош ўртоқларин осмонда кўриб,
Муқаддас қушхона фаришталарин,
Учувчи,
пулемётларни кўриб,
Шодлигидан маст бўлар католик,
Креслога оёқлари билан чиқиб кетади...
Ваҳший католик — савдогарларни
Ваҳший қийқириқлар олқишлайди,
Юраги тепган сари тўлиб кетаверар шодликка,
Жазавага қаттиқроқ кираверар у:
Пайт келиб, бир куни албатта у ҳам
Экрандаги каби қон тўкажак.
Йўқсиллару қора танлилар қонин.
Аммо ўз ғайратидан ўзи чарчаб қолар
бу жиккак, кичкина, кичкинагина,

Шўрлик, ниҳоятда аянчли, кўримсиз католик!
 Сеанс давом этар,
 Экранда ажойиб ҳайвонлар кўринар,
 аммо бу ажойиб ҳайвонлар
 яна ғойиб бўлар бир зумда.
 Чунки Ватиканнинг асл башарасини
 яна бир бор кўрсатишмоқчи...
 Манзара Рим кварталларин тасвирлар,
 Сўнг икки одам пайдо бўлар кўчада,
 Лекин ҳеч ким кўрмас уларни,
 Томоша қилмайди томошабинлар,
 Улардан бири — Парижда қоровул бўлган
 Иккинчиси — италён, ишсиз,
 чўнтагида чақа йўқ италён.
 У римлик ва Римда очдан ўлмоқда.
 Улар экрандан ғойиб бўлганда,
 Залдагилар сезмас буни ҳам,
 аммо сайр этади иккови
 Рим бўйлаб яна,
 Италён имо қилар йўлдошига,
 Парижлик қоровул тушунар дарров,
 Сўзсиз,
 Таржимонсиз тушунар.
 Биринчи ишора — белни қаттиқроқ тут, дегани,
 Иккинчиси — витриналарга тааллуқли,
 топ йўл узра эгилиб,
 Кафт билан кўрсатилган имо эса,
 Оиладаги болаларнинг бўйини,
 Уларнинг жуда-жуда кичкиналигин тасвирлар
 Бармоқлар — болалар сонин айтади,
 Римликнинг уч боласи бор,
 У ишсиз юрибди кўчада,
 Шу тахлит суҳбатлашиб кетади улар.
 Яхши тушунади парижлик
 Имолар орқали римликни.

МЕНИ УПГИЛ, МЕНИ УП

Улар яшар эди
 Нурафшон шаҳарнинг бир кварталида,
 Нурсиз фасл эди — ёз эди ва совуқ эди,
 ҳалитдан.
 Бунда ёзда ҳам — қиш, қишда ҳам — қиш,
 Ҳаво эса — бояқиш...

Бола қизча ёнида,
 Зинада турар эди.

Бурчаклардан чиқиб тун
Ўрмалаб юрар эди.
Тун бадбўй эди... бу ҳид —
Кундуз куни сепилган
Бурга дори ҳиди.
Қиз болага зорланар:
— Бу ер доим қоронғи,
Қишда ҳам — қиш, ёзда ҳам — қиш,
Қуёш келмас бу ерга,
У бой кварталларда
Доим юргани-юрган.
Мени қаттиқ-қаттиқ қучоқла,
Бизнинг умр — ҳозирги лаҳза,
Ҳаётимиз йўқ шундан бошқа —
Эртага кеч бўлар, қучоқла,
Бунда бари бизга душмандир,
Совуқ душман,
Саратон — душман,
Ягона дўст — ҳаво, у йўқдир.
Агар сен қучмасанг ўлиб қоламан.
Сен ўн беш ёшдасан,
Мен — ўн беш ёшда,
Агар қўшсак, ўттиз ёш бўлар.
Бу ёшга кирганлар ишлайди, ахир,
Демак ҳаққимиз бор ўпишмоққа ҳам,
Кейин кеч бўлади,
Ўп, мени тезроқ
Бизнинг умр — шу лаҳза, шу он.

ДУНЕДАН УЗИЛГАН УМИД

Хиёбонда,
Скамейкада
Бир одам ўтирган бўлади:
Сиз ўтиб қолсангиз йўлақдан
Албатта, ёнига чақирар сизни —
Эгнида гижимланган камзул,
Кўзида кўзойнак бўлади унинг
Ва сиз ўтиб қолган заҳоти,
Ёнига чақиради сизни
ёки ҳорғин имлайди.
Ушанда қараманг сиз унга,
Ушанда тинглай кўрманг сўзини,
Гўё эшитмагандай,
Гўё кўрмагандай ўтиб кетинг тез,
Башарти сиз билмай, қараб қўйсангиз
Сизни чақирганда, қулоқ солсангиз,

У сизга шу заҳот жой кўрсади
Қўли билан ёки нигоҳи билан,
Кейин сизда унинг ёнига
Ўтирмақдан бошқа илож қолмайди,
Илтимос кутмас у, сурилиб дарҳол
Жой берар, илжайр сизга тикилиб,
Сиз бирдан изтироб чека бошлайсиз,
Табассум қилар у,
Сизнинг ҳам лабингиз
Сизга бўйсунмасдан
илжая бошлар.
Илжайиб туриб сиз
Азобланасиз,
Азобланар экан,
Унга илжаясиз, бетиним,
Скамейкада қотиб ўтираверасиз
Унинг севгилиси сингари.
Ёнингизда эса болалар ўйнар,
Ўткинчилар ўтиб-келиб туради
Ва қушлар учади,
Ўз парвозини
Юксақ-юксақларга санчади.
Лекин сиз ёнида ўтираверасиз
Унинг севгилиси ўтирган каби;
Бирдан ўзингизни бебахт сезасиз,
Гўё ўйнаётган болаларга ўхшаб
Сиз ўйнаб юрмайсиз энди ҳеч қачон,
Гўё ўтаётган шу йўловчилардай
Хотиржам юрмайсиз энди, хотиржам,
Гўё сиз қушлардай, шу учаётган,
ҳеч қачон учмайсиз энди,
Ҳеч қачон.

ВИТЕЗСЛАВ НЕЗВАЛ ЧЕХОСЛОВАКИЯ

ҲАЛИ ЖАНГ ҚИЛИШГА ТЎҒРИ КЕЛАДИ

Ҳали жанг қилишга тўғри келади!
Токи одамларнинг қорни оч экан,
Токи беваларнинг кўзи ёш экан,
Насибамиз тахир бўлаверади.

Ҳали жанг қилишга тўғри келади!

Ҳали кўпгина қон тўкилмоғи бор
Ротшильдлар ва Фордлар синганича то,
Неча бор қорага бурканар само,
Неча бор сафларда турармиз қатор.

Ҳали кўпгина қон тўкилмоғи бор.

Токи сулар экан қироллар даврон,
Мавжуд экан қамоқ, зўрлик, зуғумлар,
Бирлашинг ва қалқинг, барча мазлумлар,
Барча тўраларга солингиз қирон!

Токи сулар экан қироллар даврон.

О Р З У Л А Р И М

Урушлар нимадир — билмасин очун,
Ранги бўлаверсин қонсиз ҳам ёрқин!
Шеърларимни сутли чой қилиб ичинг,
Пиёла юборай барчангизга мен!

Сопол овозларда куйласин ҳар дам
Кулол ертўласи сингари олам.
Шеърлар турсин гулдор тақсимчаларда,
Ҳар кун эрталаб енг иштаҳа билан.

Ҳали тўла бўлса дунё ташвишга,
Ҳали эрта бўлса оромнинг пайти,

Майли, шеърларимдан бир-икки тишланг,
Жанг олдидан асло зиён қилмайди!

Қорнингиз оч бўлса, эгингиз юшун,
Муҳтожликдан бўлса кўнглингиз ярим,
Майли, овқат бўлсин ё бирон буюм,
Далда, умид бўлсин сизга шеърларим.

Бу замин зулматга бўлмасин маҳкум
Фикрим шеърда баён қилмоқдир ишим.
Хўроздай уйғотай юртимни ҳар кун,—
Ўзимга ёқади бу ўхшатишим!

ПИЧОҚ ЮТҚИЧ

Тош қотиб бормоқда юрак, кўз, меҳр,
Ва яна кўп нарса — замона зайли.
Лекин, баридан ҳам нон қаттиқроқдир,
Уни орзу билан ивितолсайдик!

Саҳро ҳувиллаган, бўм-бўш, кимсасиз,
Нигоҳлар бўм-бўшдир саҳро сингари.
Қиёфаларда йўқ ҳеч нарсадан из,
Хувиллаб ётибди қалб даҳмалари.

Орзу керак, орзу! Тоқат бўлди тоқ,
Орзу деб бўғизга тақалди-ку жон!
Темирни чайнадик биз жуда узоқ,
Энди ютоламиз пичоқни осон.

ЙЎЛ БЎЙИДА

Ҳансирарди йўлчи ишчилар,
Қуёш оташ ёғарди бешак.
Йўл четида бундан беҳабар
Ётар эди бир калтакесак.

Бири деди унга шу топда:
«Биз-ку, бунда терляяпмиз хўп,
Сенинг эса, фақат офтобда
Тобланишдан бўлак ишинг йўқ».

Шу заҳоти бўлди бу гапни,
Қатъий деди кексароқ одам:
«Тинч қўйинглар калтакесакни...
Тинч қўйинглар... шоирларни ҳам...»

Х У Р С И Н И Ш

Рангсиз китобларга кетган
Дарахтлар ҳайф,
Қуриган бутоққа ёрилган
Қуёш нури ҳайф,
Ифлос денгиздаги қайиқлар ҳайф,
Емон одам тўккан кўз ёши ҳайф.

А Л О М А Т

Парвона келиб қўнди
Қўлёманинг устига.
Нурга талпиндими у
Ва ёки зулматгами?

ТУШ ПАЙТИДАГИ ҲИЛАЛ

1

Қачонлардир
Бир ҳикоя ўқиган эдим
Номи эсимда йўқ
Исмсиз бир шаҳар
Ёз пайти экани
Ҳовлида турган ёғоч столгина
Хотирамда қолган
Ҳозир
Мана шу пайтда
Кафе айвонида ўтирарканман
Қайтадан эсладим ўша манзарани
Қўмир ортган аравалар ўтиб бормоқда
Томорқада кўза ерга тушиб синди
Лекин онам нонуштага чақирмайди
Инглиз сигаретлари ҳидининг
Қуршовида барча аёллар
Мен
Яъни
Унутилиб кетган ҳикоядан чиқиб келган бола
Ботаётган қуёшнинг нури
Кафенинг ойнаванд эшикларига
Ўт қўяётганини
Қузатиб ўтирибман жуда берилиб

2

Ўрмонда
Бир булоқ бор

Қаштан япроқлари сузиб юрадиган
Фонтандан сув ичишга ўрганган ҳабаш
Ўша булоқ устига энгашиб турар

3

Шеър ёзиш учун
Ҳаётни унутиш шарт эмас
Аёлни ўпаётганда унутган каби
Сехрли чироқ ёғдусига
Расмларни алмаштириб тутгандай
Ўзим ҳам билмасдан
Имзо чекаман-да
Бир ҳаётни қўйман бошқа ҳаёт устига

4

Орзу қилмоқ
Булутларга қарамоқ ва яшамоқ демакдир
Менга
Ҳатто болага халақит бермасдан
Яшайдиган олам керак

5

Табиатан
Маъсумликка
Эзгуликка мойилман
Мағрур чорлайман сени инқилоб

6

Олам ўзгаради
Лекин одам
Ўзида,
Ўзининг вужудида
Эзгу бир дўст топмас экан
Мунис бир ёр топмас экан
Шоир ва бола топмас экан
Ҳасратлари тугамайди унинг

И Л Т И М О С

Мен сендан кўп нарса сўрамайман, йўқ,
Зогорабалиқни чизиб берсанг, бас.
Ҳам кўзим, ҳам қорним бўлсин доим тўқ,
Ҳам менга бошқалар қилсинлар ҳавас.

Менга қадаҳларни чизиб бер кейин,
Қашшоқ умидларим қадаҳларини.
Токи эрталаблар ичиб юрмайин
Гуллардаги шудринг садафларини.

Булутни чизиб бер, сояни чизгин,
Аёлни чизиб бер — бир моҳичирой.
Худони чизиб бер (худосиз қийин),
Ҳеч бўлмаса унга сиғиниб юрай.

Шайтоннинг расмини чизгин эшикка,
Тезроқ олиб қочсин у бадкор мени.
Сендан илтимосим бор яна битта:
Деворга чизиб қўй сиртмоқ расмини.

* * *

Такрорлагин ўша эртақларингни,
Такрорлагин ахир, қолсин ёдимда.
Юпатгин мен ғариб, кўнгли яримни,
Бўламан де доим сенинг ёнингда.

Ўпка-гиналарни такрорла, майли,
Гиналарингдан ҳам бўламан мен шод.
Ахир, ўтиб қолди умрнинг зайли,
Болалик ҳам ортга қайтмайди, ҳайҳот!

Огоҳ қилиб турсин овозинг ҳар дам:
Умрим мақсадини унутиб қўймай,
Болалигимга завқ, ҳарорат берган
Бешикни унутиб юборганимдай.

Майлига, гоҳида елка ўгирсанг,
Маслаҳатларингни дариг тутсанг ҳам,
Мен каби бечора бир ношудингдан
Юз буриб, бутунлай тарк этма, эркам.

Такрорла барини, такрорла, жоним,
Хатто тушларимда ёнимда тур сен.
Такрорла барини, такрорла, жоним,
Ҳар доим нафасинг сезилиб турсин.

ВИЛЬСОН ВОКЗАЛИДА

На бирон хат,
На бир телеграмма...

Тақдир бекинмачоқ ўйнар сен билан.
Амин бўлаверки,

перронга чиқсанг,
Кимдир келган бўлади албат.
Икки киши бўлиб, унинг юкини
Кўтариб кетасиз...

Ёки аксинча,
Улар икки киши бўлиб кетади,
Сен эса, борасан орқаларидан —
Учинчи,
Бутунлай ортиқча бўлиб.

* * *

Чорраҳага келиб, нега қарайман ортга,
Ва ташлайман маъюс назар ўтмиш ҳаётга?
Сен — шоирсан, барча кулфат сеникидир, ҳа,
Она деган нисбатинг бор барча жонзотга.

* * *

Гоҳо айтиш ҳам қийин — ким ким билан
ўйнайди:
Мушук қуёш биланми ё қуёш мушук билан,
Шу ажойиб мўъжиза ҳам йўқолса мабодо,
Сендан нима қолади унда, айтгин, ШЕЪРИЯТ?

ИРЖИ ВОЛЬКЕР ЧЕХОСЛОВАКИЯ

БИР ЗАРБ БИЛАН ЙИҚИЛМАЙДИ БУ ЭМАН

Кўздан беркитди бу қари эман,
дўстлар, кўкдаги гўзалликлару
тонгларни манфур шохлари билан:
кўм-кўк боғимиз бўлди қоронғу.

Зиндондагидек қоронғу бу ер —
ҳеч нур тушмас бир зулматли олам;
Ҳар гулу чечак тонгни кўрсам дер,
аммо кўролмас бирортаси ҳам.

Бас! Бу эманни энди йиқамиз!
Ойболталар бор ахир ҳар қўлда!
Мардлик пичоғни қайраб чиқамиз —
фаҳшу ёвузлик чекилар йўлдан!

Бу пўлат тигни қонимиз билан
Чархламади-ку бекорга ахир,
дўстлар, ишонинг, йиқилар эман —
тинмай зарбалар берсак бирма-бир!

Биргина зарб бу сершоҳ, сервиқор
эманга таъсир қилмас ҳеч маҳал,
биз унга зарба берамиз мннг бор!
Бундай яшашдан ўлган ҳам афзал —

сояда писиб яшашдан кўра,
қоронғуда мушт қилиб қўлларни!
Ким жасур бўлса, у олға борар,
толега туташ қилар йўлларни!

Сояда қолсак, қувраб, сўламиз!
Олға босамиз! Ғолиб бўламиз!
Юз мннг бор зарба берамиз, чиркин —
қувроқ бу эман тагдан йиқилсин!

Яхши кишилар қувончи учун
Сиз бу дарахтни ерга йиқамиз,
сўнг арғувонлар соясида тин —
олганча қуёш сари боқамиз!

АКАС ДАРАХТИ

Ўаҳратон қиш, қорлар қаърида
акас барги ҳамон барқарор,
қор уради менинг ортимдан,
кўчалар жим, маҳзун, гусакор.

Одамлар ҳам оппоқ зулматга
кириб, ғойиб бўлмоқда бир-бир,
бенаво барг, ким кўрар сени,
қор остида ётибсан, ахир.

Йўқ, сен томон ҳеч кимса, ҳеч кас
бир назар ҳам ташламас, бироқ,
Термуламан сенга доим мен —
туман ичра ёлғиз шамчи роқ.

Х О Т И М А

Ёпурман мен сени, дафтарим,
тўлган юрак каби тўлдинг сен —
пинҳон тутиб севинч, кадарим,
ўз-ўзингча сўзлар бўлдинг сен.

Ҳаяжоним, дил ғалаёним
ҳар саҳфанга этилди рақам,
шавқимни ҳам, қайғумни ҳам жим
турганингча тингладинг ҳар дам.

Энди чекил! Бари бир бир кун,
ҳориб, белим букчайиб, кериб,
ғамдан кулиб, шодлиқдан маҳзун
тортиб, қайтиб келгум она сен сари.

ҚУШЛАР УЧИБ КЕТДИ

Қушлар учиб кетди, кўр,
жанубга учиб кетди.
Чексиз кўкка қараймиз,
етимлик бошга етди.

Улар учар юксақда,
етолмаймиз қувсақ ҳам —
кўзу қўлларимизни
толиқтирган меҳнат, ғам.

Қушлар кетди жанубга...
Шундай келар айрилиқ,
юрақлар эса маҳзун
кулгу, сукутга тўлиқ.

Т У Т Қ У Н

Яромир Беракга

Тўрт деворли хочга банд этилган кун.
Ўртанар, бағрига санчилмиш тамба.
Сув билан қон томар
жароҳатидан,
сув билан қон томар,
етти кунки, осмондан.
Бу — зиндон.
Бундадир минглаб ночорлар,
бундадир ўнлаб бўйсунмаганлар ва
менинг дўстим: ёши нақ йигирмада —
шунинг-чун тушмиш у дунёдан айро.

Бир маҳбуслик хона.
Жим бу ер.
Алдоқлидир бу ер.
Биқиқдир бу ер.

Лазарет¹даги ярадор аскарлардек
уйлар оқсоқланиб кезар юракда.
Лазарет — мўъжаз, ёруғ шифохона,
қўли синган она эса — менинг янги очилган ярам.
Оналар ишонади — бордир Шафқатли Руҳлар,
азобкор оғриқ ҳам бор, шерик бўлсалар агар.
Қуёш,
зарб ур ойнага нурларинг билан!
Бу тутқун — заминга экилган бир дон.

ДАЛИБОР ҲАҚИДА ҚУШИҚ

Бир замонлар ботир Далибор
бу дунёда умр қурганди,

¹ Л а з а р е т — ҳарбий қисмдаги кичик касалхона.

У эрийгит фақат ўзининг
кўнглидаги гапга юрганди.

Қирол черик тортибди, ботир
эрийгитни маҳв этмоқ учун;
Уни асир олиб, минора
зиндонига этибди тутқун.

Берк эшикни очмаса ҳам гар,
яхши йигит экан зиндонбон:
нон, сув билан бирга бандига
бир ғижжак ҳам берибди пинҳон.

Жўшқин қалби устига қўйиб,
сайратибди банди чалғуни,
фазоларда қушдай учмоққа
ўргатибди тутқун қалбини.

Зиндонминор өстида бир халқ
яшар экан ҳақиру фақир,
эшитаркан ғижжак навосин,
дилларига кирмиш шодон нур...

Оғзига сув томизмай ҳеч кас,
Далибор ҳам ўлмиш бир кунни.
Ўлим олди зиндондан қушдай
учирмиш у ўз юрагига.

У юлдузлар олами ичра
самоларда парвоз этармиш,
майхонада қўноқларга бир
нағма бўлиб қўшиқ айтармиш.

Қўноқ берган бир мири учун
унга нохуш-хуш дақиқада
доим куйлаб берармиш ўзин
озодлиги, эрки ҳақида.

ҚАБРТОШДАГИ ЕЗУВ

Бунда Иржи Волькер кўмилган — жаҳонсевар бир шоир.
Ҳақ йўлида у ташна бўлди,
аммо қалбни яланғочлаб у, жангга киргунгадовур,
йигирма тўрт ёшида ўлди.

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЧ ЮГОСЛАВИЯ

ЕЛФИЗЛИК ШЕЪРИ

Мен биламан, кўнглим менинг бу томонларга
Бандаргоҳга кирган кема мисоли кирди.
Мен қариндош эмасман, йўқ, бу одамларга,
Келгусида яшамогим ё лозимиди.

Мен биламан, мен — бир қушнинг нозик сайроғи,
Олис кўкдан элас-элас қулоққа келган.
Мен биламан, мен — мўртгина ғалла бошоғи,
Бўронларнинг нафасидан ерга эгилган.

Янги эмас, менинг олиб келган хабарим,
Улуғ Ҳақни мен дунёга қилмайман кўз-кўз.
Бу бор-йўғи бир ҳасратли кўнгил изҳори,
Менинг ёзган сатрларим, мен айтмоқчи Сўз.

Лек менингдек тушунмаган ҳеч ким заминда
Дунёнинг ва саховатнинг беададлигин.
Ва менингдек кезмагандир хира ойдинда
Хазонларнинг тўкилишин тингламаган жим.

То менгача менинг каби сева олмади
Ҳайвонларни, қанотларнинг кўлкасин ҳеч ким,
Ва менгача қаттиқ туриб ё ишонмади
Саховатнинг қонунига. Фақат мен эдим

Ўрмонларнинг фарзанди ва мўрчалар дўсти,
Бодлар билан дўстлашганман, дўстман то ҳозир.
Билар эдим не шивирлар ўтлоққа майса,
Яширинган ҳайвон туйган сезгиси надир.

О, биламан, менинг шуҳрат топишим гумон,
Янги кундан олис бўлар мен босган излар.
Аммо менинг кимлигимни биларди осмон,
Билар эди булутлар ва майда кўнғизлар.

Қалдирғочлар болаларга айтар: куйлади
Ўзи учун ҳеч нимани қолдирмай куйиб.
Шомларда мен орзу қилдим кўклам ҳақида
Елғизгина сўқмоғимда жим турган куйи.

Дарёлар-чи, тимсолимни элтади ажиб
Денгизга, то томчисини қолдирмай тугал.
Мен дунёдан ўтиб кетсам бир куни агар,
Менинг севган қўшиғимни айтади қушлар.

ШОИР ҲАҚДА СЎЗ

Мен бир сайёдиман ўз юрагимнинг
Ажойиб тақдирим бекормас, ишим:
Юрак йиғласа ё шодланса агар
Қўшиқ қилдим унинг ҳар хўрсинишин,
Мана, кўрсатаман энди ҳаммага.
Мен бир сайёдиман ўз юрагимнинг.
Шодлик ва хаёллар кўзасидан жим
Ичаман, тутаман ўзгаларга-да.
О, қўрқмай қалбимни мен олиб чиқдим
Қайнаб ётган майдон — ишқ савдосига.

Мен бир сайёдиман ўз юрагимнинг
Истайманки, қувсам қора хаёлни,
Юрак-ла илитсам шеър қаторларин.
Аллалаб тунларни, алаф ўтлардек
Суғуриб ташласам дил озорларин.
Илтиб юрак-ла шеър қаторларин,
Кўнгил ҳақда ўзим билганим сўзлаб,
Қайтармоқ истайман озод қувончни
Юракка, мисоли ҳафтранг камалак.

Биламан, Ҳаётдан кейин, кенгликда,
Кутаманми тун ё тонг жилмайишин,
Ҳаммаси бари бир бўлиб қолганда,
Бир истак бари бир яшар мен учун:
Қим-ла қўшар мени ўлим — юлдузми,
Ё ўрмонда ўсган бир марваридгул,
Ёки майдақадам кичик шиллиққурт, —
Бундан олиб кетсам қанча юракни,
Истайман ҳаммасин инъом этмакни.

СОЗИМ

Мен сени учратдим қор эриганда,
Кезар эди еллар илиқ ва сарин.
Интиқ талшинарди дил ҳам кўкламга,

Кўкламнинг беадад кенглиги сари.
Тикилдим оқ қорга тушган изларга,
Изларингга боқдим ҳаяжон-ла жим.
Англадим, мен энди бу кунни, сени
Унутмоғим қийин.

Мен сени учратдим кўклам кунда,
Дала гулидай соф, хушбўй кун эди.
Сени биринчи бор кўрган бўлсам-да,
Бу ҳис менга жондай яқин туюлди.
Тикилдим оқ қорга тушган изларга,
Изларингга боқдим ҳаяжон-ла жим.
Англадим мен энди бу кунни, сени
Унутмоғим қийин.

Мен сени учратдим муз эриганда,
Муз эриб, сўқмоқда дайди-да кўклам.
Ташвишдан гоҳ ёниб қораярди Кун,
Гоҳо шод, гоҳ маъюс эди кўнгил ҳам.
Тикилдим оқ қорга тушган изларга,
Изларингга боқдим ҳаяжон-ла жим.
Англадим, мен энди бу кунни, сени
Унутмоғим қийин.

А Ё Л

Менинг қалбим севги чашмаси.
Шифобахш майсалар мисоли сўзим
Малҳам совумаган жароҳатларга.
Агар қоронғуда адашиб қолсанг,
Йўл топиб бергувчинг бўлай мен ўзим.

Қалбим бахтсизлардан тортмайди ўзин.
Бешафқат ғам билан куйиб кул бўлиб,
Жонидан тўйганлар — ўлим ҳам йироқ,
Кўзимга тикилиб қаранг, ишонинг,
Бепарво ёр бўлдим аҳён-аҳёнда
Мен сабрли сингил бўлганман кўпроқ.

Беғам севмоқ менинг қўлимдан келмас,
Аллалаб суйишга яралганман мен.
Ўзгалар дардига даво бўлайин,
Нотинч уйқусига парвонаман, жим,
Мижжа қоқмай тонгни кутаман ўзим.

Беғам севмоқ менинг қўлимдан келмас —
Кўнгил қўёлмайман бахтли кўнгилга.

Тонгни лоқайд кутган бир лоқайд дилга,
Уйқусизлик дардин чекмаганга, бил,
Бахшида эмасман, қўймадим қўнгил.

Ўзгага ўзимни бахшида қилдим,
Юрагимда фақат ишқ ва ҳамдардлик.
Қўлларим тегиши даводир унга.
Кўзимдан — ҳарорат, лабларим билан
Дардин айлангирдим бахтли кулгуга.

Р Ў Ё

Бари содир бўлди мўъжиза каби,
худди хаёл каби, бир рўё каби,
гўёки ҳақиқат ва гўё ёлғон.
Жимгина тингладик бир-биримизни,
жимгина тикилдик бир-биримизга.
Кўз узмадик, гўё ҳаяжон билан
руҳларни чорладик кўзларимиз-ла.

Шу пайт ғийқиллади эшик қайдадир,
тушириб юборди кимдир калитни,
қайдадир шам аланга олди
ва мўъжиза йўқолди,
чўчиган руҳ мисол йўқ бўлди бирдан,
жаҳли чиқдими ё гофиллар чорлаганидан,
бахтсиз бўлган каби сирнинг бир чети
очилганидан,
сирки, гўё мавжуд, гўё йўқ одам
Мўъжиза руҳлардай йўқолди бирдан.

С И Р

Мен сирсиз ҳеч нима қилолмайман, рост,
Шеърлар мени бир оз фош қилар холос,
дейлик, гул кўкарган чуқур заминда
қолган нарсаларни очгани каби,
ёки бошимизда сузган бир булут
очгандай биз етмас теранликларни.

Мен сирсиз ҳеч нима қила олмайман.
Қўнглимда йиллар ва йиллардан буён
бир пинҳона қайғу бошпана топган.
Қўнглимни очаман худди Ер каби
гуллар ва ўтларнинг исёни билан.
Одамлар дил уйим айвонига то
кирарлар — йўл қўйиб бераман ўзим,
лекин меҳробига йўл йўқ — ҳеч қачон.

Ё Ш Л И Қ Қ А

Эҳ ёшлик, ёшлик!

Дейдилар, кетасан саробдай эриб,
Лекин сендан айри тушар дил менми!
Қўярман қувончим, азобларимни
Юрагим ёнига қўриқчи қилиб.
Бир боғ — жоду билан яратай уни,
Ўтқазай дарахтлар — қарағайларни,
Дарёлар асрасин сенинг мулкингни.
Кенгроқ айлантириб тегранг яна ҳам
Шудрингли ўтлоқзор билан ўрайман.
Афсушлаб шафқатсиз қаҳратон билан
Қортепада бўрон бўлиб увлайман.

Эҳ ёшлик, ҳамроҳинг тарк этасанми!
Бахтдан тўхтамайин йиғлар, айтгин, ким,
Бахтда сукут сақлар ким менинг каби.

Эҳ ёшлик, ёшлик!

Қай дилда беғараз эҳтиросларинг
Юрагимдай қуёш бўлиб ёнади.
Беайб гуноҳларнинг шавқли ҳукмида
Ҳеч нимага қилмай зарра тазарру,
Айтгин, менинг каби ким ишонади.

Эҳ ёшлик, ёшлик!

Дейдилар, тоабад сен ўзинг билан
Қувончинг, қайгунгни олиб кетасан.
Лек айри тушар дил тақдирдан менми!
Юрагим ёнига қўриқчи қилиб
Қўярман мен ёлғиз муҳаббатимни.

Эҳ ёшлик, ёшлик!

Сен учун экаман кўкламни, сен деб
Боғим нафас олар гул, майса билан.
Тўхтатиб қоламан юлдуз, қуёшни,
Қунни кутиб қирмиз ёнган тонгни ҳам.
Истамассан ўзинг ҳийла этмоқни,
Мендан айрилмоқни, мендан кетмоқни.

ОСИЁ ШЕЪРИЯТИДАН

ОЗОД ИНСОН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

КИМ ЖИХА, ПОЗИМ ХИҚМАТ, БЕХЖОТ
КАМОЛ ЧОҒЛАР, АРЖУМАНД БЕХЗОД
ЛОВ, ФОЗИЛ ХУСНИ ДОҒЛАРЖА, ОЙДИН
ХАТИБ УҒЛИ, МУИН БСИСУ, МАХМУД
ДАРВИШ, РАБИНДРАНАТ ТОҚУР, ФУРЎФ
ФАРРУХЗОД, АЙ ТСИН.

КИМ ЖИХА ЖАНУБИЙ ҚУРИЯ

ЖАНУБИЙ ЕР

1

Эҳтимол, Енданли бандаргоҳида
Топажақман ўлимимни ниҳоят.
Чақиртош уйилган қирғоқ томондан
Урилган шамолнинг заҳрига бўқиб.
Силкинган елканлар титроғида ё
Денгизнинг югурган мавжлари узра
Мен ўз ўлимимни топурман балки.
Гирдоб елкасида чирпираб ўлди
Шу бугун ўлди у исмсиз асир,
У менми, қайларда қолди ўлимим.
Жонсарақ қоғознинг шилдирашида
Кафтим чизигида топурман балки.

Денгиз уфқлари ортида ғариб
Заҳматкаш қуёшнинг йиқилган ери,
Бахшишга узанган бу жанубий ер.
Тинглайман кимнингдир ғарғарасини
Сўнг йўлга чорлаган ваҳиймидир бу.
Балки бу мендурман, менинг жонимдир.

Қоронғу Енданли бандаргоҳида
Мен ўз ўлимимни топурман аниқ.
Балки у жимгина биқиниб олган
Сукунатнинг қора қўйнига кириб
Машаққат кунжида у ўлди охир,
Исмсиз, нишонсиз, ўлимсиз тутқун.
Бу не ҳол?! Ақлимдан айрилиб турдим,
Тўлқинлар устида кўринди ногоҳ
Кимнингдир қўллари, серманди қақшаб,
Ёлборди, чорлади бу қўллар гўё
Фориғ этмоқ учун сўнги шубҳамдан,
Силтаниб, олислаб кўздин йўқолди.

2

Бу баланд тоғларга ташлайман назар,
Оқ қордан бош узра попоқлари бор.

Дафъатан танамда қайнайди қоним.
Бамбукзор тарафга қарайман илкис,
Ям-яшил либосда товланади у,
Яна ўз-ўзидан тугилади мушт.

Ҳозир бу тоғларнинг этакларида
Бу яшил бамбукзор қўйнида ҳозир
Беғуноҳ инсонлар қони тўкилар.

Сингиб кетган кўзёшларнинг аччиғи
Менга туйилади, бу ер ўралмиш
Ғазабнинг, нафратнинг ўртиқларига.

Ястанган водийлар, тоғлар тўлқини
Муз қотган, мангулик уйқуга толган.

Бу ерда ҳар неки олган бурканиб
Ғазабнинг, нафратнинг қора бағрига
Кўзимга кўринар, гўё бу ерда,
Бу ерда виқорли қоялар узра
Сира бош эгмаган, бўйсунмаганлар
Ҳилпиратар оқ даъват байроқларин.
Исёнкор оқ кўйлаклилар кўзида
Қўлдан учган Ватан ёди ёнмоқда.

Бизнинг томларимиз остига қўздан
Очлик ва қашшоқлик ўтроқ жойланди.

Деҳқоннинг маҳрида ёлғиз ўроқдир
Кўзёш-ла ювилган унинг тиғлари.

Чорасиз, яширин сўқмоқлар билан
Тоғ-тошларга кўчиб кетди деҳқонлар.

«Биз яна қайтамыз, албат қайтамыз»,
Жаранглар уларнинг видо сўзлари
Жаранглар гўёки музлаган ирмоқ
Остидан келадир тирик бир овоз.

Бу баланд тоғларга ташлайман назар
Оқ қордан бошида попоқлари бор.
Дафъатан танамда қайнайди қоним.
Бамбукзор тарафга қарайман илкис.
Ям-яшил либосда товланади у,
Яна ўз-ўзидан тугилади мушт.

Музлаган тоғларнинг тўлқини яна
Ашаддий нафратдан уйғонур ахир.
Омонсиз ҳаприқар, ўкириб гувлар
Менинг соғинчларга тўлган юрагим.

3

I

Осмону фалакнинг косаси тўлган
Ёмғирли, чақмоқли сур булутларга,
Йироққа қувлайди увилаб бўрон.
Шам-қолдиқда йиғилган нимжон пилик,
Қалта оқшом ўчаётган олов қошида.
Тинглайман ёмғирнинг тилсиз шовқунин.

Оқарган сочларин ёйиб паришон
Сариқ денгиз ўзи инграб ётибди.

Исинар кўксимда бир тутам олов.
Ором топган каби ҳалокатидан,
Тўлқинлар гирдобида синграб синади.
Кучаяр яна-да тўлқинлар, менга
Келиб урилганин кўриб турибман
Қоронғу гирдобнинг исканжасида.

Ўчиб-ёнаётган олов кўксимда
Исинар. Ақлдан оздирар мени.
Лойшувоқ тўртдевор буржида, тунда
Оқариб кўринар бир кафан гўё.
Ўзим гўё қуюқ қондан иборат.
Қадим Сариқ денгиз танаси узра
Жароҳатман очилиб ётган. Балки
Шундайин ўзимга сўқмоқ очарман
Тонг чоғи ўлим-ла ўлимни кўмиб
Кетарман. Титраган сариқ аланга
Ҳали кўксим аро ўчмасдан туриб.

II

Тунда келтирилган кишининг бўғиқ
Ҳикоясин тинглар тиниб оломон.
(Тонгда кишан солиб олиб кетарлар)
Қонни маст қиларди унинг сўзлари,
Гоҳ иноқ баҳорнинг яшнаши мисол
Тутилмас зирванинг шағирлашидек
Гоҳ руҳни сизлатар худди бонг каби

Ўт олиб чақнарди кўзлари унинг,
Мисоли гулдирак унинг овози:
— Ҳайвон қаторида саналмас инсон!

Шу боис йиғлайди вақт талошида
Ранги ўчиб кетган шу пахса қўрғон,
Йиғлайди шу юксак доvon, йиғлайди
Дайдиб олисларга бораётган йўл,
Чўққиларда юм-юм йиғлар наъматак
Теран ҳарорати билан эритиб
Йиғлайди эски қор. Томчилар униб,
Қўзёшдек парширар тонготар янглиг.
Яна кучга тўлар унинг овози,
Шиддат-ла жаранглар бонг каби мағрур,
Ҳайбатли гирдобнинг тўлқинларидек
Қояни йитгувчи исёнкор зарба:
— Ҳайвон қаторида саналмас инсон!

О, гирдоб, доимо тинсиз, қоябанд
Бу ўлик уйқулар салтанатини
Уйғотгувчи сенсан, о, зирва сенинг
Тўлқинларинг шовқин солиб гулдира:
— Ҳайвон қаторида саналмас инсон!

III

Ақл бовар қилмас, не балолик кун,
Не қаро кун тушди менинг бошимга.
Бу кирли дунёнинг дарди, гавгоси
Солдими кўнгилга англамас туйғу.

Хас-хашак булути осмонни тутди,
Тўсиб қўйди ёруғликнинг кўзларин
Дунёнинг ишлари ўтар бирма-бир,
Рангин оинада кўринар аниқ.

Ёҳу, бир-биридан даҳшат сувратлар,
Потирлар товуқнинг узилган боши.
Қон-қўлмак ичинда лоши потирлар.

Болақайнинг шаффоф пешонасида
Бўртган кўк томирлар. Очликдан шишган.

Ақл бовар қилмас, ҳар неки чала,
Наҳот ҳеч нарсани тузатиб бўлмас.

Бу очун муз қатлам ичинда нечун?
Музларнинг устидан борурман урён.

Кўзларим қорайиб кетгунча сиқар
Уйсизлик, ёлғизлик панжаси мени,
Ақл бовар қилмас, ким учун ахир,
Не учун бу менинг чеккан азобим.

Симёғочга осди бўм-бўш тўрвасин,
Болакай шу заҳот музлади, қотди.
Не учун, шу юпун, шу озғин вужуд
Менинг бошим узра йиқилди тоғдек.

НОЗИМ ҲИКМАТ ТУРКИЯ

ОЧЛИК АРМИЯСИ КЕЛАЁТИР

Очлик армияси келаётир:
Келаётир нонга тўймоқ учун,
гўштга тўймоқ учун,
китобга тўймоқ учун,
озодликка тўймоқ учун.

Келаётир кўприклардан ўтиб, қилдан ингичка,
қиличдан кескин.
Келаётир темир дарвозаларни парчалаб,
қалъа деворларини йиқитиб.
Келаётир оёқлари қонга беланиб.

Очлик армияси келаётир:
одимлари момақалдироқ,
қўшиқлари оловдан,
байроғида умид,
умидларнинг умиди байроғида.

Очлик армияси келаётир:
шаҳарларни елкаларида кўтариб,
тор кўчалари, қоронғи уйлари билан шаҳарларни,
фабрика карнайларини
танаффусдан кейинги пайтларнинг туганмас
чарчоқларини кўтариб.

Очлик армияси келаётир:
айиқ ини қишлоқларнинг орқасидан чўзилиб — тортилиб
ва етаклаганча ерсизликдан ўлганларни
бу кап-катта ерда.

Очлик армияси келаётир:
келаётир нонсизларни нонга тўйдирмоқ учун,
очлик армияси келаётир.
Келаётир оёқлари қонга беланиб.

БУЮК ИНСОНЛИК

Буюк инсонлик кемада палуба йўлчиси,
поездда учинчи мавқе,
шосседа пиёда
буюк инсонлик.

Буюк инсонлик саккизида ишга кетар,
йигирмасида уйланар,
қирқида ўлар
буюк инсонлик.

Нон буюк инсонликдан бошқа ҳар кимга етар
гуруч ҳам шундай,
шакар ҳам шундай,
мато ҳам шундай,
китоб ҳам шундай,
буюк инсонликдан бошқа ҳар кимга етар.

Буюк инсонликнинг тудроғида соя йўқ
кўчасида чироқ
деразасида ойна...
Аmmo умиди бор буюк инсонликнинг
умидсиз яшай олмас.

* * *

Ёшим олтмиш
ўн тўққизимдан бери туш кўрамав
ёмғир, лойгарчилик, ёз, қиш,
уйқуда уйғониқ
кўринган тушимнинг кетидан юраман.
Нималарни олиб кетмади мендан айрилиқ,
километр-километр умид, тонна-тонна қадар,
тараганим сочлар, сиққанам қўллар.
Фақат тушим билан айрилмадик.
Оврупони, Осиёни, Африкани тушим билан
бирга кезиб доvon ошдим,
Фақат америкалар виза¹ бермадилар,
денгизлардан, тоғлардан, чўллардан кўп одамларни
сөвдим,
одамларга шошдим.
Маҳбусхоналарда нури эди ҳурриятимнинг
нонимнинг қаймоғи эди сургунда

¹ В и з а — рухсатнома.

ҳар бир тугаган тунда эди, ҳар бир бошланган
кунда:
улуғ озодлик туши мамлакатимнинг.

* * *

Денгизнинг устида ола булут.
Юзида кумуш кема,
Ичида сариқбалиқ,
Тубида мовий йўсин.
Соҳилда бир яланғоч одам
туриб ўйлар:
Булут бўлсаммикин,
кемами ёки?
Балиқ бўлсаммикин,
йўсинми ёки?
На униси, на буниси
Денгиз бўлмоқ керак, ўғлим,
Булути-ла, кемаси-ла, балиғи-ла, йўсини-ла.

НЕКБИН ОДАМ

Болаликда чивиннинг ҳам қанотини юлмади,
Челак бойламади мушукларнинг думига,
Гугурт қутиларига қамамади пашшаларни
Чумоли уяларини бузмади.
Катта бўлди.
Бутун бу ишларни унинг бошига солдилар.
У ўтларкан, мен ёнида эдим.
Бир шеър йўқки,— деди менга,—
Қуёш ҳақида, денгиз ҳақида,
Атом қозонлари ила сунъий ойлар ҳақида
Буюклиги ҳақида инсонликнинг.

КЕТИШДАН АВВАЛ

Кетишдан аввал ишларим бор қиладиган.
Кетишдан аввал
Жайронни қочирдим овчининг қўлидан.
Аммо ҳали ҳушсиз ётар, уйғонмаган.
Уздим пўртаҳолни булоқдан,
Лекин пўстлоғи арчилмаган.
Бўлдим юлдузлар-ла дўст-ошна,
аммо саноқлари саналмаган.
Қудуқдан тортдим сувни,
аммо кўзаларга қуйилмаган.

Гуллар твизилган ликопларга,
аммо тошгуддан ўйилмаган.
Севги-армонларга тўйилмаган.
Кетишдан аввал ишларим бор қиладиган,
Кетишдан аввал.

* * *

Сен менинг сархушлигимсан,
На уйғондим,
 на уйғона олурман,
 на уйғонишни хоҳлайман.
Бошим оғир,
 тизларим пачақланган,
 Эгни-бошим лой ичида.
Ёниб ўчаётган шуълангга қараб,
йиқилиб-туриб борурман.

БУ ИССИҚЛАРДА

Бу иссиқларда сени ўйлайман:
яланғочлигингни,
бўйнинггни, билакларингни,
миндарда оқ бир қуш каби ётган оёғингни,
сенинг сўйлаганларингни.
Бу иссиқларда сени ўйлайман.
Билмайман, хотирамда кўп қолган надир.
Кўзимнинг олдига келган:
бўйнинггни, билакларингни,
яланғоч оёғингни,
Менга мени севаркан деганларингни?
Бу қизгин иссиқларда сени ўйлайман.
Бу қизгин иссиқларда меҳмонхона бўлмасида сени ўйлаб,
ёлғизлигимни ечаяпман.
Бир қадар ўлим бензаган ёлғизлигимни.

* * *

Қор кесди йўлни.
Сен йўқ эдинг.
Тиз чўкдим қаршингда,
сайр этдим юзингни
кўзларимни юмиб.
Кемалар кечмайди, ўчоқлар ўчмайди,
сен йўқ эдинг.

Қаршингда деворга суянгандим,
гапирдим, гапирдим, гапирдим
оғзимни очмасдан.
Сен йўқ эдинг.
Қўлларим-ла тўқиндим сенга,
қўлларим юзимда эди.

СЕВГИЛИМНИНГ УЙҚУДАН УЙҒОНИШИ

Қурсилар оёқ устида ётар
Майсалар ҳам худди шундай.
Чалқанча ётар гилам —
юмиб нақшларини.
Қўзгу ётар
Деразаларнинг кўзлари қаттиқ ёпилган.
Ётар чўзиб бўшлиққа оёқларини айвон.
Қарши томда мўрилар ётар,
кўчадаги акаслар ҳам.
Булут ётар
кўксига юлдузи-ла.
Уйнинг ичида, эшикда, уйқуда ойдинлик.
Уйғонди гулим.
Қурсилар уйғониб,
бу бурчакдан у бурчакка чопдилар,
Майса ҳам ўшандай.
Туриб ўтирди гилам.
Нақшлари очилди алвон-алвон.
Қўзгу саҳар пайти кўл каби уйғонди.
Очди йирик мовий кўзларини деразалар,
уйғонди айвон,
йиғиб олди оёқларин бўшлиқдан,
Тутунлади қарши томда мўрилар.
Кўчадаги акаслар шивирлашди.
Булут уйғонди,
отди кўксигади юлдузни хонамизга,
Уйнинг ичида, эшикда,
уйғонди ойдинлик.
Бўялди сасларингга сенинг
Ўралди яланғоч белингга, оқ оёқларингга сенинг.

* * *

Инсонларнинг кўшиқлари ўзларидан гўзалдир,
ўзларидан умидли,
ўзларидан қадарли
яна-да узун умри ўзларидан.

Дераза бўлсам пардасиз, икки қаноти очиқ бир дераза
ва шаҳар тўлса хонама.
Сўз бўлсам, чақирсам адолатга, эзгуликка, гўзалликка,
Сўз бўлсам, севгимни сўйласам оҳиста.

КЕКСАЛИККА КЎНИКЯПМАН

Кексаликка кўникяпман, дунёнинг энг қийин ҳунарига,
Эшикларни қоқишга сўнгги марта,
Ниҳоясиз айрилиққа.
Соғлар, оқмоқдасиз, оқмоқдасиз, оқмоқдасиз...
Англамоққа уривяпман
Ишонишни йўқотиш эвазига.
Бир сўз айтмоқчи эдим сенга айтолмадим.
Дунёмда субҳи саҳардан оч қоринга чеккан тамаки таъми.
Ўлим ўзидан аввал менга ёлғизликни йўллади.
Қизғанияпман бошларидан ошиб, ишлари
кексайганларин сезмаганларни.

ЖАНОЗА МАРОСИМИ

Бизнинг ҳовлиданми кўтарилар тобутим?
Қандай туширасизлар учинчи қабатдан?
Лифтга сиғмас тобут,
Зиналар эса жуда тор.
Балки ҳовлида тизгача қуёш ва каптарлар бўлажак.
Болалар шовқунига тўла қор ёғар балки.
Балки ҳузун шивалаган ёмғир
ва ҳовлида ахлат қутилари турар одатдагидай.
Мошинга ерлик удумга кўра юзим очиқ қўйилса агар,
бир нарса томиши мумкин пешонамга бир каптардан
яхшиликка.
Муסיқа дастаси келса-да, келмаса-да, болалар
келишар қошимга.

болалар қизиқар ўликка.
Қарар ортимдан ошхонамиз деразаси.
Айвонимиз кузатар мени дорга осилган кпрлари билан
Мен бу ҳовлида бахтиёр яшадим билмаганингиз қадар,
Ҳовлидошларим, узун умрлар тиларман ҳаммангизга.

РАДИОАКТИВ ЁМҒИРЛАР

Ёпинг деразаларни қаттиқ,
Болаларни кўчаларга чиқарманг,
Ёмғирлар ўлим ташир уруғларга
Занглаган ёмғирлар ёғар.

Ёмғирлар тозалаши керак
Яна кумушдек ярқиратиши керак ёмғирларни,
ёмғирлар яна фақат қуёшни тапшисин уруғларга,
болалар яна чопа билсин ёмғирлар ичида,
деразаларни ёмғирларга оча билайин яна.

БАҲОР ЁМҒИРЛАРИ

Берлинда ёмғирнинг ичида шафақ,
Ёмғирнинг ичидан қушлар ўтишар,
Ёмғирнинг ичидан муждалар келар,
Ёмғирнинг ичидан қаторлар кечар,
Ёмғирнинг ичидан ўчоқлар учар,
Ёмғирнинг ичидан бир зум чиқаман,
Сени Москвада кўражакман
Ёғар дунёга баҳор ёмғирлари.

Ёғар дунёга баҳор ёмғирлари,
Ёмғирнинг ичидан бир зум чиқаман,
Сени Москвада кўряшман,
Сочларинг ёмғирли, ёмғирўшинг ҳўл.
Ёмғирнинг ичидан қуёш бўйлайди,
Кўчалар, уйлар, дарахтлар мовий,
Айрилиқ ортдадир, кўп йироқларда.
Ювди айрилиқни баҳор ёмғири.
Мендан хушбахт одам борми дунёда.

Мендан хушбахт одам борми дунёда,
Айрилиқ ортдадир, кўп йироқларда
Ювди айрилиқни савр ёмғири.
Кўчалар, уйлар, дарахтлар мовий,
Асфальтда ёмғирдан қолган кўзгулар,
Қизил кўзгуларда Москов шаҳари.

Москов уйим, Москов хонам.
Москов 19 ёшим ва 60 ёшим,
Москов муаллимим, йўлдошим,
Москов сени ҳадя этган менга.
Баҳор ёмғирлари яна ёғажак,
Ёмғирнинг ичидан қушлар ўтажак.
Ниҳоллар, болалар, яхшилик, умид
Баҳор ёмғирида кўкариб ўсар.

БЕҲЖОТ КАМОЛ ЧОҒЛАР ТУРКИЯ

ИСТАЮРМЕН

Бир чечак истаюрмен боқмасам сўладиган,
Бир қанот истаюрмен мени ердан оладиган,
Бир қуёш истаюрмен тун менда қоладиган.

Бир мрамар истаюрмен тўйгунча ўйиш учун,
Бир аёл истаюрмен руҳини суйиш учун,
Бир жуфт тиз истаюрмен бошимни қўйиш учун.

Бир занжир истаюрмен қаҳримни боғламакка,
Бир ёнғин истаюрмен руҳимни доғламакка,
Бир она истаюрмен устимда йиғламакка.

Бир енгилмас қалъани фатҳ этай, якка бошим-ла,
Мен урилиб тушаркан сўнг бурчнинг сўнг тошига,
Бир жуфт дудоқ узанса кўзларимнинг ёшига.

Бир илҳом истаюрмен орзую комга етсин,
Бир жуфт кўз истаюрмен жон уйимни у кўрсин,
Бир севги истаюрмен бир умр бўйи турсин.

Бир меҳроб истаюрмен қошида тиз чўкмакка,
Бир оз ер истаюрмен бир ошён тикмакка,
Бир уруғ истаюрмен бўш далага экммакка.

Бир бино истаюрмен тамалига тош қўйсам,
Бир севгили дардим-ла кўзларига ёш қўйсам,
Бир имон истаюрмен йўлида мен бош қўйсам.

ДУМЛИ ШЕЪР

1. ДАЙДИ МУШУКНИНГ ҚАССОБ МУШУГИГА МАКТУБИ:

Келишолмаймиз энди. йўлларимиз айридир,
Сен қассоб мушугисан, мен дайди мушук.
Қалайи идишда сенинг емагинг,

Оғзидадир меники арслоннинг
Сен тушингда айшу ишрат,
мен тушимда суяк кўраман.
Лекин сенга ҳам қийин, оғайни.
Осмон эмас, йўқ,
Думингни ликиллатмак худонинг берган кун.
Осон эмас, албатта.

2. ҚАССОБ МУШУГИНИНГ ДАЙДИ МУШУККА ЖАВОБИ:

Очликдан лоф урарсен
демакки сен — коммунист,
Сен, шаҳарни лойқа сувга чайган сен,
Анқарада ўт чиқарган сен,
Истамбулнинг ярмини куйдирган ҳам сен,
Эй мушук, мушук, сен чўчқасан.

АРЖУМАНД БЕҲЗОД ЛОВ ТУРКИЯ

ЎЛИКЛАР БИР-БИРИНИНГ УСТИДА

Яшамак туйғусидан устун,
Йўқ бўлиш истаги биз билан,
Сесканмаймиз энди,
Ўликлар-ла қучоқлашиб ётишдан.

Ўликлар бир-бирининг устида
Ўликлар бир омбор тўла.
Ўликларнинг семизи топилмас,
Ўликлар қуруқ, қотган.

Ёмғир ёғиб чиритади,
Офтоб ўтиб қуриитади.
Бу ерда ўлиш осонмас,
Жон ўлишни унутади.

Ой чиқар ўликларнинг устига,
Боқар оч мазор қурти мисол
Дўст жон бераётган дўстига.

ЭҲРОМНИНГ ТУБИ

Биз эҳромнинг тубидамиз,
Сиз тепада, биз пастда.
Яшаш сизники бўлсин.
Малаклар-ла бир жойда (қатда).

Зафар ҳам соғинганларга ёқар
Жонни этаркан фидо,
Енгилмас маслакнинг тугамас куни,
Биз тўёолмаган дунёда.

ТАМҒА

Белимизда оғаларнинг тамғаси.
Исмимиз мағазаларнинг фирмаси
Уларга дунё неъматлари,
бизга кон қудуқлари,
ботқоқлик безгаги.

МЕНИ ОППОҚ ХОНИМНИНГ ЁНИГА ҚЎМИНГ

Оппоқ хоним менга боқди,
Мен ҳам боқдим,
Кел, деди оппоқ хоним,
Кетдим,
Оппоқ хоним мени севди,
Мен ҳам севдим.
Буни оппоқ оғамиз кўрди,
Оппоқ хонимни ўлдирди,
Мен ҳам оппоқ оғани ўлдирдим.
Энди мени осадилар,
Жоним Моғона, кўзим Моғона,
Мени оппоқ хонимнинг ёнига қўмгил.

ШАПАЛОҚ

Бизнинг кашин (поп) оға дедикки:—
Исо бир юзидан шапалоқ еди,
бошқа юзини ҳам тутди.
Исо еган икки шапалоқ
Румони яксон қилди.
Мен ҳам, кашин оғамиза дедимки:
«Мен ҳам Исо отамизнинг қулиман,
Ҳар қун оғамнинг бир шапалоғини ейман.
Ҳар шапалоқдан кейин
бошқа юзимни тутаман.
Хўш, оғам нечун яксон бўлмас Румо каби,
Румодан кучлими бизнинг оғамиз.»

¹ Мағазалар — магазин.

ФОЗИЛ ҲУСНИ ДОҒЛАРЖА
ТУРКИЯ

Ҷ А Р Ш И

Бу ўткинчи дунёда
Давлатлар менга қарши
Тоғларда уйғонмишам
Ҳайбатлар менга қарши
Қалбим кўкларга қадар
Зулматлар ичра баҳор
Кеча сувлар майсалар
Оташлар менга қарши
Ишқимни овод этдим
Ишқимнинг мисоли йўқ
Ишқимни ҳудуд дегил
Лаззатлар менга қарши

У З О Қ Д А

Сариқ сувга боқмишим
Сариқ япроқ сочмишим
Мен демам қушлардан сўр
Юртдан қайга чиқмишим
Теракнинг бўйи гўзал
Қизларнинг ўйи гўзал
Қуш бўлди қора тупроқ
Августдай ойи гўзал

Севаман қуш бўлганни
Кечаси туш бўлганни
Қўлида оёғида
Қўшиғи иш бўлганни
Кечалар алла айтар
Келинлар гулга кетар
Қуш-ла келиб очлигим
Ташқари йўлга кетар

Кечани кундуэни
Фикрларни
Севмасангиз
Кулимсираб боқмасангиз
Булутга денгизга ўрмонга
Сиз жуда кўп яшарсиз

ТУҒИЛИШ

Туғилади ҳар кеча
Катта япроқларнинг кўр уйқусинда
Туғилар бир кучли санчиқ ичинда дада
Кечанинг
Тоғу тошу
Сувнинг
Ўт ва оташ ўчган вақтида
Туғилар Африка ўрмонларидаги қоратанли
Қоп-қора эт кўпикдай жимирлар
Қоп-қора эт қимирлар
Қоп-қора этлининг ҳовучларида
Қимирлар бирдан-бир
Озодлик!

МЕНГА КЎРА

Менга кўра тоғ
Ёлғиздир
Тоғга кўра мен
Уйқусиз
Мен Тоғга
Тоғга
Кўра
Телбаман
Тоғ
Менга
Кўра
Оч
Тоғга кўра мен
Чўзилолмаман
Баландмасман
Тоғ менга кўра
Хоҳлаган ерига боролмас

ЕМҒИРСИЗ ҚИШЛОҚ

Очман қора тушроқ, тушунасанми, очман!
Қора ҳўкиз-ла баробар очман, бу кеча.

Хўкиз тушунар, овулар уни тушунча,
Мен ҳам тушунаман, тушунаман — очиқаман.

Очман, қора тупроқ, тушунасанми, очман,
Очликка чидаб бўлмас!

Очофат тоғларда шимол шамоли ухлар,
Қушлар, балиқлар барча ҳайвонлар ухлар.
Тамғали, ёғли юлдузлар аста сўнарлар,
Чўкар қоронғилик.

Очофат тоғларда шимол шамоли ухлар,
Очликда ухлаб бўлмас.

Очлик қора доғ юзимизда, очлик оқдир,
Далалару тепаликлар, одамлар очдир,
Ёмғир ёғмас бўлди, экинларки қуриди,
Осмон бунча хафа, биз нима қилдик, ахир?

Очлик қора доғ юзимизда, очлик оқдир,
Очликда яшаб бўлмас.

ОҚ ЮРАК

Қуз оқшомлари
Япроқлар тўкилди дудоқларига
Тўлишган хотинларнинг.
Менинг англаганимни
Улар англай олмас
Қуз оқшомлари
Оз бўлар
Тошнинг томларнинг сувнинг
Бозорларнинг
Тангридан кўргани — ойдинлик

Уйлардан олисда сарвилар
Қоп-қорайиб солланаркан
Негадир ҳеч кимса сўйламас
Қуз оқшомлари
Кетганлар келмас

Қўлларимга бириккан тупроқнинг сариқ кучи
Севар
Умид қилар
Қутар тушунаман
Қуз оқшомлари

Тушса ҳам кўкрагига япроқлар
Тўлишган хотинларнинг

Куз оқшомлари
Менинг ёлғизлигимни
Тушунмас улар

МАРСДАН КЕЛГАН ОДАМ¹

Наҳотки
Марсдан келган бўлсанг
Ватанингми ўша олис юлдузча
Ватан бу шундай бир жойки
Сен туғилиб ўсган гўша
Истасанг мен сенга ўз Ватанимдан
Сўзлай кўрган-билганимдан тўғри
Мана бу хасис бой мана бу очкўз кимса
Буниси бузуқ хотин у ёқда қўрқоқ ўғри
Кўриб турибсанки аҳволимиз яхшимас сира
Биз ўзимизни йўқотиб қўйдик XX асрда
Айт-чи қайси давр ҳокимдир сизда
Ҳей Марслик биродар кўп яқин келма
Билмайсанки сени бунда не кутар
Қандай хавф-хатар сақлар
Бу оғизлар бу қўллар
Гашир Марсда ҳам борми урушлар
Тоғлар бағрида ястанганми водийлар
Биласизларми

Ўқишни ёзишни

севишни йиғлашни

Онани оларкан энг сўнгги манзил
Сизда ҳам ҳасрат-ла йиғларми ўғил
Сизлар ҳам атом яратдингларми
Оилада қанча фарзанд туғилар
Уларни боқишга қодирмисизлар
Ҳар бир юракдаги мусиқа ҳисси
Сукунат остида тўлғонадими
Эй марслик биродар бунча яқин келма
Кўзимдаги эгулик шуъласига ишонма
Балки Исо пайғамбарни эшитгандирсан
Қонли салбда кўкка кўтарилган
Мен ёмон одамман доимо ёлғиз
Нам тушроқ олди бағрига

отамни

қизимни

Ҳаёт ва ўлимнинг фаҳмига етмоқ бўлиб
Умидсизлик билан касал қилдим ўзимни
Сўрадим самодан пайғамбарлардан нечун

¹ 1950 йилларда матбуотда қандайдир Марсдан келган аппарат-нинг ерга яқинлашганиги тўғрисида хабарлар пайдо бўлган эди.

ОЙДИН ХАТИБ УҒЛИ ТУРКИЯ

МАРДЛАРНИ ТИНЧИТМАС БУ ДАРДУ КУЛФАТЛАР

Тушимда бетиним ёғар, қор ёғар,
Қушлар ҳам ҳуркишиб айланар ҳовлида.
Қор эса келтирар юлдуздан садолар,
Уларда: бир шуъла, бир ором, бир қайғу.

Дон ётар тупроқда, оппоқ қор остида.
Қалбимда гувала — қоришган умидлар.
Оёғим остида қор гўё ингранар,
Ингранар: безабон, бетиним, бесадо.

Кулбага бир оро беришга моҳирмиз,
Моҳирмиз, ўлтириб кутишга омади.
Йўлларда қор эрир мисоли хотира,
Хотира: қадрдон, ҳам яқин, ҳам олис.

Юзингга ёшлар тўзғиган сочларинг,
Қўлларим жой излар исиниб олмоққа.
Мен бадбахт ёлғизга қор севги келтирар,
Севгики: беором, сеҳрли, тортинчоқ.

Атрофда кўз олар беҳудуд бир оқлик.
Оламни безаймиз биз яна ва яна.
Гоҳ қизил, гоҳ қера, гоҳ сариқ, гоҳи оқ.
Ва яна қорбўрон келтирар жангларни
Африка, Вьетнамдан, менинг юртимдан.

Мардларни тинчитмас бу дарду кулфатлар.
Елади, учади, айланар ва қўнар
Бетиним қор аро қоп-қора умидлар
Севгимга, севгимга, севгимга, севгимга.

ТАШНАЛИК

Баҳор келди,
Дарахтлар гуллади юртимда.
Уруелар чагнади,

Умидларга тўйди
Менинг оч,
яланғоч Ватаним.
Қўллар, оёқлар, сочлар
Қора ерда
Илк майсалар бахтидан сармаст.
Сиверикда, Дарбақирда¹
Боши билан ёриб чиқди
ерни гиёҳлар
Қуёш яқин, ёғинлар узоқ.
Тоғ устида туриб деҳқонлар,
Шудгор қилиб ташлар водийни.
Омоч эмас, кўзлари билан.
Бирдан ётгим келди менинг,
Думалагим келди қирларда.
Шодланиб ўйнагим,
Қуйлагим келди.
Ҳар баҳор,
Шундайин завқ берар
Туркия ҳақдаги ўйларим.

П О Р О Х

Ётар елкам, қўлим узра
Найзаларнинг ялмиғи.
Тиканли сим ортида
Севгимнинг бир парчаси.
Мен ўртаниб ураман, ҳа,
Чегара эшигини,
Қалин чодра ортидан
Боққандай таҳдидли кўз.

Умид кенгликларида
Ўсар иқбол ниҳоли.
Қўрпага ўралгандай
Ўзни ўраб зулматга,
Севгимизни яшириб
Биз қочамиз тоғларга.
Етилган шафтолининг
Қисмати бошимизда.

Қонимизда — мардона
Кечган жанглар майдони,
Қабр ёзувларида
Янграб ўқлар садоси.

¹ Туркиядаги қишлоқлар номи.

Не бўлар биз мармардан
Номларини ўчирсак?
О, бари бир йигитлар
Ўйгонди, қани, жангга!

Вақт етилди, бошлаб берар
Жангни бизнинг Дадал ўғли.
Ҳей, ютсин-да шамоллар ҳам
Озодликдан бир томчи.
Қанотли деб, каптарларга
Ясашмоқда кишанлар,
Эй, йигитлар, сизларни ҳам
Кишанлашар! Саф чекинг!

Сотилган муҳаббатдан
Тож яратиб жаллодлар,
Қайғули ўлим билан
Елар менинг шомимни.
Қўрқувларин ғарқ этишар
Нуқул аччиқ ароққа.
Эй, даъваткор карнайлар,
Чорланг халқни курашга!

Ваҳимали ялтирар
Қўлимизда кишанлар,
Тўпларнинг гумбуридан
Пайдо бўлар хандақлар.
Ҳис этмасдан мутлақо
Евуз ўлим даҳшатин,
Еш болалар ўйнашар
Қўрғошин «нўхат»ларни.

Сочилганда осмонга
Янги олов лолалар,
Туркия чаманларин
Тақдирини ким ўйлар?
Неча йилки қуйлаймиз
Шу ягона қўшиқни,
Нечун бизнинг барчамизни
Иситолмас ул қуёш?!

МУИН БСИСУ ФАЛАСТИН

ГАПИРИБ ЎЛ

Индамаслик — ўлим.
Гапириб ўл.
Гап талашар икки масхарабоз —
Қимга навбат тегса мамнун ул.

Амирлар билишар ёлғонни, чинни,
Сен соқов ўтказиб юрибсан кунни
Қамоқларда бўлар умринг кул.

Гапирсанг — ўласан,
Индамасанг ҳам...

Шундай экан, яхшиси, гапириб ўл.

СОПҚОН

Ватаним!
Енимда ў, йўқсан бу дам.
Пешонам —
Чарх тоши:
Бир меъёрда сирғанар пичоқлар.
Кўз ёшим қуриган,
Зулмат ёпиб қўйган қовоқларимни.
Тўйганман ҳар қандай
Тасаллидан ҳам.
Сопқонлар
Тош отар,
Қовирғалар,
Бармоқларни мўлжаллаб.
Қофиялар,
Сатрларни мўлжаллаб
Тош отар
Сопқонлар.
Бешигим тебранган уй
Парча-парча бўлиб қулаган.

Мен уйсиз, беватан,
Енаётган
Учар юлдузга
Айланганман.
Соққонлар
Тош отар
Юрак ва буйрақларга.
Қофиялар,
Сатрларга
Тош отар
Соққонлар
Малъун почтадан
Ўз вақтида,
Кечикмай
Аниқ келиб тургувчи
Хатлардир бу тошлар.
Соққонлар тош отар
Болаликни,
Апельсин боғларини мўлжаллаб,
Оналарнинг
Қатим-қатим ажин босган
Еноқларини мўлжаллаб,
Чўчиган, интизор
Қизларимизнинг
Дийдорларини мўлжаллаб,
Эркакларнинг буқик,
Сўнгаклари бўртик
Елкаларини мўлжаллаб,
Тош отар соққонлар.
Соққонлар тош отар.
Аниқдир
Тош тегар нишон.
Соққонлар тош отар
Аллақачондан,
Асрлардан буён.
Соққонлар тош отар,
Тош отар.
Бари бир, мен ҳаётман,
Бари бир, ўлганим йўқ
Ва кўпириб оқар
Томирларимда
Қаҳрли кўшиқ!

ЖАНДАРМЛАР

Жандармлар келдилар яна.
Уйғот шаҳар қўнғироқларин —

Жандармлар келдилар яна.
Тирсагингни курагинга қайириш учун
Жандармлар келдилар яна.
Тош йўлларда товоиларнинг тасир-тусури,
Жандармлар келдилар яна.
Кўча — синдирилган қўлдор.
Жандармлар келдилар яна.

Сатрларимни уйғот:
Ажи-бужи шикаст хатим —
Туморинг ва қалқонинг сенинг.
Сатрларимни уйғот —
Бургут қанотидай
Көрилар улар.
Чақмоқ-қуш —
Менинг сўзим —
Сокингина кафтда ухлаб ётибди.
Уни — қизиб кетган шингилни олгин!
Сиқсанг — олов шарбат оқади!

Деразангининг қичқиринин эшитяпман —
Тепкилаб синдиришяпти уни.
Ҳансирайди қуриётган ирмоқ —
Сувин ичар қутурган бўри.
Дарахт сукут сақлар тишин-тишга босиб,
Уни ямлаяпти олов.
Нажот деб қояга тирмашган одам
Итқитилди гирдобга.
Жони ҳалқумида турган шаҳарни
Тош шинелга тикдилар.
Э, тор кўча,
Қим жойига солар чиққан бўғинларингни?
Митти қушни чангаллади қирғий,
Томчи-томчи оқяпти қон,
У қадимий ерга тушган заҳоти
Қўзғалар оловли тўлқинлар бўлиб.

ТАШРИФ ҚОҒОЗИ

Барча қамоқхоналарнинг
Барча шифтларида,
Барча томларида,
Деразаларида рақс тушдим мен,
Қамоқхона товоғида ёвфон ичдим.
Ватаним,
Бошим кесилган
Ва қўлсиз ҳолда

Сени куйладим.
Барча чўққиларга чиқдим,
Барча тубсиз жарликларга
Тушдим мен.
Дунёдаги барча қамоқхоналар
Тамғасини у куйдириб босди
Менинг кўксимга.
Епиқ эшикларни тақиллатдим мен,
Фоҳиша бошпана бердию менга,
Лекин сотиб қўйди авлиё.
«Худо ёр бўлсин!»
Худо эса полиция маҳкамасида
Сўроқ берарди.
Папка очиқ эди...
«Фамилиянгиз?»
«Туғилган жойингиз?»
«Ёшингиз?»
«Адресингиз?»
«Касбингиз?»
Холбуки, худо, унинг касби — худолик.
Унинг қўлларидан тутдилар-да,
Суратга олдилар уч хил ҳолатда,
Сиеҳдонга бармоғини тикиб,
Бармоқ изин олиб қўйдилар.
«Худо ёр бўлсин!»
Худо шундан кейин —
Ўзи кечирсин-да ўзини —
Айғоқчидай, қадам-бақадам
Кетимдан юрди.
Худонинг кўксига —
Найза ёки пичоқ эмас —
Елғон уруғини
Тикиб қўйдилар.

Ватаним, мен сенинг
Мастликдан
Гандираклаб,
Ҳар хил хилватхопа,
Ишратхоналарда
Санқиб
Юрганнингни кўрганимдан бери
Қарзга ботиб кетдим бўғзимга қадар.
Сени эркинликка олиб чиқай деб,
Барча тоифалардаги судхўрларга мен
Ўзимни,
Қўшиғимни,
Юрагимнинг яраларини
Ва бошимни гаровга қўйдим.

Лекин юз бермайди мўъжиза —
Аловиддин чирогининг
Ёғи қуриган.
Еримизда
Қанчадан бери
Ҳосил бермай қўйган зайтунлар.
Самсон ҳадя қилди менга сочини.
Бу-ку, жуда яхши-я,
Ва лекин Далила
Ҳар оқшом
Менинг ухлашимни пойлаб туради.

Мен хилват кечада ўтириб,
Таом хилларини ўқийман:
Қайла шўрва,
Май,
Бифштекс,
Филе
Ва кабоб —
Бари сенинг этинг ва қонингдан,
Самандар қушим.

Қўнғироқ:
«Алло!»
Миллионлаб: «Алло!»
Лекин қаҳ-қаҳ урар жавобан симлар.
Мен ҳатто сенинг сасингни,
Сенинг гўдак қийқиригингни,
Сенинг ўлим олдидаги инграшингни ҳам
Тинглаш ҳуқуқидан маҳрумман.
Мен саҳнадаман,
Ролим эса эсимда йўқ.
Маст-аласт суфлёр
Қатагидан менга
Ўғрининг сўзларин айтади.
Ахир мен — шоирман-ку!

Цирқда ўтирибман.
Резина тўп устида турган
Филдан қуляпман.
Тишлари арраланган
Филдан қуляпман.
Ичагим узилгунча
Қаҳ-қаҳ ураман.
Мен кимман?
Эсладим!
Мен, Ватаним,
Сенинг

Боши кесилган,
Тили юлинган
Шоирингман.
Менинг —
Ҳеч қачон қўлига қурол тутмаган
Дарвешнинг
Сен учун ўлишига
Ким ишонади?
Лекин мен
Биламан —
Жангга чиқаман-да,
Олишаман,
Уламан.

ЎЛИМ ОЛДИДАГИ ХАТ

Мана, шоир ҳам
Нақ Султоннинг сиёҳдонига
Перосини ботирди.
Перо қуридию
Шоир ҳам ўлди...
Унинг ёстиғи тагидан
Мис чақалар билан
Бир хат топиб олишди:
«Султон,
Мен тилимни еб қўйдим,
Нафис сатрларни унутдим,
Сенинг този итларинг ҳаққи,
Дарвозангнинг ҳалқаси ҳаққи,
Қофияга мослаб кишнайдиган
Отхонангдаги айғирларинг ҳаққи,
Қасамёд қиламанки,
Сени ҳеч қачон
Иштонсиз рақс тушадиган майхўр деб,
Масхарабоз ва ўйнашларинг даврасидагина
Ўзингни мислсиз доно санайсан деб
Езганим йўқ мен.
Отингнинг пичани чириб ётган
Охурга оқиб тушсин кўзларим,
Агар,
Сенинг мутаассир лаганбардор,
Ялоқларингни
Бирон марга шеъримда
Ҳақорат қилган бўлсам».

МАҲМУД ДАРВИШ
ФАЛАСТИН

ТУРМАДАН ЕЗИЛГАН ХАТ

Юлдузлар,
Офтоб,
Ой —
бари фазодан
Мени йўқлаб келди турмага.
Душманларим ўққа тутди уларни.
Емғирлар,
Дарахтлар,
Чечаклар —
бари
мени йўқлаб келди турмага.
Душманларим барин йўлини тўсиб,
тиканли сим билан банду банд этди.
Шунда
қўшиқларим йўлга отланди.
Ғаним тутолмади қўшиқларимни.
Ана шундан бери,
одамлар,
ҳар кун
қўшиқларим билан учрашасиз сиз —
қўллар қўллар билан қўришган каби,
шамол олов билан учрашган мисол.
Сўзларим ҳушёрдир,
шу боис мени
жобир ғанимларим жабрлар доим.
Қўшиғим озоддир,
менинг номимдан
душманним юзига тупураар, янграар.
Эй азиз инсонлар,
сўзим эшитинг:
бизлар,
ишқингизнинг асири, банди,
қабиҳ жаннатига
турмахонанинг
топтамадик
асл қиёфамизни.

Кунма-кун эмас, йўқ, соатма-соат
улгайпман
кичик мамлакатимга
бўлган
улкан севгим тарбиясида.
Дўстлар,
бағрингизга олингиз мени
бағрига олгандай
шамол гулхани.

ЖАЖЖИ ВАТАНИМ ҚУШИҚЛАРИ

1

Замин қамоқчилари,
Фурсат келар-да,
Бир кун
Куппа-кундуз хурмога
Осарсиз мени маҳзун.
Аммо наки сўз дерман,
На қилгайман ишора,
Йўқ,
Ўлгайман
Хурмолар сирин этмай ошкора.
О, Ватаним!
Эмассан сен тутқунлар эртаги,
Гул шуъласиҳаммас,
Ё — қасидалар эрмаги.
Сен — шамолсан!
Нафасинг
Халқим дилга солгувси,
Сўнг барча қамоқларни
Кунпаякун қилгувси!
Адоватлар йўқолур,
Ваҳм қолмагай бир он!
Бир умрга кундалар
Бўлгай ер билан яксон!
Бу замин,
Бу мамлакат, —
Бор вужудим, тилагим.
Мозордаги жасадмас,
Урмоқдадир юрагим!
На ўқ ўтгай, на олов,
Ташна ёруғ дунёга,
Бақувват хурмо бўлиб
Ўрлагай у самога!

Ватан!
 Қўлимда кишан
 Қўп нарсага ўргатди:
 Калхатнинг қора қаҳри,
 Некбиннинг юрак тафти,
 Қоришиб кетди тамом.
 Келмовди ҳеч хаёлга,
 Ки гупрак қон қаърида
 Довуллар долға-долға,
 Жилғалар жўшқин-жўшқин
 Оқмоғи мумкин ахир!
 Дунё билан ўртада
 Панжара битди тақдир...
 Бироқ қалбимда порлар
 Мингта қуёш,
 Мингта нур.
 Ана, маҳбуслик эгним
 Зах деворда кўринур.
 Мен либосмас, ўрнида
 Қўряпман ўтлоқларни,
 Уваларни,
 Боғларни,
 Ўйнаб юрган чоғларни...
 ...Бўяшибди деворга
 Жаллоднинг нусхасин ҳам,
 Ёвузнинг чапиқ расми
 Ўнгиб бормоқда кам-кам.
 Мен тошга сенинг номинг
 Тишларим билан ўйдим,
 Неча бор боқдим зор-зор,
 Неча бор лабим қўйдим!
 Сўнг эса бармоқларим
 Таратиб тунни, сочиб,
 Тутдилар ёғду сочин,
 Ёғдунинг сариқ сочин!
 Қоп-қора кўзларимда
 Жола йўқ, илтижо йўқ,
 Ўт ёнмоқда,
 Нор ёнар
 Сачратибон ҳарён чўғ!
 Мағрур севгим хочида
 Мени ёндирсалар гар,
 «Инсон» дея бонг урган,
 Йўлин эрк сари бурган,
 Оқ либосли жангчига
 Айлапурман муқаррар!

Йўқ, туш эмас, бор гап бу,
 Бор ҳали шундоқ боғлар:
 Унда, оппоқ балконда
 Ошифтаҳол дудоғлар
 Хониш айлар берилиб
 Кундай фаришталарга,
 Берар қанот, болупар,
 Тунда фаришталарга.
 Қушлар, қушлар —
 Сиз менинг
 Жон олар жаллодларим,
 Қалбимни ўйнатдингиз,
 Титратиб фарёдларим!
 Соғиндим сени!
 Соғинч бўғзимга келди, билсанг,
 Қошки бир қулоқ солсанг,
 Хабар олсангу келсанг.

Севгимиз —
 Бу, чаккага тиралган тўппончадир,
 Дардли қўшиқларимиз
 Бағри қора қончадир...
 Чорласанг, нидо сари
 Отилиб чиққай юрак.
 Чиқиб,
 Дард уммонига
 Ботса-ю, кетса керак...

Т Е Р Г О В

Ёзинг кўзларимга қараб:
 Мен арабман.
 Дафтар титкиламанг такрор-такрор,
 Эллик мингинчиман,
 Саккиз болам бор.
 Ёзда тўққизинчи қўшилар оиламизга.
 Нима, ёқмадим сизга?

Ёзинг кўзларимга қараб:
 Мен арабман.
 Ҳунарим тоштарош.
 Тош йўнаман, тош.
 Саккиз болам очликдан бўлмасин деб хароб,
 Ишлаб нон топаман,
 Оламан китоб.
 Гадойлик қилмадим ҳеч қачон.

Бир чора топаман рўзгоримизга
Нима, ёқмадими сизга?
Ёзинг кўзларимга қараб:
Мен арабман.
Сиз билмайсиз менинг номеримни.
Синдиrolмадингиз қутуриб мени.
Менинг илдизларим
Асрлар қатърига туташдир.
Мен қўшчи ўғлиман.
Ошнаман
Ёшлиқдан омоч билан.
Шох-шаббадан қилинган кулбада яшайман...
Арабинг сақичдай қорадир сочлари,
Кўзлари қорадир азоб сингари,
Менинг сочларим ҳурпайган, бироқ.
Измига сололмас ҳеч қандай тароқ.
Қадим тарихимдан кечмайман сира,
Севганим зайтун ёғ, шунингдек зира.
Ёзинг, менга хосдир яна бир нуқсон.
Олдиндан, ҳеч қачон
Бўлмаган ҳеч кимга қалбда нафратим.
Ҳеч кимни таламадим
Ҳатто оч қолган вақтим.
Аммо зўрлик билан тортиб олсангиз
Сўнги нарсамни, —
Эркимни, ҳуқуқим ва номусимни.
Унда айтиб қўяй юзингизга тик:
Менинг очлигимдан қўрққулик,
Менинг аччиғимдан қўрққулик!
Бас келиб бўлмайди ғазабимизга,
Нима, ёқмадими сизга?!

РАБИНДРАНАТ ТОКУР ҲИНДИСТОН

Қ О П А И

Падма тўлқинларини қувар эринибгина
Паришон нигоҳим. Қумлоқ соҳилда
Яшаётган, мислсиз уқубат чекаётган
Дунёдан узоқлашиб, унга бўлиб бепарво,
Атрофдаги жамики шир-яланғоч дарахтлар
Хароба бир кулбанинг теграсига йиғилмиш.
Бамбук, анбаҳ дарахти... Баньян турар мунғайиб,
Ҳаммаси бир-биридек қартайгану бужмайган.
Қулба остида ҳовуз. Хантал экилган дала.
Ётибди ҳар-ҳар жойда индиго қолдиқлари.
Жаҳау дарахтлари кун-тун шовқин солгувчи
Соҳилда
Шундек ғариб
Рожаларнинг мулки бор.
Уларнинг эчкилари
Боқилар шу атрофда.
Қирдан қараб туради кенг бозорнинг томлари
Шундай туюлар — босган қишлоқни қўрқув гўё
Яқинлашиб қолгандек дарёни муз қоплаши.

У тўғри оқиб келар қадимий ёзувлардан
Шохтомирда Ганганинг муқаддас қонин элтар.
Мағрур келар.
Қишлоққа қолганда бир чақирим
Бўрилар,
Гўё кўрмас, танимас сира уни!
Ў, унинг қилиқлари улуғвордир нақадар.
Улар бир хил баладлик, бир хил гувиллаши-ла
Денгизга жуда-жуда ўхшашиб кетадилар.
Шундоғам ўхшашларки, бейхтиёр ўйладим:
Мудраб қопман қайиқда. Катта Айиқ бўркининг
Ойдипида бир ўзим юргандим сайр қилиб.
Мен тонг юлдузи билан бирга уйғондим кейин.
Ва бу тўлқинлар менинг кеча-қуним ёнидан
Йўловчидек бепарво ўтиб кетавердилар:
Йўл бўйида уйлари бир-бирга жипслар бор —

Бир-бирга қанча яқин — узоқ эрур шунчалар,
Қайғу-севинч ёнидан ўтишаверар лоқайд.

Мана, мен
видолашиб қайтмас ёшлигим ила
қайтиб келдим охири шу қадим яланг жойга.

Унда яшил тўнларин ёпинишган дарахтлар,
Болалиқдан қадрдон дарёғинам — Қопан
Мен билан кимўзарга

Чопиша кетди яна.

Етишмас унга фақат қадимийлик ва шуҳрат,
Лек бари бир ўзининг жайдаригина номин
Уйқаш қилди серҳашам номига бир аёлнинг.

Бу ерда соҳил ила сув ўртасида сира

Низо йўқдир.

Қишлоққа бўлган муҳаббатларин

Соҳилдан соҳилгача эшитиш мумкинدير ё аён.

Нақ тўлқиннинг устида ўсган ўсимликлар бор,

Шолилар шаббодада солланар бош чайқашиб.

Нарида эса дарё

Йўлга туташган жойда

Одамларга сахийлик билан кечув қолдирган.

То ўйноқи жилгадан

Ўтолсинлар бемалол.

Дала узра юксалиб хурмо турар серсавлат.

Соҳилда тигиз бўлиб жам ила анбаҳ ўсар.

Дарёнинг тили — оддий уйларнинг тили эрур.

Олимлар тили эмас.

Қирғоқ билан тўлқинни

Бирлаштирар икковга умумий бўлган оҳанг,

Дарё ер бойлигига қилмайди сира ҳасад.

Ў, у қандоқ фусункор нур ва соя ичинда:

Воҳ, буралиб-буралиб оққанида бир қаранг.

Ҳатто қарсақ чалишни удалай олар.

Ажир

Бўлиб кетар ёмғирда.

Озроқ мусаллас ичган

Қишлоқ қизларин рақсда ора йўлда қолдирар,

Лек шунда ҳам чиқмайди дарё ўз соҳилидан

Суви билан атрофни босиб кетмоқ қасдида.

Нафис қўйлак этаги ҳилпираган мисоли

Қирғоққа бир урилар, сўнг кулиб кетар узоқ.

Кузда шундайин шаффоф бўларки унинг суви,

Ҳаттоки остидаги қумлар турар кўриниб.

Қамайса ҳам гоҳ суви ор этмас бу ҳолидан

Бойиб кетган чоғда ҳам

Қилмас сира шаккоклик.

Сўнгра уни ожизлик
Қўяди пасайтириб.
Шу боис ҳам гўзалдир, жозибадор эрур у.
Рақсга тушган пайтида
ҳам ғамнок, ҳам хушчақчақ,
Чарчаса ҳам жилмайиб турувчи қизга ўхшар.
Копан оқишига қаранг — кетади ўхшаб
Менинг ғайритабиий шеъримнинг оҳангига.
Қовуштирар ер-сувини.
Лиқ тўлдириб туради
Иш қуни соатларин мусиқа билан доим.
Бу оҳанглар остида ўша санталлик бола
Дайдиб юрар парижон олиб ёй ва камонин.
Пичан ортган арава йўрғалар шу оҳангда.
Боғлаб ёғочга икки идиш тўла саватни.
Савдо растаси томон
Кетиб боради кулол.
Эгасининг ортидан соя каби эргашиб
Кетаётган ит ҳатто чопади шу оҳангда.
Аравада қишлоқнинг қашшоқ муаллими бор,
Бир ойда уч рупий ҳам ололмайдиган киши.
Хорғин борар.
Ўзининг эски, титилиб кетган,
Йиртиқ соябонини кўтариб...

Қ А Й Ғ У

Бошимга тушганда қайғули кунлар
Ялинаман ўз қаламимга:
— Шарманда қилма мени!
Ошкор қила кўрмагин
Ҳамманинг қайғусига айланмаган қайғумни.
Тортиб барча диққатин
Кўз-кўз қилмагин сира
Қоронғида яширмагин юзингни
Эшикларни қўйма тамбалаб.
Жилвалансин минг хил нур.
Чироқ турсин чарақлаб,
Ўчирма, қизғанма нурни!

Поёни йўқ дунёнинг
Улуғлиги сўнмас унинг ҳеч қачон.
Табиати унинг вазминдир.
Қуёш яқинида, фазода
У бошини кўтаргай баланд.
Совуқ ва чақноқ нигоҳи вазмин.
Текисликлар, тоғлар, дарёлар —
Ҳаракатсиз кўксидир унинг.

У фақат меникимас.
Сон-саноқсиз одамлар — эгасидир.
Ҳаммаёқда ноғорасин овози.
Чироғи барча учун нур сочар.
Қоинот кенгликлари узра турар байроғи.
Шундай дунё қошида
Шарманда қилмагин қаламим!
Булар олдида недир
Дардим, йўқотувларим —
Чанг заррасин заррачасидир!

Агар етсайди кучим
Дардни узайтирмоққа.
Қўлдан келса унутиш ёки
Унда дарров кўрардим уни
Умумдард деб атаганларни.
Мен унда кўрардим:
Уқубатлар тошқини
асрлаб босарди жаҳонни.
Маханади ачиниб четлаб оқар уйларни.
Брахмапутра кўзёши
қалқир, тушар тўлқиндек.
Турли ўлка, мамлакатларнинг
барча қирғоқларида
Кетар уқубатнинг даҳшатли
бузиш, тузиш ишлари.
Айрилиқнинг мангу сингроғи,
Одамзоднинг боқий кулфати,
Менинг юрагимга тўкилди бирдан.
Қирсиллади қобирғаларим,
тошиб кетди юрагим.
Қайси кучдан? Ким билар?
Ҳайқираман бугун ўз қаламимга:
— Шарманда қилмагин!
Майлига, саховатинг
Ғарқ этса қирғоқларни.
Зора бу улкан тошқин
Дардларимни оқизса.
Бу дунёнинг минглаб қичқириқ,
Жўровоз сасига қўшилсин
Унинг ожиз ингроғи.

СЎНГИ МАҚТУБ

Бўм-бўш ҳувиллаган уй мендан ранжиб, хўмрайиб,
Алам билан юзини ўгиргандек туюлди.
Хоналарни тентираб чиқдим у кезиб бир-бир
Тополмадим ўзимга ундан бирон қарич жой.

Бўлмайдди топширмасам уйимни ижарага,
Сўнг эса Даҳри Дунга жўнаб кетаман шартта.
Очолмадим Омоли хонасининг эшигин.
Недир юракни бетин тураверди гижимлаб.
Йиғиштирмақ шарт лекин топшира туриб уйви.
Охири таваккал деб очдим унинг эшигин.
Тароқ. Атир идиши. Бир жуфт Агра туфлиси.
Чапда, бурчакда унинг суюк чолғу асбоби.
Токчада турли китоб. Суратга тўла альбом.
Ойнанинг жавонида турли-туман ўйинчоқ.
Турли атир-упанинг қутиси, идишлари.
Миз ёнида курсига ўтирдим секин. Жимман.
Мана, мактаб пайтидан ёдгор — чарм папкаси.
Бу-чи, ҳисоб дафтари. Унинг ичидан ногоҳ
Беркитилган хат тушди. Кўрсам, менинг адресим,
Бола қўллари ила тимдаланган зўр бериб.

Демишларки, кимда-ким чўкиб кетса мабодо,
Неки ўтган бошидан — бир лаҳза кўрар барин.
Унинг мактубин қўлга олганим заҳот мен ҳам
Не бор — ҳамма-ҳаммасин ёдга олдим бир лаҳза.
Еттидайди Омоли, онаси ўлганида.
Исмсиз қўрқув мени тарк этмай қўйди сира.
«У узоқ яшамайди» деган бир бадбин хаёл
Юрагимда илондек ғимирларди доимо.
Бу қайғу уни маъюс қилиб қўйди жуда ҳам.
Ҳислари унинг юзга тепчиб турарди аёп —
Бўлғуси айрилиқнинг сояси ётар унда.
Маҳкамада ишлардим. Унинг битта ўзини
Хайҳотдай уйда ёлғиз қолдирмоқдан кўрқардим.
Ўйлар эдим дунёда камми бахтсиз тасодиф.
Байрамларда қидириб келарди Банкпурдан
Унинг ёлғиз холаси. Жаврар эди тинмасдан:
«Бизнинг замонамизда барча киши саводли,
Кейин ким уйланади ўқимаган қизларга?»
Ноқулай бўлди менга. Эртадан кечиктирмай
Қизалоқни мактабга элтишни ваъда қилдим.
Бўш кунлари кўп эди. Муғамбир қиз мактабдан
Дарсни ташлаб қочаркан, шанд бердим оталарча.
Келгуси йил холаси келди. Айниган феъли:
«Бўлди энди. Қизчага ортиқ бундан ортиғи,
Банорасга элтаман — энг яхши пансионга.
Жияним отасининг сийловидан қутилсин»,
Жўнаб кетди Омоли беркитиб аламини:
Нега ахир мен уни холасига топширдим.
Ўз-ўзимдан беркиниш йўлларини ахтариб,
Бадриятхга бориб қилар эдим ибодат.
Яшадим тўрт ой дилхун: мактуб келмади ундан

Ўйладим хешларининг ҳукмрон қўли билан
Иккимизнинг жигарлик ишларимиз узилди.
Қизимнинг ҳам қалбида уларга бор шафелик,
Ўзин енгил ҳис этар улар ғамхўрлигидан.

Тўрт ой ўтгач Банорас томонга бориб ўзим
Омолини кўришга қарор қилгандим, аммо
Йўлда хат келди: Уни оллоҳ тортиб олибди.
Найлайки иложим йўқ. Жимгина ўтирибман
Омоли хонасида. Олдимда унинг хати:
«Сени кўргим келди» деб ёзилган эди унда.

К И М Д И Р

Баланд бўйли, озғин,
Мўйсафид ҳинди.
Соқоли мошгуруч... Чеҳраси
ўхшайди қуриган мевага.
Эгнида чит камзул, қўйлаги ғижим.
Қифтида шамсия, қўлида ҳасса.
Оёқда териси дағал туфлисин
Устига шалвираб тушган пайпоғи.
Шаҳарга кетмоқда у.
Бҳадро оини наҳори.
Булутлар орасидан заиф нур ёғилади.
Ўтган кеча дим бўлди —
Гўёки тун боши қаттиқ танғилган.
Туман боис намхуш шаббода
Нозик новдалар аро беркинбо эсар.

Тасаввурим ойнасида
Пайдо бўлди кўринмас йўлчи —
Соялар ғира-шира тентиган жойда
Юрар эди кимдир.
Айрича бир сифат йўқ унда.
Номи ҳам йўқдир унинг —
Шунчаки бозорга у кетяпти йўлдан
Кимдир бҳадро оини тонгида.
Балки у ҳам кўргандир мени
Ўз бўшлиғи чегарасида:
Ҳаворанг туманда ҳеч нарса билан
Ҳеч кимсага боғлиқ бўлмаган жойда.
Бузоғи бор унинг уйида,
Қафасда гапириб туради қуши.
Хотини ун элар тегирмонида.
(Қўлида мис билақузук бор.)
Унинг кир ювувчи ҳамсояси бор,
Баққол қўшниси ҳам. Ва яна
Қарз сўраб турувчиси...

Аммо мен у — нотаниш, кўринмас
кишиси йўқдир унинг.

НАЙ

Тор кўча.
Икки қаватли уй. Пастда —
Панжара ортида ойна.
Эшиклар кўчага қараган.
Лойқа сувлар оқиб остига
Тўрлаган, нураган деворлар.
Эшикда жамики
Ибтидо ҳомийси Ганишнинг
акси туширилган ёрлиқ.
Бу хонада яшайман йиғлаб унинг ҳолига.
Бунда ҳоким ахир калтакесаклар.
Фарқи шулдир мендан уларнинг —
Емишлари тайин ҳар доим.

Маҳкамада кичик хизматчидирман.
Йигирма беш рупий — маошим.
Овқат ейман Дотто уйда
Дарс бериб уларнинг ўғлига.
Оқшом ўтказаман вокзалда вақтни —
Чироққа пул тўлашдан
Қутуламан шу тахлит.
Пишиллайди буғ поезд,
Чинқирар гудок.
Йўловчилар урҳо-ури
Ҳаммол миждоз чақирар...
Соат бонг уради —
Ўн ярим.
Уйга қайтиш керак,
Қоронғу. Сукунат. Яккалик.
Дхалешвари бўйида — қишлоқда яшар холам,
Қайнағасин қизи бор.
Белгиланган эди тўй.
Топиб қулай фурсатни,
Ростлаб қолдим жуфтакни.
Айнан ўша соатда
Қутқармоқ учун ҳам ўзим, ҳам қизни...
У кирмади менинг уйимга,
Аммо кириб келди дилимга.
Дакка газмолидан киймиш кўйлаги,
Манглайида қирмиз хол.

Ёмғир... Ёмғир...
Трамвайга пул тежаш керак.

Ҳали яна қанча чегирмалар бор...
Сасиб ётар йўлакда
Чириган барг, балиқ сарқити,
Ҳаром ўлган, четга отилган мушук.
Тешик соябоним менинг
Чегирмадан илма-тешик
маошимга ўхшайди.
Кийимим иш жойимники,
Қалбим
очиқ барча таассуротга.
Қора қўланкаси булутнинг
Тузоққа тушган йиртқичдек
менинг зулмат уйимга тушар.
Гўё оёқ-қўлимни
Чирмаб боғлаган йўқлик.

Канто-бабу яшар бурчакда.
Сочи силлиқ таралган.
Кўзлари маъноли, ўткир,
У нозиктаъб, мулойим,
Хуш кўрар най чалишни,
Йўлкамизнинг харобасида
Баъзан ярим тунда
Баъзан ғира-шира тонгда
Кўққис ғалат саслар чиқади...
Кунботар чоғ қучиб шафақни
Асрий айрилиқлар алами
Чўзиб куйлаб қолади бирдан.

Йўлакнинг қўланса ҳиди
Бадмаст гудранишидек
Туюла бошлар менга.
Клерк Хориподу билан
Акбаршоҳ ўртасида
Фарқ йўқдек туюлар менга.
Най садоси остида
Менинг ҳам, шоҳнинг ҳам соябони
бир жаннатга кетаётгандек...

Аммо — бу сароб.
У ёқда эса
Бу қўшиқ бор жойда — асл ҳаёт бор.
У ёқда —
Туннинг боқий лаҳзаларида
Тамал тарқатди соялар
Дхалешвари қирғоқларига.
Ҳовлида у турар:
Дакка газмолидан киймиш кўйлаги,
Манглайида қирмиз хол.

ФУРЎҒ ФАРРУХЗОДА ЭРОН

ЕР АЛОМАТЛАРИ

Ушанда
қуёш сард бўлиб,
заминда
баракат қолмади, самар қолмади.
Ва майсалар қовжиради чўнг саҳроларда,
балиқлар ҳам қуриб қолди сўнг дарёларда,
тупроқда приган жасадларини
беканор бағрига сиғдиrolмади.

Рангпар даричалар узра қалқиб тун,
санқиб малул, машғум тасаввур янглиғ
сингиб кетди тугён издиҳомига,
ва йўллар йўлининг давомин тутқун
зулумот бағрига рихлат айлади.

Ҳеч ким вафо ҳақда ўйламади,
Ҳазою жафо ҳақда ўйламади
ва ҳеч ким
ҳеч вақо ҳақда ўйламади.

Танҳоликнинг маҳдуд ғорлари ичра
бенаволик қақшаб келди дунёга.
Кўкнор, афъюн ҳиди анқиб суяқдан
шўрлик ҳомиладор аёллар ногоҳ
чала туғиб қўйди,
ва гаҳворалар
паноҳ тортиб гўрга кириб кетди уятдан.

Нон, осмон элчиси — пайғамбарларнинг
ҳадсиз, ҳайратангиз куч-қудратини
мағлуб айлаганди
ва пайғамбарлар
плоҳий аршини тарк этиб ночор,
тумтарақай бўлиб кетдилар қочиб.
ва изсиз йўқолган қўю қўзилар

эшитмаган чўпон ҳайқирғини
ййдоқ дала-даштлар ютиб юборди.

Гўё ойналарнинг дийдаларида
ҳаракатлар, ранглар, тасвирлар
буткул терс акс этиб
ва тубанликнинг
қақшаган зулмоний тунд осмонида
ва фаҳшнинг беҳаё башарасида
муқаддас, нуроний ой гардишлари
куярди шуълалар соябонидай.

Буғи чиқиб турган талх, заҳаролуд
шароб кўлмакларин
ожиз, бемажол
даҳолар тўдасин тортди комига
ва суллоҳ, горатгар оч каламушлар
мунаққаш китоблар саҳифасини
кемирди қоронғи ковакларисида.

Офтоб ўлган эди.
Офтоб ўлган эди ва эрта-индин
гўдаклар фаҳмида
чўнг тафаккурнинг
фаромуш каломи яшарди.
Улар —
бу кўҳна каломнинг гаробатини
қора доғлар билан битар эдилар
ваҳимали байту баётларида.

Шўрлик халқ —
ложарам, қўрқоқ ва ҳайрон
бежаво жасади юки остида
ғурбатдан ғурбатга қараб борарди
ва сур жиноятнинг қинғир-қийшиғи
титроқ кўлларида йиринг боғларди.

Гоҳида қандайдир заиф аланга
бу бежон ва жимжит хор издиҳомнинг
сийратини яксон этарди, гўё
улар гам-қайғуни маҳв айларди:
Эрлар аёлларнинг оппоқ бўғзига
пичоқ тортар эди,
ва волидалар
бирдан-бир бегуноҳ зурёдларини
қизиган тандирга қаларди.

Улар ғарқ эди ўз ваҳшатларига
ва гуноҳкорликнинг нотаваон ҳисси
чирқиллаган басир арвоҳларини
шол айлади.

Ҳатл маросимида
гўё дор арқони ўлимга маҳқум
зотнинг жовдираган қароғларини
зўравонлик ҳамда ваҳшийлик билан
косасидан ситиб чиқарган каби
улар ўз устига йиқиларди жим,
фосиқ тасаввурин мурдор кўксига
санчилган ўқларни тортиб оларди
қартайган, қақшаган хор асаблари.
Йиртилган, тўкилган кўзлар ортида
офатлар қаърида чўзилиб ётган
бир чалажон, майиб-мажруҳ мавжудот
жон талвасасида рамақ олдидан
ой нурининг борлигига инонмоқ истар.

Кошки, кошки...

Бироқ тубсиз бўшлиқда
қуёш — ўлган.

Ҳатто ҳеч ким билмасди
бу ғамгин ва ғойиб кабутар номи
қалблардан қувғинди бўлган Имондир.

Оҳ, маҳдуд садолар,
пуч салтанатинг
бу манфур тунларнинг тор хилқатидан
бетимсол, тоза нур маъвосигача
элтувчи яширин ер ости йўлин
топиб беролмаган наҳотки, наҳот?!
Оҳ, маҳдуд садолар, маҳдуд садолар.
сўнгги садоларнинг сўнгсиз садоси...

В И Д О

Кетарман ложарам,
кетарман нолиб
тагин вайронадан вайроналарга.
Кетарман дарбадар,
кетарман олиб
бу дарё дилимни девоналардай.

Кетарман йироққа,
қалбимнинг қора

гуноҳини ҳамда ишқ доғларини
ювиб
халос этсам дилимдан зора
хароб истакларнинг дудоқларини.

Кечирмадим. Кечдим сендан, умидим,
Бенаво қалбимнинг тинглаб додини,
тириклайин гўрга олиб кетдим жим,
қўмсамасин дея висол ёдини.

Янграйди андуҳлар, ашқлар пағмаси,
Кетарман саргашта,
кетарман бадар,
Сиздан, гуноҳларнинг қайноқ чашмаси,
шояд ўшал онда қилсайдим ҳазар.

Маъсумгина фараҳ ниҳоли эдим,
Шохимни қайирди ишқ панжалари.
Кулфат ёғдусига айландим-қолдим
лабим у лаблардан тушганда айри.

Оқибат
пойимга ташлади каманд
сафар арқонлари.
Жигархун, жимжит
кетарман, кетарман,
торт юрагимдан
ночор қўлларингли, бесамар умид...

Д Е В О Р

Совуқ лаҳзаларнинг учқур бағрида
сукунат ичра ваҳший кўзларинг
атрофимда девор тиклайди, сендан
қочарман тонг каби сокин бўзариб.

То кўрай даштларни ой ғуборйда
то нур чашмасига чулғаб танимни
иссиқ саратоннинг рангин тонгида
энг маъсум, саҳройи чечаклар билан
тўлдириб-тўлдириб этакларимни,
эшитай хўрозлар қичқирғини
деҳқон кулбасининг пасқам томида.

Сендан қочиб саҳро этакларига
обғимни тираб танига, ичай
совуқ шабнамими алафзорларнинг.
Сендан қочиб денгиз соҳилларига

қора булутларнинг сояси ичра
йўқолган қоялар қароргоҳида
назар солсам денгиз тўфонларининг
далли, деворангиз ўйинларига.

Олис ғурубдаги кабутар янглиғ
далаларни ҳамда дашт-довонларни,
пурвиқор тоғларни ва осмонларни
қанотим остига олиб тинглайин
қуриган буталар илтижосидан
сахройи булбуллар қўшиғин майин.

Сендан олисларга кетарман қочиб,
синдириб орзулар тор қафасини.
Сендан олисларда қоларман очиб,
рўёлар қасрининг тош тамбасини.

Бироқ, таъқиб этиб сенинг кўзларинг,
йўлларни кўзимга айлаб тангу тор,
жисмимни қаърига яшириб типмай,
гирду атрофимда тиклайди девор.

Мунофиқ кўзларинг домидан озод
бўларман бир куни охир-оқибат.
Таралиб рўёлар гулин атридай
осилиб тунги ел қанотларига,
бораман то қуёш қирғоғига
мудроқ жаҳон, мангу сукунат ичра.

Қаҳрабо булутлар тўшагида бот
ширин энтикаман қайгулар ариб,
ёйилар ҳур осмон кифти узра шод
бетимсол, ғаройиб нур кокиллари.

Мен ўшал маъвода сархуш ва озод
қарайман, фусункор, маккор кўзларинг
кўзимга йўлин тор этган дунёга.
Қарайман, фусункор, маккор кўзларинг
зулмат пардасига чирмаб пайдар-пай
атрофини девор этган дунёга...

ЁЗНИНГ КЎМ-КЎК СУВЛАРИДА

Танҳо сени айро этиб битта япроқдан,
ҳижронимнинг шод, залворли юки қаърида
рихлат этгум
ёзнинг кўм-кўк сувлари ичра
мамот юрти,

кузак ғами соҳилларига.
Сояларда авайладим ўзимни ночор,
бебок, бесуд ва бесамар ишқ соясида —
сурурлардан, саодатдан тонган тунд, беор
нобарорлик, нопойдорлик ҳимоясида.
Нафаслари қайтиб кетган тор самоларда
шаббодалар тентираган зулмоний тунлар,
томирларнинг кўкмак, бебош кўчаларида
сўйилган ой сарсон кезган тул, фаний
тунлар —

танҳо.

Руҳим ларзалари билан қўшилиб
танҳо қолди бетасалло тун, субҳи содиқ
ҳатто томир зарбалари билан кўпириб,
бедаво дард балосига гирифторм борлиқ.

«Бир асрор бор дэрраларнинг интиқлигида...»
Бу битикни кимдир тоғлар бағрини ўйиб,
зилу замбил тошларига ёзиб ташлаган,
тошларгаким,
сукутининг сурони ичра
бир тун тоғлар сукутини аччиқ ва тахир
илтижолар билан тилка-пора айлаган.

«Тўлиб-тошган кўлларнинг ланж изтиробида
бўм-бўш кўллар халовати бўлмагай зинҳор,
Оҳ, гўзалдир сукунати вайроналарнинг...»

Бу битикни ёзнинг кўм-кўк сувлари ичра
қуйларди бир аёл вазмин тароналарда.
Уша аёл яшар эди вайроналарда.

Оташфишон нафасимиз билан белаимиз
бахтиёрлик тақвосидай
бир-биримизни,

Ногаҳонда кезган дайди шамол шарпаси
ваҳимага кўмиб ташлар гоҳ дилимизни.
Шубҳаларнинг соясида сарғайиб-сўлар
бўсаларнинг ҳур боғлари
бад-балолардан.

Меҳмон бўлиб биз ҳар нечук нур масканида
зор-зор қақшаб-қалтираймиз гўр садолардан.

Энди менинг бағримдасан,
тонг палласида
сарвигулнинг атри каби ёйилган озод
сочларимга кўмилганча ўзингдан кетиб,
юрагимда тош қотарсан энди умрбод.
Алланечук чўнг ва ғамгин тийра мавжудот

олисларда ёришгузчи кун садосидай
пароканда қароғларим аро чарх уриб,
ёйилади гоҳ наришон,
гоҳ осуда.

Балки тиниқ чашмалардан симирадилар,
Балки шохдан узадилар мени сўрмасдан.
Балки мени эшик каби сўнгги лаҳзада
кўрадилар, балки...
Балки, бошқа кўрмасман.

Ҳора ерда яралганмиз
бемаврид, бесас
қаро ерга тўкилгаймиз...
Уша роҳларда
«ҳеч»ни кўрдик
у ўзининг қанотли, сариқ
тулпорини миниб борар шаҳаншоҳлардай.

Биз хушбахтмиз, осудамиз бироқ, водарим
биз бадбахтмиз, осудамиз азалдан-абад.
Биз хушбахтмиз,
зеро, севиб яшаймиз мангу,
Биз бадбахтмиз,
нафрат эрур зеро, муҳаббат.

СОЯЛАР ДУНЕСИ

Туннинг рутубатли йўлақларида
қувғинди бўлганда сояларимиз,
Биздан йироқларда,
ой ёруғида
дийдираган узум новдаларидай
бир-бирин пинжигига тиқилар улар.

Туннинг рутубатли йўлақларида
муаттар тупроқнинг сукути ичра
беқарорлик билан чирмашар гўё
шабнам шаробидан сармаст гуллардай
сояларимиз...

Айрилиқ онда гўёки улар
биз ҳеч чоқ куйламай
Қаҳр-ғазаб билан
ичимизга ютган тароналарни
завқ билан баралла куйламоқдалар.

Бироқ соялардан йироқ-йироқда
беҳабар аҳд ила паймонларидан,

висолу айрилиқ, армонларидан
бурканиб латтаю путталарига
яратарди хаста, хор вужудимиз
тирикликнинг шаклу шамойилини.

Туннинг рутубатли қаърида қолиб,
ўз-ўзимга айтдим такрор ва такрор —
«Ё соямиз сийратидан борлиқ ранг олар
ё соямиз сингиб кетган сийратимизга...»
— Эй, зулматнинг мавжи ичра зор, мотамсаро
атрофимда ўралашган саргардон руҳлар
соям қайда?
— Ваҳшат нури порлаётир, боқ,
сокин, хомуш фарёдимнинг биллур бағрида.

Соям қайда қолди,
кўланкам қайда?

Истамайман
ундан ҳатто оний айрилсам,
Истамайман
ё йиқилса сирғаниб беҳуш
йўловчилар оёғининг остига мулзам.
У ахтарган ўз йўлига келсин юзма-юз.

Эшикларнинг қимтиқ лабларига у
бошин суқар нечук баҳона билан?
Етти ёт бегона юрт аро нечук
ҳар уйнинг нотаниш остонасига
ноумидлик билан қўяркан қадам?!
Оҳ, офтоб,

оҳ, офтоб, беҳол жисмимдан
не учун соямни айирдинг-а, айт?!
Айтгил, қоронғилик шодликми ё дард?
Айт, вужуд зиндонми ё эрк саҳроси?
Тун зулмати надир?
Бу зулмат кимнинг
юзидаги қаролиғнинг сояси?..
Нима деркин у?
У нима деркин? —
Дея тентирайман саргаштаю зор
сўровларнинг — бировларнинг кўчаларида...

Ж У Ф Т

Тун қуйилар...
Ва тундан кейин
тунд зулумот

ва ундай кейин
қароғлар, дастлар
ва нафаслару нафаслару нафаслар.
Сув қуйилар...
Қатра сизиб жўмрақдан
қатра-қатра бўлиб тўкилар нолиб.
Ва икки чўғ —
икки ёниқ сигара,
Соат чиқ-чиқи
Ва икки қалб —
икки танҳолик...

УНГА НИСОР АЙЛАНГ

Унга нисор айланг:
аҳён-аҳёнда
сабил қолган дардманд, хор вужудини
қўлмак сув ва бўм-бўш чуқурлик билан
пайванд айламакни унутган, бироқ
бошида чарх урса тентак бир хаёл,
яшамоққа ҳаққим бор деган.
Унга нисор айланг:
Ёвуз тажовузнинг бефарқ қаҳридан
юксак эзгу орзу аъмоли
эриб битса қоғоз дийдаларида.
Унга нисор айланг:
нур тараб тобути узра сарсари
кезиб ўтар бўлса қирмизи ойлар
ва туннинг беқарор муаттар мушки
танининг минг йиллик мудроқларини
ўзига ошуфта айлаган бўлса.

Унга нисор айланг:
Сийрати вайрон
аммо ҳанузгача кўз пардалари
куйиб кетса тола нур хаёлидан
ва бебок, ноумид зор кокиллари
қалтираса оний ишқ нафасидан.

Эй, хушбахт маъвонинг тирик жонлари,
ёмғирга дарича очган одамлар
унга нисор айланг,
унга нисор айланг!
Зеро, у — афсунгар,
тириклигингиз
томирлари буткул кетса кўмилиб
унинг заҳар-заққум тупроқларида

ва сизнинг гўл-гумроқ юрагингизни
ҳасрат доми билан маҳв этар бўлса
кўксининг зулмоний пучмоқларида...

БИЗНИ ОЛИБ КЕТАР САБОЛАР

Нораста тун аро шивирлар сабо
қартайган дарахтнинг япроқларига.
Ораста тун аро тўзғиб бемажол
паришонлик ётар оғриб, оғриниб.
Тингла,
эшитдингми тун ингроғини?

Мен — бадбахт,
фараҳга қарайман тўниб,
ҳазин ўйларимни олқаб, соғиниб...
Тингла,
эшитдингми тун ингроғини.

Тун бағрин нимадир ўтади тилиб —
олланган ой кезар ёлғиз, паришон.
Булутлар — азадор издиҳом бўлиб,
тўкилмоққа гўё мунтазир,
ҳар он
йиқилмоқ хавфини туйган осмонда.

Дераза ортида қалтирайди тун
замин айланишдан тўхтайди ночор.
Дераза ортида қандайдир қувғин
иккимизни кутар интиқ, интизор.

Порлагин,
чорлайди бизни самолар
қўлларингни аччиқ хотира каби
очиқ қолган ошиқ қўлларимга тут.
Қайноқ лабларингнинг ҳароратини
ошиқ лабларимнинг кўзларига сурт.

Бизни олиб кетар маъюс саболар,
бизни олиб кетар маъюс саболар...

* * *

Назар солгил,
қароғимда қайғулар эриб,
парча-парча бўлар юрак ушоқларидай.

Ҳора саркаш кўлкаларим
озурда, ғариб,
Банди бўлар Момо Офтоб қучоқларида.

Узоқлардан-узоқлардан
оқ, ойдин нурдан
ва хуш бўйлар халқатидан бўлиб ҳар садо,
оқликлардан,
булутлардан
ва оқ биллурдан
яралган оқ қайиқларга этиб жобажо,
шеърлар маъвосига олиб кет мени,
шўрлар маъвосига олиб кет мени.

Юлдузларнинг шуъласидан
куйиб, кул бўлиб,
сирли, ғужғон юлдузларга боқиб ёруғ юз,
ол-қирмизи балиқлардай соддадил, сўлим
денгиз янглиғ тун қўйнидан терарман юлдуз.
Нечоғ олис эди хоксор замин қаърининг
бастн ушбу самовотнинг кўк гумбазидан.
Энди аён эшитаман садоларингни
қор қанотли фаришталар ўт нафасидай.
Назар солгил,
етиб келдим олис маконга —
бепоёнлик
ва мангулик
ва қаҳкашонга.

Мени чулғаб кўмиб ташла мавжлар созига
етиб боргунча то ўшал чўққилар сари.
Мени буркаб бўсаларнинг ноз либосига,
мени кутгил беҳаловат ялдо тунлари.
Ҳароратга, ҳаловатга мени чирмагил,
зинҳор ўшал юлдузлардан жудо қилмагил.
Назар солгил,
йўлимизда туннинг қуйқаси
буткул эриб, қатра-қатра сув бўлаётир.
Дурдларингдан дийдаларим қўнғир косаси
уйқу шаробига лиммо-лим тўлаётир.
Баётларим гаҳворасин осори бирла
сен кўпирсанг борлигим ҳам соб бўлаётир —
офтоб бўлаётир...

АЙ ТСИН ХИТОЙ

ҶАМИШ СУРНАЙ

Марҳум шоир Аппўлинэғ хотирасига
J'avais un mirillion que je n'aurais
pas echange contre un baton
de maréchal de France

G. Apollinaire¹,

Ранго-ранг Оврупонгдан қайтар чоғимда
Ҷамиш сурнай обкелдим
У билан бирга
Буюк Ғарбни кездим
Ўз юртим янглиғ
Энди эса сенинг «Alcools²нинг Шанхай
Миршабхонасида
Мен «жинояткор»
Бу ерда
Ҷамиш сурнай ҳам фитначи саналар
Мен эслайман уни
У самимият-ла сийратин ёдимга туширар Оврупонинг
Жаноб Аппўлинэғ,
Сиз полоний
Сиз
Тасаввуримда
Бўлакма-бўлак ҳикоя қилинган

Монмагтғ афсонасисиз
Узундан-узун дилнавоз
Титрагувчи сўлиқ бўлган
Ҳақиқ лабларидан Мағғағитанинг
Учиб чиққан намтупроқ рангли афсонасиз
Ул Мағғағитанинг синчил нигоҳидан
Нафрат тупуклари сачраётгани йўк
Қорачўғлари чеккаларида
Жизғанақ очкўзлик лангиллар
Ҳирслимараз ўғри Оврупонинг очкўзлиги
Лек
Мен дили жон қадар севарман Оврупонгни
Ғэмбў ва Бўдлэғ Оврупосини

¹ Менинг Ҷамиш сурнайим бор, уни ҳатто Фарангистон подшо-
си нишонига ҳам алишмас эдим.

² Alcools— (Алкоголлар)— Аппўлинэғ китобларидан бирининг
номи.

У ерда
Оқ қақшаганман
Қамиш сурнай дардларимни куйлаб йиғлаган
Одамлар кулганлар қилмишларимдан
Чун қилмишлар меники эди
Одамлар дилларин эшигин очмаганлар қўшиқларимга
Чун қўшиқлар меники эди
Жин урсин
Сизнинг қачонлардир куйланган «Марселъеза» нгизни
Бу ўша шахват ботқоқларига
Латойиф ғалаба ҳосилин улоқтирган
Бугун
Бастилияда ҳибс этилганман
Пағижникида эмас
Қамиш сурнаймас ҳамдардим
Пўлат кншанлар жаранги қўшиқларим зарбидан кучли
Лек онт ичаман — Қамиш сурнайга
Уқубатлар бадномин олган
Мен худди
1798 йил янглиф
Гўшт қовурилаётган очунга талпингандай
Қўлларимни чўзаман
Ҳали у
Куйлаяжак
Уни қатл этган унга тош отган
Дунёни дун гардун давворларида
Ал ҳақ ажал мангу лаънат қўшиқларини
Шунда мен
Қамиш сурнайимни баланд кўтариб
Тухфа этиб денгизга ташлагум
Ташлагум совға қилиб наҳр тўлқинларига
Ваҳший ўкираётган
Наҳр тўлқинларига

БАҲОР

Мана эмди Баҳор
Шафтоли гуллари очилди Аждарҳо Қудрати
ибодатхонасида
Бу тунларда-да очилур
Бу қонтамға томчида томчи тунларда
Бу тунлар бод билан ғувиллагайлар
Бу тунлар тинглашур беванинг фарёдларини
Бу кўҳна замин
Ёввойи махлуққа ўхшайди
Ки сўрар Инсон зотининг
Бўйсунмас энг ўжар навқиронлари қонин
Шундай ўтиб битди андуҳузун кунлар

Ҷишнинг қормуз даврлари ҳам
Бу мовий тамғалар мовийранг талош тамғалар
Афсонавий тунлар қўйнида
Шарқона чуқурсиёҳ тунлар қўйнида
Портлаб очилдилар бесаноқ гулшодалар янглиг
Дарёли Жанубнинг тўрт ёғида баҳор
Ясан-гусани сахоси билан

Одамлар сўрарлар: У қайдин келур?
Мен айтурман: Шаҳарга туташ қишлоқдаги
Сағанаси хандагидан

О Х У Р

Нечук қор ёғади тағин?
Оғоч панжарада маъюс чумчуқлар
Самога термилар
Ҳавонинг авзойи бузилмаяпти
Кимдир ўтаётир отхона ёнидан
У ерда йиғлаюр аёл
Тун ҳам шўрлаб шўри қуриди чоғи
Шармисор ёшларнинг аччиқлигидан
Сен йиғлай олмаяжаксан
Қишки мурда замин
Кимдир ўтаётир отхонанинг ёнидан
У ердан юракни қиймаловчи марсия эшитилар
Одамлар фоҳиша хотинни айлашади фoш
Бармоқларнинг телба рақси-ла
Сўкишар у гўё гўнгдан ҳам бешбаттар ифлосроқ
Тўкиб келмас ҳеч ким қонли сув тўла тоғорани
Обкелмайди ҳеч ким ақалли бир челак иссиқ сув
Гувала уйнинг тирқишига ел қоқаверар
Яхсовуқ истеҳзосини
У чарчади у чарчади у чарчади
Вифлеемда ташлаб кетилган жувоннинг
Тушди боши оғоч панжарага
Тўзғиган сочилган сочлари аро
Телбавор чарақлар ял-ял кўзлари
Мағзидан то пўсти меҳрга шафқатга дўнган одамлар
Жирканиб боқишар аёлга
Унинг
Ақиқ танида тер тошар дур доналаридай
Қўрс карнай пуфлаётган бод
Нега жим қолдинг
Қулоқ тутинг қаердандир пастдан
Нафис гуллар кўз очмаган ерда
Туғаётган аёл қонлари
Оқиб кетди гул йиғисидай

Аёлнинг сўнги қудратин ичган
Бу жажжи мавжудот
Қўлу оёқларин қимирлагар бир тўп похол узра
Кимдир ўтаётир отхонанинг ёнидан
Қийшиқ назар ташлаб
Кимдир ўтаётир отхонанинг ёнидан
Бурнини жийриб
Кимдир ўтаётир отхонанинг ёнидан
Иблисона қаҳқаҳа отиб
Туғилмиш ўғлон
Титроққа солувчи йиғиси ила
Чала-ярим дунёни
Келганидан этади огоҳ
Хуши қайтиб риштани тортди
Кўз очди Мария
Кўкариб оқарган юзини ўгирди гўдагига
Сўзлари қўшилиб югурдилар
Тахир ёшлар билан
Ўғлонгинам
Бизни
Қувгин қилишар Вифлеемдан
Кетамиз дарбадарликнинг сароб гўшаларида
Вояга етказурман сени мен
Бундан буён
Қулоғингга қуй
Сен отхонадансан
Мотам ва ситам тўшагида сени
Туққан ташландиқ аёлнинг боласисан сен
Улғайишингни кут
Пешонангнинг ёзуғидир
Йиғи ила кўзёши ила
Инсонлар яратган ёвузликни ювмак
Сўнг турди ўрнидан афтода маълул
Йўрғакдаги боласин сийнасига босди
Ва кетди отхонадан ғамларини эргаштириб
Қоргуллар тўзғиди
Шалпайган сочларидан қўрқиб
Мария
Жимгина
Кетди.

ТОШҚҶМИР БИЛАН СУҲБАТ

Сен қайда яшайсан
Мен яшарман мингга қирган тоғлар тийнати аро
Минг асрлик қонлар аро бефано бақо

Нечада сенинг ёшинг
Мен энг қари тоғлардан
Ва барча қонлардан кексароқ

Қачон топдинг мангу оромни
Ўрмонларни аждарҳо ямлаган вақтдан бошлаб
Илк зилзила васваси титратганда ер қаърин

Сирли чўзиқ ғазабинг-ла ўлгандирсан балки сен
Ўлган Йўқ ҳали тирикман
Ўтинаман менга олов бер

ҚОР ТУШАДИ ЧИН ЗАМИНИГА

Қор тушади Чин заминига
Қаҳратон-ла яхлаган Хитой...

Бод
Ғамгусор кампирдай
Чопар изма-из
Изғиринли чангалин очиб
Либосларин юлқир ўткинчларнинг
Авраб узоқ сўрар садақа
Ердан-да қадимий каломлар ила
Қаердандир ўрмон томонида кўринган
Пешонасигача тушган папохи Қорга бурқанган
Тирикчилик аравасига эргашиб
Қайга кетаянсан Хитой деҳқони

Мен сенга айтяпман
Мен ҳам деҳқон наслидан
Шунинг учун Сизнинг
Чуқур кесик ажинларингиз
Менга азалдан таниш
Чунки мен ўланлар босган далаларда
Одамлар уқубатлари намойиши аро
Бир пайтлар яшаган эдим

Сиздан-да бахтлироқ эмасман мен ҳам
Вақтнинг дарёлари гирдибодида
Етурман
Тахиразобли тўлқинлар
Кўп бора айлангириб мени ютганлар
Қирғоққа тўш урган тўлқинлар қамоқхоналар
Ютганлар қадриабод
Ешлигимнинг азиз қунларин
Ҳаётим

Ўқинчи ила
Ҳаётингизга монанд

Қор тушади Чин заминига
Қаҳратон-ла яхлаган Хитой

Қорли йўлда баҳр йўли бўйлаб
Оҳиста йўналар кичкинагина керасин чироғи шуъласи
Омонат қораялтироқ қайиқда
Шамчироқ милтирар ким ахир у бошини эгиб
Қайиқда ўлтирган?
Бу сенмисан аёл?
Сочлари кир турмакланмаган
Жавоб бер
Шундай тунда-да сен
Ажралдинг эринг ҳимоясидан
Қўрққанингдан азбаройижон
милтиқ найзасининг зарбини единг?

О! Бу аёзли тунда
Саноғига етиб бўлмас
Бегоналашган уйларда мукка тушган
Қари оналаримизнинг
Улар билмайдилар Эрта Чархпалаги
Қайга улоқтириб ташлашини ҳам...
Алхусус
Чин йўллари
Ўнқир-чўнқир
Ва беҳад оғир

Қор тушади Чин заминига
Қаҳратон-ла яхлаган Хитой

Далалар майсаси қоқ ўртасига санчилган қорли тун
Бу ўлкалар чинқироқ оловлар билан ғажилган
Санаб бўлмас
Паррандаси даррандаси тортиб олинган
Ҳосилдор бўлиқ далалари тортиб олинган
Ҳаётнинг нурсиз хилватларига овлоқларига
Қувилган ершуносларни
Ҳосилсиз бепоён далалар
Тун хўмраяр
Музлаган қўлларини
Илтижо билан чўзиб
Гўёки шу қорли тун янглиғ
Ҳаддан узун Хитой мунглири...

Қор тушади Чин заминига
Қаҳратон-ла яхлаган Хитой

Ота диёр!
Лоақал озгина иситармикан сени
Чироқ милтирамаган оқшом маҳали
Қуввати кам тўқимиш ёзмишларим?

КИЙИМ ЯМАЁТГАН АЁЛ

Кийим ямаётган аёл йўлнинг чеккасида ўлтирар
Ўткинчилар ўтишар ёнидан
Чанг тўзонини кўтариб
Чанг рўмолига ёпишди
Чанг либосига ёпишди
Гўдаги йиғлайди
Қуёш қуритаверар бетиним гўдак кўз ёшини
Аёлга эса эриш
Замбараклар ўти так-туги билан ёққан
Уйинигина жимгина эслар
Жимгина бировнинг кийимини ямайди
Гўдакнинг кўзлари эса майли
Илтижоли кўзлари
Синчил боқаверсин самога саватдан

Кийим ямаётган аёл йўлнинг чеккасида ўлтирар
Йўл тиккасига чўзилар интиҳосизликка
Аёл йўлчиларнинг пайпоғини ямаб беради
Йўлчилар кетишур ўз йўлларидан

Қ У Ё Ш

Қадимулолис қабрлардан
Зулумот онларидан
Бани башар ўлмакка бораётган
Ўлкалардан
Ширин ухлаётган тоғларни титратиб
Мисоли қум тепаларда пириллаб учаётган оловли
гилдирак
Қуёш менга етар...
Унинг енгиб бўлмас чуқурсингар нури
Нафас бахш этади жаами жонборга
Рақс бахш этади баланд дарахтларнинг қуюқ шохларига
Девонавор қўшиқ бахш этади ўшқироқ дарёлар
тошқинларига

АФРИКА ШЕЪРИЯТИДАН

ОЗОД ИНСОН ХАКИДА КЎШИҚ

АГОСТИНЬО НЕТО, ЭСТАШ ПРЮДЕНСИО,
ЛУНСАЙНИ КАБА, КОТИБ ЁСИН, ЖЕРИД
АНГИРА, МАРСИАЛ СИНДА, ГАУССУ
ДИАВАРА, ГАБРИЕЛ ОҚАРА, ЛЕОПОЛЬД
СЕДАР СЕНГОР, БЕРНАР БУА ДАДЬЕ,
ТЭСФАЙЕ ГЭССЭССЕ, АГИНАЛДО
ФОНСЕКА.

АГОСТИНЬО НЕТО АНГОЛА

БУНЁД ҚИЛИНГ

Бунёд қилинг, бунёд қилинг,
бунёд қилинг ақл билан, мушак билан, асаб билан,
Бунёд қилинг қўл ушлашиб омма билан,
бунёд қилинг йиғламасдан,
кўзларингиз қуруқ бўлсин.

Бунёд қилинг, бунёд қилинг
писанд қилмай ўрмонларнинг топталишин,
писанд қилмай дағал қамчи қаттиқлигин,
писанд қилмай хушбўй новда кесилишин,
бунёд қилинг йиғламасдан,
кўзларингиз қуруқ бўлсин.

Бунёд қилинг, бунёд қилинг,
қаҳқаҳ уринг писанд қилмай
бармоққисар асбобларин,
ўткир учли туфли кийиб
бизнинг ерда хўжайинлик қилиб юрган
золимларнинг ваҳшийлигин писанд қилмай,
эшикларнинг тарақ-туруқ

ёпилишин писанд қилмай,
қонни, ғамни писанд қилмай,
бунёд қилинг йиғламасдан,
кўзларингиз қуруқ бўлсин.
Бунёд қилинг, бунёд қилинг
келгиндилар қуролию қўшинини писанд қилмай,
гўдак додин писанд қилмай,
тинч дунёни бунёд қилинг,
нафратларни ичга ютиб
тинч дунёни бунёд қилинг,
бунёд қилинг йиғламасдан,
тинч дунёни бунёд қилинг,
кўзларингиз қуруқ бўлсин.

Бунёд қилинг, бунёд қилинг,
озодликни бунёд қилинг,

ушбу қуллик оламида
ҳаром ишқни писанд қилмай,
ифлос ишқнинг йўлларида
дорлардаги тебраняпган
гавдаларнинг тепасида
байрам кунин бунёд қилинг.

Бунёд қилинг йиғламасдан,
тоза ишқни бунёд қилинг,
кўзларингиз қуруқ бўлсин.

САФАР ОЛДИДАН ВИДОЛАШУВ

Онажоним
(ўғли кетиб қолган
негр оналар),
сиз ўргатдингиз кутиш ва умидворликни,
сиз умид қилдингиз оғир соатларда.

Аmmo ҳаёт
барбод қилди илоҳий умидларимни.

Мен энди кутмайман.
Мени кутинглар.

Бу мен, онажоним.
Бу биз умидингиз,
болаларингиз,
курашга отландик ҳур ҳаёт учун.

Бугун
биз, қишлоқи яланғоч болалар,
кун тиғида қумликлар аро
латта копток тепдик, мактаб кўрмай,
ишчиларга айландик энди
ўз ҳаётин қаҳвазорда ёндириб юрган,
бойлардан кўрқиб
оқларга кўрққандан ҳурмат кўрсатиб
тан олинмай юрган қора одамлар;
биз, сизнинг болаларингиз,
электр нурининг мўъжизасини
етти ухлаб ҳатто тушда кўрмаган,
«батуке»¹нинг ўлим муқомига ўйнаб
кўчаларда сархуш думалаб ётган
қора шаҳарлардан чиққан қоралар,
сизнинг болаларингиз,
очмиз,

¹ «Б а т у к е» — рақс.

ташнамиз,
уяламиз сизни она демоққа,
уяламиз одамдан.
Биз шундай кунларга қолдик, онажон.

Эртага биз аммо қулликни янчиб,
озодлик қўшиғин айта бошлаймиз,
озодлик кунини байрам қиламиз.

Биз,
сизнинг болаларингиз
ёруғлик излаяпмиз, онажон
(ўғли кетиб қолган
негр оналар),
Улар эса узоқ умр излаб юришипти...

МУСЕКУСДА¹ БОЗОР КУНИ

Мусекус қашшоқ бир даҳадир,
унда яшар қашшоқ одамлар.

Бозор куни келар
ва улар
қайнай бошлар ҳаёт қозонида,
кулфату умиду илоҳий хавотирга айланар.

Турли нарсалару тушунчаларнинг
зиддиятин англаб бўлмас,
одамни босар хавотир...

Кўчаларни ёритар тўлин ой,
кўчаларни ёритмас чироқ.
Қашшоқлик ой нурига никоҳланган...
Нақадар бахтлидир бу никоҳ.

Ҳавони қоплаган шовқин-сурон,
алкоголлик ичимлик бадбўйи,
Изтиробу қувонч қичқириқлари
уларга қўшилиб оркестр бўзлар.
Одамни босар хавотир.

Униформа кийган бир одам
бошқа бир одамни тутар-да,
ҳақорат қилару қўрқитар,
савалаб қон тўкар, шундан сўнг
майиб қилганидан қаноат топар...
Одамни босар хавотир...

¹ Мусекус — Луанда чеккасида ишга ёлланган африкаликлар учун ажратилган район.

Бир эркак тўқмоқ-ла урилган бу ердан
энди ўзга эркак ўтишга қўрқар,
бошқа йўлдан кетар,
девордан сакрар,
биқиниб тиконли йўллардан борар,
калаварам болалар улоқтирган
шишаларнинг синиқларин боса-боса
товонлари тилиниб югурар,
ахири қайтиб келиб уйига
остонадан ҳатлагач бу эркак,
хотини енгил тортиб хўрсинар.

Ташвишсиз йўловчиларни пойлаб
солдатлар бекиниб ётишар
«кешу» дарахтлари соясида,
ўзлари ҳам ҳайрон ишларидан...
Одамни босар хавотир.

Азобдан қичқирган овозлар
қулоқларни қоматга келтирар,
таъсирчан қалбларни яралар,
ташир-тушур энтикиб қочаётган
қадам товушлари эшитилар,
ахлоқсиз бос-босчилар тўдасининг
қаҳ-қаҳидан сўнг қолар ўртада
фақатгина ичга ютилган
яширин нафрат кўз ёшлари
ҳамда камарлар савоғидан
тилка-пора бўлган вужудлар.
Қийналмай роҳатланиш йўлини
қидиришиб юрар бировлар...

Одамни босар хавотир.
Норасида бир қизни бузмақ учун
бир писмиқ бурчакка бекинар...
Одамни босар хавотир.

Қизчанинг ва отасининг сасини чиқазмас
бу одамнинг бойлиги,
бу қизча ўз ёвуз қисматини
фақат сўнгроқ қарғаб қичқирар.

Майхонада ғавғо кўтарилар.
Одамни босар хавотир.
Бу ерда йиғилган одамларнинг
ширин суҳбатига раҳна солиб,
юз милрей¹ қарзлари туфайли

¹ М и л р е й — ўша пайтлардаги португал олтин тангалари.

дўстлар ўзларининг баҳсларини
катта жанжал билан яқунлашар.

Аёллар эрларини ёлғиз ташлаб,
қўшнилари ҳасратини эшитгани,
қашшоқ эр жонига текканини
тинглагани чиқиб кетишар...
Одамни босар хавотир.

Эшитилар
жазавали қичқириқ,
қулаётган курсиларнинг тарақ-туруқи,
энтиккан эрнинг ҳарсиллаши,
хотиннинг жон аччиғида қарғаш,
тунука банкларнинг тарақлаши,
қўшниларининг тапир-тупур югуриб чиқиши,
шундан сўнг ярашган эр-хотиннинг
осуда қулгуси эшитилар.

Қиноларнинг сершовқин қарнайлари
баҳайбат оғзини очганча,
хотиржам қўшларни таратар;
мияларни шиддат билан гангитиб,
отўйин гир-гир айланар,
қизил, яшил, кўк чироқлар
липиллаб кўшларни тиндирар,
болалар ва опшиқ-маъшуқлар
шунга пул бериб завқланишар,
билет сотувчининг оёқлари толмас,
одамни босар хавотир.

Ёлланма Қисо ишчилари
ностальгик¹ «батук» рақсига тушар.
Бу нарса Мусекус шовқинларига
муносиб манзара — фон бўлар...
Одамни босар хавотир.
О, ҳадсиз Луанда,

мишмишга тўла!
Асабингни бузар турли хавотир.

Қамбағал бир бола қўрқа-писа
навбатчи миршабдан қочаётир.
Хавотир оласан шўрлик боладан.

Бир овоз ғоятда эриниб,
қандайдир самбуни қуйлаётир,

¹ Н о с т а л ь г и я — ватан ҳасрати касали.

унга жўр бўлаётир гитара,
одамнинг йиғлагиси келар
қайқириб,
хавотир оласан оҳангдан.

Одамлар қалбидаги тилаклардан
туғилган ҳолбуки бу овоз,
одамлар одамдай яшамаган кунларда,
одамлар ҳурриятни орзу қилган кунларда,
одамлар яшашни хоҳлаган тунларда,
одамлар қалбидаги тилакларда
туғилгандир бу овоз.

Майхўрлар йиқилар гандираклаб
ярим кечаси кўчаларда.
Хавотир оласан сархушлардан.

Оналар қоронғида қичқирар,
йўқолган болаларин қидириб.
Хавотир оласан оналардан.
Хавотир оласан маст хотиндан,
Фолбинга нажот излаб югурган эрдан,
эрини балодан асраш дардида
нодондан йўл сўраб юрган жувондан,
«қизчам зотилжамдан турадимми», деб
авлиёга савол берган онадан
(тунукадан қилинган уйда турар улар),
оқтан хонимлардан
марҳамат тилаб,
ялиниб-ёлборган аёлдан,
сиғинган, чўқинган хотин-қизлардан.

Улар эса
Ҳарбий кемаларнинг
сафга турган матрослари сингари
девор этагига қатор тизилишиб,
маст-аласт,
кўчаларда сийишар,
кейин, сиғинганлар устидан
қаҳ-қаҳ уриб, шиша отиб кетишар.

Мовий тусли хона чароғон
ацитилен ва ёки Петромакс чироғидан.
Терлаган баданлар,
диркиллаган сонлар
шаҳвоний жазави билан силкинар.
Тер ҳиди ва чанга тўла бу жойда
казуката рақсига тушар одамлар.
Хавотир оласан казукатадан.

Хавотир оласан кулувчилардан,
хавотир оласан йиғловчилардан,
барини билувчи-англовчилардан,
ҳеч нарса тушунмай яшовчилардан.
Муҳташам тиқилинч рақс залларида
одамларнинг кўнгли беҳузур бўлар,
Йигит қизидан бирпасда аразлар,
зумда ташлаб кетиб таажжубга солар,
бесабаб кўчага отилар,
ҳуштагин чалар полициячи,
тагин ҳайрон бўлиб ўз ҳолига қўяр,
хавотир оласан рақс залларидан.

Ёғоч синчлар аранг кўтариб турар
оғир рух томларни.
Хавотир оласан эгилган синчлардан,
ҳам ахлатга тўла сассиқ майдондан,
ис босган, ёғ босган кир жиҳозлардан,
йиртиқ чойшабдан,
тўшаксиз каравотлардан.

Одамлар бор —
ўз вақти соатин кутиб
суст омма кетидан эргашиб борар.
Хавотир оласан бундайлардан ҳам.

Одамда
мақсадга зўр бериш истаги қайнаб турар.
Одам шундоқ,
ҳар қайси одам гуллаб яшаса бўлар
ва оммадан шикоят қилиб
ва ё умид қилиб
ўтираверипдан ғойда йўқ.
Ҳаётнинг ўзи
ниҳолдан ирода яратар,
хавотирлар эътиқодларни ишга солар.

Мусекусда бозор куни
тун қўшилиб кетар илоҳий хавотирларга
ва муросасизлик билан
қаҳрамонлик байроғини
қўлга киритар одамлар.

Ж А Б Р

Уларнинг бари
бурчакка қўйилган одамларнинг
қопқонига тушди.

Ғишлоқда рақслар
ногоҳ тўхтаб қолди
ва юзлар тун қўйнида тошдай қотди.

Ҳар ким нега олишганини сўрар эди,
аммо бирон киши билмас эди
ва аслида ҳар кимга равшан эди.

Булар ҳозир дафн маросимида
кўзёшсиз йиғлаган хотиннинг
сукут сақлашини эслатар эди.

Тўлқинланган юракларда
илоҳий далиллар пичирларди.

Нурга чўмган шаҳар ичидан
қаҳқаҳа ва нафрат портлашлари
элас-элас эшитилар эди.

Бу кунба-кун такрорланадиган,
тун жимжитлигида
самбизанг даҳасида бўладиган бор ҳақиқат
ва бор гапни англамоқ учун
шуни назарда тутмоқ керак:
— Бу ер қоралар масканидир!

УЙҒОНАЁТГАН ОНГ

Замон нозик!

Бурчак-бурчакларда
чироқ ёниб турган ҳар бир уйни
хушёр айғоқчилар кузатмоқдалар.
Эшикларнинг эски занжирлари
нари-бери илиб қўйилди.
Қалб тезисини тинглаётган инсонлар онгида
хавотир қайнамоқда.

Тарих яна бир бор
ҳикоя қилинажак.

Замон нозик!

Буни қарангки, мен —
қашшоқ одам,
қоратанли бўлганим учун янада қашшоқ
бўлармишман...

Қайтариб беринг менга
Африкани
Кўзлари ёшсиз ҳолда!

ФЕВРАЛЬ

(Сан-Томедаги қиргин)

У куни Атлантика
соатлар бўйи
кўпик гулларига ўралган
ва ўлим қонларининг қотиб қолганидан
ҳайвонларни жиркантирган жасадларни
қайтариб отди.

Соҳиллар тўлиб кетди қузғунлар ва чиябўриларга
болалар яшил умид деб атайдиган,
яшил деб аталувчи ерда,
асрларча қиргин қилиб ёқилаётган,
занжирбанд қилиб бўйсундирилаётган ерда,
қум ёпишган гўштни
ғажимоқчи бўлган ҳайвонларнинг иштаҳаси карнай эди.

У кун жасадлар денгизга,
иснодга ва тузга,
бахтсизлик ва иложсизлик —
қонларига қоришиқ сувларга улоқтирилган эди.

У куни гулханлар ёруғида ўз кўзимиз билан
ўз қонимизни, ўз ҳаётимизни, ўз ўлимимизни кўрдик.
Биз ўлимни ғолибона ёқиб юбордик
ва мазорларда
қурбон бўлган инсонлар адолатни тушуниб етдик.
Муҳаббат деб,
мутаносиб ҳаёт деб,
озодлик деб,
қурбон бўлганларнинг аҳамиятини тушуниб етдик,
ўлим билан юзма-юз тўқнашиб,
ғалаба истаб ҳалок бўлганларнинг жасадларини
қонли денгиз соатлар бўйи
тислана-тислана,
яна соҳилга қайтариб отганини кўрдик.

Энди ям-яшил Сан-томе тупроғи
муҳаббат тупроғи бўлиб қолажак.

Февраль, 1953

БЕҲАД ҚИЙНОҚҚА ОЛИНГАН ОДАМНИНГ ОҒЗИДАН ОТИЛИБ ЧИҚҚАН ОВОЗ

Мен ҳеч нарса айтмайман.
Мен ҳеч қачон сизнинг юртингизга қарши
ҳеч нарса қилмадим.
Сизлар бизни саваладингиз, бизга азоб бердингиз.
Мен ҳеч қачон қутқучи бўлмаганман.
Дўстлар билан, юлдузлар билан, худолар билан
Битишмаганман, орзу қилмаганман.
Мен қудуққа ташланган тошдай уйқудаман
ва хунрезлик қиладиган
қасосчилар сингари бефаросатман.
Мен ўз фикримга эга эмасман, мен бегуноҳман.
Мен ҳеч нарса айтмайман, мен бегуноҳман.
Мен ҳеч нарса айтмайман, мен ҳеч нарса билмайман.
Ҳатто улар мени урсалар ҳам
мен ҳеч нарса айтмайман.
Ҳатто улар менга бойлик ваъда қилсалар ҳам
мен ҳеч нарса айтмайман.
Ҳатто палматорида¹ бармоқларимни синдирсалар ҳам
мен ҳеч нарса айтмайман,
ҳатто улар қўлларимни сиқиб
кўришсалар ҳам
мен ҳеч нарса айтмайман,
ҳатто ўлдирмоқчи бўлсалар ҳам...
Оҳ!
Улим...

Менинг уйимда баъзи бировлар ўлган.
Менинг уйимда жажжигина қизча бор эди,
қашшоқ ҳаётим осмонининг порлоқ юлдузи...
У ўлди.

Қулликнинг қора дарёсига чўккан Ҳора Офелия,
кўриб турибман, унинг ташландиқ жасади кетидан
норасталикнинг оқ гулчамбари ҳам сувга чўкди...

У ўлди.

Ким уни кўмади?

Ким тобутга солиб ерга беради?

Ким унга қабр қазийди?

Ким унинг мангу ётоғига тупроқ сочади?

¹ П а л м а т о р и я — португал турмаларида ишлатиладиган қийноқ қуроли. Егоч қисқичларнинг тешикларига инсон бармоқларини суқиб, шундай сиқадиларки, бармоқ терилари йиртилиб, суяклари синиб кетади.

Мен ахир бу ерда, тўрт девор ичида қамалиб,
нурдан маҳрум,
ҳатто ўлик қизимнинг юзини кўриш ҳуқуқидан маҳрум,
бўғилиб, қоронғилик заҳрини ютиб ётибман.

Мени ёқсалар ёқсинлар.
Мени кремация ўчоғига тиқсалар тиқсинлар.
Ичак-чавоғимни, миямни,
кучдан қолган мана шу қўлларимни
ёқсалар ёқсинлар.
Тошдеворларга қаршиман,
темир қопқаларга қаршиман,
манави қўрқитиб қўйилган қуролли одамга қаршиман,
қийноқларга қаршиман.

Мени кремация ўчоқларида қуйдиринг,
бу уйқусиз тунлар қийноғи бас бўлсин учун
кремация ўчоғида қуйдиринг...
Ҳукмингизни ижро қилинг
кремация ўчоғида,
кремация ўчоғида...

Ким менинг қизимни кўмади,
мана шу бутга сиғинувчиларми?
Мен ҳозирданоқ буларнинг тунги рақсларини эшитяпман
ва мен бу ер чувалчангларининг мотам либосида
мурдани оловда ёқиб қуйдирмоқ учун
машъаллар кўтариб
ялтиллашларини кўряпман.

Бу қийноқ бас бўлсин учун
кремация ўчоғида қуйдиринг.
Қизим қуйиб бўлди кремация ўчоғида.
Қийналиш тугамоқда мен учун.

Менинг биродарларим, менинг дўстларим нима дейишар
бу мозорда менинг фарёдимни эшитсалар,
ўз қизининг ёқилишига йўл қўйган
ота ҳақида нима дейишар?
Мени алангага улоқтиринг
севимли қизимнинг кетидан,
менинг миттигина юлдузчамнинг кетидан,
кремация ўчоғига улоқтиринг,
қизимни қучоқлай
кремация ўчоғида,
кремация ўчоғида...

*Луандадаги Пиде қамоқхонаси,
июнь, 1960*

ЭСТАШ ПРЮДЕНСИО БЕНИН

ОҚИМ БЎЙЛАБ

Қачонлардир сузиш керак бўлгандир сизга,
Со¹ бўйлаб Ганъве²дан Кинто³гача?
Сузмаган бўлсангиз,

унда тезроқ,
дўстларим,

Калавига, Калави⁴га,

узун, тор
қайиқлар кутгувчи жойга.

Сизни ажаблантирар

қайиқчининг тезкор ҳаракатлари,
Ярақлаган сувнинг сокин шовуллашида —
Тангачаларга ўхшаш — оқим бўйлаб пастга
Унинг енгил-енгил бошқаришлари.
Нилуфарлар секин тебраниб турар
Дарё тўлқинларининг сирли чайқалишида.
Ризофорлар⁵ тиззасидан сувда
Қиргоқ бўйлаб қатор-қатор тизилган,
Шовқин тўла уяларни бошларига қўндириб.
Уйлар қозиқ оёқли,

бешиктебратарлар каби туришар,
Сачраб ҳаволанган томчиларнинг товуши
Болаларнинг хайқириғи билан қўшилиб кетар!
Нам қумликда ўйнаётган болалар
Ва кўплаб савалар, тартар қушлар
Қанотида силаб ўтар ўркач-ўркач тўлқинни,
Ва уларнинг живир-живир акси
Шитоб сирганиди чуқурликка,
Тебранади япроқлари ағдарилган хурмолар.
Ва нарёғи оқим бўйлаб деярлик Кинтодасиз,

¹ Со — Бениндаги дарёнинг номи.

^{2,3} Ганъве, Кинто — балиқчилик билан шуғулланадиган қозиқ оёқли шаҳар типидagi қишлоқлар.

⁴ Калави — кемалар тўхташга мўлжалланган жой.

⁵ Ризофорлар — ингичка томирли ўсимлик, шохлари баъзан ерга тегиб, баъзан тикка ўсади.

Қоронғу тўлқинлар орасида аранг ажралиб
Чириган ходалардай тимсоҳлар ётар.
Балиқчилар эса ёнма-ён тўрларин тортишмоқда
Шошилмасдан,

осойишта ҳамда тинчгина.

Ўйлашингиз мумкин —

судралувчилар билан
уларни боғлаган

Қандайдир сирли шартнома.

Теварак сукутда улугвор:

Бу ўрмон,

бу осмон,

бу дарё.

Қирғоқликлар шошилмай суҳбатлашар,
Ўтирганча

қулаб ётган дарахтларнинг кундаларига.

Учиб ўтаётган енгил шаббода эса

Шивирлайди дарёдан ўтганларга:

«Нега,

Қаерга шошасизлар,

шу ерда қолингиз.

Бизнинг қадрдон

Со қирғоқларида;

Фақат дарё, бизнинг дарё халос этади сизни

Шаҳарнинг ғувуридан

барча ташвишдан;

Тўлқинлар ортидан тўлқинлар келинг

Туғиласиз ва қайтадан дунё кўрасиз!

Дунёда бахтлироқ одамлар йўқдир

бахтлироқ яшаса бу ерликлардан!»

ТУН ЮЛДУЗИ

Ой нурида юлдуз сирпанар,—

Бутазор сўқмоқнинг шивир сокин.

Матонинг бир парчаси абжир қўллар-ла

Сонларига ўралган.

Унинг кўкси қиз кўкси каби

Чайқалади ойнинг нурида,

Сочлариям майда-майда ўрилган,

Унга қараб ён-веридан учиб ўтганча

Кўрсатишга уривибми енгил-енгил қадамларини

Қалтирайди тўтиқушча, сакрайди тўтиқушча.

Ўтганлар узишмас ундан нигоҳин.

Мен-чи, нафасимни кесолмай ўзимга дейман:

«Оҳ! Агар мен уни олиб кетсайдим,

Олиб кетсам эди орзуларимга!

Баланд-баландларга учган бўлардик,
Севгимизни яширмоққа мовий осмонга,
Беҳуда уринишлар, қуруқ низолардан узоқроқ!»
Бора қолгин, менинг қишлоғимга, бора қол малак.
Лекин қайтгин янги тунда яна бу ерга,
Минглаб-минглаб тиллақўнғиз ётган қирғоққа,
Менинг бутун танимни
Сенда ловуллаб ёнган

ва мени

қийнаётган

Ҳароратинг билан тўлдириш учун!

ЛУНСАЙНИ КАБА ГВИНЕЯ

ИРҚЧИЛИК ОЛАМИ

Бу кўчалар,
маҳалла,
бу йўллар —
сенга эмас.

Бу олтин
меҳроб, маъбад,
дарвоза —
сенга эмас.

Сенга эмас
уйлар ҳам —
бари хўжайинларники,
хўжайинларники.

Сенга-чи, сенга эса —
фақат турма,
фақат барак,
фақат кон.

Сенга эмас
куй садоси,
бар ва рангин
тун ҳавоси.

Тунлар худди
қаро сендек,
қароликдан
бўғилма лек.

Бу ўлкалар
сенга эмас,
чунки тананг
оқ эмас.

Сенга эмас
бу Ватан.
Бойси сен —
қора тан.

ҚУЕШ ЧАРАҚЛАЙДИ, ЙЎҚ, БИЗГА ЭМАС

Қуёш чарақлайди
йўқ, бизга эмас.

Кимлар эдик?
Одамларга ўхшардик аммо,
оқ тан Европанинг чангалларида
қадраримиз уч бор букилди.
Силламиз қуриди
Ёвуз очлик панжаларида,
қуллар бозорида
арзон баҳога
пулладилар асл вужудимизни,
тагхонасин жағлари очиқ
кемалар ютоқиб
комига ютди
олтинлар туғувчи жонли товарни.

Олтин изловчилар,
миссионерлар,
капитанлар ҳамда денгизчилар
очқўзларча боқдилар бизга —
менга,
сенга,
ака, сингилларимга,
калтаклаб ҳайдашди ўлжаси —
бўйсундирилган одам тўдасин.

Тангри?
Балки у бордир?
Бор бўлса гар
балки у одил?
Тангри агар одил бўлса ҳам,
бизга қилмагай карам.

Оёқ қўтир,
қўллар қуриди,
учқунлар қорачиқ тубида сўнди,
мурда рангин олди қора танимиз.

Зулумот қамради,
қўшиқ тинди бутун умрга,
йўқолди,
битди қувонч.
Мана, кажрафтор фалакка
хаста руҳ билан
ўрлаб борар бир ғамгин фарёд,

тишлар рижери ва
ғайринсоний телба ҳайқирӣқ...
Уммон сари йўл олдик,
биз ажалнинг совуқ нафаси томон,
опшоқ пахтазорда
қора тутқунда
секин-секин бермоқ учун жон...

Қуёш-чи, чарақлар,
йўқ, бизга эмас,
қуёш чарақлайди,
йўқ, бизга эмас.

АГАР ЮРАҚ

Агар юрак гулдираса
қалдироқ каби
чақмоқ тун пардасин
сўкиб, йиртиб отгани маҳал,
гар юрак гувласа
гўё эшикни
бўрон увлаб муштлаган каби;
агар юрак
оғир-оғир
акс-садо берса,
замон зинасидан
шошиб, югуриб,
лаҳза сайин яқинлашган
тақдир қадамларидан, —
тўхта,
тегрангга назар сол
кўрасан:
олдинда —
бир одам қораси.

Сен қутулдинг!
Инсон
сенга ишонч
қўлини тутар,
кучлироқ, ёвқурроқ
бўлмоқлик учун.
Сиз — иккинчис
йўлга бирга тушасиз
чақмоқзор оралаб,
бўрон, қалдироқдан ҳайиқмай,
тақдирга қарши...

МУСИҚА — ҚОН!

Созандалар келди
куйлади
электр гитарлар.
Виолончель
ингради.
Барабанлар дарангладилар!
Дирижёр бақирар:
«Қайтадан!»
Дирижёр уқтирар:
«Қонли, жонлироқ!»
Ва мусиқа
қон бўлиб
кетди,
кетди
томирлар бўйлаб,
ўт чақнагиб
тошлардан,
мунис тўлқин бўлиб,
тўлдириб
арзу самони.

Мусиқа
юракка айланиб,
нақ
бўғзинга келиб тиқилди,
чарчоқлар қулади,
оромгоҳидан, қайғулар
тахтидан
йиқилди.

Гитаралар тошиб
чуввос солганда,
саксофонлар бўзлаб
турганда бот-бот,
там-тамлар асабий
бўкиришганда
гўё қоқ бўлиниб
кетди Қонот!

Ва юрак қайтадан
қадимий
ҳасратли оҳангга
чулғанди:
оёқда залворли
кишанлар,

елкада қамчилар
тўлгонди.
Ўора осмон
зириллар, гувлар,
ваҳший
ернинг
чиқади чанги.
Юракдан
юралка кўчиб боради,
кўчиб боради
оғриқлар оҳанги,
қаҳр оҳанги!

КОТИБ ЁСИН

ЖАЗОИР

Г Р И Ф¹

— Фақат келгиндини севаман,—
Шундай дединг,—
Аёллиги сўниш пайтида севаман.
Ҳар бир аёл севгувчи,
Маъсума қизларнинг сирли эрини.
— Нечун мени йўлдан оздирдинг.
Сени ўзим йўлдан оздиrolмай турган чоғимда?—
Шундай дединг.

— Қўлларига кўп бор қўллар чирмашган,
Унутиш бурганзори ичра
Барчамизни бир сокин назар
Ила бирдан қамраб олгувчи,
Ҳаммага ҳаммадан сеvimли
Елғиз
Келгиндини севаман.

Бу гулнинг
Бўғзидан тутдилар,
Бўғиб ўлдирдилар ўзин тиллақоши-ла,
Ва қисмат дорига илдилар кейин.

Чидаб бўлмас
Гулнинг талвасасига,
Осон бўлармиди бўғизлашганда.

Зурёдсиз
Муҳаббат
Зулматдир.

Ҳеч бўлмаса
Томчи қонинг тўкиш —
Мен маҳрум этилган
Елғиз жиноят.

¹ Гриф — бургут ёки арслон бошли, арслон гавдали баҳайбат қанотли махлуқ.

Зурёдсиз
Муҳаббат
Зулматдир.

Телбага асира
Бўрон қизи!
Уятчан ва ваҳший

Қанотли йиртқич
Олдида бот-бот
Маъсумлик титроқда
Ечиниб турар.

Қиз суҳбатни бошлаши билан
Қанотсиз қолади қанотли йиртқич,—
О, зурёдсиз муҳаббат қанчалар зулмат!

У кўрпасин отиб ташлаши билан
Сезаманки, тола сочин ҳам
Тузатмоққа мажолим етмас.

О, бебаҳо
Яланғоч
Ҳайкал!

Мен қонмаган бу жангда
Қиличлардай тўқнашди нигоҳларимиз
Ва ғолиб
Мағлуб бўлди.
Менга ҳадя этилган поклик
Азобимни чўзмоқда фақат.
Арслонлар ётмади
Сенинг йўлингда,
Фақат
Адашган сўқирлар,
Ва сўқир дайдилар
Шум қисматларин етаклаб,
Ширин хаёл суриб сенга интиладилар.
Жангда ҳолдан тойиб, ағёрнинг
Қўксини тумшуғим билан тешаман,
Бошқа жанг азизроқ аммо мен учун:
Сенинг қонингга ҳам қачондир тўйгум,
Ахир ҳар бир маъсумлик кутар
Соддадиллик билан ширин қийноқни.

Бегуноҳ қурбон,
Ундан зўрға келаётган аёллик таъми
Қўрқитмайди қайси йиртқични;

Фош,
Шарманда бўлган
Қотил устидан
Тантана қилмасми
Бу таъм — мавҳумлик?

Қандай тез бўлмасин
Йиртқич нигоҳи
Сўйилётган гўзаллик
Унда парчинлашга улгурар ўзин —
Ахир ҳад билмасдир унинг қайғуси.

Шиша гумбазли зиндон остида
Ибо билан ўтаётган чечакни
Наҳот биз қийнадик,
Этагидан тортқилаб,
Шамолларнинг қўллари билан?
Наҳот ўша араванинг шиша гумбазин
Тешиб ўтди бизнинг
Очқўз нигоҳларимиз,
Майсазорга у сархуш чечак
Секин-секин сингиб бораётган пайт?

Зурёдсиз
Муҳаббат
Зулматдир.

Мен журъат қилдимми уни
Хижолат бўлмоққа маъсумлигидан,
Кейинчалик мени қийнасин учун
Фурурланиб узоқ кутилган
Ва қўрқинчли жароҳатидан?

Ўлжа лабларидан
Фақатгина
Иссиқ қон томди.

Мана, бор бўй-басти билан —
Содда кўринган,
Тўшакдошин қучоғида
Қулга айланган,
Бардошни билмаслар чўғида
Ётган —
Совуқ таян фотиҳ бўлди.
Ҳа, мен — фотиҳ,
Нотаниш маккора тўрига тушган:
Озодликка умид бор ҳали
Лекин

Менинг учун исми
Фараҳбахш бўлган,
Уни шу қадарли ваҳший
Этмаганда рақибалари?
Қандай танир эдим
У нотанишни,
Менинг учун исми
Фараҳбахш бўлган?

Портлаш тўлқинига
ўхшар унинг эркалалари.
Қайси бир қўшмачи итарди уни
Наҳс босган қора тўшакка,
Ишонмоқлик учун бизнинг тушларга?

Аммо бедорми у ёки туш кўрар
Хос соатин кутар хуштори,
Фақатгина тунларда —
Бу бераҳм қизларнинг куни саноқли.

О, бебаҳо
Яланғоч
Ҳайкал!

ЖЕРИД АНГИРА КЕНИЯ

ОТАМНИНГ ВАСИЯТИ

Яқинроқ кел,
Яқин кел.
Бўйрага ўт,
Бўйрага.
Оловни ёқма,
Оловни.

Истамайман тутунни,
Истамайман тутуннинг
Сени йиғлатишини,
Сени йиғлатишини.
Магар йиғласанг, унда
Марҳум бобонгга йигла,
Марҳум момонгга йигла.
Йиғламагин қошимда,
Йиғламагин бошимда,
Ўғлим — авлодим менинг.
Яқинроқ кел,
Яқин кел.
Бўйрага ўт,
Бўйрага.
Оловни ёқма,
Оловни.

Ёдда тут, ўғлим:
Оғанлар билан
бирлашиб яша,
бирлашиб яша.
Ўн чўшни букмоқ
Осон битталаб,
Боғлам бўлса мабодо
Азобдир, азоб.
Сўзларимни унутма
Ўғлим — авлодим менинг!

Сенга тагин айтаман:
Кўра олмай, эшитган

Нарсаларига шукр
Этгувчи ожизларга
Ўхшамасдан тўғри юр.
Ва мана, эшит яна,
Нималарни айтаман:
Ғамиш янглиғ яшагин —
Шамолда эгилувчан.
У бош ирғар, эгилар
Аммо ёвуз бўрон ҳам
Синдира олмас уни...

Яқинроқ кел,
Яқин кел.
Бўйрага ўт,
Бўйрага.
Оловни ёқма,
Оловни,
Ўғлим — авлодим менинг.

МЕНИНГ ЯХШИ ДОСТОНИМ

Бу дoston —
Барча дostonлардан гўзал.
Кўрганим, меҳнатим
Нури самари.

Бу дoston
Умримдан ривоят сўзлар,
Менинг иқтидорим,
Юрагимда бўртаётган
Хатарли гудда.

Бу дoston —
Сонетлар дафтарчаси эмас,
Лирик бўтқаларнинг тўплами эмас.
Дунёда исм йўқ
Бу дoston учун —
Инқирозга элтар танқидчиларни.
Бу дoston —
Энг улуғ дoston.

У яшар
Мана қанча йиллардан буён,
Тугалланмаган, деб айтиб ҳам бўлмас.

Бу дoston —
Мен уни ёд биламан.

Кўнглимда варақлайман
Кундуз ҳам,
Орзуларга чўмган дамда ҳам,
Тунги ғафлат онларида ҳам.
Биламан, бу дoston,
Яратилмай қолмас,
Гарчанд бошланмаган шу дамга қадар.
Биламан, бу дoston,
Ҳеч қачон бошланмас —
Мумкин эмас уни бошламоқ,
Чунки уни тугатмаса бўлмас.
Бу дoston
Миямнинг энг ишончли
Пучмоғида шундай қолажак.

Ж А Р А Ё Н

Бу қабоҳат —
Янги қабоҳат эмас.
Биз унга чидадик
Жуда кўп йиллар.

Унга қараб туриб
Чеккадан
Фақат ликиллатдик
Думларимизни.

Ҳамд-сано ўқидик
Лайчалар мисол,
Ҳо-ҳоладик
Лозим бўлмаган пайтда,
Ўлтирдик
Югурмоқ керак лаҳзада.
Тек турдик
Курашмоқ зарур паллада,
Ётдик сакраш керак бўлганда,
Уйқуга кетдик биз
Уйғонмоқ пайти.

Энди,
Ҳаёт отлиғ бу чангалзорда
Ҳар бир чирмовуқ
Ўзи хоҳлагандай яшаш ҳаққига
Эга чиқмоққа мажбур.
Ҳатто ожиз,
Нимжон гиёҳ ҳам

Овод юксалишга кўк қадар
Маҳкум сезажакдир ўзини.

Ва мана, кучаниб
Қабоҳатнинг эсдан оғдиргувчи
Қўланса исларин йўлин тўсамиз.
Биз қарши ҳужумни бошлаймиз энди.
Ожиз зарб — бари бир зарб,
Зарбларимиз кўпаяр экан
Қабоҳатни яралар тайин,
Яра эса ҳалокатли бўлиши мумкин.

МАРСИАЛ СИНДА КОНГО

К Е Т М О Н

Вой-е, ух, их, э вой-е!
Кетмон дод демоқда, эшитяпсизми?
Озгин ер кўксини ёрмоқда,
Метин ер кўксини ёрмоқда,
Ҷора ер кўксига урмоқда,
Бизлардан забт этиб олинган
Ҳосилдор ер кўксин ёрмоқда.

Кетмон бизнинг иш қуролимиз,
Кетмон бизнинг тинч қуролимиз.

Вой-е, ух, их, э вой-е!
Ҳаммани, ҳаммани қўрқитиб
Кетмон дод демоқда, эшитяпсизми?
Вой-е, ух, их, э вой-е!
Юзингизга тупурмоқда қора тупроқ.
Агар кетмон уқубат чекса,
Агар кетмон ёрдам чақирса,
Агар кетмон ишлай олмаса,
Агар кетмон чидай олмаса
Ҳаммани, ҳаммани қўрқитар.
Ҳатто, унинг муҳтарам хўжайини ҳам
Унинг қиррасига қараса титрар.

Вой-е, ух, их, э вой-е!
Кетмон чақирмоқда, эшитяпсизми?
Унга керак жуда маҳкам соп.
У емоқ истайди, у ичмоқ истайди,
Ҳеч ким ёрдам бермайди бироқ,
Сизга афзал унга тупурмоқ.

• • • • •
Вой-е, ух, их, э вой-е!
Бу кетмон додидир қорни очикқан,
Бу кетмон додидир кўп азоб чеккан,
Бу кетмон додидир уйқусиз толган,
Бу кетмон додидир хит бўлиб қолган.

Вой-е, ух, их, э вой-е!
Кетмон дод демоқда, эшитяпсизми?
Бироқ кетмонимиз додлаб чарчагач,
Биз унинг сопида маҳкам қисароқ
Сизнинг юзингизга улоқтирамиз.

Вой-е, ух, их, э вой-е!
Токи тўймагунча бизнинг шу кетмон
Сизга тинчлик бўлмас сира, ҳеч қачон.
Ҳа, сизга у тинчлик бермас ҳеч қачон.
Вой-е, ух, их, э вой-е!

Кетмон дод демоқда, эшитяпсизми?!

ГАУССУ ДИАВАРА МАЛИ

Л Е Н И Н

Қоронғу осмонга,
Юлдузга боқиб,
Сен, Замин.
Ғам ичра
Мунғайиб маъюс
Илтижо қилардинг
Бағрингни ёқиб:
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Очлик ва ёвузлик,
Кулфат ва алам
Бу шўрлик Заминга
Солмасин деб кўз,
Юксак-юксаклардан
Бир лаҳза,
Бир дам
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Ўлим бадар кетсин,
Узайсин умр,
Қолмасин Заминда
«Душман» деган сўз,
Ҳақ ҳам қарор топсин,
Тезроқ кел,
Бир қур
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Ҳали бу оламда
Ҳукмрон фарёд,
Муҳтожлик,

Ғайғу-ғам отмоқда илдиэ,
Хўрликка чидамай
Қуллар солур дод,
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Ҳали бу оламда
Эрку эътиқод
Бозорда сотилар,
Йўқ зарра номус,
Мусаффо осмондан,
Тиниқ кўкдан бот
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Ҳали бу оламда
Ҳақиқат барбод,
Ишқ шодлик саримас,
Ғамга очар юз,
Келгил, эй интиқом,
Келгил, эй нажот,
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Нораста гўдаклар,
Озурда жонлар,
Йўлингга интизор
Кечаю кундуз,
Қорайиб ётибди
Чўл, биёбонлар...
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Кўнгилнинг қаърида
Ўлмасин умид,
Қалб парвоз айласин,
Бир имдод кўргиз,
Дўстларнинг уйига
Бир бор кириб ўт,
Пастга туш,
Пастга туш,
Эй, олмос юлдуз!

Ногаҳон отилди
Кўкка вулқонлар,

Чанг-тўзон ўрлади
Самолар сари.
Долғали чайқалди
Буюк уммонлар,
Сапчиди тоғларнинг
Шалолалари,
Чопиб-елиб ўтди
Югурик чақмоқ,
Ёруғ из қоплади
Осмоннинг бетин,
Ер қалқди!
Койнот ёришди бу чоқ...

Юлдуз пастга тушди!
Туғилди Ленин!

НИГЕР ДАРЁСИГА

Обиҳаёт дарёси, Нигер,
кўҳна тарих аввалидурсан!
Асрларнинг қаърига сингди
салтанатлар беному нишон.
Аммо тўхтаб билмайсан ҳануз
бамисоли боқий умрсан,
Қораларга ризқ бергувчисан,
қораларнинг жонига дармон.
Тинч, осуда оқардинг, Нигер,
дориламон кунлар кечганда.
Сенинг мовий кенглигинг, бағринг
элга она сутидай ҳалол.
Жангчилардай отландинг доим
Ватанга ёв босиб келганда,
Тўлқинларинг кўкрак кердилар
сафда турган аскарлар мисол.
Минг йилларки, мавжларинг узра
тин билмаган қўшиқлардан айт,
Сахий бўлгил, бир она бўлгил,
қўлла, шоир юртдошларини!
Қурғоқчилик, офат йўлин кес,
салқин уфур олам ёнган пайт,
Ювиб кетгил Малининг аччиқ,
оби оташ кўз ёшларини!
Ана, мовий мавжли тўлқинлар
кўпик сочиб оқар басма-бас...
Майли, айқир, суронлар айла,
ошиқавер чексиз уммонга.

Ҳали ёшман, ёш шоир холос.
Шеърларим ҳам ҳали зўр эмас.
Аммо барин сенга атадим,
барин қўшиб жону имонга!

ЭРК САДОСИ

Эй, Африка,
Ҳазирама офтоб ўлкаси,
Жонажон юрт,
Нур ва соя сенда барқарор.
Сен кўшларнинг назарида:
Зулматга ғарқсан,
Бошгинангда эсар фақат
Туннинг шамоли,
Фақатгина умидсизлик
Қўлламиш сени,
Тақдирингда фақатгина
Иснод бор,
Ғам бор...
Кўшлар сени шундоқ дерлар,
Шундоқ, Африка!

Аммоки, мен ундоқ хаёл
Қилмасман зинҳор!
Қучоғингда туғилдим мен,
Вояга етдим.
Сен, эй мушфиқ,
Менинг қора олмосим, онам,
Сен ҳилолсан,
Юлдузларни қолдирган доғда!
Хотиржам бўл,
Опаларим бари шер ўмров,
Тошдан қаттиқ,
Бақувватдир чўнг елкалари!
Қалбим менинг
Муҳаббат деб туғилган мисол,
Сен эрк учун яралгансан,
Эй, она диёр!-
Бўрон,
Кенглик, кенглик дея туғилган мисол,
Сен эрк учун яралгансан,
Эй, она диёр!
Хўрласинлар,
Ҳақ-ҳуқуқнинг этсинлар поймол,
Топтасинлар, майли,
Ғолиб келурсан аммо:

Чунки қоқиб болупарин,
Шиддати баланд
Зафар дея ошиқмоқда
Ёш бургутларинг!

Эртанги кун сен барини ҳайдаб солурсан,
Гувиллаган бўрон туриб,
Қаттиқ дарғазаб
Тўзғитгандек
Лиқиллаган қарға уясин,
Ўша собиқ «соҳиб»ларинг,—
Шафқат билмай ҳеч,—
Сен мангуга,
Мангуликка қувиб солурсан!

Эй. Африка!
Агарда сен бўлмасанг озод,
Билиб қўйки,
Табиатни қамрар интиқом,
Офтоб сўнар,
Ой йўқолур,
Тинар бўронлар,
Суви қуриб
Барбод бўлур мовий уммонлар,
Тоғлар эса самоларга
Портлаб отилур!

Эй, Африка,
Жазирама офтоб ўлкаси,
Жоним юртим,
Нур ва соя сенда барқарор.
Қалбим менинг
Муҳаббат деб туғилган ахир,
Сен эрк учун яралгансан,
Эй, она дийр!

ОНАЖОНИМ АФРИКА

Онажоним менинг — Африкам,
жазирама қуёш империяси,
ёғдуларга йўғрилган тупроқ —
қитъаларнинг азал офтобрўяси.
Мен биламан, ўзгалар учун
сен — зулматлар салтанатисан.
Ёт назарда; сен мангу юпун,
мангу очсан; сал «ғалатисан».
Аммо билки, мен учун жондан

мўътабарсан — бебаҳо маскан.
Юрагимда гупурган қонсан,
падаримсан, синглим, онамсан!..
Юлдузлардан минг карра порлоқ
Мен учун баобаб қўлкаси.
Сен — матонат аталмиш замин —
дўстларимнинг метин елкаси..
Инсон қалби туғилар муштоқ
ҳам муҳаббат, ҳам шодлик учун!
Сен келгансан озодлик учун!
Бўронлар ҳам туғилар ўйноқ
ҳам сайҳонлик, ҳам кенглик учун —
сен келгансан эрк, тенглик учун!
Бу бедодлик, зулм устидан
сен ғалаба қилурсан — бу чин.
Зафарингни кутмоқда минглаб,
миллионлаб навқирон лочин.
Эртага, ҳа, аниқ эртага
қуважаксан олдинга солиб
озодликнинг бўриларини!
Қуважаксан! Қувсанг — сен ғолиб!
Бўрон кўтар! То тўзғиб учсин
қузғунларнинг ночор инлари!
То қолмасин Африкамизнинг
биздан ўзга ҳўжайинлари!
Эҳ, сен озод бўлмасанг агар
қуёш сўнар, сарғаяр боғлар;
ой йўқолар, қурийдн уммон,
чўкиб кетар тубига тоғлар!
Онажоним менинг — Африкам,
жазирама қуёш империяси.
Еғдуларга йўғрилган тупроқ —
қитъаларнинг офтобрўяси!
Менинг қалбим туғилган муштоқ
ҳам муҳаббат, ҳам шодлик учун!
Сен келгансан озодлик учун!

ГАБРИЕЛ ОКАРА НИГЕРИЯ

ҶАЧОНЛАРДИР, ЎҒЛИМ

Ҷачонлардир, ўғлим,
улар кулишарди юрак-юракдан,
кулишарди чақнаб кўзлари.
Энди кулишар улар
фақат тишлари билан,
музли совуқ кўзлари эса
тимирскилар менинг соямни.

Шундай пайтлар бўлгандики, ўғлим,
улар қўлимни сиқишарди дилдан,
энди ўтди у пайтлар.
Энди ўнг қўлларин берганда менга,
чап қўллари изғир
бўш чўнтагимда.

«Уйингга киргандек киравер бизга»,—
деярлар улар.
Фақат агар кирсанг уларникига,
уйингдек ҳис қилсанг бир-икки марта,
учинчи келишинг ноқулай бўлар:
«улар йўқ эди», дер хизматчи хотин.

Ўғлим, кўп нарсага ўрганиб кетдим,
кийимдай ўзгартиб тураман юзни —
уйда бошқачаман, ишда бошқача,
меҳмонда, улфатда, йўлда бошқача,
сувратий табассум ҳар бирига мос.

Мен ҳам билиб олдим, гапнинг очиғи,
фақат тишлар билан кулмоқ илмини,
бефарқ кўринмоқни ўнг қўл узатиб,
«йўқол!»нинг ўрнига «хайр» демоқни,
ёлғондан «хурсандман сиздан!» демоқни,
ўта зерикарли нарса ҳақида
«воҳ, қандай ажойиб!» демоқни.

Бироқ ишон, ўғлим,
мен ҳам сендай бўлмоқ истайман:
бундай бемаънилик ёқмас ўзимга,
кулишни ўрганмоқ истайман яна,
чунки мен ойнада кўриб тураман:
юзим ифодаси илондай совуқ.

Кўрсат, ўғлим, менга
қандай кулмоқни,
кўрсат, қандай кулганимни қачонлардир,
қачонлардир, болалигимда.

ЛЕАПОЛЬД СЕДАР СЕНГОР СЕНЕГАЛ

ФРАНЦИЯ УЧУН ХАЛОҚ БЎЛГАН СЕНЕГАЛ ЎҚЧИЛАРИГА

Мана, қуёш.
Шуълалари остида унинг
латофатга тўлар қизларнинг кўкси,
яшил ўриндиқларда
жилмайишиб ўтирар чоллар
ва она заминда
тирилмоққа шайдир қурбонлар.

Эштаман отишмалар гулдурагини...
Ирун тўшларидир, эҳтимол, бу ҳам?
Қабрларга гул элтади одамлар,
ёқадилар мангу оловни —
исинсин деб Номаялум солдат...

Менинг қора танли биродарларим,
Сизни ҳам кимлардир хотирладими?
Ярим миллион нафар ўғлонни
ёлланишга маҳкум этдилар
урушнинг шон-шарафи учун,
бўлажак қурбонлар шаънига
ёғдирдилар олдиндан мақтов.

Бу қип-қизил шармандалик-ку!

Тингланг мени, Сенегал ўқчилари,
қаро ер ва ўлим хилватгоҳида,
сизнинг сўғир ва қар хилватгоҳда,
танимдан қора у хилватгоҳда;
Бир пайт қишлоқ йиғинларида
сиз билан бақамти ўтирганидек,
ётганлари каби сиз билан бир пайт
ҳандақларда шундоқ ёнма-ён —
ҳозир ҳам ёнма-ён ётишган
ўртоқларингизнинг ҳарорати ҳам
плитмаган зулмат — шу хилватгоҳда.—

Тингланг мени, қора танли ўқчилар,
гарчи кўзингиз йўқ, қулоғингиз йўқ
ва лекин бор эрур уч қават зулмат.

Гирландалар бўлмас бу ерда,
ҳаттоки бевангиз кўзёшлари ҳам.
Туллар ғақат эслаб юришар
жаҳлингиз қўзиган пайтларни,
беваларга доим хуш ёқар
ғақат тирикларнинг эркалалари.

Гирландалар охи ўта мусаффо.
Жуда тез қуриди, ёноқларида,
хотинларингизнинг оққан ёшлари —
шундай тез қуриydi жазирамада
Фут-Жаллондан чопган жилғалар.

Аччиқ кўзёшлар ҳам ҳатто шаффофдир,
ютилиб кетдилар улар бевафо
дудоқлар четида жуда шошилишч.

Биз олиб борамиз сизларга...
Тингланг, бизни, — ўлганингизда
номингизни бир неча ойлар
қайта-қайта ҳижжалаганмиз...

Биз олиб борамиз сизларга,
шу кунларда бемисл ҳадик,
биз элтамиз сизларга дўстлик...
Биз — сизларнинг тенгдошларингиз...

О, мен куйлай олсайдим агар
чўғ каби қизиган овозим билан
ошқозондек қайноқ, пайдек мустаҳкам,
чандир, сингир, метин Дўстликни!

Тингланг бизни, қурбонлар, тингланг,
Шимол билан Шарқнинг беҳудуд
Водийлари аро шу ботқоқликда.

Қабул этинг, оқтан ҳамкасбларингиз
қонини шимиган, қасосдек ёнган
бир ҳовуч қип-қизил тупроқни.
Республика учун жон берган
Сенегал ўқчилари,
қабул этинг, қора танли
дўстларингиз саломин!

НЬЮ-ЙОРК

1

Нью-Йорк! Дастлаб довдиратди
мени чиройинг,
узуноёқ, тиллабадан қизларинг, Нью-Йорк!

Совуқдан совуқ кулгинг
ва зангори темир қорачиқларинг
олдида ваҳмага тушдим мен дастлаб.

Ваҳма босди осмонўпар биноларинг тагида,
дара-кўчаларинг қаърида эса,
куёш тутилган дамдаги бойўғли каби
кўзларини пирпиратди хира хавотир,
худди олтингугурт каби рангингни бўғиб,
осмоннинг бўғзида бирлашган эди
шуълаларнинг жонсиз-оқиш узун бармоқлари.

Бетон мушаклари ва тош териларин
кўкўпар бинолар ўйнатиб мамнун,
солар эди тўфонларга даҳшатли таҳдид.

Икки ҳафта Манхеттеннинг тақир асфальтларида —
учинчи ҳафтанинг бошида сизга
сакраб қоплон каби ташланар азоб.

Икки ҳафта сувсиз, гиёҳсиз,
аллақандай баланддан қушлар
кулранг тепаларга йиқилар ўлик.

На бола кулгиси, на бола қўлчаси бор
менинг муздай қафтимда.
На она кўкраги бор, фақат бор майин
оёқларнинг ҳукронлиги,
қаварган оёқлар, кўкслар бор фақат.
На бир оғиз ширин сўз бор, фақат кўкракда
дук-дук тешиб турар механизмлар —
танга жарангига сотилган сохта юраклар.

На бирор ҳикматли китоб бор бунда.
Маржонларнинг совуқ биллури каби
очилади рассомларнинг бўёқ тахтаси.

Бедор тунлар... Қотган соатларнинг бўм-бўшлигида
чиябўри улишлари ва ботқоқ машъалларининг
жаврашига тўлган Манхеттен тунлари!

Йўлкаларнинг лойқа суви оқизиб борар
озода севгиларнинг одатдаги юкини,—
худди шундай олиб кетар ул тошқин дарё
болалар жасадини.

2

Кунинг битди, о, Нью-Йорк,— етди сўнги ҳисоб-
китоблар вақти.

Кунинг битди! Аммо қутқазмоғинг мумкин
ҳали ўзингни,

фақат очгин қулоқларингни тромбон худосига,
янги оҳанг билан тепсин юрагинг фақат —
қайноқ қон, ўз қонинг оҳанги билан!

Ҳидлар олови бўлиб фарёд солаётган,
тантанали бўёқларнинг кувиси бўлиб
гувлаётган Гарлемни кўрдим,—

Америка дорихоналарида чойхўрлик пайти эди,—
кўрдим: Гарлем шайланарди тун байрамига
ва чекинди шаффоф кундуз.

Тун олдида чекинди Кундуз,

чунки Тун Кундуздан ҳаққонийроқдир.

Мен кўрдим Гарлемни тошйўлларнинг қобиғин ёриб,
илк ҳаётни унмоққа

мажбур этиб турганда тангри —
Гарлем, Гарлем, нелар кўрдим мен!

Гарлем, Гарлем, мен кўрдим:

ҳабашларнинг рақс тушгувчи оёқлари бирла ҳайдалган
асфальт узра чайқалар эди
буғдойзорнинг мовий мавжлари.

Сонлар мавжи, ипаклар мавжи,
кўкраклар — найзанинг учлари каби,
ранглар рақси,
афсонавий ниқоблар рақси.
Полиция отларининг туёғи остида —
муҳаббатнинг дум-думалоқ анбаҳи.

Мен кўрдим: йўлкада жилдираб оқди
оппоқ ром ирмоғи,

сигаранинг кўм-кўк туманида
жилға бўлиб оқди қоп-қора сут!

Мен кўрдим, пахта қори ёғди кўкдан кечқурун,
сеҳргарлар сочларида кўрдим малаклар
қанотлари ҳамда патларин.

Тингла, Нью-Йорк! Гарлемнинг овозин эшит,
сурнайнинг шу акс-садоли томоғида
фарёд чекаётган сенинг ўз овозинг,
кўз ёш бўлиб қотган хавотиринг сенинг
тўкилмоқда лахта-лахта қон бўлиб.

Тингла, Нью-Йорк! Олисларда тепаётган тунги қалбинг бу:
тепаётир қонли тамтам, тамтам ва қон, тамтам ва қон
оҳангида у.

3

Тингла мени, Нью-Йорк! Гарлемнинг қора қони
томирингга қуйилсин,

У ҳаётни ювсин ёғ бўлиб,
сенинг пўлат бўғинларингни
у зангдан аритсин,

қайтарсин у кўҳна кўприklarингга
ёш сонларнинг бақувватлиги,
чирмовуқлар абжирлигини.

Кўряпман, бурунги замонлар қайтар,
қайтар Биродарлик,
қайтар Арслон, Дарахт ва Хўкиз муросаси.
Вақт келади — сўз иш билан, қалб ақл билан,
маъно билан қўшилиб кетар.

Керак эмас ўйлаб топмоқ янги сиренлар.
Фақат кўзингни оч — савр кемаларин кўрасан аниқ,
Фақат қулоғинг оч — эшитасан саксофон
қаҳқаҳаси остида,

олти кувда еру осмонни
яратган оллоҳнинг сасини шу он.

Етинчи куни у — керишди, эснади ва ҳорғин ҳабаш
каби қотиб ухлаб қолди у.

* * *

Тонг қўли беозор силади
менинг тунги қабоқларимни,
табассуминг чиқди туман устига,
сўнг Конго устида сузди оҳиста.

Қалб акс-садо берди — тонгда уйғонган
қушчаларнинг нозик адо қўшиқларига.

Қоним акс-садо берди ҳеч пайт билмаган
қўлим новдаларин шарбатидаги
ошпоқ қўшиқларга қайноқ куй бўлиб.
Кўряпсанми, гул буталари, сочимдаги юлдузчалару
чўпонларнинг пешонабандин?...
Мен чўпон найини оламан, чунки
қўриқлар у сурув осойишталигин.
Ва кунбўйи, қуёш ботгунча,
сенинг узун кичрикларинг соясида мен
булоқ бўйида,
вафодоринг бўлиб боқаман
майин юнгли сурувларингни.
Чунки бугун эрталаб, тонг қўли беозор силади
менинг тунги қабоқларимни,
Чунки кунбўйи, қуёш ботгунча, акс-садо берди
қалбим қушчаларнинг нозик адо қўшиқларига.

БЕРНАР БУА ДАДЪЕ ФИЛ СУЯГИ ҚИРҒОҒИ

Х А Л Қ И М Г А

Уларга ёт дунёдан чиқдим,
бегонаман,
ўғайман уларга!
Улар тўқиган бирон китобда
мен ҳақимда битта ҳам сўз йўқ —
Чунки халқнинг боласиман мен!
Бироқ Африка ҳам уйғонди охир
алғов-далғов аср суронларидан.
Одамлар,
бўш келманг, бўшашманг!
Маҳбусхона,
чорраҳалар,
ишчи бараклари олдида
ҳайқираман дуч келган одамга;
Сен ўзига-ўзи хон, ўзига-ўзи бексан,
ахир сен халқсан!
Ким ўзин ҳар нега
эга деб билса,
Ким сени ишлатиб тишласа нонинг.
Ким боғлаб қўлингни кийдирса кишан,
Ким бўғса бўйнингдан асрлар бўйи
Лиқ тўла сандиқнинг устида турар.
Ўйлашар чирийдди деб
шу сандиқда
бизнинг эркини, бизнинг бахтни.
Ана, қариллашар ҳаром бойлигу
вўравонлигидан қутуриб.
Ҳар оқшом ҳисоблаб фойдани
«Қора» деб қулишар устингдан.
Бунга ўзинг йўл қўйдинг —
Бўйнингга заҳматдан солдилар кишан.
Елкангга қамчинлар изи — ачишар.
Аммо сен ўзига-ўзи хон,
ўзига-ўзи бексан —
ахир сен халқсан!
Ў, эрки ўзида халқ!

Англармисан сен
Ҳақорат дилингни оғритмасми ҳеч?
Орзуинг топташар сурбетлик билан,
Аччиқ ҳасратингдан шодмондир улар,
Ифлос этик билан тешиб кўксингга
«Қулсан! — деб жириллар. — Қуллигингча қол!»
Хўрлик ўзлигингни қилди нотайин.
Сен эркинми шунда?

Ҳа! Фақат сен!

Сен ўзига-ўзи хон,
ўзига-ўзи бексан!
Сен суғординг ерни қон ила,
Шоли эқдинг, қурдинг кўприклар.
Ип йигирдинг. Қилдинг —
неки келса инсон қўлидан.
Ва сен, фақат ўзинг
Бошпанасиз, вонсиз изиллаб юрдинг.
Маҳбусхона дарвозаси олдида
ётдинг чангга беланиб хор-зор.
Ў, ўзига-ўзи хон,
ўзига-ўзи бек халқ!
....Уларга ёт дунёдан чиқдим,
бегонаман. Кучлиман улардан.
Улар тўқиган бирон китобда
мен ҳақимда битта ҳам сўз йўқ —
чунки халқнинг одамиман мен.
Қадимий Африка уйғонди лекин,
алғов-далғов аср суронларидан.
Одамлар,
бўш келманг, бўшашманг!
Маҳбусхона, чорраҳалар,
ишчи бараклари олдида
ҳайқираман
ўз еримнинг одамларига:
Сен — заводлар шоҳи!
Сен — далалар султони!
сен — халқсан,
демак,
Ўзига-ўзи хон,
ўзига-ўзи бексан!

МЕН БУНИ БИЛАМАН

Машина олишга етмаса қурбим —
Одам қаторига қўшишмас улар.
Ҳеч вақо бўлмаса киссамда агар —
Одам қаторига қўшишмас улар.
Ҳашамдор ҳовлим ҳам бўлмаса —

Одам қаторига қўшишмас улар!

Ҳа, мен буни биламан!

Тополмасам ҳеч нарса

Тўлашга сув пулини —

Одам қаторига қўшишмас улар.

Суришар у жойдан-бу жойга доим,

ортиқчамаан улар ичида.

Эски, йиртиқ латтадек отишар деразадан,

Қорним очдир, юрагим қалқар ички ларзадан.

Уяламаан улардан!

Улар таъқиб этар мени ўғри деб,

Очлигим хавф солар бойликларига.

Изғир доим изимдан қўйилган айғоқчилар.

Хавфлиман сандиқлари,

сейфлари учун.

Сарқити, банклари,

тартиб, ҳукумати учун.

Негаки мен — йўқсуд, садақа қилолмайман.

Уларда шафқат ҳиссин қўзғатаман доимо.

Ҳа, мен буни биламан!

Аmmo келар бир тун — улуғ дўнишлар туни,

Улар тортишар хира,

сўнгра чириб битарлар,

Ўз ноҳақликлари сўнг бор чақнаб ўлдиар.

Халқ қўзғалар, демак, эртага.

Ҳа, қўзғалади халқ.

Ҳа, қўзғалар қуллик ила кишанбанд этилган

халқ.

Меҳнатнинг музаффар қўшиғи

Бирлашган кишиларга

Бахш этади шодлик.

Ва юраклар зарбига бўлиб кетар ҳамоҳанг.

Ҳа, эртага! — Ғолиб чиқади инсон.

Қитъалар бирлашиб бахтиёр бўлгай.

Оқу қора, сариқ-яшил — ҳаммаси

Биродар бўладилар!

Ҳа!

Оқу қора, сариқ-яшил — ҳаммаси

Биродар бўладилар!

Бизларни муҳаббат бирлаштирар абадий.

Биз манманлик, очликни ўлдирамиз мангуга.

Ер юзида токи ҳеч инсон

Орзу қилаётган инсонни,

Қайғу чекаётган инсонни,

Севаётган инсонни,

Яшаётган инсонни —

Ўз жигарин эзмасин

Ҳеч қачон, ҳеч қачон, ҳеч қачон!

З А Н Ж И Р Л А Р

Ёқайин деб хўжамга
ҳабаш ўзга ҳабаш бўйнига
осаётган занжирлар
қандай оғир, оғирдир.
Тўсманг халқнинг йўлини!
Битсин занжирлар,
Қочсин йўлдан ғовлар!
Тоза сувлар кўмсин ер юзин —
кирлик, ифлосликни супурсин!

Ёқайин деб хўжамга
ҳабаш ўзга ҳабаш бўйнига
осаётган занжирлар
қандай оғир, оғирдир.
Қўлларимни қисиб оғритган занжир
оғир, оғир, оғирдир ахир!

Парчалапсин, битсин кишанлар!

ТЭСФАЙЕ ГЭССЭССЕ ЭФИОПИЯ

ФЕВРАЛЬ ҰЗГАРИШЛАРИГА

Қалқайлик, ёронлар, бир девор бўлиб,
азиз юртимизга мадаккор бўлиб!
Деҳқон омовини ушласин маҳкам,
қуролин қўймасин қўлдан жангчи ҳам,
мен эса ватанга сўз кучи билан
бир умр хизматда бўлмоққа шайман!

Қолмасин бу юртда шубҳа-гумонлар,
йўқолсин пул ҳирси, ғайриимонлар?
Душманга хушомад, шафқат қилмоқ ҳам
бас, топсин бу қадим дунёда барҳам.
Ўз жони ҳузурин кўзламоқ ҳисси
ўрнини меҳнатга муҳаббат олсин,
олсин келажакка жонқуяр бўлмоқ
ва йўқсил кимсани сизламоқ ҳисси!
Қувғинлар, қамчилар, қутқулар, сўзлар
зуғмидан нимаки яратдик бизлар,
ўтмиш гирдобига ғарқ бўлиб кетсин!
Дўстлар, йўлимизни мангу ёритсин
озодлик аталмиш шафақранг ялов —
фориг айлагувчи муқаддас олов!

Дерларким, дарёмиз дарё эмас — қут,
оқар сув ўрнида асал бирла сут.
Ҳа, бундай донолар кўп бизда, нетай,
хор-зор ўтмишларин унутмоққа шай,
Аmmo сал зўр келса кетарлар буриб!
Йўқ, яшаб бўлмайди кўкракка уриб!
Ўзгаришлар асрий, кўҳна ваҳшатлар
ҳокимлиги узра солиб даҳшатлар,
енгиб, то уларни адо қилмайди, —
қудратни, сарҳадни кўзга илмайди.
Азиз юртимизни айлаб ҳимоя,
мангу шон қучайлик — шу улуғ ғоя!

То изҳор айласин меҳрини ҳар ким,
ғариб ва нотавон бўлса агар ким,
ким қари, ким ожиз, ким ўлган бўлса,
ким жангда ватан деб йиқилган бўлса,
ким ўлиб, оламда ўзидан бирор,
қолдириб кетмаган бўлса гар ёдгор,
ким ўлим олдида юмганча кўзни,
эрк ва мустақиллик, ватан ва бизни
ўйлаб ётган бўлса, уларни биз ҳам
билайлик тоабод азиз, муҳтарам,
номларин этайлик бир умр ялов,
ёқайлик абадий зангори олов!

Фақат эрлар эмас, курашда барча
қатнашсин; аёллар, қаҳрамонларча
қўл беринг, азизлар, янги тақдирга
ва кирибг биз билан жанг аро бирга —
етар итоатгўй қул бўлганингиз —
бас, кураш ўтида энди ёнингиз!
Ҳимоя айлангиз чиройингизни,
қуёш остидаги ўз жойингизни!
Чиқингиз, ул зиндон — чирик қулбадан,
тўрт девор ичида токи гулбадан
қуёшсиз, ёғдусиз сўлиб толмасин,
қуллик зулматида мангу қолмасин.
Чиқинг, то асрлар ҳаваси келсин,
сизни ҳам, эркини ҳам курашда олган,
ҳаётин жанг билан асраб қололган
хур, озод бир одам — инсон деб билсин!

Бахтсизмиз! Сабаби, афсус, янгимас,
янгимас, аммо жўп: ҳамма тенг эмас —
биров оч, бировда қатор тилла тиш,
бошқача бўлиши мумкин эмасмиш!..
Қай биров наҳорда чайнар сара нон,
қай биров тополмас ҳатто қора нон,
қай биров кекирар, демак, қорни тўқ,
бировда ун тугул, ҳатто супра йўқ!

Шуми биродарлик ва эрк дунёси?
Бойликни тенг бўлмоқ — эл муддаоси!
Беписанд боқмасин ҳеч кимга ҳеч ким!
Аланга ол, менинг жанговар сўзим,
асрий уйқусидан уйғонсин бу юрт,
оқсин дарёмизда асал ила сут.
Азиз ўлкамизда ва ундан нари
жарангласин зафарнинг ол қадаҳлари!

ВИЖДОНИМГА

Айт, виждоним, нималарни кутасан,
ўз-ўзингдан ҳукмингни сир тутасан?
Шу кетишда қай манзилга етасан?
Айт, виждоним, нималарни кутасан?

Ҳаёт — бургут, сўйларми ўз йўлини?
Англайсан-ку, ахир унинг тилини!
Токай ейсан шубҳа билан ошингни,
қанотингга буркаб олиб бошингни,
ишонмасдан мўлтирайсан — ор-ку, ҳай,
бу ҳол ахир давом этар, тобакай?

Бургут бўлиб сен ҳам учсанг арзийди,
ё нур бўлиб зулмат йиртсанг арзийди,
ўргимчакнинг ивидаги гард мисол,
ташвишларга қўмилибсан, бу не ҳол?
Парвоз айла қутулиб бу сиртмоқдан,
Олга! Сени жанг майдони кутмоқда!

Зулмат кучли! Тўр ташлайди ул яна,
ҳа, топасан сен ҳам минг бир баҳона,
ҳали дейсан: ишончим йўқ, йўлим йўқ,
ҳали дейсан: чўнтагимда пулим йўқ,
хуллас дейсан: улим йўғу бўлим йўқ.

Ҳўй, майда қасосларнинг
Хушомад, ҳавасларнинг
Сон-саноғи борми, ҳей,
сон-саноғи борми, ҳей!

Аmmo бир кун, тасодифан, туйқусдан,
кўз очади ақлу ҳуш уйқусидан,
талаб этар у гуноҳкор виждондан,
айро туш, деб ул мақсуди нодондан,
ҳеч бўлмаса, сўнг бор ҳақ гап айтгин, деб,
шармандали бу йўлингдан қайтгин, деб!

Чала қолган ишга доим қор ёғмиш,
ўроқ тушмай ҳосилингга, келар қиш,
билки, бундай шармандали йўлингдан
қайтаролмас охират ҳам, ўлим ҳам!

Шундай экан, виждоним, не кутасан,
ўз-ўзингдан ҳукмингни сир тутасан!
Икки-уч йўл аро туриб нетасан,
жон виждоним, айт, нимани кутасан?

Ҳузурингда очиқ-ку, ҳей, барча йўл,
шубҳаларни ур-да, парча-парча қил,
вақт ганимат — курашларга ўзни от,
сенга халал беролмайди бирор зот!
Бил, ёвузлик илдизидир асли — пул,
буткул ҳаёт куйиб бўлар охир кул,
ёнса башанг кийим дарди бирла дил,
ёхуд мақтов машъалини ёқса тил,
ё мол-мулкка, раҳбарликка талпиниш
ўти ёнса,

сўнар шу он ақлу ҳуш.
Тинчлик бермас сенга бир ўй — ботин ғам:
пул бўлмаса — ташлаб кетар хотин ҳам,
йўқ бўлса гар ёнингда бир чақа пул,
нимангга ҳам лойиқ хотин бўлсин ул!
Сени оғир бир муаммо қийнайди:
болаларим қайда ўқиб, ўйнайди?
Пул топишининг сеҳри сени бойламиш,
шу тариқа қаддингни ёй айламиш.

Эрта тонгдан тер тўкасан ҳўкиздай,
битта мақсад қадалади бигиздай:
келиб турса басдир фақат даромад,
хотиржамлик ҳукм сурса — ёр омад!
Ўз-ўзингдан қочиб ўзга оламга,
дейсан: бу пул оиламга, боламга...
Бола деган ўсар, турмас бир жойда,
Лекин ундай болалардан не фойда! —
Бўйда отасидан ўтса-ю бироқ —
юртга бўлса отасидан бенафроқ...

Шундай экан, виждоним, не кутасан?
Шу кетишда қай манзилга етасан!
Сенга маъқул тақдирингда қайси йўл —
айт, қаҳрамон бўласанми ёки қул?

АГИНАЛДО ФОНСЕКА ЯШИЛ БУРУН ОРОЛЛАРИ

МЕҲНАТ ТАҚСИМОТИ

Дунёмизни бино қилмоқни
Ўйлаб қўйдик сен ва мен.

Тош ва сув ташидинг сен, оҳак қординг,
Мен нарида турдим, ишингни кўриб:
— Чиройли бино бўлади!..
Мен кирдим,
Синчиклаб кузатдим барин,
Хурсанд бўлиб жилмайиб қўйдим:
— Яхши бино бўлади!..
Сен лом билан қурдинг, бел билан қурдинг,
Сен очдинг атрофда ҳамма йўлларни,
Чегларига дарахтлар эқдинг,
Қўлинг чақа бўлди бу оғир ишда,
Оёғинг қонади, ёрилиб кетди..
Мен у чоқда, билсанг, машина миниб
Сен кўрган йўллардан физиллаб ўтдим,
Сен эккан дарахтнинг едим мевасин:
— Нақадар яхши-ю, нақадар гўзал!

Ер чопдинг ва ерга уруғ сочдинг сен,
Манглай теринг билан суғординг уни.
Ҳосилни кўрганда қойил қолдим мен:
— Тўқлик!
Сен кетмонни қўйиб бир дақиқага
Пешонангдан терингни артдинг,
Иш ҳақингни кўриб қичқирдинг:
— Очлик!

Сен ва мен дунёмизни қурмоқчи эдик...
Бироқ меҳнат тамом бўлганда
Эшикни тарс ёпиб кириб кетдим мен,
Остона ортида қолиб кетдинг сен.

УМИДИМНИНГ УЗОҚ ЙЎЛИДА

Юзгинамни шамолга тираб,
Умидимнинг узоқ йўлида
Кетмоқдаман... Ҳадамим каби
Тепар қайноқ юрагим.

Кетмоқдаман қуруқ қўл билан,
Кетмоқдаман қуруқ лаб билан
Умидимнинг узоқ йўлида
Бор-йўғимни йўқотиб, не кўринса йиғиб.

Қунлар, ойлар ва йилларимни
Сочиб кетдим, аямадим ҳеч
Умидимнинг узоқ йўлида.

Қулиб қарар менга кўпчилик:
— Бахтсиз йигит, қайга борасан?
Жилмайишинг доим не учун?
Узоқларда сени не кутар?
Тўкилар, тўкилар япроқлар...
Увиллар ёввойи шамоллар
саҳройи кенгликларда...
Мен йўлдаман, йўлдаман ҳамон...
Дукуллар, дукуллар, дукуллар
Менинг қайноқ юраккинам
Умидимнинг узоқ йўлида!

АМЕРИКА ШЕЪРИЯТИДАН

ОЗОД ИНСОН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

УЎЛТ УИТМЕН, ЛЕНГСТОН ХЬЮЗ,
ХУАН ХЕЛМАН, НИКОЛАС ГИЛБЕН,
ФАЙЕД ХАМИС, РОБЕРТО РЕТАМАР,
СЕСАР КАЛЬВО, СЕСАР ВАЛЬЕХО,
ГАБРИЭЛА МИСТРАЛЬ, ПАБЛО НЕРУДА.

УЎЛТ УИТМЕН АҚШ

КЕЛАЖАҚ ШОИРЛАРИГА

Келажак шоирлар! Хонада, нағмасоз, воизлар!
Ҳимоя этолмас мени бу замон, мен немаң,
не учун беролмас жавоб,
Келажак насилар — бақувват, мускулдор,
аждодидан буюкроқ одамлар.
Дунёга келинг! Сиз менинг ўзлигим этурсиз исбот.
Уч-тўрт сўз битурман келгуси кунларнинг дастури учун,
Бир лаҳза келурман яна йўқликка қайтмоқлик учун.
Мен ўша, оломон ичида саргардон кезган,
сизга бир кўз ташлаб юзини бурган,
Кимлигин, нелигин топмоқни
ҳам руҳу ройишин чизмоқни сизга ҳавола қилган,
Мен аъмол-асосни кутаман сиздан.

ТИМСОЛЛАР

Пайғамбарга дуч келдим бугун
Ул ўрганмиш дунёи дун қийлу қолини,
Санъатю илми дониши, роҳатю дил оройиши,
Ҳам жонига неки жо-бажо тимсол эрур, тимсол эрур.

Ул дедики, ушбу ила қўшиғингни лабо-лаб қилғил
На кунни, на лаҳзани, на бутунни,
на парчани ўйлама, қўйғил
қўшиғингга тимсолларни лабо-лаб қўйғил,
Сан уларни асосларнинг асоси тут,
улар бўлғай — завқ қўшиғи,
завқ нури барчасига,
Сиру асрор мояси ҳам тимсол эрур, тимсол эрур.
Абад мавҳум ибтидолар,
Абад унмоқ ва чархфалак сайёралар,
Абад комил тараққийлар ва йўқликка мустаҳиқлар
(яна барбод, яна бунёдга лойиқлар)
Тимсол эрур, тимсол эрур, тимсол эрур.

Абад буқаламунликлар,
Абад ашёю унсурлар, уларда тобланишлар, ушалмоқлар,
яна қайта қўшилмоқлар,
Абад мактаб, издиҳомлар — фидойилар етилгучи
Тимсол эрур қайта-қайта туғилгучи.

Қулоқ тутғил, мену сен ҳам,
Ва маълумлар, номаълумлар, салтанатлар,
мардоналар, заифалар,
Неки собит, неки обид, неки бунёд бебаҳодир
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Бебақо аломатлар,
Қалам аҳлин таъби ҳолин ҳосили,
илм аҳлин дуру-дароз тадқиқи,
Сипоҳдорнинг, зафардорнинг,
жабрдийда ғамгусорнинг
чеккан заҳматларин туққан
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Жами инсоннинг умрида
(Ҳар пора йиғилгандир, тузилгайдир,
фикрда юксалишлар,
юрақда тебранишлар ва сайю ҳаракатлар —
ҳам охирлар оқибатлар)
Ҳам зарралар, ҳам кабирлар, барқарорлар ҳамоқати,
уйғунлиги

Тимсол эрур, тимсол эрур.
Қадимул қадим даъват
Ўтмиш қоя довонлардан келмиш қоя довонларга,
улардан ҳам баландларга чорлагувчи,
Ушбу кунга, илму фанга нидо этган —
Қадимул қадим даъват
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Бизни қучган бу фасллар,
Амриқонинг ҳам ғаройиб, ҳам коранда,
ҳам боқудрат гирдибоди,
Ҳам умумлар, ҳам хусуслар бунёдининг сабабкори
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Мен ҳам сени кечмиш ила,
Ғойиб бўлган ерлар ила, уммонлар ортида
кечган салтанат, шоҳлар ила,
Ўтган жаҳонгирлар ила, ўтган юриш босқин ила, сув
уза кечган саёҳатлар ила
Пайванду банд этгучи ҳам тимсол эрур, тимсол эрур.

Ҳам ул қувват, ҳам ул қомат, ҳам ул сурат,

Ҳам ул тоғлар, ҳам ул ерлар, ҳам ул қоя, ҳам ул чинор,
Бу дунёга келганлар, бу дунёдан кетганлар умри
фузунлари ҳам, боқий мерослари ҳам
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Шод сурурлар, завқу шавқлар, талх қаҳрлар
Туғилган пучмоқдан ўзгаси — зоҳирий сурат эрур.
Азал мақсаду иштиёқ —
ер тўпини қуроқлардап тикиб чиқмоқ —
зоҳирий сурат эрурким шуларнинг барчаси
ҳам заминнинг қудрати
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Ҳама олам, ҳама фурсат
(Ҳам юлдузлар, ҳам қуёшда боваҳм тойрилишлар,
Кенгаймоқлар, ушалмоқлар,
йўқолмоқлар, уларнинг ҳам лаҳзалик,
ҳам асрлик умрлари)
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Забонсиз юлдузлар буржлари,
Бесарҳад уммонлар, пойига дарёлар бош урган,
Ҳам ёлғиз, ҳам озод бешумор сиймолар,
Ҳам барҳақ мавжудлик, бариси — тимсол эрур, тимсол
эрур.

Ва бу дунё,
Ва коинот, ва инсонлар олами,
Ва моҳият, ва мақсадлар, умрларнинг боқий умри
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Илм аҳли ўқуган сабоқларнинг мағзида,
Мунажжимлар фалакка умрини экиб топган
кашфу асрор мағзида,
Тан табибин, жон табибин кори-бори мағзида,
кимёгарлар аҳлининг кимёлари мағзида
Зухур этган маъниларнинг маънисини
тимсол эрур, тимсол эрур.

Дунёдаги мавҳумотлар, гарчи маълуми ҳам кўпдир,
Азал мавжуд, ҳозир мавжуд, абад мавжуд бўлғусилар,
Ушбу мавжуд замонларни беинтиҳо замонларга
элтгучилар
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Шоир ила пайғамбар,
Аввал ўзларини мақбул этмоғи
ва олий супага чиқмоқлари шарт,

Ва хизмат этаркан Замон ва Халққа,
пайгамбар худони шафе келтирур,
шоирга ҳам худо, ҳам дастур,
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Ва сенинг учун ҳам, о менинг қалбим,
Завқу шавқлар, хуррамликлар, шод сурурлар,
Ҳам майллар, ҳам ошнолар, ҳам висолга интилишлар
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Сенинг сенга содиқ вужудинг —
Вужудингким, вужудинг қаърида пинҳон,
Фақат санъат бахш айлағай унга шаклу шамойилни,
мен ҳам бир тасвирман
Ўзимда инъикос этган,
яна кимсан деб сўрсангиз садо келгай —
Тимсол эрур, тимсол эрур.

Сенинг барҳақ қўшиғинг йўқ қўшиқларнинг ичинда,
На бир куй-оҳангда йўқ, йўқ йўқликнинг ичинда.
Лек бутунлик ичинда ҳосила амал топгай,
ва ниҳоят ҳама олам бўлиб
ундан юзиб чиққан
Тимсол эрур, тимсол эрур.

SALUT AU MONDE!¹

1

Ў, Уўлт Уитмен, қўлларимдан тут!
Қандай мўъжиза лаҳзалик!
Қандай ранглар бу, қандай оҳанглар!
Ў, қандай занжир бу, беҳисоб ҳалқалар чамбарчас!
Ҳар бири ҳаммаси билан бақамти,
ҳар бири ҳаммаси билан
бирликда заминни қучган.
Уўлт Уитмен, у қандай имконлар сендаги?
У қандай тўлқинлар,
у қандай ерлар вужудга келган?
У қандай минтақа, у қандай давлатлар ҳамда одамлар?
Бу қандай болалар чопалаб юрган,
бу қандай болалар бари уйқуда?
Бу қандай қизлар, қандай жувонлар?
Бу қандай одамлар бариси қари,
бири-бирига суяниб судралиб бораётган?

¹ Салом эй, дунё!

она Нилнинг қоронғу кўксига ёғилаётган
 балиқчининг ғамгин қўшиғи,
 Менинг эшитаётганим,
 мексикалик подачининг бўғзидаги ва
 хачирнинг бўйнидаги қўнғироқ овозлари,
 Менинг эшитаётганим,
 араб муаззинининг минорадан айтган азони,
 Менинг эшитаётганим, руҳонийнинг
 меҳробдан қилган нидоси
 ва чолғу асбобларининг
 баланду паст пардаларда унга жавоби,
 Менинг эшитаётганим, казаклар ҳайқириви
 ва Охўта денгизига
 чиқаётган денгизчилар овози,
 Менинг эшитаётганим, лкковин,
 учовин бир қилиб қўл ва
 оёқларига кундалар урилган қулларнинг алаҳсираб
 қилган оғир ингроғи,
 Менинг эшитаётганим, жуҳуднинг инжил оятларини
 ихлос-ла ўқиши,
 Менинг эшитаётганларим,
 юнонларнинг хушоҳанг ривоятлари
 ва румликларнинг жангари афсоналари,
 Менинг эшитаётганим,
 Исо пайғамбарнинг илоҳий ҳаёти ва
 азобли ўлими ҳақида ҳикоят,
 Менинг эшитаётганим, ҳиндунинг ўз шогирдига
 муҳаббат ҳақида, жангу жадаллар ҳақида
 шоирлар уч минг йил муқаддам битган ва
 бизнинг кунларга қўлма-қўл етган ҳикматларни
 таълим бериши.

4

Сен нималарни кўряпсан, Уўлт Уитмен?
 Сен кимга саломлар йўлламоқдасан ва сенга кетма-кет
 салом йўллаганлар ким?
 Менинг кўраётганим, коинотда кезиб юрган мўъжизавий
 шар.
 Менинг кўраётганим, ундаги жимит фермалар,
 дарахтлар, харобалар, ҳибсхоналар, корхоналар,
 саройлар, кулбалар, ёввойилар капалари,
 кўчманчилар ўтовлари,
 Менинг кўраётганим, ернинг одамлар ухлаётган қоронғу
 ярми ва қуёш ёритган иккинчи ярми,
 Менинг кўраётганим нур ва сояларнинг сеҳрли ўйини,
 Менинг кўраётганим, узоқ-узоқ юртлар — яшовчиларига
 яқин ва азиз, менга ўз юртим қадрли шундай,
 Менинг кўраётганим, мўл-кўл сувлар,

Менинг кўраётганим, юксак чўққилар, Ҳиндиқуш ва
 Аллегон тоғларининг тизмалари,
 Менинг кўраётганим, Ҳимолай, Тён-Шон, Олтой ва Ҳата,
 Менинг кўраётганим, Албурус, Казбекнинг,
 Бозор-Дўзининг баҳайбат чўққилари,
 Менинг кўраётганим, Штирля Алплари, Карний
 Алплари,
 Менинг кўраётганим, Пиреней, Болқон, Карпат,
 Доврфъел ва денгизда туғилган Гекл
 вулқони,
 Менинг кўраётганим, Везувий ва Этна, Ойқор тоғлари
 ва Мадагаскардаги Қизил тоғлар,
 Менинг кўраётганим, Ливия, Арабистон ва Осиё
 саҳролари,
 Менинг кўраётганим, Арктика ва Антарктиданинг
 қўрқинчли, сузувчи муз тоғлари,
 Менинг кўраётганим, Атлантика ва Тинч океанлари,
 Мексика, Бразилия ва Перу сувлари,
 Ҳиндистон сувлари, Чин денгизи, Гина бўғози,
 Япон сувлари, Нагасакининг
 тақасимон тоғлар ўраётган ғаройиб кўрфази,
 Балтика ва Ҳазар денгизи, Ботни кўрфази, Британия
 соҳиллари, Бискай бўғози,
 Қуёшли Ўрта Ер денгизи, унинг барча ороллари,
 Оқ денгиз ҳамда Гренландияни қуршаган денгиз.
 Менинг кўраётганим, бутун дунё денгизчилари,
 Менинг кўраётганим, уларнинг бўронлар билан олишув,
 тунларни бедор ўтказишлари,
 Адашиб нажотсиз сузишлари,
 бедаво дардларга йўлиқишлари,
 Менинг кўраётганим, кемаларнинг Бур бурнидан,
 Яшил бурнидан,
 ва Гвардафуй бурнидан, Бун ва Боғадордан
 айланиб ўтаётганлари,
 Кемаларнинг ҳам Дўндра бурнида, ҳам Курак бурнида,
 ҳам Зўнда бўғозидида, ҳам Беринг бўғозидида,
 Ҳам Гўрн бурнида, ҳам Мексика кўрфазида,
 ҳам Куба ва Гаитида,
 ҳам Ҳудзўн ва Баффин бўғозларида
 сузиб юришлари,
 Кемаларнинг Дувр бўғозидан сузиб ўтиши,
 Уўш ва Солузэй-Ферт бўғозларига сузиб кириши,
 Клар ва Лендс-Энд бурниларидан айланиб
 ўтиши,
 Кемаларнинг Зейдер-Зе ва Шельф бўғозларига
 сузиб кириши,
 Кемаларнинг Гибралтар ва Чаноққалъага келиши
 ва кетиши,

Кемаларнинг шимол музликларидан ўзига йўл очиши,
Кемаларнинг Оби ҳамда Лена, Нигер,
Кўнғу ва Индж, Брампур ва Мекўнг
дарёлари бўйлаб юқорига ва
қуйига сузиб юриши,

Тезюрар қора кемаларнинг
Австралия бандаргоҳларида чайқалиб туриши,
Кемаларнинг Ливерпул, Глазго, Дублин, Мағсел, Лизбон,
Неапал, Гамбург, Бремен, Боғдо, Лаҳай,
Кўпенҳаг бандаргоҳларида тебраниб туриши,
Кемаларнинг Валпараисо, Риў-де-Жанейрўга,
Панамага бўлгуси сафарларни кутиб
туриши,
Кемаларнинг Бостўн, Филадельфия, Балтимўр,
Чарлстўн, Янги Орлеан, Галвестўн,

5

Сан-Францискўда арқонларга боғлиқ туриши.
Менинг кўраётганим, бутун ер юзининг темир йўллари,
Менинг кўраётганим, Буюк Британия
ва Оврупонинг темир йўллари,
Менинг кўраётганим, Осие ва Африқо темир йўллари.
Менинг кўраётганим, бутун ер юзининг телеграф
симлари,
Менинг кўраётганим, бутун инсониятнинг жанглари,
ўлимлари йўқотишлари, ғалабалари, интилишлари
ҳақидаги хабарларнинг рипталари.
Менинг кўраётганим, бутун ер юзи дарёларининг оқиши,
Менинг кўраётганим, Амазонка ва Парагвай,
Менинг кўраётганим, Чиннинг тўрт улуғ дарёси — Амур,
Сариқ дарё, Янцзи ва Маржондарё,
Менинг кўраётганим, Сена, Тўна, Луара,
Рўна ва Ҳувадалнаҳорнинг
қандай оқиши,
Менинг кўраётганим, Эдил, Днепр, Ўдернинг
бурилишлари,
Менинг кўраётганим, Арнўдаги тосканликлар ва
Пў дарёсидаги венетсияликлар,
Менинг кўраётганим, юнон денгизчиларининг
Эгин бўғозидан сузиб кетиши.

6

Менинг кўраётганим, қадим Осурия, Эрон, Ҳиндистон
кенгликлари,
Менинг кўраётганим,
Савкарнинг баланд тизмаларидан Ганганинг
ёйилиб оқиши,

Менинг кўраётганим, худоларнинг инсон сиймосида
мужассам топган жойлари,
Рухонийлар, фолбинлар, қоҳинлар, браҳманлар,
сабойлар¹, ламлар², роҳиблар, муфтилар,
хатиблар бир-бирини сотган жойлари,

Менинг кўраётганим,
друидларнинг Мўна ўрмонларида кезиши³,
кўраётганим, тизимгуллар ва япил буталар,

Менинг кўраётганим,
худолар абадий уйқуда ётган ибодатхоналар,
кўраётганим, қадим авлиё-анбиёлар.

Менинг кўраётганим, болалар ва кексалар давра қурган
сирли кечада нон ушатаётган Исо пайғамбар,

Кўраётганим, навқирон илоҳий паҳлавон Геркулес —
у матонат ила узоқ меҳнат чекажак, сўнгра
ўлажак,

Кўраётганим, туннинг ажойиб ўғлони — бақалоқ
Вакханинг бегуноҳ ва эркин кечган ҳаёти
ҳамда бебахт тақдири.

Кўраётганим, укпарлардан чамбарак таққан,
мовий либосга бурканиб яшнаб келаётган Нефера⁴,

Кўраётганим, ҳеч қачон,
ҳеч ким кутмаган ва ҳамма учун севимли
Ҳермес — у ўларкан халқига қилар васият!

«Мен учун йиғламанг

Бу менинг Ваганим эмас, бир пайтлар мен қувғинди
бўлган ҳақиқий Ваганга қайтман,

Ҳар ким ҳар бир кун и албат қайтажак, осмону фалакка
қайтман».

7

Менинг кўраётганим, бутун ер юзининг жанг
майдонлари — ҳозир у жойларда майсалар,
гуллар ва буғдойлар барқ урмоқда.

Менинг кўраётганим, қадимда ва яқинда бўлган
юришлар, босқинлар излари.

Менинг кўраётганим, замин солномаси — номаълум
харобалар — номаълум жангларнинг,
баҳодирларнинг муқаддас ёдгорликлари.

Менинг кўраётганим, дostonларда куйланган юртлар,

Кўраётганим, шимол шамоллари синдираётган
қарағайлар ва арчалар,

Кўраётганим, қоялар ва баҳайбат тошлар,
майсазорлар ҳамда кўллар,

Кўраётганим, Искандинав жангчиларининг тош қабрлари,
Менинг кўраётганим, марҳумлар руҳлари қабр
сукунатидан безор бўлганда чиқиб сувнинг
мавжларини кўрмоғи учун, тўлқинларни
тингламоғи учун, чексизликни, озодликни,
ҳаракатни туймоғи учун океан қирғоғида
юксалган қабр тошлари.

Менинг кўраётганим, Осиё чўллари,

Менинг кўраётганим, Мўғулистон қабристонлари,
кўраётганим, қалмоқлар ва бошқирдларнинг
ўтовлари,

Кўраётганим, кўчманчилар қабилалари
ва уларнинг подалари,

Менинг кўраётганим, жарликлар бўлаклаб ташлаган ясси
тоғликлар, кўраётганим,
чангалзорлар ҳамда саҳролар,

Менинг кўраётганим, туялар, ёввойи отлар,
тувалоқлар галаси,

серқуйруқ қўйларнинг отарлари, кийиклар
тўдаси, кўраётганим, дашт бўриси.

Менинг кўраётганим, Ҳабашистон тоғлари,

Кўраётганим, у ерда эчкиларнинг майсаларни чимдиб
юриши, анжирнинг ўсиши, тамарий ва хурмо дарахти,

Кўраётганим, тиллоранг ва яшилга товланган
тефғнинг⁵ экилиши.

Менинг кўраётганим, Бразилия вакейроси,

Кўраётганим, Сорат тоғига чиқаётган боливиялик,

Кўраётганим, бетимсол чавандоз чаучонинг* қўлида
ўралган сиртмоқ-ла яйловда йўртиши,

Кўраётганим, ёввойи ҳайвонларнинг териси учун
уларни пампаларда⁶ қувишлари.

8

Менинг кўраётганим, қорлар ва музлар,

Кўраётганим, ўткир кўзли самадийлар ва финлар,

Кўраётганим, ойбалиқ овловчи —

у қайиқда, санчқини ҳам ирғитди ана,

Кўраётганим, Тинч океанининг энг жанубидаги ва

Шимолий Атлантикадаги кит ҳамда нерпа овловчилар,

Кўраётганим, Шветсария қоялари, музликлари, шиддатли
дарёлари ва водийлари — у ерларда қиш
узоқ кечади, қишлоқдан қишлоққа етмоқ
кўп мушкул.

Менинг кўраётганим, ер юзидаги жами шаҳарлар,
у қайси шаҳар бўлмасин ўша ерда мен ҳам яшайман;
Мен асл париждикман,
Мен Вена ва Петербург,
Берлин ва Қунстантия фуқаросимаң,
Мен Адленга, Сиднейга. ва Мальбурнга кўчиб бораман,
Мен Лўндўн, Манчестер, Бристўл,
Эдинбург ва Лимерикдаман,
Мен Мадрид, Қуддус, Барселона, Опорто, Лпон,
Брўксел, Берн, Франкфурт, Штутгарт, Турин ва
Флорентсиядаман,
Мен Москва, Кракўв, Варшава кўчаларидаман — ёки яна
шимолроқда — Христидания ёки Истдўкқоллдаман,
Иркутск ва Исландиядаман,
Мен ана шу барча шаҳарларга қўнаман ва яна
кўтариламан.

10

Менинг кўраётганим, номаълум мамлакатлар устидаги
туман,
Кўраётганим, ёввойилар,
тиғларига заҳар сурилган ёйи ва найзалар.
Менинг кўраётганим, Африка ва Осиё шаҳарлари,
Кўраётганим, Жазоир, Трипўли, Дерн,
Магадўр, Тимбук, Мўнрўвия,
Кўраётганим, Пекин, Кандўн, Банорас, Деҳли,
Калькутта, Тўкиў оломонлари,
Кўраётганим, вайрона кулдадаги Либерия қора танлиси,
дагомейлар* ва ашантийлар*,
Кўраётганим, турк — у Ҳалабда чилим тортмоқда,
Кўраётганим,
Хива Ҳирот бозорларидаги ранго-ранг либосли
халқлар,
Кўраётганим, Техрон, Макка ва Мадина, билқиллаган
қумли саҳроларда машаққат-ла йўл тортаётган
карвонлар,
Менинг кўраётганим, Миср ва мисрликлар,
эҳромлар ва мақбаралар,
Менинг кўраётганим, қумтош ва мрамартошлардаги
жаҳонгир шоҳлар ва қадим сулоалар ҳақида
ҳикоя қилувчи ёзувлар,
Менинг кўраётганим,
Мемфис ва унинг тош қабрлари — улардаги зиғир
матоларига ўраб-чирмалган, минг йиллардан
буён сақланаётган мўмиёлар,

Менинг кўраётганим, жангда ўлдирилган фивалик —
унинг кўзлари қайнаб чиққан, бўйни қайрилган,
кўллари кўксига қаланган.

Менинг кўраётганим, барча эрксевар,
меҳнат чекаётган хизматкорлар,

Менинг кўраётганим, ҳибсхоналарда
азоб тортаётганлар,

Менинг кўраётганим, ер юзидаги барча мажруҳлар,
Сўқирлар, гунглар, карлар, телбалар,
букрилар ва савдойилар

Менинг кўраётганим, қароқчилар, ўғрилар, сотқинлар,
қотиллар ва одам савдогарлари,

Ер юзидаги барча етим-есирлар,
кимсасиз чоллар ва кампирлар,

Менинг кўраётганим, ҳамма жойлардаги
эркаклар ва аёллар,

Менинг кўраётганим, мутафаккирларнинг ёрқин
дўстлиги,

Менинг кўраётганим инсониятнинг яратувчанлик руҳи,
Менинг кўраётганим, инсон зотининг матонати
ва меҳнатининг мевалари,

Менинг кўраётганим, барча унвонлар, одам танининг
барча ранглари, жаҳолат ва тараққиёт —
мен шулар томонга бораётирман ҳеч кимни
ўзимга бегона тутмай,

Мен саломлар йўллаймам
ернинг юзидаги ҳамма-ҳаммага.

11

Сен кимсан, қаердан, менга фарқи йўқ!
Сен, инглиз қизи ёхуд йингити!

Сен, қудратли славян қабиласининг
ва салтанатининг ўғлони!
Сен Русиялик рус!

Сен, қоронғулик қаъридан чиқиб келган африкалик —
сенинг танинг қора, юрагинг илоҳий, олижанобсан,
ҳам бўйдор, гўёки юзингни санъаткор чўяндан
қуйган — мақсадинг олийдир худди мен каби!

Сен, Норвег! Швед! Даниялик! Исландиялик!
Сен, Пруссия фуқароси!

Сен, Испаниядаги испан!
Сен, португалиялик!

Сен, Фарангдаги фаранг қизи ёхуд ўғлони!

Сен, белгиялик!

Сен, Ҳоманднинг эрксевар ўғлони
(сенинг аждодларингдан бошланар менинг авлодим),

Бизнинг ҳар биримиз муқаррар ва собитмиз,
Бизнинг ҳар биримиз чексизмиз — бизнинг ҳар биримиз
мана шу ер шарининг эгасимиз,
Бизнинг ҳар биримиз ер шарининг абадий
мақсадларининг мужассамимиз,

Бизнинг ҳар биримиз худомиз.

Сен, чулчут тилли готтентот!*

Сиз, сочлари жингалак оломон!

Сиз, қон ва тер тўкаётган қуллар!

Сиз, сим-сиёҳ тун юзли африкаликлар!

Сиз, тилингиз ва юрагингиз бўлса-да, ҳамма паст
назар билан қарайдиган
шўрлик кобулар!

Сиз, пакана камчадаллар*, гренландлар*, лапландлар!*

Сен, яланғоч, чирк босган қизилтан, лаблари пўрсилдоқ,
хўрланган, умрини егулик излаб

ўтказган австралиялик,

Сен, кафр*, барбар*, суданлик!

Сен, саҳро силласини қуритган бесавод бадавий!

Сиз, Мадорас, Нанкин, Кобул,

Қоҳиранинг ўлатга йўлиққан
оломонлари!

Сен, Амазонканинг номаълум яшовчиси!

Сен, патагониялик!

Сен, Фижи фуқароси!

Мен сизларни бошқалардан сира паст кўрмайман,
Қанчалик орқада қолган бўлманглар, мен сизларга
қарши бир сўз демайман

(Вақт келар сизлар ҳам олға силжийсиз

ва менга тенглашиб оласиз).

12

Ҳамдардлик ва қатъиятга тўла юрагим

парвоз қилади ер юзи бўйлаб;

Мен ҳамма жойдан ўзимга тенг одамларни,
қадрдон дўстларни

изладим ва уларни топдим — улар мени

кутишмоқда ҳамма жойларда,

Мен сизлар билан биргаликда кўтарилдим,

туманлар, олис қитъалар томон суздим ва у

ерларга сизлар билан биргаликда қўндим.

Мен сизлар билан биргаликда эсдим, шамоллар,

Мен сизлар билан биргаликда

қирғоқларга бош урдим, сувлар,

Мен сизлар билан биргаликда оқдим, ер юзининг

дарёлари,

Мен ярим ороллар ва баланд қоялар устида парвозимни
секинлатдим, у ердан туриб:

SALUT AU MONDE!

дея қичқирмоқ учун.

Нур ва ҳарорат тарқаладиган ҳамма шаҳарларга мен
ҳам тарқаламан,

Қушлар парвоз қиладиган ҳамма шаҳарларга мен ҳам
парвоз қиламан.

Ҳаммага, ҳаммага Америка номидан

Баланд кўтарилган қўлларимни чўзаман,

чорлайман,

Токи у кўриниб турсин абадулабад

Ҳамма шаҳарлардан ва қишлоқлардан,

инсон яшайдиган ҳамма

жойлардан.

* — белгиси бор сўзлар халқларнинг номи.

¹ Шу номли қабила руҳонийлари.

² Тибет ва Мўғулистонда будда дини руҳонийси.

³ Друид — қадим кельт (Ғарбий Оврупода яшаган қаби-
ла)лар руҳонийси; Мўна — Бразилиядаги ороллардан бири.

⁴ Қадим Мисрда тонгги қуёш худоси ҳисобланган.

⁵ Африқода ўсадиган бир йиллик бошоқли ўсимлик.

⁶ Жанубий Америка дашти.

⁷ Буқа билан жанг қилувчи киши.

ЛЕНГСТОН ХЬЮЗ АҚШ

ОРЗУЛАР ПОСБОНИ

Орзумандлар,
Барча орзуингизни менга ишонинг.
Менга ишонинг,
Кўнглингизнинг ҳамма мусиқаларин,
Токи мен уларни яшира олай
Булутларнинг мовий қаърига
Бу дунёнинг беҳад қўпол
Бармоқларидан.

МУЏАДДИМА

Мен — занжиман,
Тун каби қора,
Қораман Африка ўрмонларидай.

Мен доимо қул бўлдим:
Сарой зиналарин тозаладим Қадимий Римда.
Вашингтонда ботинка тозалайман.

Мен доимо ижодкор бўлдим:
Бу мен — Миср пирамидаларин ўрнатган,
Осмонўпар биноларга лой қориб берган.

Мен доимо куйчи бўлдим:
Џўшиқларимни Африкадан Миссуригача элтдим,
Ҳар ерда жаранглар гумбурлаган садоси
Ва ғамгин оҳанги.

Мен доимо фидойи қурбон бўлдим:
Мени савадилар Конго далаларида,
Тошбўрон қилдилар Техасда.

Мен — занжиман,
Тун каби қора,
Қораман Африка ўрмонларидай.

МЕН ҚАНДАЙ УЛҒАЙДИМ

Бу воқеа бўлиб ўтган жуда қадимда
Ва менинг орзуйим деярли унутилган.
Лекин у
Кейин ҳам мени чорлади,
Қуёш каби порлоқ
Бу орзу.

Узоқ ўсди девор,
Ўсди секин,
Секин,
Орзум билан менинг орамда.
Секин, секин ўсди,
Орзум нурларини
Яшириб,
Яшириб,
Осмонгача ўсди
Бу девор.

Соя.
Мен қораман.
Улоқтирилдим сояга.
Энди йўқ орзумнинг нурлари қаршимда,
Бошимда.
Фақат қалин девор бор,
Соя бор фақат.

Қўлларим!
Менинг қора қўлларим!
Деворни қўпоринг!
Орзуни топинг!

Ёрдам беринг менга, зулматни парчалашга,
Бу тунни йўқотишга,
Бу сояни йўқотишга,
Токим минглаб қуёшлар айлансин,
Токим минглаб қуёшлар
Порласин!

ХАЁЛИЙ ҚЎШИҚ

Ҳей! Ҳей!
Шундай қуйлар
Доим бир хил қўшиқлар.
Оҳанги ғуссали,
Лаблари кулар.
Ҳей! Ҳей!

Азизим ташлаб кетди,
Ҷочишга шошди беҳад.
Севгилим ташлаб кетди,
Ҷочишга шошди беҳад.
Қунбўйи кулфатимдан
Кулар қўшиқлар фақат.
Ҳей! Ҳей!

Азоб берар,
Ҷийнайди,
Титратар оғриқ.
Аммо яна
Ҷайдадир
Ҷуёш порлайди ғолиб.
Поездга билет олдим,
Лаш-лушларни йиғиб жўнайман.

Улар учун куйла, синглим, куйла!
Поездга билет олдим,
«Куч»ни йиғиб жўнайман,
Поезд жилса, бу куйларни
Изларига тўкай ман.
Ҷаҳ-Ҷаҳ уриб куламан.
Ҳей! Ҳей!..
Сен ҳам Ҷаҳ-Ҷаҳ уриб кул,
Ҳей! Ҳей!

ҲОРҒИН ҚЎШИҚ

Уйимиз айтарли эмасдир —
Бойлик гўё осмонда офтоб.
Уйимиз айтарли эмасдир —
Бойлик гўё осмонда офтоб.
Шимолдаги ҳаёт ҳаётми:
Йўтал тешар кўкракни, ахир.

Қўшиқ билан ишлаб, яшадим.
Менда жоҳилликни кўрмади ҳеч ким.
Қўшиқ айтиб ишлаб, яшадим,
Менда жоҳилликни кўрмади ҳеч ким,
Лекин лой кечмоққа қолмади кучим,
Дунё ҳам чарчаган бўлиши лозим.

Бир қиз мени севарди,
Мен ҳам уни севардим.
Бир қиз мени севарди,
Мен ҳам уни севардим.

Иш бўлса ҳамон йўқдир,
Иш ишқни кемиради.

Чарчадим мен, чарчадим,
Эрталабдан жуда чарчадим.
Чарчадим, ҳеч кучим йўқ,
Эрталабдан жуда чарчадим.
Шодлик камдир ҳаётда,
Эҳ, дунёга келмасам эдим.

Ш О Д Л И К

Ҳамма жойдан Шодлик изладим.
Ҳилмайган Шодлик.
Уйнаб кулувчи Шодлик,
Қартаймаган Шодлик.
Ва топдим. Болакайга қарайман.
Қўйкўз. Миқти.
Гўшт ортилган аравани тортиб юрибди.
Мана, у қандай Шодлик.
Ёш ва илоҳий. Уни асра, болакай.

Л Е Н О К С — А В Е Н Ю : Я Р И М К Е Ч А

Ҳаз оҳангларида яша —
Бу ҳаётнинг оҳанги,
Дўстим.
Устимиздан кулмоқда худо.

Ишқинг ҳорғин юраги
Аччиқ синовларни айлади барбод.
Баланд-паст, тез ва суст овозлар,
Оҳанг, фарёд,
Машиналар гулдирарган йўл
Ва ёмғирнинг майин шивирини.

Ленокс — авеню.
Дўстим,
Ярим кеча,
Устимиздан кулмоқда худо.

С Т А Л И Н Г Р А Д

Сталинград —
Бахтли шаҳар,
Озод ва мағрур

Қад тиклаган шаҳар,
У ерда гулхайёллар
Ҳақиқатга айланган.
Мақтабга қатнардн барча болалар,
У ерда ҳамма тўқ, ҳамма ишларди,
Оддий шаҳар,
Гадойларсиз,
Ташландиқ касалларсиз,
Фоҳишаларсиз
(Ахир, осон иш топмоқ мумкин)
Бировга ўзича қўйгандай кулиб.
Уларга ёт эди бегона ҳаёт,
Меҳнатдаги бардамлик
Умумсарватларга очди катта йўл.

Ва бирдан Ғарбдан танкалар билан
Бостириб келишди ваҳший тўдалар,
Эсэсчилар, штурмчилар,
шафқатсиз роботлар,
Миллатчилар келди ёприлиб.

Босқинчилар!

Жўрчилар!

Тинчгина уйларнинг
Устига шўнғиб
Ёндирдилар.
Аммо оғир жангларда
Халок бўлмади
Музаффар Сталинград!
Харобалар тагидан чиқаётган фарёдлар,
Қатлларнинг дуога кўтаришган қўллари
Айтарки,
ғолиб келар ҳақ,
Макр ва хиёнат,

зўрлик ва жаҳолат қулайди,
Бундоқ яшай олмас ҳеч қанақа халқ.
Ҳар қандайин сохталик билан
Одамлардай яшаётган одамларнинг
Орзусини
Ўлдириб бўлмас.
Болгадан нарида
Ҳар қандай наҳрда
Куқун, тутунлардан озод бўлиб учар бу орзу.
Майли, ҳозир уни яширсин даҳшат
Одамлар юрагин қаърига
Барн бир эртага сўнмас олов бўлиб ёнар у!
Гитлер ҳам буни билиб,
Ғорат қилмоқликни мақсад қилиб,

Сўндирмоқ истайди зим-зиё тунда.
Лекин қайта туғилар Сталинград,
Адашиб юрганлар зулматда
Унга умид билан интилар беҳад,
Тунда тентираб, пайпаслаб йўлни,
Худди пароль каби бир-бирга гапирар
Фақат бир сўзни:
«Сталинград».
Оёққа тур, харобалар чангини қоқиб.
Чирой топ, мағрур, шавкатли шаҳар!
Оёққа тур, сен мангу голиб,
Мангу барҳаёт, шуҳратли шаҳар!

ХУАН ХЕЛМАН
АРГЕНТИНА

ИШСИЗНИНГ СИҒИНИШИ

Э худо,

туш арши аълодан...
Дуоларни ёддан биламан.
Барин менга бувим ўргатган
(дам олар у шўрлик, ниҳоят:
Ўзгаларнинг қирини ювмас,
Кеча-кундуз ифлос кийим кўтариб юрмас,
тунлари у уйғоқ ўтирмас
ва сиғинмас, оҳ урмас, сўрмас,
увилламас сенга сидқидил).

Бор бўлсанг, туш, арши самодан,
Чунки мен очликдан ўлаяпман,
Чунки билмаяпман,
нега келдим ёруғ дунёга,
Чунки қараяпман ўз қўлимга,
ҳеч кимга кераксиз қўлимга,
Чунки унга иш йўқ, худойим!

Қаердасан? Тушиб қара менга,
Тиришган ботинкамга қара,
Ҳасратимга қара, оч қорнимга қара,
Менга нон йўқ, шаҳарга қара,
Қалтиратган иситмамга қара,
Ухлашимга қара
ҳайдалган итдай...
Совуқ ёмғир савалар мени...
Худо (бунга ақлим етмас) тушгин ўзинг,
Чертиб кўргин қўнглим торини,
юрагимга қарагин аста!
Арвоғга айтгандай айтаман сенга:
Ўлдирмадим, ўғирламадим,
Сувдай сокин юриб... зарб едим...
Бу нимаси, гапир, худойим!
Бор бўлсанг туш!
Лоақал ўзимдан

Итоат томчисин тополсам зора,
Бироқ
Фақат зарда топама.
Урушай деб чархлайман уни.
Югураман ва қичқираман —
Томоқларим қонга тўлгунча!
Чунки энди чидай олмайман,
Чунки энди жигарим тўлди!
Чунки мен ҳам инсонман, ахир!
Кимсан ўзинг!
Қани гушиб кўр!
Худомисан ёки кўчада
Тош ғажувчи итмисан мендай!

Ш И П П А Қ

Варшава яқинидаги концлагерда урушнинг
даҳшатли белгиси — тоғ-тоғ болалар шип-
паги сақланиб қолган...

Бир боланинг қора шиппаги,
Бир боланинг оқиш шиппаги,
Бир боланинг қизил шиппаги,
Бир боланинг янги шиппаги,
Бир боланинг йиртиқ шиппаги,
Жуфт шиппаги, бола шиппаги...
Шиппақларнинг қораси,
Оқи,
Қизили ва
Янги,
Йиртиғи —
Уюм-уюм бутун тоғ мисол,
Тонг нурида ғамли тоғ мисол,
Қора тикон Польша қалбида.

Ҳой, эшитинг!
...Ҳаммаёқда кун,
Кун нурида бироқ қора тоғ,
Қора тикон Польша қалбида.

Қоп-қора тоғ! Биласанми, тоғ,
Кавакларга қалтираб қочиш,
Мақтаб сари йўлларни тўсиш
Ва жавобсиз бола саволи
Яна ўлик отўйин ҳиди —
Тоғ, шундай ҳид келади сендан,
Тоғ!

Болалар шиппагидан тоғ!
Тонг нурида ғамга тўла тоғ!
Қора тикон Польша қалбида.

Болаларнинг шиппаги,
(Улар энди юролмас.)
Йўллар кутар уларни.
(Улар энди юролмас.)
Уйинчоқ солдатчалар.
(Улар энди юролмас.)
Уйинчоқ сурнайчалар.
(Улар энди юролмас.)
Йўллар жавоб кутишар.
(Улар энди юролмас.)
Мактаб кутар уларни.
(Улар энди юролмас.)
Мен кутамаң сабрсиэ!
(Улар энди юролмас.)
Улар ётар жимгина...

Тонг нурида ғамли тоғ,
Қора тикон Польша қалбида.
О, нақадаг оғирсан, тоғ!..
Юракни қон қилар сукутинг!..

Оёқлар йўқ, юрар оёқ йўқ,
Етим бўлиб қолдинг нақадаг!
Миллион оёқ сингари юр деб
Қандай сени уйғотайиэ, тоғ?!
Болаларни, юрмас болани
Едга олиш азоб нақадаг!..

Яна эрта. Мусаффордир тонг.
Шиппак уюми йўқ. Мусаффордир тонг.
Буэнос-Айресда мусаффордир тонг.
Одамлар ичида мусаффордир тонг.
Ҳаммаёқда лавҳа ва ёзув,
Карлос Гардель портрети ҳам
Нозиккина гитара, гуллар,
Ошуқ билан маъшуқ сурати
Енида-чи — митти оқ шиппак.
Болаларнинг шиппаги.

Оқ ранг.
Ҳайқирим, пичоқ сингари,
Тилди тонгнинг кекирдагидан.
Қайтарилсин ўрнига оқиш шиппаклар!
Ҳамма кўрсин марҳамат қилиб!

Қайтарилсин ўрнига қизил шиппаклар!
Кўриб қўйсин жаноблар буни!
Қайтарилсин ўрнига қора шиппаклар!
Ҳаёт савдогари унга қарасин!
Қайтарилсин ўрнига янги шиппаклар!
Ол қон савдогари унга қарасин!
Йиртиқ шиппаклар ҳам қайтарилсин тез!
Ўлим савдогари унга қарасин!
Ҳар ерда бор бўлсин бола шиппаги,
Ҳар жойда!
Бу мудҳиш уюмда бўлмасин фақат!
Еримнинг қалбида — у қора тикон.
Туриг ўрнингиздан, ҳей биродарлар!
Шиппакка берайлик бола оёгин!
Ҳисм ва тонг билан тўла этайлик!
Ўрнига уларни биз қайтарамиз!

НИКОЛАС ГИЛЬЕН

КУБА

ТОПИШМОҚЛАР

Тиши — тонгдир, териси — нақ тун,
тери — булут, тиш — худди қордир.
Ким бўлиши мумкин бу?

— Негр.

Ўзи заиф, лекин бош эгар
унга бари — қарилик, ёшлик.
Ким бўлиши мумкин бу?

— Очлик.

Қулга қул-у, хўжалар учун
гоҳ ҳалокат, гоҳо тоғ-тоғ зар.
Ким бўлиши мумкин бу?

— Шакар.

Ирғитарлар боёнлар уни
қилганида шафқат дағдаға.
Ким бўлиши мумкин бу?

— Садақа.

Юрагимга қамаб кўзёшин,
у кулмоқни ўрганди қасддан.
Ким бўлиши мумкин бу?

— Менман.

СОЛДАТ, ОТИШНИ ЎРГАН

Солдат, отишни ўрган,
шунда сен ярадор қилмайсан мени.
Йўлга ўхшаш узундир ҳаёт.
Мўлжалга ол юксакни, қуйини эмас,
ўқинг менга тегмасин учун.

Қуйида сену мен, биз — ёнма-ёнмиз,
эй солдат-ўртоқ.

Қуйида сену мен, биз — елкадошмиз
битта ботқоқда.

Қуйига қараб отмоқ мумкин эмас ҳеч:
қуйида — мен бор.
Солдат, отишни ўрган,
шунда сен ярадор қилмайсан мени.
Йўлга ўхшаш узундир ҳаёт...

МЕҲНАТ ВА ҚАМЧИ

Қамчи,
меҳнат ва қамчи.

Қуёш барвақт уйғонди
ва кўрди негрни қуллиқда танҳо.
Яланғоч бадан қондир
яланғоч пайкал аро.

Қамчи,
меҳнат ва қамчи.

Учиб ўтди қичқириб шамол:
«Бу қўлларда, эҳ, қанча қудрат!»
Қони унга деди: «Кетдик, бас!»
У қонига деди: «Кетдик, бас!»
У тик турди қонга беланиб.
Шакарқамиш денгизи чўчиб,
унга йўл очиб берди.
Сўнгра — чўмди сукутга осмон,
осмоннинг остида — қонга ботган қул,
биноқ бу қон — қулдорнинг қони.

Қамчи,
меҳнат ва қамчи,
биноқ бу қон — қулдорнинг қони,
қамчи,
меҳнат ва қамчи,
биноқ бу қон — қулдорнинг қони,
биноқ бу қон — қулдорнинг қони.

СОЗ

Шом жимлигин чертиб узоқда
Бундай тиниқ, бундай лаззатли,
Э, воҳ, у соз қандай ҳасратни
Қуйлаётир, инграр не ҳақда?

Кимнинг моҳир қўлларида у
Сўйлаётир бундай даҳшатли?
Аллақандай латиф ҳасрат-ла
Сескантирар юракни, ёҳу!

Шамол эса мудроқ нафасда
Шаффоф нола шиддатин аста
Келтирару ўйимга сингар.

Фигон қилар юрак ҳам бесас,
Симлар гўё қайдадир эмас,
Худди менинг кўксимда инграр...

ТЎРТИНЧИ МОҒАМ

I. ФЕДЕРИКО

Мен чертаман оҳанг эшигин:
— Федерико!.. — Тўқ, тўқ, тўқ.
Бир тўтидан жавоб эшитдим:
— Федерико йўқ, йўқ, йўқ.

Мен ойнабанд эшикни чертдим:
— Федерико! Бормисан?.. — Аммо
Бир қўл имо қилар тун сари:
— Уни олиб кетди бир дарё.

Мен лўлшининг уйига келдим,
Чертдим эшик, деразани боз:
— Федерико!.. — Садо йўқ, билдим,
Зулмат ҳоким бу уйда, холос.

Деворларни моҳ босиб кетган,
Пақир йўқдир қудуқда бу кун.
Пўпанақдай — калтакесаклар
Босиб кетган ҳовлини бутун.

Юмшоқ шиллиққуртлар тўлғониб
Нураб кетган ўчоқда ётар.
Қирмиз-қирмиз жавзо шамоли
Харобалар хокини титар.

Қайдадир у? Қайда совийдир
Оташ лўли нигоҳи, маъюс?!
Федерико, сенга не бўлди?
Нечун, нечун келмайсан ҳануз?!

II. ҚЎШИҚ

Бир якшанба туни у кетди,
Ҳануз, ҳануз келмайдир, э, дод!
Қўлларида гулсафсар эди,
Қўзларида — бутун самовот,
Тули қонга бўялди, энди
Қони музлаб қолибдир, ҳайҳот!

III. ГАРСИЯ ЛОРКА

Қўнғир нард*, қип-қизил қалампирмунчоқ,
Музлаган моҳтобнинг остида зайтун; —
Сен, Гранадада, Федерико, оҳ.

Улар-ла хаёллар сурардинг ҳар тун;
Лимонзорнинг маккор қоронғусида
Ойнинг торларида янграрди гардун.

Юлдузлар анқийдир. Дашт уйқусида.
Тун ҳарир этагин элтиб тумандан,
Ошиқлар сўқмоғин ёпар осуда.

Банди лўлиларни кўрдинг дафъатан.
«Федерико!..» — жимжит ташлашар нигоҳ,
Лекин қон чинқирар очиқ ярадан.

Ғубору ғам босган юзлари ҳам, оҳ,
Куйган оёқлар ҳам ғариб ҳасратда
Ночор қадам босиб қичқирар, э, воҳ!

Ойнинг доғларидек кўкиш суратда
Каттаю кичиги парижон мутлоқ —
Судралиб боришар тунд сукунатда.

Федерико, улар узра сен шу чоқ
Барча баҳорларнинг рангига чўмган
Мовий қуш бўлиб уч! Сеникидир шан
Ой ва нард, зайтун ва қалампирмунчоқ!

ЙЎЛ БЎЙЛАБ

Йўлда, йўлда,
йўлда!

* Нард — бир хил хушбўй ўсимлик.

Мен кетяпман, қаён — билмайман,
йўлда;
мен кетяпман, кетяпман пулсиз,
йўлда;
мен кетяпман зўр қайғу билан
йўлда.

Узоқдадир мени ахтарган —
йўлда;
кутган одам буткул йироқда —
йўлда;
мен гитарни қўйдим кўндаланг
йўлда.

Қандай чаққон бўлмиш оёқлар
йўлда;
узоқни ҳам аён кўрурсан
йўлда;
қўлни қаттиқ қисади барча
йўлда.

Ўз ғуссамни тута олсайдим
йўлда;
айлар мени бу ғусса адо
йўлда;
умуртқамни синдирдим шундан
йўлда.
Маили, узр сўргай у мендан
йўлда;
мен ўлдиргум яшамоқ учун,
куйламоқ ва яшнамоқ учун
ўлдираман қайғуни йўлда,
йўлда,
йўлда.

ЖАВОБ БЕР!

Сен Ватани тарк этдингми, айт,
Жавоб бер:
Бундай яшил диёр қайда бор,
Бундай зангор ер,
Қайда бундай хурмо ва осмон? —
Жавоб бер?

Сен унутдинг она тилингни,
Жавоб бер.
«Ю энд ай» деб ўзга тилда ё

Қиласан тақбир?
Соқов бўлиб яшайсанми ё —
Жавоб бер?!

Отанг сенинг бу юрт ҳақида,
Жавоб бер,
Ула туриб айтмаганмиди:
«Жаннатдир!»
Қайда чирир сенинг суягинг,
Жавоб бер?!

Сўйла, бадбахт, сўйла, жавоб бер,
Жавоб бер!
Бундай яшил диёр қайда бор,
Бундай зангор ер,
Қайда чирир сенинг суягинг, —
Жавоб бер!

ЧИЛИ БИЛАН ХАЙРЛАШУВ

Алвидо!.. Боз қанот қоқмоқда дилим,
Лекин мис қиёфанг маъюс нур каби
Менинг юрагимда кетгайдир, Чилим!

Очиқ хат сингари очурман қалбим:
Сен менинг юртимсан! Мен учун ҳам ғам
Бахтсиз одамларнинг гезарган лаби.

Олиб кетмоқдаман: мен билан ҳамдам
Ипак ва темиринг, каптар, вулқонинг,
Чўғланиб ёнгувчи ул қорларинг ҳам.

Мен олиб кетурман қирлар армонин
Ва дайди ит каби олиб-югурган
Магеллан бўғози шамол-бўронин;

Копнуэ гулин ҳам — хушбўй уфурган
Ва янги бир тонгнинг алвон тусида
Овлоқда мен учун таъзимда турган.

Бир малак ётаркан тинч уйқусида,
Осон элтди мени узум шароби
Хуш иффор таратган гўзал изидан;

Олиб кетгум кўшлаб яра ҳисобин, —
Кўрдим гоҳ йиқилиб, гоҳ турганингни,
Очкўз оломондан тортган азобинг;

Ул бўри тўдасин қутурганини,
Лашкарлар тўлқинин исёнин кўрдим,
Асов галаёнинг ўкирганини.

Туз, дори йилтираб гаройиб нурдан,
Оқшом мен даштларда титраркан олиб,
Очиқдан кўзларнинг ғуссасин кўрдим.

Кўмир дўзахига, туриб-йиқилиб,
Тушдим ва кончилар билан мен тотдим
Ажал ҳавосидан, юрак сиқилиб.

Дардошман, қуролдош. Душманлар зотин
Гарчи яшолмасман сен билан қириб,
Лек шаҳид партизан — Мануэль¹ отин
Олиб кетажакман бир байроқ қилиб!

ЎОРА ДЕНГИЗ

Паришон ва бир бинафшаранг
Денгиз узра тун.
Балиқчилар овозидан танг —
Безовтадир тун.
Денгиздан тун сари кўтарилар ой,
Ойни қучар тун.

Денгиз — мисли тун.

Тун қаърида фақат бир қўшиқ
Сокин тўлқин узра таралар;
Тун қаърида фақат бир қўшиқ.

Балиқлар ҳам тинглар: сузмэқда
Тун бағрида фақат бир қўшиқ
Ёқиб-ёқиб муздайин сувни.

Тун қаърида фақат бир қўшиқ...
Тун қаърида фақат бир қўшиқ...
Тун қаърида фақат бир қўшиқ...

Денгиз — мисли тун.

Оҳ, мулаткам, олтин севгилим,
Оҳ, мулаткам, севгилим, нурим,
Олтинда ҳам, кумушда ҳам — сен;

¹ Мануэль Родригес (1786—1818) — Чили мустақиллиги учун курашган.

Қалампирмунчоғу пўртақол гул-ла
Оч эркак денгизнинг бўйидасан сен,
Шу денгизнинг қўйнидасан сен.

ЯЛПИ ҚЎШИҚ

Қарағайга чиқ, кабутарим,
Назар солгин энг баланд шохдан:
Кўринмасми менинг дилбарим,
Келмасмикин у ўрмон ёқдан?

— Нелар кезар боз сизнинг ўйда?
Дилбарингиз ҳозир бу замон
Енғоқ чақиб ўлтирар уйда!

Кабутарим, кутарман ўпич,
Дилбаримга эслатгин буни.
Кўп бор ваъда берди-ю, у ҳеч
Бир бор ҳады этмади уни.

— Нелар кезар боз сизнинг ўйда?
Дилбарингиз ҳозир бу замон
Қаҳва ичиб ўлтирар уйда!

Дилбарга айт, кабутарим, тез,
Кўймоқдалар — мен бўлдим адо,
Тобутимнинг бошида шу кез
Айтиб қолсин сўнгги алвидо!

— Нелар кезар боз сизнинг ўйда?
Дилбарингиз маккажўхори
Еб ўлтирар бу замон уйда.

ФАЙЁД ХАМИС КУБА

БЕДОР НАЗОРАТЧИ

Сингю Витьерга

I

Эшитдингми, қандай сокин нола чекиб қобиқ ёрди кун?
Кўряпсанми юзларга шакл берган
шуълаларнинг кумуш елканин?
Қишлоғини соғиниб лаб тишлайди қария испан.
Бармоқлари синдирмоқда стаканни товушсиз.
Бедарак ўғилнинг хаёли билан
унинг ватанида ҳозир уйғонар она.
Ўжирлаган шаршарадай чиройлидир шиша синиқлари.
Хотирада эмас — шундоқ кўз олдида
пайдо бўлар олис болалик
ва кулранг қабоқларга қанот уради — нима бу?
Қапалакми ё кўзёш?
Дафъатан кўраман: мен — гўдак, «Вальекаслик бола»дек,
ва менман — қадимий думалоқ гардишда турган
бобом суратининг беқут сояси.
Айт менга, бу деразада ҳеч пайт ойна бўлмаган, деб айт,
йўқолиб бораётган бу аянч шаршалар эса —
менинг тунги алаҳлашим самараси, де.
Эшитяпсанми, худди бировни нозанинлар чорлаган каби,
қандай ҳирсли куйлар уларнинг майин терилари?
Мулат ўтар уйқусираб итарганча аравасини,
ўтади юк машинаси усти тўла жандарм
ва мунгли жаранглаб тор кўчаларга
тўкилади ҳуркак шуълалар
қуйган ой сингари баданларидан.
Ойнанинг нарёғида ўтирган дўстим,
шу ердამисан? Ёки боғдан қулай жой топиб,
Тингламоқдамисан
Юрагингга ҳасрат бўлиб қуйилаётган
фавворанинг оппоқ оқимларини?

II

Сал наридан ўтар бир оқсоқ одам,
лотерея билетлари сотувчи кампирлар соясидек.

Тутунлар ва яшил майсалар аро бўй чўзади у ғамгин.
О, ёмғир биродари!
Мен қичқирай, ёрдам бер, ёрдам!
Томирида иссиқ шарбат оқаётган эй, йиртқич!
Суякларимни сен асра авлодлар учун!
О, қоним менинг!
Тилла баргли терак тўкар пойига
мойчироққа ўхшаш уруғларини.
Сукунатга элтасан сен мени ўшанда.
Ўт-ўлан биродари!
Мендан нима учун нафратланасан?
Ўзингга боқ, мана, менинг кафтимда:
Сен бор-йўғи қалбимнинг шайдо ва мужмал
акс-садосисан,
бошқа ҳеч нарса эмас.

V

О, эшиклар!
Фонуслар остида шивирлайди чанг,
ғичирлайди мунис дарахтлар
Унутишнинг кўз илғамас ҳалқаларидай.
Биласанми? Мен эшикларни
қарийб ўзга тушларни чертган каби черта оламан.
Деразада пайдо бўлиб ўша заҳот йўқолган аёл,
менга кўз ташлади — мен деярли бахтлиман.
Менинг қалбим эса, гўё боғланган йиртқич,
ётар оёқларим учида беҳол, — менинг қалбим
телбалик яралаган дарғазаб нафосатдир.
Биласанми? Мен тунлари пичирлаш каби
ёпиқ эшикларни ўтаман тешиб... Изҳори муҳаббатдек.

VI

Ўлим каби тасодифан, тақиллар эшик.
Вафодор табассум, хуш ҳидлар рақси,
ҳилпирамаган елкандек кўйлак.
Менга маълум туннинг барча маросимлари,
унинг энг содиқ ва энг жасур соқчиси менман.
Худди аёлнинг куйлаётган сочлари мисол,
кўчаларда шамол чайқатаётган
гуллар гулчамбари — менинг ёстигим.
Мен қўрқмайман, йўқ.
Чанг сузар хонамда бамисоли қум,
шу мўъжаз саҳрода,
гўё итоаткор ва доно ҳўкизнинг иссиқ нафаси.

Ойналарни очич қолдир, уйқу билмас чоҳлардир булар.
Шу зар нурлар соҳилига ечиб ташла кийимларингни,
о, қайғули, ҳорғин севгилим,
сўнгра юрагимга қўйгин бошингни,
Ахир, тақдиримда пайдо бўлганингдан сўнг,
яна ҳам аччиқроқ бўлиб қолган шу
ёлғизликнинг қора шаробин ичиб ётар бу юрак.

VII

Аллақачон отди хўрозлар тонги, ўлим хабаридай
йўлақларда титрар акс-садо.
Қора қўллар ўлаётган каби шамолда, жим оқади жанг...
Шаффоф ғилдираклар шалдираётган
ва қиш дами пуфлаганда учқун мисоли
осмонида қушлар сўнган эй, мужмал дунё.
Кимдир рашкли сўроқларин бошлайди шу дам,
кескин овоз синдиради совуқ ҳавонин.
Хув ана, сояда, устунлар аро,
яланғоч ёруғлик қувлаган
тунги шарпа бекиниб турар
кўзларида ёввойи, сокин эҳтирос.
Мен, холос, уйқусиз қон томчисиман,
ўргимчакман, соқов сўнгсизликда чўғланиб турган.
Ким, ким билади менинг тўғримда?
Ким уйғонар мени ўйлаб ярим кечада?
Настарин тус ҳужрам ҳам мана,
тантанавор нурга тўлмоқда.
Нима, эшитмаяпсанми сен, сутфурушнинг овозин?
Демак, ором олиш вақти келмиш сенга ҳам,
бу ерда, айни ялпи хуррак марказида.
Аллақачон лабларинг ўлик, нигоҳинг ўчган.

ЖАЛЛОД ҚЎШИГИ

Жаллод атиргулни майин силайди,
жаллоднинг юзига бир тароват бахш этади атиргул.

Бугун осмон пахтадан, умбалоқ ошар қушлар
ўткинчиларнинг бир хил қалпоқлари устида.
Қушнинг Бальзак ҳайкалига қўнгани билан
ҳеч кимнинг иши йўқ.
Бертольд Брехт ўлгани билан ҳеч кимнинг иши йўқ,
ер юзи ҳакамлар, машшоқлар, жиноятчилар билан
ер юзини тор қилгани билан ҳеч кимнинг иши йўқ.
Ер юзидан узоқлашар заъфар олов, ёз ўлаётир —

ҳаммасидан муҳими шу, болалар қуёшсиз яшай олмайди,
ёш ва қари, оқ ва қора яшай олмас қуёшсиз.
Париж ибодатхонасининг кўҳна тошларида ўлаётир ёз.
Сизнинг қуйма жағларингизда ўлаётир ёз,
сизнинг автомобилларингизда,
сизнинг сохта қонунларингизда.

Улади ёз.

Жаллод атиргулни майин силайди,
жаллоднинг юзига бир гароват бахш этади атиргул.

Умуман, сен ҳам — ҳам авлиё, ҳам жаллодсан —
ҳам жаллод, ҳам авлиёсан.

Бунда жуда чалкашиб кетиб қора қанотлари остига
биқинади адвокатлар.

Бир одамнинг жонини олмоқ ё мингини сушт оловда
ёқмоқ — бир хилда жинойтдир.

Мен қотил эмасман, гарчи сўзларим,
генералнинг жигарига қаттиқ ботса ҳам.

Бугун осмон пахтадан яралгандай, умбалоқ ошар қушлар
ўткинчиларнинг бир хил қалпоқлари устида.

Олтин нур элтади тумшугида қушлардан бири,
бошқаси қаноти остида элтар

ўлган куннинг ранглар жасадин.

АРАБ ЭРТАГИ

Сен жимсан, Марианник, кўзларингда эса
потирлайди каптарлар.

Ҳар нигоҳинг, пишган мевадек, тун қўйнига
тушар узилиб.

Мен сенга бир эртақ айтаман, бир бетайин ҳикоячи
бўлсам-да, гарчи, боши қолиб, кўпинча

охиридан бошлайман ёхуд сўз юритаман
яқинда рўй берган ва ҳақиқатга

ўхшашга улгуриб-улгурилмаган бир воқеа ҳақида...

Аmmo сенинг сукуватингда қанотланар-да,
эртакка айланар сўзларим. Бу эртақ сенга.

Бор эканда, йўқ экан,
Париж шаҳри кўчаларида
Бин ал-Сабуний деган
бир қароқчи яшаган экан.

Биласанми Сен-Жермен хиёбонини?
У ҳолда эшит:

бир куни у ерда кечга яқин борарди
сенга ўхшаш оқбадэн бир қиз,
кокиллари гўдак лабида мойчечак асали эди нақ...
Ўиз шошарди, қиз изидан шошар эди Бин ал-Сабуний,
кўзлари ялтирарди худди пўлат ханжардай...
Эшитяпсанми, Марианник? У танлади қулай бир жойни,
орқасига қарашга ҳам қўрқар эди шўрлик қиз эса —
ҳа, уни қўрқитиб юборган эди
бу даҳшатли, бу думрав шарпа.

Бу кимсасиз жин кўчада етиб олди қизга у,—
қиз қалтирар, қичқирмоққа етмас ҳатто мажоли,
қайқи ханжар рўпарадан ялтираб кўринганда,
шоша-пиша қароқчи эса севгисин этди изҳор...
Аммо ўша заҳоти қуюқ бир мовийликка
қоришди қиз ногаҳон,
худди тонгда ўпқонга ютилган юлдуз каби...
Оёғидан чалгандек биров
гурс этиб қулади қароқчи бинафшаранг,
намчил асфальтга.

Бечора Бин ал-Сабуний,
бармоқлардан сирғалиб чиққан юлдуз парвозидан ўлди!
Жасадини тонгга яқин Сен-Андре-Дезар
майдони ёнидан топдилар,
қиндан чиққан кўзларининг ханжарлари сўнган
бир тарзда.

Юзта ишқ дostonи топдилар
илма-тешик чўнтақларидан,
Қиннаирам исмли ўша қизга аталган
юзта ишқ дostonи...

Эшитяпсанми, Марианник?
Шундай, ғалат ишлар бўлиб туради
новдалардан тўкилган куз алангаси
хас-чўп аро, ҳўл асфальтда аста-аста сўнаётган
шу Парижда.
Сен ҳали ҳам жим ўтирибсан, менинг эртагим эса
қарийб етди ниҳоясига,
Сена узра учмоқда яна кўзларингнинг каптари.

Бу — чўкмоқда бўлган туннинг биринчи юлдузлари.

БОЛАЛИҚ БОҒИ БЎЛМАГАН МЕНГА ОСВЕНЦИМ

Болалик боғи бўлмаган менга Освенцим. Мен ўсдим
ўт-ўлан ичида, ҳайвонлар ичида, бизнинг қулбада
туни бўйи ўчмас эди қашшоқлик шами.

Шохларда осплиб турарди қуш инлари ва юлдузлар,
ва йўлларда ҳадиксираб дайдир эди опшоқ от.

Болалик боғи бўлмаган менга Освенцим. Эсимда,
биз фақат қатл этар эдик калтакесақларни
ва ўчоқлар тутуни фақат — ёмғирли тунлар эди:
эсимда, сой бўйида қизлар кулгиси,
тердан шилта бўлган отам кўйлаги,
саркаш сувнинг у даҳшатли ўкириги ҳам.

Болалик боғи бўлмаган менга Освенцим. Мен ердим
конфетлар, алам ютардим, учирардим фанер самолёт
ўт-ўланлар булути аро — одам териси эмас.
Ҳа, менга, чамаси, омад ёр эди — мен ўсдим
ватаним қуёши остида (ҳеч ким, ҳайвондек,
зўрламади тўрт оёқлаб юрмоққа),
аммо мендан, кимлигимни сўрасангиз,— соядан чиқиб,
Освенцимда бўлганлар қаторига бориб тураман.

ЖАЗОИР ТОҒЛАРИДАГИ ЕШ СОЛДАТ ЖАН-ПЬЕР ЛЕПТИ ШИҚОЯТИ

Феликс Пит Родригесга

Кўйлагимнинг чап чўнтагида
қайлигим сурати ва новвотли бир қутича —
онажоним совғаси.
Лаънати милтиқдан елкам зирқирар,
оғирлашиб борар кундан-кун милтиқ,
негаки, мен у билан ўз уйини қўриқламайман,
негаки, мен ўлдираман у билан
ўз уйини қўриқлашга аҳд қилганларни.
Билмадим, болаликнинг

пушти сопол томларини қайта кўрармиканман.
Биримиз қайтамыз мукофот билан,
бошқамиз — рефрижераторларда.
чунки у фронтга ташийди озиқ,
бизнинг мурдаларни эса Францияга.

Мен милтигим ўқи билан
осмондаги юлдузларни ура олмайман,
қонга ботган каптарларни отаман,
мен — нафосат қотили, дарахтлар қотили,
осмон қотили.

Мени ҳайдаб келмадилар бу ерга севиш учун —
ҳайдаб келдилар милтиқ милидан
ўлим дея қичқариш учун.

Қулоғимга генералларнинг
баладпарвоз сўзларини қўйдилар тиқиб,
эшитмасин дея токи дарахт ортидан
менга қараб ўқ узганларнинг қувончли ҳайқириғин.
Гоҳо енгилган шердек ерга қулар ўзлари.

Ювиб кетар ёмғир менинг этикларим изини,
аммо менинг жиноятларим қонини юва олмас.
Ёки қотил бўлиб, ё бўлиб қурбон,
рефрижераторда ёки мукофот олиб,
биламан,
бир томчи қон бўлиб мангу ўламан.

ШУ ОЗОДЛИК УЧУН

Мануэл Наварро Лунга

Шу озодлик учун шаррос ёмғир остида куйламоққа
бор-йўғингдан кечишинг керак!

Шу озодлик учун елканга халқ елкаси

тегиб турганини ҳис қилмоққа

бор-йўғингдан кечишинг керак!

Шу озодлик деб тонг гулидек қалбинг очмоқ учун,

гулдуросли фабрикалар, ёруғ мактаблар,

сўқа зарбидан гичирлаётган тупроқ,

тушларида кулаётган болалар учун

бор-йўғингдан кечмоғинг керак!

Озодликдан бошқа нажот йўқ,

озодликдан бошқа йўл ҳам йўқ,

озодликдан бошқа ватан йўқ,

шеър ҳам бўлмас озодликнинг юксак мусиқасисиз!

Ўз қашшоқлигидан мақтанмоқ учун

азалдан оёқости қилиб келган зотларни

титроққа солиб қўйган шу озодлик учун;

ситамгарлар учун абадий тун,

халқ учун энди енгиб бўлмас,

такрорланмас тонг бўлган шу озодлик учун.

Сўлгин ёноқларни,

яланг оёқларни,

тешик томларни,

оч болаларни ёритган шу озодлик учун;

шу озодлик учун, ёшлик олами учун;

олам каби гўзал,

шу озодлик учун

бор-йўғингдан кечмоғинг керак,

бор-йўғингдан — ниманики талаб қилса у!

Ҳаммасидан — ҳатто ўз соянгдан ҳам!

Ҳаммасидан — ҳатто ҳаётингдан ҳам!

РОБЕРТО РЕТАМАР КУБА

ЎША ПАЙТДА, ОЛИСЛАРДА...

(1944)

Етилиб қолган эди қарийб у машъум уруш,
олақуроқ харитадан
йирик мамлакатларни изларди бармоқ.
Унинг қашшоқ мавзеда кечган
ғуссали ўн уч ёши борарди ўтиб.
Бир неча дўст, китоблар, рад этилган
муҳаббат (ўша пайтдаёқ!) илк ваҳима, умидлар.
Уфқлар ёнарди аллақайдадир,
аммо у ҳали буни билмайди,
ҳали бир неча йил билмайди...

ВИЗЛАРИМНИНГ ЕШИ

Тўнғичимиз —
инқилобий сафлар тенгдоши,
Плайя — Хирондаги зафаримизга
Тенгдир кенжа қизимиз ёши.
Вақтни бошқачароқ ўлчаш ҳам мумкин,
Аммо қалбнинг ўз ҳукми бор, тарози-тоши.

УЛАРНИНГ УЙИ БОР ЭДИ...

Уйи бор эди уларнинг — шинам ҳамда кенг.
Уруш бошланганда эвакуация қилишди,
Бўм-бўш хоналарда меҳнат қилишга,
жанг қилишга яроқли
одамларгина қолди.
Кейин «Б-52»лар ер юзидан супуриб ташлади
вилоятдаги барча уйларни.
Омон қолмади ҳатто бирорга бута.
Эвакуация қилинганлар қайтиб келишди
уч ҳафта бурун.
Ҳажми худди ўз уйларидек
келадиган чоҳ ёқасида —

омонат кулбаларда яшапади энди улар.
Бананлар шовуллайди бу чоқ тубида,
товуқлар қо-қолайди...

БУНИ УНУТМАСЛИҚ КЕРАК...

Нацистлар Парижда
қўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган
қирғинбарон уюштирганда,
«Герника»син чизди Пикассо
ва нацист генералига деди:
«Бу сизларнинг ишингиз!»
Ўша нацистлардан бир нечасини
Ўтқазишди кейин қора курсига,
Кейин эса осиб юборишди.
«Бу сизларнинг ишингиз!»
Унутмаслик керак буни ҳеч қачон.

ЙИГИРМА ЙИЛ ЎТГАЧ

Йигирма йил муқаддам
«Қайлигим бўл!» дейишим керак эди сенга.
Эслолмайман, бугун, ёдимда ҳам йўқ.
Алламбалолар дедим ўшанда талмовсираб.
Аммо бугун фахрланаман топа олганимдан
ўша сўзларни.
Мени сенга етказган ҳам ўша сўзлар аслида.
(У сўзларни эсламоқ, айниқса, ҳозир жоиз.)

Т О В У Ш Л А Р

Сукунат, бу ерда сенга нима бор?
Бомбаларнинг ёрилишига
қўз, қулоқ кўникиб қолган бу юртга
қаерлардан келиб қолдинг эй, ёмғир?
Ғалати жаранглаши мумкин,
ҳатто тоқат қилиб бўлмас даражада
ёмғир ҳам, сукунат ҳам.

Қ У Т Л О В

Дарахтларнинг яқин дўстиман.
Умр бўйи ҳамсуҳбатимдир
ям-яшил,
серсоя кабельеролар.

Ассалом, самбиттол,
шамол парширатган ипилқиларин,
улоқча, заҳматкаш чумолига ҳам
бирдай азиз,
самбиттолим, омон, бормисан!

Шохи қуюқ,
шу қадар қуюқ;
барги — соя,
танаси — соя,
остигача жамулжам соя
хайрли кеч, талабчан дафна,
хайрли кеч тунги устозим.

Хайрли кеч, тинч ухлагин сарв!..

* * *

Поёни йўқ коинот аро
Ўша-ўша: мубҳам юлдузлар
Порлашига писанда қилиб
Саволларга тутасан мени.
— Ростми,— дейсан пичирлаб базўр,—
Шу гап ростми, Роберто, ростми,
Ишонмайсанми сен дунёнинг...

Шамол бу пайт лабингдан учган,
Тутаётган ушбу саволни
Қўтариб боради ердан самога.
Мен юксакка — юлдузлар сўниб
Бораётган осмону фалак
Буржларига қарайман тўниб.
Бу ақиқ лабларнинг бир умр
Сўлмаслигин истар эдим мен...
Қўлимдан нима ҳам келарди бироқ!

ОДАМ БОЛАСИ

Хатинда,
безавол бир сокин кечада
алаҳсираб, чинқириб
хонани бошига қўтарди
бешафқат қисматнинг
синовларида чиниққан одам:

Тушига киргандир, эҳтимол, уруш.
Тошдан эмас, ахир, чиниққан одам.

Одам бу — аввало одам боласи.

НИМА БИЛАН МАШҒУЛ ЭДИК?..

1966 йилнинг 15 июлида
нима билан машғул эдик биз?
Денгиз,
Қуёш,
Қулгу таъмин берар бу сана.
Аммо худди шу кун
Тинч океаннинг шўрхок эпкинларин симираётган
Нгугуй балиқчилар посёлкасида
илк бор америка бомбалари портлади
кунпаякун бўлмагунча то
соҳилдаги барча қулбалар.
Ёғаверди улар беш кун устма-уст.

Нима билан машғул эдик ўша кун
биз бадбахтлар?

ДАҲШАТЛИ ВА ЖУДА ҲАМ ОЛИС...

Америка чандиқларини
пайпаслайман қоронғуликда.
Неча бор қон йиглаб
биз ташлаб чиққан
Жанубнинг соя-салқин
ўрмонлари,
Оташнафас вулқонларига
иссиқ кафтларимни босаман.
Ўз еримнинг юраги бу —
Мўъжиза бу — ғуссал, нажиб.
Яллиғланган зулматининг
ваҳшатидан қўрқулик!

О, Кашфиёт, бардам бўл, чўкма!

Даҳшатли ва жуда ҳам олис
Бу юрт узра безгак тутгандек
Қалтирайман саросимада...

ОҚШОМ ВА ЁМҒИР

Осуда ва мусаффо оқшом.
Ҳаводан нафаси турса-да, анқиб,
зарралари —
жовдир кўзли томчилар
шапалоқ баргларида титраб турса-да,
Ёмғир тинди.
Ва лекин осмон
Мовийлашиб борар бежоду.
Ҳолбуки, ложувард булутлар
увадаси силкинмоқда бешумор.
Солланиб сузмоқда,
кулмоқда...
Шамол ҳам ухлади.
Ёмғир шовқинлари остида
кўзларингни эсладим бугун.
Ёмғир баданингни эслатди менга.
Оқшом эса ложувард булутлари-ла
нимагадир ёдимга солди
сенинг мунис қарашларингни.
Бир оқшом худди шундай ёмғир қуяди,
дедим ўзимга-ўзим,
Худди шундай намхуш ёмғир
гулларимизга ёғар,
баргларимизга,
уйимизни йўргаклар томчилар билан.
У узун-узун шиша толалар
ўраб олар одимимизни...
Ҳа, бир оқшом ноғора қилиб,
Томимизни чертади ёмғир.
Шу боис, мен бирорган балиқ
илинмаган шаффоф жала тўрига боқиб,
боқиб чечакларнинг лаб очишига,
муттасил бу бўгани ичиб,
худди меникидай ғамгин нигоҳинг,
кафтларинг,
ўзинг,
бугунги оқшомга менгайдиган хўб
бўлғуси оқшомлар ҳақида ўйладим.

СЕСАР КАЛЬВО ПЕРУ

ШОИР ХОНАСИГА ТАШРИФ

Шоир хонасига ташриф буюринг.
Остонадан —
Юрагимгача —
Агар санасангиз —
Элик пиллапоя камбағалчилик.
Ундан кўтарилиб,
Чапга бурилинг.

Агар йўлда
Менинг қайғумнинг елкасига суяниб,
Меҳр рўмоли тўқиётган
Онамни кўрсангиз,
Шоирнинг хонаси қаерда деб,
Ундан сўраб кўринг.

Сарғайиб-сарғайиб йўқолаётган
Баҳорга тикилиб турган
Эвеличани учратсангиз агар,
Ундан сўраб кўринг,—
Менинг юрагим қайда
Ва қайдан борилар шоир хонасига.

Агар йиғлаётган қувонч учраса,
Яна учраса бепойн қумзор,
Қаерга боришингизни
Қум доналаридан сўраб кўринг,—
Шунда шоир хонасига кириб борурсиз.

Мана — стол ва чироқ,
Мана — қоним тўла сиёҳдон.
Бошқасида айрилиқ — лим-лим...
Ўргимчак тўр солган бурчакда чалкашиб ётар
Қимнингдир чанг босган кўзёши,
Столда эса қоғоз.
Вақт оғир бошини эгиб ўлтирар
Қоғоз устида ..

Шоир хонасига ташриф буюринг,
Эринмай бир қаранг шоир хонасига
Менинг юрагимдан
Ҳар бир юраккача
Эллик пиллаюя сабру тоқат,
Ўртоқлар, чопқиллаб чиқингиз ундан.

(Агар мени
Топа олмасангиз,
Сўраб кўринг, қаерларда мен
Олов ёқаяпман ёнгин чиқаргани.)

ВАРАҚА

Ёзилмаган сўзлар
Бугундан бошлаб
Жимлик
ва булбулнинг созидан нафис.

Ой нури бағрида
Чиройли сўзлар
Уятли сўкишдай етар қулоққа.
Мурда ис бурқсиган ҳаёт ҳақида
Яна нима дейиш мумкин,
Дўстларим?
«Бу ҳаёт — покиза шабада каби
Тиниқ ва гўзал», деб ёзмоқ мумкинми?
Бу ҳаёт — ҳар куни
Тупроққа қориса бизни,
Бу ҳаёт ҳар куни
Маккорона бўғса,
Ҳатто заҳарлашса
Ёмғирларни ҳам...

«Уят!» деб айтгувчи,
Ахир, топилар...
О, диди олийлик,
Тили нафислик —
Чекин нарига!

Ахир йўқ,
Ахир, йўқ,
Гулларнинг шивир —
Қотил куз уларга
Ўзини баҳор деб таништирган.

Шоирлар кўксидан
Фавворадай отилган

Юлдузли — дарёлар ҳам йўқ,
Ҳайгулар ҳам йўқ —
Сўнгги қатра ёшгача
Ичиб адо қилди уни аблаҳлар.
Ҳозир ўзим ҳам кўриб қолдим:
Икки қарга қўнди
Менинг ҳам тилимга
Эшитяпсизми, шоирлар!
Эшитинглар!
Эслаб қолинглар!
Анчадан буён бизнинг еримизда
Ҳамма чиройли сўзлар бўғизда
Тиқилиб турар
Қон ва ёлғизлик.

СЕСАР ВАЛЬЕХО НИКАРАГУА

ХАЛҚ ҚУДРАТИ

Жанг тугади. Ҳалок бўлди аскар.
Енига тиз чўкди ўртоғи:
«Ўлмагин! Мен сени севаман, ахир!»
Аммо у бежон эди, бежон эди ғақат.

Кейин икки дўсти қўшилиб бўзлади:
«Кетмагин! Тириклар ёнига қайтгин!»
Аммо у бежон эди, бежон эди ғақат.

Кейин ўн, юз, минг, юз минг одам
унга нажот истаб йиғлашди:
«Ўлимдан кучлидир сенга севгимиз»,
Аммо у бежон эди, бежон эди ғақат.

Миллионлаб одамлар нола қилдилар
Бошида туришиб: «Биз билан қолгин!»
Аммо у бежон эди, бежон эди ғақат.

Шунда инсоният эгилди унинг бошида.
Нохос бебахт аскар кўзини очиб,
Ўрнидан оҳиста турди-да,
олга юриб кетди,
кимнидир елкасидан қучиб.

ҚОРА КУН

Биров деди:
— Кўксимни ўқлар
тешиб ўтганда
Марнеда бўлганди
Менинг энг қора куним.

Бошқаси деди:
— Мен энг қора кунимни
Икогамада учратдим; соҳилдан ювиб кетди

Одамларни зилзиладап мавжланган денгиз —
Мен омон қолдим.

Яна бири деди:
— Кундузлари ухлаб қолсам
бу — менинг энг қора кунимдир.

Яна бири деди:
— Бир гал ёлғиз қолгандим,
Ўша менинг энг қора кунимдир.

Яна бири деди:
— Мен энг қора кунимда
зиндонга тушгандим Перуда.

Яна бири деди:
— Менинг энг қора куним —
отамни тушунган кунимдир.
Охир бири деди:
узоқ жим қолиб:
— Менинг қаро куним
Ҳали келган йўқ...

* * *

Дурбинга ишонгин, кўзларга эмас,
Шотига ишонгин, зинага эмас,
Қанотга ишонгин, қушларга эмас
ва ишон ўзингга, ўзингга, ўзингга мудом.

Шаробга ишонма, жомга ишонгин,
Тирикка ишонма, ўликка ишон,
Ёвузликка ишон, ёвузга эмас
ва ишон ўзингга, ўзингга, ўзингга мудом.

Бир кишига эмас, ишонгин кўпга,
Шимга ишонмагин, оёққа ишон.
Ўзанга ишонгин, оқимга эмас
ва ишон ўзингга, ўзингга, ўзингга мудом.

Деразага ишон, эшикка эмас,
Тўққиз ойга эмас, онага ишон,
тақдирга ишонгин, тасодифгамас
ва ишон ўзингга, ўзингга, ўзингга мудом.

ГАБРИЭЛА МИСТРАЛЬ

ЧИЛИ

ОНАЛАР АЙТГАН ДОСТОНЛАР

У ҚАНАҚА БҰЛАР ЭКАН?

У қанақа бұлар экан? Гулларнинг япроғига узоқ тикилиб, кейин у баргларни қувонч билан ушлаб кўраман: мен ўғлимнинг рухсори худди шу гул баргидай, юмшоқ, беғубор бўлишини орзу қиламан. Мен маймунжоннинг новдаларини тўзгитиб ўйнайман. Мен унинг сочлари қора ва қуюқ бўлишини хоҳлайман. Бордию болам қорачадан келган, кулоллар севадиган қизғиш лойнинг рангига ўхшаган бўлса ҳам, сочлари менинг бутун ҳаётимдай оддий, силлиқ бўлса ҳам ҳечқиси йўқ.

Мен тоғлардаги туманга қопланган ўнгирликларга тикиламан. Назаримда, туман худди қиз бола қиёфасига, позик-ниҳол қиз боланинг қиёфасига ўхшаб кетади. Майли, қиз туғилса ҳам.

Лекин энг муҳими, бола худди эримнинг нигоҳидай мулойим, меҳрли, иссиқ нигоҳ билан менга боқадиган бўлсин, боланинг овози худди эримнинг товуши сингари дилбар, эркаловчи, самимий бўлсин. Зеро, мен кутаётган инсонни худди ўз бўсалари билан мени бахтиёр этган кимсани севгандай севай.

УМРЛИ ДАРД

У менинг жисмимда азоб чекаётганидан беҳол бўлиб рангларим ўчиб кетади. Унинг қимирлашидан дард чекман, мен кўрганим, лекин танамда ардоқлаб юрганим жоннинг бир ҳаракатидан ўлиб кетишим ҳеч гап эмас.

Аммо мен бу дардни ҳис қилишим, унинг менга боғлиқлиги фақат танимда эканлигидангина деб зинҳор ўйламам. У дадил қадам ташлаб ўз йўлини топиб юрганда ҳам, ҳатто жуда узоқлашиб кетганда ҳам унга келган шамол менинг танамни қамчилайди ва унинг чинқириғи менинг лабларимдан кўтарилади. Менинг йиғим, менинг табассумим сенинг чеҳрангга туғилади, ўғилгинам!

ШУ ТУФАЙЛИ

Майсаларнинг тагидаги ингичка жилга каби уйқуда ётган шу жон ҳаққи, менга озор берманг, огир юмушларни буюрманг, агар қандайдир таомни тусамай қолган бўлсам, шовқин-суронни кўтаролмай қолган бўлсам, ўша жон туфайли мени кечиринг.

Ҳаётнинг ҳамма пасту баланди, рўзгорнинг огир-енгилликлари ҳақида мен боламни йўртакли қилганимдагина мен билан сўзлашинингизни илтижо қиламан. Қўлингизни пешонамга қўясизми, бироқ озор топиб ўша ердан нидо беради.

ЕР ТИМСОЛИ

Мен илгари ернинг асл қиёфасини кўрмаган эканман. Ер худди қўлида гўдак кўтариб турган аёлга ўхшайди.

Мен энди нарсаларнинг оналик моҳиятини англай бошладим. Менга қараб турган ана у тоғ ҳам — Она, оқшомлари туман унинг кифтларида, тиззаларида худди гўдакдай эркаланиб ўйнайди. Мен водийдаги ўнгирларни эслайман. Унинг тубларида қоялар ҳимоясида ҳаммаёқни куйга тўлдириб ирмоқ чонади, мен ҳам худди шу ўнгирга ўхшайман. Мен ўз жисмимнинг туб-тубида кичкинагина ирмоқни ҳис қиламан. У ўзига йўл топиб, ёруғ дунёга келгунча мен ўз танимни қоя сингари унинг ихтиёрига топширганман.

БОЛАМНИНГ ДАДАСИГА

Дадаси, менга ёндашманг. Худди сув ўзидан нилуфар бунёд этганидай, сиз менинг борлигимда инсон ато қилдингиз. Энди мен нилуфар ўсаётган қўлдай осойишта бўлмоғим лозим.

Мени севинг, илгаригидан кўра қаттиқроқ севинг. Мен мурғаккина бўлсам ҳам сизга, сизнинг ҳаёт йўлларингизга ҳамроҳ бўладиган жон ҳадя қиламан. Мен жуда кўримсизман, мен сизга олам лаззатларидан тўла баҳраманд бўлишингиз учун яна бошқа кўзлар, бошқа дудоқлар тухфа ётаман. Мен шундай мўртманки, севгингиздан ҳаёт шароби тўла шишадай дарров синиб, шароб каби ёйилиб кетаман.

Кечиринг мени, dadаси! Менинг юришларим ҳам беўхшов, чой узатишларим ҳам қўпол, начора, ҳаммасига ўзингиз сабабсиз. Мана энди аранг қимирлаб юрибман.

Менга ҳар қачонгидан кўра ҳам меҳрибонроқ, ғам-хўрроқ бўлинг, дадаси, жонимга ҳаяжон солманг, юрагимни ҳам ўйнатманг.

Мен энди — енгил, ҳарир бир пардаман. Бугун менинг таним мисоли бир парда, унинг остида гўдак ух-лапти.

О Н А Ж О Н

Онам мендан хабар олгани келди. Биз ёнма-ён ўтирибмиз. Биз ҳаётимизда биринчи бор қандайдир оғир синовлар ҳақида сўзлашаётган эгачи-сингилдек ўтирибмиз.

У титроқ қўллар билан менинг қорнимни силади ва кўкракларимни очиб, авайлабгина учларини ушлаб кўрди. Назаримда, унинг қўллари тегиши билан мен худди нафис гулдек очилиб кетдим. Ва кўксимни қандайдир ёқимли ҳислар тўлқини тўлдириб юборди. Қизариб, уялибгина, не андишалар билан танамдаги дардларим ва хавотирларим ҳақида сўзладим. Сўзлар эканман, онамнинг кўксига бошимни қўйиб олибман. Мен қайта бошдан ҳаёт олдидаги таҳликадан унинг қўлларида йиғлаб турган кичкинагина қизалоқ бўлиб қолган эдим.

СЎЗЛАБ БЕРИНГ, ОНАЖОН!

Бошингиздан кечирган оналик дардларидан хотирангизда қолганини менга ҳикоя қилиб беринг, онажон! Қани, айтинг-чи, бола қандай туғилади? Таначаси ҳали менинг танамга боғлиқ гўдак қай йўсинда ёруғ дунёга келади?

Айтинг-чи, онажон, менинг кўкрагимга унинг ўзи талпинадами ёки менинг ўзим кўкрак тутишим керакми?

Меҳру муҳаббат ҳақидаги ҳамма билимларингиздан воқиф этинг мени, онажон! Янгича эркалашга, энг нозик, энг латиф эркалашга — эримнинг эркалашларидан ҳам ўтли эркалашга ўргатинг мени!

Уни қандай қилиб чўмилтираман? Қандай қилсам унга озор бермасдан йўргаклайман?

Мени тебратиб ўлтириб айтган аллаларингизни энди менга ўргатинг, онажон! Ҳамма қўшиқлардан ҳам гўзал бу алла гўдакни ором оғушига олади, онажон!

МУҚАДДАС ҚОНУН

Айтишларича, танамда жоним дилдираб қолибди. Лекин мен ўзимни жуда енгил ҳис қилиб, эркин нафас оляпман.

— Мен ким бўлдимки, — дейман ўзимга-ўзим, — ўғлимни тиззаларимда эркалаб ўлтирсам?

Ўзимга-ўзим жавоб қиламан.

— Аёл! Севгувчи ва севгиси биринчи бўсадан зурриёт тилаган аёл!

Тупроқ менга ва мен қўлларимда кўтариб турган ўғлимга қарайди ва мени шарафлайди. Чунки эндиликда мен мевали пальма дарахти ва жўяклар мисол жаҳонга ҳаёт берган мевали ва муқаддасман.

А Л Л А

Тун қоронғу, тун ғариб
Тун ичра қолди денгиз.
Мен бешигинг тебратиб,
Ўзни севмайман ёлғиз.

Осмон оламда ғариб,
Ойни ҳам қучди денгиз.
Сени қўлда кўтариб.
Ўзни сезмайман ёлғиз.

Инсон ер узра ғариб,
Топилмас бирон ғамсиз.
Сен билан тўлиқ бағрим, —
Эмасман якка-ёлғиз...

Э З Г У Л И Қ

Сенга атаб мен айтсам қўшиқ,
Бунда тупроқ билмайди ғамни.
Қулгинг мисол мулойим, илиқ
Тоғу тошлар, қирлар тикани.

Сенга атаб айтаман қўшиқ,
Ҳайдаб оғир ўйларни қуйдан.
Нафасингдан меҳрга тўлиқ
Ҳатто илон, қоплон уйида.

ПАБЛО НЕРУДА

ЧИЛИ

БИРДАМЛИК ҚАСИДАСИ

Биласанми,
нима гап у ёқларда?
Қимга қўшилсан?
Биласанми?
Қимга?
Бордию бир бало юз берган бўлса —
айбинг бор муқаррар бунда
сенинг ҳам!
Агарда билмасанг,
огоҳлантирай:
билиб қўй
сен четда
тура олмайсан.
Қайда сенинг қалбинг?
Оғзинг қайда?
Нега бақраясан
мени тушунмай?
Қўзингни,
тилингни
ёки қўлингни
ёки умидингни йўқотганингни
бирдан кўриб қолган
одам сингари...
Ҳой фалон,
пистончи,
ё писмадончи,
Шундай бўлиши ҳам
мумкинми ахир?
Энг азиз нарсангдан ажрала туриб
буни сезмаслигинг мумкинми ахир?
Ухлаб кетяпсанми?
Нима егандинг?
Минглаб одамларнинг
кўзларини сен
билмасмидинг ахир?
Қирмаганмидинг

ошхона,
баракми
ёки поездга,
яширин чироқни
кўрмаганмидинг?
Келаётган,
кетаётган
ватандошларнинг
қўллари
шунчаки бегона қўлмас,
сени қидираётган
қўллар эканин
ҳеч қачон сезмаган,
кўрмаганмидинг?

Сени!
Сени!
Бекор атрофга боқма,
чунки, билиб қўйки,
қўшнингни эмас,
сени чақиряпман,
сени,
ўзингни!
Бошқалар:
«Биз каммиз!
Бир шахс излаб топ!»—
деб менга илтимос қилишган ахир!
Баҳор нафасидан
эрта саҳарда
уйғонган япроқлар
мендан сўрашган:
«Нима қилаётир анов фалончи?»

Мен эса билмадим,
индаёлмадим...
Менинг ризқи-рўзим —
юлдузли осмон.
Ҳар нарса
сўроққа тутади мени:
«Қани фалон дўстинг,
пистончи дўстинг?!»
Аmmo сен —
сен ахир биласан-ку-а?
Улар жуда озчилик,
кунлар ва тушлар
сукут ва деворлар
ичра озчилик,

улар деворларга
урилмоқдалар!
Биз чекиб турибмиз,
чекяпмиз жим-жим
сен ва мен
иккимиз...

Тутун, бу —
гажаклар,
ҳалқа,
бурамлар...
Тутуннинг
қўкимтир ҳалқачалари...
Тутуннинг
маъносиз ҳалқачалари...

Демак, ҳаёт шуми?
Ёлғон!
Чап берма!
Менга сен
тез ёрдам
беришинг керак:
менга ёрдам берсин
сўз,
имо,
қўлинг!

Шунда,
барча қўллар,
имо ва сўзлар
ягона куч бўлиб
бирлашганида,
фақат шундагина,
ягона бир садо
ёйилганида,
машъум жимлигида
қора кечанинг
ягона юлдуздан
бирдан ўт чиқар.

ҲАЁТ ҚАСИДАСИ

Тун бўйи узлуксиз
Оғир болтаси билан
Мени чопди азоб
Уйқу қочириб
Ва қонга беланган
Чип-чип тошларни

Қоп-қора сув билан ювди у.
Мен ҳамон тирпкман.
Яна қайтадан
Оғир юкингни ҳам кўтариб кетдим,
Ё менинг ҳаётим,
Менинг ҳаётим,
Сени гарданымда обкетдим яна.

О, менинг ҳаётим.
Нурли косасан,
Бироқ тез тўласан
Заҳардай сувга,
Лойқа ўлик шаробга,
Талваса, жудоликка,
Ўлимга,
Гирдоби кўрқинч кунларга!
Қоронғи дўзахнинг қуюқ ранглари —
Хатарли нурларни,
Бир умрга сен сақлай оласан, деб
Кўплар ишонар.
Ёлғон гап!
Сокин тун ўтар ва сўнар.
Бир лаҳзадан кейин —
Ҳамма нарса бирдан —
Тўсатдан ўзгарар.
Умрим косаси
Ҳақиқий нур билан
Тўлар қайтадан.
Бизларни улуғвор
Иш кутар энди.
Зарб билан отилар кўкка каптарлар,
Жаҳоннинг ҳар ери бўлар муаттар.
Тингла, ҳаёт!
Бахтсиз шоирлар сени
Ёмон деб билдилар, ёмон деб,
Қурра гирдобининг ортидан қувмоқни
ва сен деб иссиқ уй-ўринларни
ташламоқни сира
истамадилар.

Улар доим сендан зарба едилар,
Сени излаб ўтирмадилар.
Қоронғи, қоп-қора тешиклар очиб,
нива тўла
қудуққа
кўмилдилар.

Елгон!
Ҳаёт,
биламан,
ғоят гўзалсан,
аёлдай майинсан,
сенинг кўксингдан
заиф-заифгина ялпиз ҳид келар.

Ҳаёт!
Ажойибсан ҳам баҳайбатсан,
Ўйноқи бўроннинг интилишисан,
Инсонга иқболсан
Ёки тилсимли
зайтун дарахтининг майин ёғисан!

Ҳаёт!
Сен саратон ишкомисан гўё,
Нурлар ютиб, уларни тўғри тақсимлаб
олтин ғужумларга айлантirasан.
Ким сени тарк этмоқ истаса агар
Кутсин
бир лаҳзами,
кеча-кундузми,
узун ё қисқа йил,
унумли йилни.
Танҳоликка маҳқумлар тутқунидан чиқиб
бир карра сакрасин
бошпанасин ташлаб.
Дўстларнинг кафтига
қўйиб кафтини
бирга курашмоқни ўргансин.
Қўрқмасин бахтсизлик жафоларидан,
уни мақтамасин,
уни рад этсин
ва ёки томчилар ўлик тошлардан
мустаҳкам бинолар қургани каби —
уни айлантирсин ўз фойдасига.
Азоб қўрганини йиртиб ташласин,
ва ўша ғам-алам қуроқларидан
иштон тикиб олсин
ўзига маҳкам!

Ҳаёт кутиб қолди.
Ким агар севса —
дегизининг ёввойи, нотинч ҳидини

ва ялпиз ҳидини
нафасга тўла,
янги униб чиққан ялпиз ҳидини,—
шундайларнинг барин
чақирмоқда Ҳаёт.

ҚУЁШГА ҚАСИДА

Мен қуёшни билмасдим,
Шимол тоғлари орасида,
Қиш ҳалқаси ичра
Яшардим.
Ерни эзар эди
босқинчи сувлар.
Осмон эса,
қирғоқсиз соябон эди,
яшил сочли
улкан
денгиз медузаси эди.
Ёмғир ёғар эди
томда,
қора япроқлар устида,
осмоннинг сувлари
тишсиз
улкан музликлардан
оқарди водийларга.
Кейин
дунёни кесиб ўтдим,
кўрдим
шимолни, жанубни
ва ниҳоят,
цирк майдонида
чошиб юрган
ярқироқ
қизил ёлли
шер сингари
дум-думалоқ,
қайноқ
яккаю-ягона қуёш
сахрода
менинг тепамга чиқди.
О, қуёш!
Осмон тубидаги гулгина!
Бизнинг машъалимиз,
Нақадар қудратлисан;

сен бутун жонли
мавжудотларни
яратган,
олтиндан қуйилган
улкан атиргул,
доим қайнаб турар
даҳшатли жазираманг,
доим
очофат олов
сени еб турар.

Осмоннинг марказида
улкан ошхона,
олтин киприк тагида
мусаффо қовоқ,
сокин
ва ғазабнок
мангу бир ўчоқ —
сенга боқмоқ истайман
кўҳна Америка
назари билан:
сен —
маккажўхорининг
пишган сўтаси,
сап-сариқ юраксан,
жасур,
учқур денгиз қушсан,
оловли мевасан,
кўк юзида
бир олтин холсан!
Сенинг нигоҳларинг
ажойиб:
шоҳга тегса салгина,
бирдан
баҳор туғилар,
анбар супургингни
ўсиб турган
ғалламизга
тегизсанг бир оз,
сенинг шаклингни
такрорлаб,
дон-дун
ерга сочилиб кетар:
яъни нонсан,
осмон нонисан,
қутлуғ ўчоқсан!
Туннинг назарида
жонсиз олмос,

муз парчаси,
оқ юлдуз эмас,
йўқ,
сен ҳаммавақт
қувват,
кундузги куч,
қудратли асос,
кўк жийрони
ҳаёт булоғи бўлгансан
ва сенинг
ловуллаб тиграшингдан
ҳар бир уруғ
униб чиқади!
Ер яшил чодирин
очиб кўрсатади,
биз пишган
шингилларни
териб оламиз
ва
ерни
ловуллаган баркашда
сенга миннатдор бўлиб,
биз, —
ер ва қуёшнинг
фарзандлари. —
васият қилиб
қолдирамыз.
Биз, Америка кишилари,
сенинг нуринг билан
яратилганмиз
ва бизнинг қонимизда
ер ва қуёш
икки магнит каби
бир-бирини
озиқлантирар.
Бутун қалбдан
сени улуғлаймиз,
о, бизни асровчи сатҳ,
ёнар атиргул,
осмон учувчиси,
фалак вулқони,
йўлбарс аждод,
чўққилар отаси.
олтин мўйсафид,
ўт сочар ҳалқа,
абадий туғилишлар
куртаги,
коинот хўрози!

ФЕДЕРИКО ГАРСИА ЛОРКА УЧУН ҶАСИДА

Агар бўм-бўш, ёлғиз уйда даҳшатдан йиғлай билсайдим,
Кўзларимни ўйиб ютиб ташласам эдим агар,
Мен буни сенинг овозинг ҳаққи — мотамсаро пўртаҳол
ҳаққи

Қилган бўлурдим. Жигарингдан фарёд мисол оққан
шеъринг ҳаққи қилган бўлурдим.

Зеро, сенинг учун, сенинг шаънинга
Қасалхона деворларини ҳаворанга бўярлар,
Мақтаблар қурилар, соҳилнинг ўрамлари,
Темирқанот чиқарган ярадор фарипталар,
Зар тангалар билан қопланур қўшилаяпкан балиқлар
Ва кирилар фалакка парвоз қилур бегумон.
Сен учун қора парда тутган тикувчилик устахоналари
Тўлар қон ва суваракка.
Сен учун қизил белбоғлар боғлаб ошиқлар
ўпиб ўлдирадир маъшуқаларин,
Ва оққа беланиб ясанажаклар.

Сен шафтолиранг нафосатга ўралиб учаётган чоқ,
Бўрон совурган гурунч кулгуси-ла қулар экансан,
Борлиғингча титрар экансан қўшиқ айтиш олдида,
Сесканиб кетар лаблар, қонтомирлар, бармоқлар,
қовоқлар.

Мен сен учун ўлишга тайёрман
Мен қонранг кўл учун тайёрман ўлимга,
Сен хазон мавзеида макон тутган кўл учун.
Йиқилган от ва қонга беланган худо билан баробар
Ўлишга тайёрман мазорлар ҳаққи.
Улар

тунда чўктирилган қўнғироқлар ичинда
Ўзларининг сувлари ва қабрлари билан оқарлар,
Худди кўл ва қон дарёси сингари,
Дарёлар ярали аскарга тўлган бир касалхона,
Дафъатан ўлим қабртошлари билан
Оқизиб кетяпкан дарё.

Мен ўлишга тайёрман, фақат сени руҳимда кўрсам,
Йиғлаб турган чоғинг,
Боқиб турганингда чўкаяпкан хочларга,
Ўликлар дарёсига қараб йиғлардинг бетин,
Бетин йиғлар эдинг жароҳатли юрагинг билан,
Йиғи билан йиғлардинг қобоғинг тўлар эди,
Кўзёшларга, кўзёшларга, кўзёшларга.

Агар мен тун ичра ёлғизликда адашганимда

Унутилиш, ғира-шира ва тутунларни
Қаторлар ва кораблар устидан
Чангютгич қора гирдоб каби йиғолсам эдим,
Мен буларнинг барчасин қилардим
Сен — шохляяпкан дарахт учун.

Ичингда шовуллаган
Олтин сув учун,
Сенга туннинг сирларин айтган
Суюгингни чирмаган чирмовиқ учун.
Бўғзингдаги алҳонни қачон олиб ўтишинг
Пиёзнинг зах ҳиди сингган шаҳарлар пойлар.
Шаҳват ортилган сукут сақлаган кемалар таъқиблар
сени.

Яшил қалдирғочлар ин қўяр сочларингга,
Ундай ғайри, чиғаноқлар, ҳафталар,
Ўрама елканлар ва олча дарахти
Ҳаракатга тушар пайдо бўлганида
Сенинг ўн беш кўзлик ранглар қиёфанг,
Ва жизғинак қон рангли оғзинг.
Агар мен маъмурий биноларни
қурум билан тўлдира олганимда,
Ва ўкириб соатларни ота билсам эдим тахтлардан
Мен буни қилардим қандай қилиб сенинг уйингда
Ёрилган лаблар-ла ёз ғаслини кўрмакка;
Маҳкумлар кийимида пайдо бўлган мардумни,
Ва ғамгин буюкликка тўлган заминни,
Ва ўлик омоч ҳамда лолақизғалдоқни,
Ва чавандоз ҳамда гўрковни,
Қонли тупроқ харитасини,
Ва кул билан қопланган ғаввосни,
Ортдан пичоқлар санчилган
Қизларни эргаштириб кетаяпкан, юзига ниқоб тортган
қотилни кўрмоқ учун.
Пайдо бўлур илдизлар, касалхоналар, қонтомирлар,
Булоқлар ва қудуқлар,
Ўргимчаклар орасида ёлғиз сарбоз жон узаяпкан
Тўшакни судраб келмакда бу тун.
Нафрат ва тиканлардан иборат
атиргул пайдо бўлур.
Сарғайган бандаргоҳ бўлур намоён.
Пайдо бўлур шамолли кун ва болақайлар.
Пайдо бўлурман мен ҳам ва Оливейро ва Нора,
Висенте Алессандре, Делиа.
Моруна Мальва, Марина, Мариа — Лупса ва Лорка,
Ла Рубиа, Рафаэль Угарте,

Котатос, Рафаэль Альберти,
Карлос, Бебе, Моноло Альтолагирре,
Молилари,
Росалес, Конгамендес
ва мен номин унутган бошқа-бошқалар.
Кел, мен сенга юкинай навқирон йигит,
Парвона янглиғ уфоқ ва тоза вужуд,
Доимо озод бўлмиш қора чақмоқ сингари,
Бугун, қояларда ҳеч кимса йўқ, кел,
суҳбатлашайлик,

Кел, анчайин ўзимиз ҳақда.
Шабнам учун бўлмаса агар,
Нечун хизмат қилар бизнинг шеъримиз?
Нечун хизмат қилар шеъримиз бизнинг,
Бизга кескин ханжар қадаган шу тун учун бўлмаса,
Шу кун учун бўлмаса.
Ёки шу ғуборли тонг учун бўлмаса агар,
Азобланган инсон қалбининг ўлимга тап-тайёр
буржи учун бўлмаса.

Айниқса тунда
Осмонда юлдузлар чуғурлашаркан,
Ҳашишоқ хоналарнинг
Деразаси остидан оқадиган қора дарёда уларнинг бари.
Уларнинг уйида кимдир ўлган ёки эҳтимол
Улар ишидан айрилган идорасида,
Ҳасалхонада,
Шахтада,
Ҳаммаёқда яраланган одамлар,
Ҳаммаёқда умид ва йиғи,
Ҳозирча юлдузлар сузишар чексиз дарёда,
Деразаларда йиғи,
Ва остоналар ҳам йиғидан тўзган,
Йиғи тўлқин каби урар қамчинлар лунгисини.
Йиғи сингиб кетган чойшаб ва ёстиқларга,
Федерико!
Сен дунёни кўрмақдасан, кўряпсан кўчаларни,
Сиркали, тўзонли бекатда хайрлашувни,
Ҳамма ерда савол бергувчи одамларнинг тўдаси бордир,
Жавоб йўқдир уларга,
Бор аламли, қаҳрли, қонли басир,
Ва кўзёш ҳамда тикан дарахти,
Ва ҳасад орқалаган ёвуз қароқчи.
Ҳаёт шундай Федерико, ва булар менинг
Сенга ғариб орқадошлик тухфаларидир,
Жасур, дардқаш бир марднинг илтифоти,
Сен-ку ўз ҳаётингда кўп нарсага етишдинг,
Кўп нарсага ҳали кўп етишгайсен давомат.

МУНДАРИЖА

ЕВРОПА ШЕЪРИЯТИДАН

Бертольд Брехт (ГДР)

Енгилмас ёзув. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	15
Қайтиш. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	15
Қуйдирилган китоблар. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	16
Эски ҳаммом, эски тос. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	16
Саргардон шоирлар. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	17
«Немисча қайдлар» туркумидан. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	17
Ҳар йил сентябрда. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	18
Акам жасур учувчи эди. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	18

Йоганнес Бехер (ГДР)

Люблиндан келган болалар бошмоқчалари. <i>У. Азимов таржимаси</i>	19
Сенинг сўзларинг билан. <i>У. Азимов таржимаси</i>	23
Қоронгу тушмоқда бўлмасдан етти. <i>У. Азимов таржимаси</i>	23

Яннис Рицос (Греция)

Биз тайёرمىз. <i>Х. Даврон таржимаси</i>	25
Аждодларимиз қабрларн. <i>Х. Даврон таржимаси</i>	26
Кичик дoston. <i>Х. Даврон таржимаси</i>	27
Ёз. <i>Х. Даврон таржимаси</i>	27
Оқлиқ. <i>Х. Даврон таржимаси</i>	27
«Мени ушлаб олишинг мумкин...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	27
«Хато қилдим. Ҳа...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	28
«Овқатини келтириб қўйдим...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	28
«Афсус, бунинг пложн йўқ,— деди у...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	28
«Кетаман,— деди аёл.— Кетаман...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	29
Жолно Кюрига. <i>Х. Даврон таржимаси</i>	29

Хуан Рамон Хименес (Испания)

«Елкасида иргай таёғи...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	35
«Қайтолмасман. Қоронғиликда...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	35
«Хувиллаган далалар гамгин...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	36
«Тори кўчалар қаршилар шомни...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	36
«Аравалар келди, шу ерда...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	37
«Биламан, мангулик...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	38
«Қайғули ўй уйимга кўрдн...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	38
«Тасодифий шодлик...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	38
Кўзги қўшиқ. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	39
Мусиқа. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	39
Яшил қўшча. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	39
Ватап. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	39

Федерико Горсиа Лорка (Испания)

Испан жаңдармлари ҳақида романс. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	40
Жандармерия подполковниги иштирокидаги саҳна. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	43
Қалтакланган лўли кўшиғи. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	44
Бедор шаҳар. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	45
Бир ўзбошимча шиллиққуртнинг саёҳати. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	46

Рафаэл Альберти (Испания)

Денгиздаги буқа. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	51
«Биласанми, бу ўлкада...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	51
«Пўртақолзор, боғ эди ўлкам...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	51
«Қошки йиғлаб, кўнгил бўшатсанг...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	51
«Мендан икки қадам нарида ўлим...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	52
«Бир қишлоқи аскар...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	52
«Тамакининг тумандай тутунидан кўрпнар...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	52
«Шўрлик буқа! Бир кун турасанми...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	53
«Ҳали оёққа туриб, яна исён қиласан...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	54
Чет эллик. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	54
«Қичқирди уйғониб тонгда...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	55
«Қуйлаш керак дўнмоқ учун...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	55
«Очлик олиб кетар орзун...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	56
«Расм, тасвир каби уларни...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	56
«Бугун олиб келди менга булутлар...» <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	56
Бу генерал. <i>Ш. Раҳмон таржимаси</i>	57

Мигель Эрнандес (Испания)

Турмалар. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	58
--------------------------------------	----

Юлиан Тувим (Польша)

Режиссёр. <i>А. Маҳкам ва Д. Ражаб таржимаси</i>	60
Ab urbe condita. <i>А. Маҳкам ва Д. Ражаб таржимаси</i>	63

Тадеуш Ружевиц (Франция)

Тобланиш. <i>У. Азимов таржимаси</i>	65
«Охиратдан сўнг...» <i>У. Азимов таржимаси</i>	65

Поль Элюар (Франция)

Чақмоқ чақнаганда. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	68
Қалам ясайдиган маҳаллада. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	68
Шеърнат танқиди. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	69
Охир замон. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	69
Етуқ муҳаббатни излаган шўрлик. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	70
Ёмонликни унутиб. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	71
Ва табассум. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	72
Озодлик. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	72

Гильвик (Франция)

Чақмоқлар. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	75
Чумоли. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	75
Биринчи кун. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	76
«Организдан келар бошқалар...» <i>М. Аъзам таржимаси</i>	76

Жак Превер (Франция)

Найзалар ерга санчилсин, <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	77
Мени ўнгил, мени ўп. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	79
Дунёдан узилган умид. <i>М. Солиҳ таржимаси</i>	80

Витезлав Незвал (Чехословакия)

Ҳали жанг қилишга тўғри келади. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	82
Орзуларим. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	82
Пичоқ ютқич. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	83
Йўл бўйида. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	83
Хўрсиниш. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	84
Аломат. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	84
Туш пайтидаги ўйлар. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	84
Илтимос. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	85
«Такрорлагин ўша эртақларингни...» <i>М. Бобоев таржимаси</i>	86
Вильсон вокзалида. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	86
«Чорраҳага келиб, нега қарайман ортга...» <i>М. Бобоев тар-</i>	
<i>жимаси</i>	87
«Гоҳо айтиш ҳам қийин — ким ким билан ўйнайди...» <i>М. Бо-</i>	
<i>боев таржимаси</i>	87

Пржи Волькер (Чехословакия)

Бир зарб билан йиқилмайди бу эман. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	88
Акас дарахти. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	89
Хотима. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	89
Қушлар учиб кетди. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	89
Тутқун. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	90
Далибор ҳақида қўшиқ. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	90
Қабртошдаги ёзув. <i>Т. Қаҳҳор таржимаси</i>	91

Десанка Максимович (Югославия)

Елғизлик шеъри. <i>Ф. Камолова таржимаси</i>	92
Шоир ҳақида сўз. <i>Ф. Камолова таржимаси</i>	93
Созим. <i>Ф. Камолова таржимаси</i>	93
Аёл. <i>Ф. Камолова таржимаси</i>	94
Рўё. <i>Ф. Камолова таржимаси</i>	95
Сир. <i>Ф. Камолова таржимаси</i>	95
Ешликка. <i>Ф. Камолова таржимаси</i>	96

ОСИЕ ШЕЪРИЯТИДАН

Ким Жиҳа (Жанубий Қурия)

Жанубий ер. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	99
---	----

Нозим Ҳикмат (Туркия)

Очлик армияси келаётир. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	104
Бужик инсонлик. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	105
«Ёшим олтини...». <i>М. Аъзам таржимаси</i>	105
«Денгизнинг устида ола булут...». <i>Р. Парфи таржимаси</i>	106
Некбин одам. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	106
Кетишдан аввал. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	106
«Сен менинг сархушлигимсан...» <i>Р. Парфи таржимаси</i>	107
Бу иссиқларда. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	107
«Қор кесди йўлни...». <i>Р. Парфи таржимаси</i>	107
«Севгилининг уйқудан уйғониши...». <i>Р. Парфи таржимаси</i>	108

«Инсонларнинг қўшиқлари...». <i>Р. Парфи таржимаси</i>	108
«Етмакда навбатим...». <i>Р. Парфи таржимаси</i>	109
«Дунёни топширайлик болаларга...» <i>Р. Парфи таржимаси</i>	109
«Чпнор бўлсам, дам олсам...». <i>Р. Парфи таржимаси</i>	109
Кексаликка кўнйкяпман. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	110
Жаноза маросими. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	110
Радиоактив ёмғирлар. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	110
Баҳор ёмғирлари. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	111

Беҳжот Камол Чоғлар (Туркия)

Истаюрмен. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	112
Думли шеър. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	112
1. Дайди мушукнинг қассоб мушугига мактуби	112
2. Қассоб мушугининг дайди мушукка жавоби	113

Аржуманд Беҳзод Лов (Туркия)

Уликлар бир-бирининг устида. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	114
Эҳромнинг туби. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	114
Тамға. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	115
Мени ошпоқ хонимнинг ёнига кўминг. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	115
Шапалоқ. <i>Р. Парфи таржимаси</i>	115

Фозил Ҳусни Доғларжа (Туркия)

Қарши. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	116
Узоқда. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	116
Илк ойдилликда. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	117
Вужуд. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	117
Оғирлиқ. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	117
Туғилиш. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	118
Менга кўра. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	118
Ёмғирсиз қишлоқ. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	118
Оқ юрак. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	119
Марсдан келган одам. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	120

Ойдин Хатиб ўғли (Туркия)

Мардларни тинчитмас бу дарду кулфатлар. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	122
Ташналик. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	122
Порох. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	123

Мунн Бейсу (Фаластин)

Гапириб ўл. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	125
Соққон. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	125
Жандармлар. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	126
Ташриф қоғози. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	127
Ушм олдидаги хат. <i>М. Бобоев таржимаси</i>	130

Маҳмуд Дарвиш (Фаластин)

Турмадан ёзилган хат. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	131
Жажжи Ватаним қўшиқлари. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	132
Тергов. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	134

Робиндранат Токур (Ҳиндистон)

Кона. <i>А. Уктам таржимаси</i>	136
---------------------------------	-----

Қайғу. <i>А. Ұқтам таржимаси</i>	138
Сўнги мактуб. <i>А. Ұқтам таржимаси</i>	139
Қимдир. <i>А. Ұқтам таржимаси</i>	141
Най. <i>А. Ұқтам таржимаси</i>	142

Фурӯғ Фаррухзод (Эрон)

Ер аломатлари. <i>О. Икромов таржимаси</i>	144
Видо. <i>О. Икромов таржимаси</i>	146
Девор. <i>О. Икромов таржимаси</i>	147
Ёзинг қўм-қўн сувларида. <i>О. Икромов таржимаси</i>	148
Соғлар дунёси. <i>О. Икромов таржимаси</i>	150
Жуфт. <i>О. Икромов таржимаси</i>	151
Унга нисор айланг. <i>О. Икромов таржимаси</i>	152
Бизни олиб кетар саболар. <i>О. Икромов таржимаси</i>	153
«Назар солғил...» <i>О. Икромов таржимаси</i>	153

Ай Тсиан (Хитой)

Қамиш сурнай. <i>А. Қутбиддинов таржимаси</i>	155
Баҳор. <i>А. Қутбиддинов таржимаси</i>	156
Охур. <i>А. Қутбиддинов таржимаси</i>	157
Тошқўмир билан суҳбат. <i>А. Қутбиддинов таржимаси</i>	158
Қор тушади заминга. <i>А. Қутбиддинов таржимаси</i>	159
Қийим ямаётган аёл. <i>А. Қутбиддинов таржимаси</i>	161
Қўёш. <i>А. Қутбиддинов таржимаси</i>	161

АФРИКА ШЕЪРИЯТИДАН

Агостиньо Нето (Ангола)

Бунёд қилинг. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	165
Сафар олдида видеолашув. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	166
Месекусда бозор кўни. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	167
Жабр. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	171
Уйғонаётган онг. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	172
Февраль. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	173
Беҳад қийноққа олинган одамнинг оғзидан отилиб чиққан овоз. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	174

Эташ Прюденсио (Бенин)

Оқим бўйлаб. <i>Р. Субҳон таржимаси</i>	176
Тун юдузи. <i>Р. Субҳон таржимаси</i>	177

Лунсайни Каба (Гвинея)

Ирқчилик олами. <i>Ч. Аваз таржимаси</i>	179
--	-----

Қуёш чарақлайди, йўқ, бизга эмас. Ч. Аваз таржимаси	180
Агар юрак. Ч. Аваз таржимаси	181
Мусиқа қон. Ч. Аваз таржимаси	182
Котиб Есин (Жазонр)	
Гриф. Ч. Аваз таржимаси	184
Жерид Ангира (Кения)	
Отамнинг васияти. Ч. Аваз таржимаси	189
Менинг яхши достоним. Ч. Аваз таржимаси	190
Жараён. Ч. Аваз таржимаси	191
Марсиал Синда (Конго)	
Кетмон. М. Аъзам таржимаси	193
Гассу Диавара (Мали)	
Ленин. М. Али таржимаси	195
Нигер дарёсига. М. Али таржимаси	197
Эрк садоси. М. Али таржимаси	198
Онажоним Африка. С. Раҳмон таржимаси	199
Габриел Окара (Нигерия)	
Қачонлардир ўғлим. М. Аъзам таржимаси	201
Леопольд Седар Сенгор (Сенегал)	
Франция учун ҳалок бўлган Сенегал ўқчиларига. С. Раҳмон таржимаси	203
Нью-Йорк. С. Раҳмон таржимаси	205
«Тонг қўли беозор силади...». С. Раҳмон таржимаси	207
Бернар Буа Дадье (Фил суяги қиргоғи)	
Халқимга. А. Уктам таржимаси	209
Мен бунд биламан. А. Уктам таржимаси	210
Занжирлар. А. Уктам таржимаси	212
Тэсфайе Гэссэссе (Эфиопия)	
Февраль ўзгаришларига. С. Раҳмон таржимаси	213
Виждонимга. С. Раҳмон таржимаси	215
Агиналдо Фонсека (Яшил Бурун ороллари)	
Меҳнат тақсимоги. М. Аъзам таржимаси	217
Умидимнинг узоқ йўлида. М. Аъзам таржимаси	218
АМЕРИКА ШЕЪРИЯТИДАН	
Уўлт Уитмен (АҚШ)	
Келажак шоирларига. А. Саид таржимаси	221
Тимсоллар. А. Саид таржимаси	221
Salut au monde. А. Саид таржимаси	224

Иенгстон Хьюз (АҚШ)

Эрзулар посбони. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	236
Муқаддима. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	236
Мен қандай улғайдим. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	237
Хаблий қўшиқ. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	237
Хорғин қўшиқ. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	238
Шодлик. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	239
Ленокс Авеню: Ярим кеча. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	239
Сталинград. <i>И. Эшбек таржимаси</i>	239

Хуан Хелман (Аргентина)

Ишсининг сизиниши. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	242
Шиппак. <i>М. Аъзам таржимаси</i>	243

Николас Гильен (Куба)

Топишмоқлар. <i>А. Шер таржимаси</i>	246
Солдат, отишни ўрган. <i>А. Шер таржимаси</i>	246
Меҳнат ва қамчи. <i>А. Шер таржимаси</i>	247
Соз. <i>М. Кенжабоев таржимаси</i>	247
Тўртинчи мотам. <i>М. Кенжабоев таржимаси</i>	248
I. Федерико	248
II. Қўшиқ	249
III. Гарсиа Лорка	249
Йўл бўйлаб. <i>М. Кенжабоев таржимаси</i>	249
Жавоб бер. <i>М. Кенжабоев таржимаси</i>	250
Чили билан хайришув. <i>М. Кенжабоев таржимаси</i>	251
Қора денгиз. <i>М. Кенжабоев таржимаси</i>	252
Ялпи қўшиқ. <i>М. Кенжабоев таржимаси</i>	253

Файёд Хамис (Куба)

Бедор назоратчи. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	254
Жаллод қўшиғи. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	257
Араб эртаги. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	258
Болалик боғи бўлмаган менга Освенцим. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	259
Жазоир тоғларидаги ёш солдат Жан-Пьер Лепти шикоятчи. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	260
Шу озодлик учун. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	261

Роберто Ретамар (Куба)

Ўша пайтда, олисларда. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	262
Қизларимнинг ёши. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	262
Уларнинг уйи бор эди. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	262
Буни унутмаслик керак. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	263
Йиғирма йил ўтгач. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	263
Товушлар. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	263
Қутлов. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	263
«Поёни йўқ коинот аро...». <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	264
Одам боласи. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	264
Нима билан машғул эдик. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	265
Даҳшатли ва жуда ҳам олис. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	265
Оқшом ва ёмғир. <i>М. Раҳмон таржимаси</i>	266

Сесар Кальво (Перу)

Шоир хонасига ташриф. У. Азимов таржимаси	267
Варақа. У. Азимов таржимаси	268

Сесар Вальехо (Никарагуа)

Халқ қудрати. У. Азимов таржимаси	270
Қора кун. У. Азимов таржимаси	270
«Дурбинга ишонгин, кўзларга эмас...» У. Азимов таржимаси.	271

Габриэл Мистраль (Чили)

Оналар айтган дostonлар. Зулфия таржимаси	272
У қанақа бўлар экан	272
Умрли дард	272
Шу туфайли	273
Ер тимсоли	273
Боламнинг дадасига	273
Онажон. Зулфия таржимаси	274
Сўзлаб беринг, онажон	274
Муқаддас қонун	275
Алла. Зулфия таржимаси	275
Эзгулик. Зулфия таржимаси	275

Пабло Неруда (Чили)

Бирдамлик қасидаси. М. Аъзам таржимаси	276
Хаёт қасидаси. М. Аъзам таржимаси	278
Қуёшга қасида. М. Аъзам таржимаси	281
Федерико Гарсиа Лорка учун қасида. Р. Парфи таржимаси.	284

АСР ОВОЗИ

ОЗОД ИНСОН ҲАКИДА ҚЎШИҚ

На узбекском языке

ГОЛОС ВЕКА

Стихи

Редактор Р. Парфи
Рассом А. Бобров
Расмлар редактори А. Кива
Техн. редактор В. Барсукова
Корректор Ш. Муҳитдинова

ИБ № 3680

Босмахонага берилди 25.05.87. Босишга рухсат этилди 15.11.87. Формати 60×90^{1/16}. Босмахона қоғози №1 Оддий янги гарнитурга. Юқори босма. Шартли босма л. 18,5. Шартли кр-оттиск 37,0. Нашр л. 14,87. Тиражи 10000. Заказ 1060. Баҳоси 2с. 10т. Шартнома 37—87. Баҳоси мелований қоғозда 3с. 20т.

Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129. Тошкент. Навоий кўчаси, 30

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитетининг «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг Бош қорхонаси. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Аср овози: Озод инсон ҳақида қўшиқ: (XX аср жаҳон шеърятидан).— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1987, 296 б., расм.

Бу мажмуа шу кунгача XX аср Европа, Осиё, Африка ва Америка прогрессив шеърятидан ўзбекчага таржима қилинган озодлик, тинчлик, ижтимоий тенглик, инсонпарварлик каби ўлмас ғояларни тараннум этувчи асарларнинг энг яхши намуналаридан иборатдир.

Голос века.

Сб.